

INTERNATIONAL SECURITY IN THE FRAME OF MODERN GLOBAL CHALLENGES 2019

Collection of scientific works

Mykolas Romeris University
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

INTERNATIONAL SECURITY IN THE FRAME
OF MODERN GLOBAL CHALLENGES

2019

Collection of research papers

Lithuania. Vilnius

Ukraine. Kyiv

2019

Scientific editors:

1. YATSENKO OLHA, Doctor of Sciences, Associate Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
2. SHVYDANENKO OLEG, Doctor of Sciences, Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
3. TKACHENKO OLENA, PhD, Associate Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
4. KULAGA IRYNA, PhD, Associate Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
5. KOZLOVSKALARYSA, PhD, Associate Professor, Head of Department of Ukrainian language and literature, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
6. BALEŽENTIS ALVYDAS, Prof. Dr. Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania
7. SUDNICKAS TADAS, Prof. Dr. Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania
8. MICEIKIENĖ ASTRIDA, Prof. Dr. Aleksandras Stulginskis University, Kaunas, Lithuania
9. RAMANAUSKAS JULIUS, Prof. hab. Dr. Klaipėda University, Lithuania
10. STAŠYS RIMANTAS, Prof. Dr. Klaipėda University, Lithuania
11. GIEDRĖ AGOTA RAIŠIENĖ, Prof. Dr. Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania

Reviewers:

1. VARNALII ZAKHARII, Doctor of Sciences, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
2. YURIY BILAN, Doctor of Economics, Associate Professor, Alexander Dubcek University of Trencin, Trencin, Slovakia
3. SMALSKYS VAINIUS, Prof. Dr. Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania

INTERNATIONAL SECURITY IN THE FRAME OF MODERN GLOBAL CHALLENGES

I-69 2019: Collection of research papers – Lithuania, Vilnius: MRU, 2019. – 254 p.

Authors' spelling, punctuation and stylistics are kept. The responsibility for material content is borne by the authors.

The research results that are published in the collection of research papers have been discussed at II International Scientific-Practical Conference «International security in the frame of modern global challenges» which took place June 10, 2019 at Mykolas Romeris University in Vilnius city.

The bibliographic information about the publication is available in the National Bibliographic Data Bank (NBDB) of the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania.

CONTENT

Banevičius Š. Relevant Aspects of Management of Health Tourism Networking	10
Čepuraitė D., Štaras K. Integrated Healthcare Services – Challenge in Management of Lithuanian Health and Social Care Systems	14
Bondarenko Y.I. «EU Rapid Alert System» as an international instrument to counter cyber attacks	17
Bortnikas A. Peculiarities of Employees Well-being and Favorable Work Environment in Modern Service Organizations	19
Čižikienė J., Urmanavičienė A. Professional Welfare Aspects of Social Employees Working in Community-based Child care Homes ...	23
Busarieva T.G. Features of the formation of business models of TNCs	29
Chernytska T.V. Alternative sources of energy in the formation of a national energy security	32
Dikhaminjia I, Berulava G. Connection between social capital, innovation and efficiency of the company	35
Fedorenko T. Values and Technology Innovations Challenges	39
Gobikas M. Theoretical Framework of Understanding the Radical Organizational Change in Sports Sector	41
Guogis A. The Problem of Coherence of Welfare States' and Public Administration Models in the West and Ceecs	44
Karčiauskas A. Combination of Scenarios Techniques of Long Term National Development	48
Karasova N. Imbalance of product markets as a threat to economic strength of the State	52
Lanchava E. Education and knowledge – based economy	55
Masoodi M. Confronting Metacognitive Awareness in University Studies	57
Monastyrskyi G.L. European landmarks of municipal reform in Ukraine	63
Moskalyuk N.P. Key factors of foreign investing in Ukraine: global dimension and regulatory restriction	66
Nitsenko V., Havrysh V., Kobylanska A., Hanzhurenko I. Ensuring the economic attractiveness of biofuels for vehicles	70
Omelyanenko V.A., Omelyanenko O.M. International factor of technological security: competition vs cooperation	72
Radionova I.F. National economy public sector security evaluation as a tool of public administration	74
Shergina L.A., Kovtun V.P. Aspects of alternative energy development in the context of the energy savings of the country	78
Shvydanenko O.A., Bortnik Y.A. Competitiveness as a basis of the economic security of the state	81

Sobolieva T. Technological innovations in the trends of the global economy	84
Stroiko T.V. Development of It-sector in Ukraine as a feedback to global challenges and threats	87
Sudnickas T., Ingram K. The Value Framework of Sustainable Connectivity in Business Ecosystems	89
Tsymbal L. Key factors of the intellectualization of economic development	93
Ungurytė-Ragauskienė S. Challenges to Enforcement EU External Border Security	97
Yatsenko O., Tananaiko T. The growing potential of security issues in international trade	103
Arsentieva O.S., Kotova L.V. The labour market in the era of digital economy: flexibility and state overregulation	107
Babetska I.Ya. Protection of industrial property as a component of the economic security of Ukraine	113
Benivska I.V. Peculiarities of positioning goods and services in the present market environment of Ukraine	118
Bilyk R.S. Problems of the innovative development of Ukraine in the context of global challenges	121
Bulbeniuk S.S. Management dimension of national security and modernization problems in the context of the current globalization changes	124
Vasylkivska I.P. Problems of criminal and legal protection of the national security of Ukrain	127
Guzhva V.M. Blockchain technologies in socioeconomic systems	131
Gurova Yu.S. The Scandinavian type of the EU social policy and sustainable development strategy	134
Derevianchenko T.Ye. Marketing audit in assessing the performance of an enterprise in an Internet environment	137
Zakharova O.V. The transport component in the system of ensuring the country's economic security	140
Kaplina G.A. The evolution of the regulation of privacy in light of global challenges	144
Kyrylenko V.I., Kyrylenko L.M., Shevchenko M.M. Comparativism in the system of a modern economic analyst's professional skills	147
Klius Yu.I. Innovative approaches to ensuring social cohesion in the context of global economic challenges	151
Kotenok A.G., Kotenok D. M. Economic dynamics: theoretical and practical aspects	153
Kudlay V.G. Agroindustrial integration as the mainstream of the domestic agrobusiness development	157

Kuzhel M. Yu. Directions of changes in domestic education in the role of european integration	160
Kulaga I.V., Kozlovska L.S., Tkachenko O.V. Trust as a factor of the country's national security	162
Kulish G.P. Transnational companies and their role in the country's globalization processes	166
Lavrinenko O.V. Shadow economy as a problem of the nation's economic security	169
Malyi I.Y. Diversification of public economy management	172
Melnyk O.M. Security aspects of the consequences of lifting the moratorium on the sale of agricultural land in Ukraine	176
Mykhailiuk M.A. Innovative remedy for the Ukrainian economy in confronting global challenges	179
Musiets T.V. Digitization of world finance: new features and threats	182
Prokopiychuk D.A. Young women's competitiveness on the labour market as a basis for ensuring economic security	185
Sagaidak M.P., Smirnov Ye.V., Tepliuk M.A. Prospects for innovative development and ensurance of competitiveness of the Ukrainian and Lithuanian economies	187
Samiylenko A.P. State policy in the system of forming the social responsibility of entrepreneurship	192
Sergeyeva D.V. The innovative factor of the EU member states' economic growth	195
Stozhok L.G. Social insurance as a factor of social cohesion	198
Tymchenko Yu.V. The evolution of the methodology of economic analysis: the present-day significance	200
Khrystenko O.A. Sustainable development: ecological, social, economic components	202
Tsygankova T.M. Challenges to the development of a multilateral system for regulating international trade	206
Chebakova T.O. Formation of enterprise culture in the context of the fourth industrial revolution	209
Cheberiako O.V., Lozova G.M. Medical reform in Ukraine as a basis for ensuring the welfare of society	211
Chukhrayeva N.M. Problems of production automation: world experience	216
Shvydanenko G.O. Innovative development of business entities in the era of digital economy	219
Shebanina O.V. Evaluation of the effectiveness of agrarian sector development projects and food security ensurance	221
Shyshak A.O. Innovative factors of sustainable development	224
Shcherbyna O.V. Social and compensation policies of a business organization in the context of the new challenges of global development	227

Yurkevych O.M. Directions of reforming the innovation sphere in the context of new industrialisation	231
Belianskiy Ye.Yu. Modern economic growth as a key element of global security	234
Galaburda M.K. Social costs of European integration	237
Kulga A.A. Strategy for establishing research universities	241
Černiauskienė N., Baležentis A. Improvement of the System of Prevention of Corruption in the Formation and Implementation of the Policy of Zero Tolerance to Corruption	245
Sica E. Internationalization and firms' innovativeness: do industries' characteristics matter for understanding innovation?.....	253

3MICT

Banevičius Š. Sveikatos turizmo tinklaveikos aktualūs valdymo aspektai	10
Čepuraitė, D., Štaras K. Integruotos sveikatos priežiūros paslaugos – iššūkis Lietuvos sveikatos ir socialinės sistemos valdyme.....	14
Bondarenko Y.I. «EU Rapid Alert System» as an international instrument to counter cyber attacks	17
Bortnikas A. Peculiarities of Employees Well-being and Favorable Work Environment in Modern Service Organizations	19
Čižikienė J., Urmanavičienė A. Professional Welfare Aspects of Social Employees Working in Community-based Child care Homes ...	23
Busarieva T.G. Features of the formation of business models of TNCs	
Chernytska T.V. Alternative sources of energy in the formation of a national energy security	29
Dikhaminjia I, Berulava G. Connection between social capital, innovation and efficiency of the company	32
Fedorenko T. Values and Technology Innovations Challenges	35
Gobikas M. Theoretical Framework of Understanding the Radical Organizational Change in Sports Sector	39
Guogis A. The Problem of Coherence of Welfare States' and Public Administration Models in the West and Ceecs	44
Karčiauskas A. Combination of Scenarios Techniques of Long Term National Development	48
Karasova N. Imbalance of product markets as a threat to economic strength of the State	52
Lanchava E. Education and knowledge – based economy	55
Masoodi M. Confronting Metacognitive Awareness in University Studies	57
Monastyrskyi G.L. European landmarks of municipal reform in Ukraine	63
Moskalyuk N.P. Key factors of foreign investing in Ukraine: global	

dimension and regulatory restriction	66
Nitsenko V., Havrysh V., Kobylianska A., Hanzhurenko I.	
Ensuring the economic attractiveness of biofuels for vehicles	70
Omelyanenko V.A., Omelyanenko O.M. International factor of	
technological security: competition vs cooperation	72
Radionova I.F. National economy public sector security evaluation	
as a tool of public administration	74
Shergina L.A., Kovtun V.P. Aspects of alternative energy	
development in the context of the energy savings of the country	78
Shvydanenko O.A., Bortnik Y. A. Competitiveness as a basis of the	
economic security of the state	81
Sobolieva T. Technological innovations in the trends of the global	
economy	84
Stroiko T.V. Development of It-sector in Ukraine as a feedback to	
global challenges and threats	87
Sudnickas T., Ingram K. The Value Framework of Sustainable	
Connectivity in Business Ecosystems	89
Tsymbal L. Key factors of the intellectualization of economic	
development	93
Ungurytė-Ragauskienė S. Challenges to Enforcement EU External	
Border Security	97
Yatsenko O., Tananaiko T. The growing potential of security issues	
in international trade	103
Арсєнтьєва О.С., Котова Л.В. Ринок праці в епоху цифрової	
економіки: гнучкість і державна регульованість	107
Бабецька І.Я. Захист промислової власності як складова	
економічної безпеки України	113
Бєнівська І.В. Особливості позиціювання товарів і послуг на	
сучасному ринку України	118
Білик Р.С. Проблеми інноваційного розвитку України в контексті	
глобальних викликів	121
Бульбенюк С.С. Управлінський вимір національної безпеки та	
труднощі модернізації в контексті сучасних глобалізаційних змін	
Васильківська І.П. Проблеми кримінально-правового захисту	124
національної безпеки України	
Гужва В.М. Блокчейн-технології в соціально-економічних	127
системах	131
Гурова Ю.С. Скандинавський тип соціальної політики ЄС та	
стратегія сталого розвитку	134
Дерев'янченко Т.Є. Маркетинговий аудит в оцінюванні	
діяльності підприємства в інтернет-середовищі	137
Захарова О.В. Транспортна складова в системі забезпечення	
економічної безпеки країни	140
Капліна Г.А. Еволюція регулювання права на приватність в	

світлі глобальних викликів	144
Кириленко В.І., Кириленко Л.М., Шевченко М.М. Місце компаративістики в системі професійних знань сучасного фахівця-аналітика у сфері економіки	147
Клюс Ю.І. Інноваційні підходи до забезпечення соціальної згуртованості в умовах глобальних економічних викликів	151
Котенок А.Г., Котенок Д.М. Економічна динаміка: теоретичний і практичний аспекти	153
Кудлай В.Г. Агропромислова інтеграція як мейнстрим розвитку вітчизняного агробізнесу	157
Кужель М.Ю. Напрями змін вітчизняної освіти в руслі європейської інтеграції	160
Кулага І.В., Козловська Л.С., Ткаченко О.В. Довіра як фактор національної безпеки країни	162
Куліш Г.П. Транснаціональні компанії та їхня роль у глобалізаційних процесах країни	166
Лаврінченко О.В. Тіньова економіка – проблема економічної безпеки держави	169
Малий І.Й. Диверсифікація управління публічною економікою ..	172
Мельник О.М. Безпеківі аспекти наслідків скасування мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення в Україні	176
Михайлюк М.А. Інноваційне відтворення економіки України в протистоянні глобальних викликів	179
Мусієць Т.В. Диджиталізація світових фінансів: новітні можливості та загрози	182
Прокопій Д.А. Конкурентоспроможність молодих жінок на ринку праці як основа забезпечення економічної безпеки	185
Сагайдак М.П., Смирнов Є.В., Теплюк М.А. Перспективи інноваційного розвитку і забезпечення конкурентоспроможності економік України та Литви	187
Самійленко А.П. Державна політика в системі формування соціальної відповідальності підприємництва	192
Сергєєва Д.В. Інноваційний фактор економічного зростання країн ЄС	195
Стожок Л.Г. Соціальне страхування як фактор соціальної згуртованості	198
Тимченко Ю.В. Еволюція методології економічного аналізу: значення для сьогодення	200
Христенко О.А. Сталий розвиток: екологічна, соціальна, економічна складові	202
Циганкова Т.М. Виклики розвитку багатосторонньої системи регулювання міжнародної торгівлі	206
Чебакова Т.О. Формування організаційної культури	

підприємства в контексті четвертої промислової революції	209
Чеберяко О.В., Лозова Г.М. Медична реформа в Україні як основа забезпечення добробуту суспільства	211
Чухраєва Н.М. Проблеми автоматизації виробництва: світовий досвід	216
Швиданенко Г.О. Інноваційний розвиток суб'єктів господарювання в епоху цифрової економіки	219
Шебаніна О.В. Оцінка ефективності проектів розвитку аграрного сектору та забезпечення продовольчої безпеки	221
Шишак А.О. Інноваційні фактори сталого розвитку	224
Щербина О.В. Соціальна та компенсаційна політики бізнес- організації в контексті нових викликів глобального розвитку	227
Юркевич О.М. Напрями реформування інноваційної сфери в контексті нової індустріалізації	231
Бемянский Е.Ю. Современный экономический рост как основной элемент глобальной безопасности	234
Галабурда М.К. Социальные издержки европейской интеграции	237
Кульга А.А. Стратегия создания исследовательских университетов	241
Черняускене Н., Балежентис А. Совершенствование системы превенции коррупции при формировании и внедрении политики нулевой терпимости к коррупции	245
Sica E. Internationalization and firms' innovativeness: do industries' characteristics matter for understanding innovation?.....	253

Banevičius Š.
Doktorantūros studentas
Mykolo Romerio universitetas
Vilnius, Lietuva

SVEIKATOS TURIZMO TINKLAVEIKOS AKTUALŪS VALDYMO ASPEKTAI

Raktiniai žodžiai: sveikatos turizmas; vadybos teorijos; tinklaveika.
Key words: health tourism; management theory; networking.

Problemos pristatymas. Sveikatos turizmas yra vienas iš sparčiausiai augančių pasaulio turizmo segmentų. Akcentuojant Pasaulio sveikatos turizmo kongreso (GWTC), sveikatos turizmo rinka sudaro apie 0,5 trln. JAV dolerių, 14 proc. pasaulinio turizmo pajamų (atskleidžia naujastyrimas „Wellnesstourism“, 2013 m.). Prognozuojama, kad sveikatos turizmas vidutiniškai turi galimybę augti 9,9 proc. kasmet per ateinančius penkerius metus – beveik dvigubai daugiau nei kiti turizmo segmentai. 2017 m. sveikatos (sveikatinimo ir sveikatingumo) turizmas pasiekė 678,5 mlrd. JAV dolerių arba 16% visų turizmo pajamų. Sveikatingumo turizmas yra tiesiogiai atsakingas už 11,7 mln. darbo vietų visame pasaulyje (Vetitnev ir Dimanche, 2015; UNWTO, 2016).

Veiksminga turizmo plėtra ir valdymas galimas tik esant suderintai visų lygių organizacinei valdymo struktūrai. Kaip teigia Bruyn (2011), turizmo konkurencingumo studijų duomenys parodė, kad vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių turistinės vietovės plėtrą, yra turizmo valdymas. Plėtros priemonių įvykdymas turėtų būti užtikrinamas remiantis Nacionaline turizmo plėtros programa (2014), numatant prioritetus. Kaip teigia Žalienė ir kt. (2004), formuojant valstybės turizmo politiką, kuri apima galimus strategijos įgyvendinimo veiksmus ir priemones, svarbus aspektas yra tarptautiniai santykiai, naujos partnerystės galimybės (tinklaveika) ir plėtra, turizmo įvaizdžio kūrimas konkurencinėje rinkoje.

Siekiant aktyvinti šiuolaikinę socialinę ir ekonominę raidą, turizmo verslo plėtrą bei mokslo ir technologijų pažangą, ypač atsižvelgiant į globalizacijos bei žiniomis grindžiamos visuomenės formavimosi procesų sąlygojamus iššūkius, būtina visapusiškai tobulinti vadybą, prioritetą teikiant inovacijoms ir jų plėtojimui. Tobulinant vadybą bei plėtojant inovacijas turi būti sugebama tinkamai pasinaudoti sinergijos galimybėmis, kuriant ir įgyvendinant naujas organizacines valdymo formas, skirtas įvairioms šiuolaikinio socialinio ir ekonominio gyvenimo sritims.

Sinergetinių efektų paieškos, gavimo bei rezultatų panaudojimo problemų sprendimai gali būti grindžiami šiuolaikinėmis tinklaveikos idėjomis (Provan ir

Milward, 2001; Castells, 2005; Robins, Bates ir Pattison, 2011; Bučinskas, Giedraitytė, Raipa, 2013; Baležentis, Skeberdytė, 2015).

Mokslinio darbo problema – kaip valdyti tinklaveikos procesą sveikatos turizme.

Naujausių tyrimų ir publikacijų analizė. Turizmo partnerystės formas ir tinklaveikos procesą nagrinėja (Nordin, 2003; McKercher, 2003; Cunha, Cunha, 2005; Spiriajevas, 2007; Jucevičius, 2008; Vilkas, Bučaitė-Vilkė, 2009; Ribašauskienė, Šalengaitė, 2012; Redman, 2012; Leichteris, Švirinas, 2013; Gilienė, 2014; Vanagienė, Kriksčiukinė, 2014; Skaržauskienė, Gudelytė, Lančinskienė, 2014; Stačkauskienė, 2015; Sala, 2016; Ligeikienė, 2016; Ying, 2016; Rukuižienė, 2017; Ketels 2017; Junevičius, Albrektas, 2017; Štaraitė, 2017 ir kt.).

Sveikatos turizmo segmentą ir valdymo ypatumus tyrinėja (Stašys, 2003; Janušonienė, 2009; Lent, Beer, Harten, 2010; Pocock, HongPhua, 2011; Goel, 2012; Čiburienė, 2012; Bučinskaitė, Navickienė, 2012; Paškevičius, 2012; Hodges, Turner, Kimball, 2012; Hall, 2013; Savičiūtė, 2013; Smith, Puczko, 2014; Šaparnienė, Jablonskytė, 2017; Beladi, 2018; Ghosh, 2018 ir kt.).

Mokslinio darbo tikslas. Išanalizuoti sveikatos turizmo tinklaveikos valdymo procesą.

Pagrindinė mokslinio tyrimo medžiaga. XXI amžiuje klasikinės tinklų teorijos, organizacinės partnerystės formos evoliucionuoja į naujas tinklines struktūras, kurios tampa sudėtingos ir daugialypės paskirties. Šios naujos struktūros sukuria daugybę problemų susijusių su tinkle esančių organizacijų valdymu ir aukštos paslaugų kokybės užtikrinimu.

Tinklo dalyviai tarpusavyje gali būti sujungti ryšiais ir taip sudaryti tinklo struktūrą (sistemą). Tinklo dalyviai nėra analizuojami individualiai. Jie analizuojami ryšyje su kitais tinklo dalyviais. Ryšiai (jungtys, saitai, sąveika, kontaktai) tarp dalyvių – tai tam tikra sąveika tarp dviejų arba daugiau tinklo dalyvių, kai tam tikrais kanalais perduodami ištekliai. Ryšys – tai sąvoka, apimanti ir formas, ir turinio aspektus. Tinklo ryšių lygmenyje (angl. dyadiclevel) gilinamasi į ryšio tarp dviejų ir daugiau tinklo taškų pobūdį.

Tikslinga tinklaveikos principus taikyti sveikatos turizmo erdvėje. Visų tinklo narių, lygiomis teisėmis pagrįstas dalyvavimas valdymo procese, užtikrintų tinkamą bendros tinklo misijos sukūrimą ir vykdymą, tikslų įgyvendinimą. Tam, kad struktūrinio tinklo tikslų ir funkcijų įgyvendinimas būtų veiksmingas, jis turi naudoti stiprius komunikacijos srautus, aktualios ir reikalingos informacijos parengimą ir savalaikį gavimą, lengvo priėjimo prie jos užtikrinimą.

Išvados. Išnagrinėjus vadybos teorijų pritaikomumą sveikatos turizmo tinklaveikos valdyme, svarbus vaidmuo tenka sprendimo priėmimo procesui - tiek individų, tiek grupių sprendimų priėmimo procesas prasideda nuo aibės informacijos, pagal kurią apibrėžiama situacija, įvertinama laukiama nauda, numatomi įmanomi pasirinkimai ir galiausiai prognozuojami galimi padariniai. Sprendimų priėmimo procesas baigiasi konkrečios alternatyvos pasirinkimu,

remiantis nustatytais kriterijais arba euristika. Taikant CMO konfigūracijos modelį sprendimo priėmimo procese, kiekvienai probleminiai situacijai yra sukuriamas sisteminis sprendinio mechanizmas. Svarbiausias klausimas: „Kaip efektyviau atlikti ir organizuoti darbą tinklaveikos procese?“. Administracinė valdymo teorijos tikslas – nustatyti nuoseklius administravimo mokslo principus, kurie tiktų visoms gerai dirbančioms organizacijoms. Pastaraisiais metais vėl pradėta domėtis klasikine valdymo teorija, ieškant būdų, kaip mažinti išlaidas, padidinti našumą ir organizacijos efektyvumą (Wolfgang, Rogers, Kim, 1995; Reid, 1995; Weymes, 2004). Tinklaveikos procesą suvokiant, kaip bendrą sistemą ir jos elementų tarpusavio sąveiką, svarbus vaidmuo tenka strateginio valdymo principams. Agento ir kontrakto teorijų dėka galima užtikrinti sėkmingą tinklaveikos proceso dalyvių įsitraukimą į bendrą veiklą siekiant bendrų užsibrėžtų tikslų, kai kiekvienas tinklo narys suvokia savo indėlį ir reikšmę sistemoje.

Naudotų šaltinių sąrašas

1. Baležentis, A., Skeberdytė, L. Mokslo ir verslo organizacijų tinklaveika Lietuvos biotechnologijų sektoriuje // *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, Vol. 37. No. 3, 2015. – P. 368–380. doi: 10.15544/mts.2015.32.
2. Bučinskas, A., Giedraitytė, V., Raipa, A. Tinklaveika viešojo valdymo pokyčių struktūroje // *Regional Formation and Development Studies*, Vol. 10, No. 2, 2013. – P. 46-57. doi: 10.15181/rfds.v10i2.140.
3. Brass, D. Being in the Right Place: A Structural Analysis of Individual Influence in an Organization // *Administrative Science Quarterly*, Vol. 29, 1984. – P. 518-539.
4. Castells, M. (2005). Tinklaveikos visuomenės raida. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
5. Connelly, J. A. Realistic theory of health sector management: The case for critical realism // *Journal of Management in Medicine*, Vol. 14, No.5/6, 2000. – P. 262-271.
6. Chiappori, P.A., Salanie, B. (2002). Testing Contract theory: A survey of some recent work. Institut National de la statistique et des etudes economiques.
7. Child, J. (1969). *British Management Thought: A Critical Analysis*, Allen & Unwin, London.
8. Hatch, M.J., Cunliffe, A.L. (2006). *Organization theory: modern, symbolic and postmodern perspectives*. 3rd ed. – Oxford university press.
9. Hassan, H.A. (2005). Theories used in IS research: Agency theory. <http://www.istheory.yorku.ca/>.
10. Kazlauskienė, E., Urbanskienė, R. Conceptual Approaches to the Network Development of Catering Enterprises in the Region // *Socialiniai mokslai*, Vol. 58, No. 2, 2005. – P. 53–63.

11. Kilduff, M., Tsai, W., Hanke, R. A Paradigm Too Far? A Dynamic Stability Reconsideration of the Social Network Research Paradigm // *Academy of Management Review*, Vol. 31, 2006. – P.1031–1048.
12. Pryor, M. G., Anderson, D. G., Toombs, L. A., Humphreys, J. Strategic implementation as a core competency: the 5P's model // *Journal of Management Research*, Vol. 7 No. 1, 2007. – P. 3–17.
13. Provan, K. G., Milward, B. H. Do Networks Really Work? A Framework for Evaluating Public Sector Organizational Networks // *Public Administration Review*, Vol. 61, No. 4, 2001. – P. 413–423.
14. Pawson, R., Tilley, N. (1998). *Realistic Evaluation*, Sage, London.
15. Robins, G., Bates, L., Pattison, P. Network Governance and Environmental Management: Conflict and Cooperation // *Public Administration*, Vol. 89, No. 4, 2011. – P. 1293–1313.
16. Reid, D. Fayol: from experience to theory // *Journal of Management History*, Vol.1, No.3, 1995. – P. 21–36. doi: 10.1108/13552529510095134.
17. Strumickas, M., Valančienė, L. Valdymo apskaitos pokyčių tyrimas šiuolaikinių valdymo teorijų kontekste // *Ekonomika ir vadyba*, Vol. 13, 2008. – P. 72–78.
18. Smith, I.G.,Boyns, T. Scientific management and the pursuit of control in Britain, toc. 1960 // *Accounting, Business & Financial History*, Vol. 15 No. 2, 2005. – P. 187–216.
19. Skeberdytė, L. (2015). Mokslo ir verslo organizacijų tinklaveika: Lietuvos Biotechnologijų sektoriaus atvejis. – PhD diss., Mykolo Romerio Universitetas.
20. Šarkutė, L. Sprendimų priėmimo samprata ir tyrimų tradicijos // *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, Vol. 25, Nr. 2, 2009. – P.105–119.
21. Virketis, G. Kai kurių valdymo teorijų palyginimas skubiosios medicinos pagalbos valdymo kontekste // *Sveikatos mokslai*, 24 tomas, Nr. 5, 2014. – P. 100–106. doi: 10.5200/sm-hs.2014.0104.
22. Vilkas, M., Bučaitė-Vilkė, J. Besiformuojanti tinklaveikos teorija // *Economics & Management*, Vol.14, 2009. – P. 1100–1106.
23. Wolfgang P., Rogers S.E., Kim P.S. The history of management: a global perspective // *Journal of Management History*, Vol.1, No.1, 1995. – P. 59–77.
24. Weymes, E. A challenge to traditional management theory // *Foresight*, Vol.6, No.6, 2004. – P. 338–348. doi: 10.1108/14636680410569911.
25. Yoo, J.W., Lemak, D.J. Choi, Y. Principles of management and competitive strategies: using Fayol to implement Porter // *Journal of Management History*, Vol. 12, No. 4, 2006. – P. 352–368.

Čepuraitė D.

doktorantė

Mykolo Romerio universitetas

Vilnius, Lietuva

Štaras K.

doc. dr.

Mykolo Romerio universitetas

Vilnius, Lietuva

INTEGRUOTOS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGOS– IŠŠŪKIS LIETUVOS SVEIKATOS IR SOCIALINĖS SISTEMOS VALDYME

Raktiniai žodžiai: integralios paslaugos, sveikatos sistema, valdymas, socialinės paslaugos.

Key words: integral services, health system, management, social services.

Problemos pristatymas. Visuomenei senėjant kyla naujų iššūkių sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų sektoriaus plėtrai. Įrodyta, kad norint užtikrinti sąlygas vyresnio amžiaus žmonėms kuo ilgiau gyventi savo namuose, pagalbos namuose tarnybos turi teikti kompleksinę pagalbą, kuri padeda taupyti valstybės lėšas skiriamas stacionariai priežiūrai bei įgalina bendruomenės narius rūpintis savo žmonėmis, įkuriant papildomas darbo vietas. Demografinio senėjimo pokyčiai lemia socialines ir ekonomines, gyventojų socialinio aprūpinimo bei sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų, orientuotų į negalią turinčių žmonių sveikatos problemas, paslaugų poreikio didėjimą. Keičiantis šeimos tradicijoms, didėjant emigracijai, pastebima, kad daug senų, neįgalių žmonių gyvena vieni. Kaip rodo Europos Sąjungos valstybių narių patirtis, norint užtikrinti sąlygas vyresnio amžiaus žmonėms kuo ilgiau gyventi savo namuose, pagalbos namuose tarnybos turi teikti kompleksinę pagalbą (slaugos, socialines paslaugas, psichosocialines paslaugas) ir šios paslaugos turėtų būti lengvai prieinamos, mažinančios našą pacientų artimiesiems. Tačiau Lietuvoje vyrauja institucinis modelis, kai vieniši, negalią turintys asmenys yra hospitalizuojami stacionarinėse asmens sveikatos priežiūros arba socialinės globos įstaigose, o paslaugų namuose tinklo poreikis bendruomenėje dar tik pradedamas tirti, ieškomos šių paslaugų plėtojimo galimybės atskirose Lietuvos savivaldybėse. Siekiant užtikrinti sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų kokybę, būtina plėsti paslaugų, teikiamų pacientams ir jų šeimos nariams spektrą.

Tyrimo medžiaga. Kokybiškos ir prieinamos sveikatos priežiūros ir socialinės paslaugos yra vienas iš pagrindinių dabartinės Vyriausybės uždavinių. Tačiau, paslaugų kokybė labai priklauso nuo tokių veiksnių, kaip infrastruktūra, žmogiškieji ir finansiniai resursai, ekonomika. Vyriausybės biudžetas ir gyventojų senėjimas [3; 2]. Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) strateginiame sveikatos politiką formuojančiame leidinyje „Sveikata 2020“

(Health 2020, WHO) kaip pagrindinį tikslą iškelia sveikatos ir gerovės žymų pagerinimą, mažinant nelygybę sveikatos priežiūros sektoriuje, stiprinant visuomenės sveikatos veiklas ir užtikrinant prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas, kurios būtų universalios, teisingos, tvarios bei aukštos kokybės [4]. Įgyvendinant šį tikslą Europos regione, viena pagrindinių prioritetinių sričių yra aukštos kokybės sveikatos priežiūros sistemos skatinimas [8]. Nors gyventojų senėjimas didina išlaidas sveikatos priežiūrai, ypač išsivysčiusiose šalyse, ekonominė krizė gali sumažinti paslaugų kokybę. Įvairių mokslininkų tyrimai rodo, kad priežastys, tokios kaip perteklinė kaina, laikotarpis, geografiniai atstumai, tam tikrų žinių nebuvimas įtakoja sveikatos priežiūros skirtumus išsivysčiusiose šalyse [1]. Lietuvoje vyrauja institucinis priežiūros modelis, kai tiek sveikatos priežiūros, tiek socialinės priežiūros paslaugos teikiamos stacionariose priežiūros įstaigose (slaugos ligoninėse, socialinės globos namuose), tačiau jau įrodyta, kad taip organizuojamos paslaugų teikimas nepatenkina šių paslaugų poreikio augimo. Šiuo metu didėjančią priežiūros paslaugų poreikį Lietuvoje iš dalies tenkina paciento artimieji, kurie prisiima visą atsakomybę namuose slaugomą ligonį (t.y. prižiūri pacientą, teikia jam tiek neformalias slaugos paslaugas, tiek neformalias socialinės priežiūros paslaugas). Taigi Lietuvoje, šalia stacionarios priežiūros vyrauja neformali priežiūra ir nėra vystoma ambulatorinė priežiūra (and community-based care), kai paslaugos teikiamos pacientams namuose, siekiant kuo ilgiau išlaikyti pacientą jo gyvenamojoje aplinkoje, palaikant jo socialinius įgūdžius, kiek įmanoma geresnę fizinę ir psichoemocinę sveikatą. Be to, jau įrodyta, kad paslaugų namuose tinklo sukūrimas, padeda taupyti valstybės lėšas, skiriamas stacionariai priežiūrai, kurios galėtų būti panaudojamos nedarbo mažinimui bei bedarbių integracijai į šių paslaugų teikimo rinką. Vyraujant neformaliai pacientų priežiūrai, kai visa atsakomybė už pacientą tenka jo artimiesiems, kyla papildomų socialinių ir finansinių problemų: pirmiausiai tai, kad artimieji prižiūrėdami savo artimą ligonį namuose, dažniausiai taip pat netenka darbo, o tuo pačiu pajamų šaltinio, praranda darbinį įgūdžius, tampa izoliuotais, neretai pervargsta palikti vieni su savo ligoniu ir jo problemomis, o tai sukelia artimiesiems psichologinių bei socialinių problemų, kurioms vėliau išleidžiamos valstybės lėšos yra daug didesnės, nei lėšos skiriamos šių problemų profilaktikai bei artimųjų gražinimui į darbo rinką. Integruota priežiūra siekiama pagerinti paslaugų teikimą taip, kad jos atitiktų visuomenės ir asmens lūkesčius bei gerintų gyvenimo kokybę [6]. 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioritete „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ akcentuojama sumažinti socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumo skirtumus skirtingose savivaldybėse, pagerinti socialinių paslaugų kokybę, diegti naujas socialines paslaugas, įgyvendinti deinstitucionalizaciją ir vystyti bendruomenėse teikiamas paslaugas. Siekiama užtikrinti socialinių, sveikatos, kultūros paslaugų integralumą, skatinti aktyvų vietos valdžios ir nevyriausybinių sektoriaus įsitraukimą planuojant, kuriant ir teikiant šias paslaugas [7].

Visuomenės socialiniai skirtumai yra viena opiausių problemų Europos šalyse ir pasaulyje. Išlieka ženkliai socialinė atskirtis, sveikatos priežiūros paslaugos regionuose ir centruose skiriasi savo kokybe ir prieinamumu. Užtikrinti vienodas galimybes visiems gyventojams, nesvarbu, kokioje vietoje jie gyvena, tampa viena didžiausių problemų. Lietuva daugeliu požiūrių panaši į kaimyninių šalių struktūras, tačiau turi tam tikrų savitumų. Neigiamą poveikį siekiamiems programos tikslams – vidutinei tikėtina gyvenimo trukmei, sveikatos santykių teisumui ir gyvenimo kokybės pagerinimui – turi gilėjanti socialinė gyventojų nelygybė. Lietuva yra viena iš valstybių narių, turinčių didžiausius pajamų nelygybės rodiklius ir jų didėjimo tendencijas. Todėl asmenys, patiriantys skurdo riziką, neturi galimybės skirti pakankamai pajamų kokybiškų gyvenimo sąlygų sudarymui ir sveikatos gerinimui [5].

Gyventojų senėjimas ir emigracija lemia tai, kad Lietuvoje auga socialinių paslaugų pažeidžiamoms gyventojų grupėms poreikis. Didėja vyresnių vienišų asmenų skaičius, kuriems dėl amžiaus ir sveikatos būklės reikalingos socialinės paslaugos ar socialinė globa, tačiau tokios paslaugos savivaldybėse vis dar nepakankamai išvystytos. Per kelias dešimtis metų susiformavusi socialinių paslaugų teikimo institucinė struktūra lemia tai, kad stacionari globa institucijose yra išplėtotą labiau negu bendruomeninė globa. 2014–2020 m. siekiama sumažinti socialinių paslaugų prieinamumo skirtumus, pagerinti socialinių paslaugų kokybę, įdiegti naujas socialines paslaugas. Svarbus sisteminis pokytis, kurio siekiama 2014–2020 m. laikotarpyje yra socialinių paslaugų teikimo deinstitutionalizacija ir bendruomenėse teikiamų paslaugų vystymas.

Išvados. Šalyje sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą ribojančios kliūtys didesnę įtaką turi tam tikrų teritorijų (savivaldybių) gyventojams bei tam tikrų tikslinių grupių asmenims, t. y. lemia didesnę užleistų susirgimų ir priešlaikinių mirčių riziką bei mažiau palankias jų sveikos gyvensenos formavimosi galimybes. Gyventojų senėjimas ir emigracija Lietuvoje lemia augantį socialinių paslaugų pažeidžiamoms gyventojų grupėms poreikis. Integruotų sveikatos priežiūros paslaugų veikimas turėtų būti orientuotas į šių paslaugų kokybės, prieinamumo ir priimtino gerinimą bei užtikrinimą, atitikti sveikatos sistemos politikos prioritetus ir poreikius. Realiam gyvenime veikimo ir plėtros prioritetai turėtų būti derinami su sveikatos ir socialinės sistemų integralia politika ir ją įgyvendinančiomis institucijomis ar organizaciniais vienetais bei sveikatinimo įstaigomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis.

Naudotų šaltinių sąrašas

1. Aslani A, Naaranoja N. Mechanisms of innovation improvement in the primary healthcare centers. IJPPHME. 2013; 3(2):35–45.
2. European Commission, Economic Policy Committee. Joint report on health systems. Occasional Papers 74. Brussels: European Commission; 2010.

3. Gray M. Value: Operations Research and the new health care paradigm. *Oper Res Health Care*. 2012 Mar; 1(1):20-1.
4. Health 2020. A European policy framework and strategy for the 21st century [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-03-05].
5. <http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0011/199532/Health2020-Long.pdf?ua=1>.
6. Juozulynas, A., Jurgelėnas, A., Venalis, A. ir kt. Sveikatos integralumas ir valdymas. Monografija, Klaipėda, 2014.
7. Kudukytė-Gasperė, R., Jankauskienė, D. Integruotos sveikatos priežiūros paslaugos – į žmonių poreikius orientuotos sveikatos priežiūros sistemos skatinimas Europos regione Sveikatos politika ir valdymas. 2014, Nr. 2 (7), p. 113-133.
8. 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa.
9. WHO Regional Office for Europe. 2012a. “Health 2020 Policy Framework and Strategy.” Regional Committee for Europe Sixty- second Session. [interaktyvus] Copenhagen: WHO Regional Office for Europe [žiūrėta 2019-03-05].
10. <http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0020/171209/RC61sc3-Eng.pdf>.

Bondarenko Y.I.

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine

“EU RAPID ALERT SYSTEM” AS AN INTERNATIONAL INSTRUMENT TO COUNTER CYBER-ATTACKS

Keywords: Rapid Alert System, disinformation, information, European Union, cyber-attacks.

Nowadays, in front of the world community and Europe, in particular, there is a huge threat to information security.

Daily news streams carry not only information that corresponds to reality, but also a huge amount of deliberate disinformation, which has already become a way of waging war and influencing geopolitics.

One answer to this challenge was the development of a special system - The Rapid Alert System (RAS).

On March 18, 2019, the European Commission and the High Representative introduced Rapid Alert System, which will help identify and stop its distribution during the first hours since the start of the disinformation campaign. To this end, EU member states have identified subdivisions in

national bodies that will be responsible for the implementation of these tasks and communication within the EU. The Rapid Alert System will work 24/7 and should be in constant contact with the EU Emergency Response Coordination Center and the OSS Situation Room. The Rapid Alert System will also work with NATO and the G-7, and communication with the European Parliament should also be improved [1].

RAS is an important element of the EU's overall approach to tackling disinformation and is one of the four pillars of the Action Plan against disinformation endorsed by the European Council in December 2018. It is set up among the EU institutions and Member States to facilitate the sharing of insights related to disinformation campaigns and coordinate responses. The RAS is based on open-source information and will also draw upon insights from academia, fact-checkers, online platforms and international partners [2, 3].

Today RAS is dedicated digital platform where EU Member States and EU institutions can share insights on disinformation and coordinate responses. Network of 28 national contact points who coordinate their government's participation and sharing of information and best practices in the RAS.

Question of the information war is now relevant to Ukraine. Russia's military aggression in the east of the country was preceded by a powerful informational attack that continues to this day. The streams of disinformation are directed not only to the inhabitants of Ukraine but also to the European community.

Through Russia's support of illegitimate elections in the so-called in Luhansk and Donetsk in 2018, Moscow had sought to undermine the legitimate power in Ukraine and disrupt Minsk process.

The strategic attitude of Moscow towards Ukraine has not been changed.

Russia has already launched its brutal cyber and disinformation campaign against us.

Specialists of the Security Service of Ukraine, in cooperation with the Central Election Commission have warned a large-scale cyberattack on computer equipment that provides the official website of the Central Election Commission.

According to experts' conclusions, the cyberattack was aimed at blocking access of users to information about the preparation for the upcoming election of the President of Ukraine.

Specialists are verifying the possible involvement in the organization of the cyberattack of the Russian intelligence services and their hacker groups.

On the daily basis, Russia commits such acts against the critical infrastructure of my country.

Ukraine along with constantly implements a comprehensive set of measures aimed at protecting critical infrastructure from the unlawful cybernetic and informational influence of the RF special services.

Ukraine welcomes the launch on March 18, 2019 the EU Rapid Alert System elaborated in the framework of the EU Action Plan against disinformation.

Ukraine is interested in joining the EU Rapid Alert System, which will be set up to provide alerts on disinformation campaigns in real-time through a dedicated technological infrastructure.

Ukraine would also be interested in developing cooperation with online platforms on combating disinformation as of EU experience:

- provide assistance on developing principles for regulatory legislation of social media platforms to ensure transparency;
- developing cooperation with platforms on the issues like transparency of political advertising, indicating messages distributed by the bots, cooperation with experts in verification of facts.

Ukraine will be able to counter Russia's informational and military aggression effectively by joint efforts with Europe. Modern methods of combating disinformation such as RAS are a necessary and appropriate response to current challenges.

References

1. Factsheet: Rapid Alert System// European External Action Service, Bruxelles, 15/03/2019 [https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/ras_factsheet_march_2019_0.pdf]
2. Parliament calls for EU measures to counter hostile disinformation campaigns//Euractiv, 14/03/2019 [https://www.euractiv.com/section/digital/news/parliament-calls-for-eu-measures-to-counter-hostile-disinformation-campaigns/]
3. Implementation of EU rapid alert system on disinformation//Europe Daily Bulletin No. 12215, Brussels 15/03/2019 [https://agenceurope.eu/en/bulletin/article/12215/24]

Bortnikas A.

PhD student

Mykolas Romeris University

Vilnius, Lithuania

PECULIARITIES OF EMPLOYEES WELL-BEING AND FAVORABLE WORK ENVIRONMENT IN MODERN SERVICE ORGANIZATIONS

Keywords: employee well-being, favorable work environment, microclimate, employee socialization, organizational philosophy.

Research problem. Employees are the main factor that ensures the economic and social development of the country; therefore, employee well-being and favorable work environment are integral to the nurturance of the personal and societal welfare. In pursuance of competitiveness and efficient functioning of the organization, it is important to ensure employees' well-being and create a healthy work environment in the working group. One of the ways to achieve this goal is to create and implement employee well-being programs [9; 1; 7; etc.], which include many elements – starting from the organizational philosophy, strategy and policy, and ending with the provision of personnel, payment, managerial and employee relations, management of knowledge and social responsibility.

Organization's microenvironment and managerial methods applied by the head office have a great impact to the creation of employee well-being and formation of favorable work environment. Work conditions, its organization and psychological climate of the organization indirectly affect the employees. A situation of personal choice emerges, which is applied by the employees in terms of their personal priority system. In addition, aspects of the organization's microenvironment have influence on employees' activity; therefore, the leaders of organizations have to change these conditions and circumstances in a way that would change the employees' priority systems towards a direction needed to meet the managerial goals. Beside the head of the enterprise, employees' personal characteristics and interrelations, which constitute the basis for the working group's psychological climate, have impact on the organization's microclimate [4].

According to T. Keenoy, employees achieve high working results when the head of the organization pays individual attention toward each member of the organization [6]. Each employee has to receive respect from his or her leader. Marc van Veldhove claims that the most essential thing is for the leader not to refer to the employees only as a working groups [8]. The leader has to consider each employee as a personality, encourage each employee individually by paying regards to his or her expectations and needs, his or her individual input into the implementation of organization's goal, individual experience, achievement and competencies.

Research objective is to figure out the peculiarities of employee well-being and favorable work environment in modern organizations providing services.

Research by Frake Fr. et al., shows that positive emotions in the organization are raised by a clearly defined role of each employee, the leader's attention towards each of the employee and a clear rendering of necessary information, fluent organization of the work processes, and a flexible work schedule [2]. A leader acknowledges that each person is different; a good leader knows psychology and people well, is able to identify their potentials, is empathic, and takes care of providing all social guarantees to the employee.

Kalshoven K., Boon C. T. state that microclimate is improved by taking care of employee welfare [5]. Firstly, it is a great emotional state and wellbeing of employees. Leaders have to assure emotional support to each of the employee, make sure that employees have opportunity for education, qualification improvement, to encourage honesty by his or her own example as well as productive cooperation and mutual support among the employees. Hirschi A. highlights the importance of conflict management and peaceful controversy solution [3].

Research conclusions. Qualitative research results imply that positive emotions in organization are conditioned by a leader's expressed kind word, individual attention to each employee (A1: „I have noticed that positive emotions in the workplace are enhanced by a pleasant leader's word, attention to each employee individually, sincere inquiry <...>”), cheerful mood, kindness and friendliness of colleagues (A2: “Positive leader's attitude towards the employee, absence of prejudice by colleagues”), as well as, incentives, praise (A1: “<...> Employees are positively affected by a simple smile, incentive or compliment expressed by the head of the organization”). Relation among colleagues and their goodwill is of great importance (A3: “<...> a lot depends on the colleagues and interrelations amongst them. If one feels adapted and well socialized in the collective, one will feel good when being present at work”). Positive emotions are encouraged by a well-organized work (when there are no malfunctions). However, in order for the employee to experience positive emotions at work, the most important is the suitability of the job itself to the employee (A4: „Good emotions at work are felt by those, to whom the position is not a burden, who are satisfied with the work in the catering institution, and who likes the job. If one does not like the nature of the job, nothing shall help, there will be no pleasant emotions except the waiting for the end of the working day”). The heads of the catering institutions themselves indicate what matters for a healthy microclimate: A1: “We are attempting to improve the working conditions in every aspect. We pursue a flexible work schedule, solve conflicts, seek there would be no tension or unnecessary stress amongst the colleagues.”

Summarizing the research results, the main ways to increase the employee well-being and create a favorable work environment in modern service organizations is the improvement of microclimate amongst the colleagues by taking care of the smooth employee socialization. The microclimate is brightened by a pleasant leader's communication with employees, constructive conflict solving, intolerance of gossips amongst the colleagues, thanking to employee for the job of the day, and holding an attitude that a person matters the most. When shaping a microclimate, employees' attitudes to events and phenomena are often a challenge; they are subjective assessments of what is happening in the group and with it.

Conclusions. The theoretical analysis of employee well-being and favorable work environment in service providing organizations revealed that the microclimate in an organization depends on the leader's attentiveness to each

employee and his or her profound knowledge of psychology, explicitness of roles, flexible schedule, stability in social guarantees for employees, possibilities for self-improvement and decent life quality, fair cooperative and supportive relations amongst the colleagues, satisfactory physical work environment, absence of stress at work and constructive conflict solving.

The performed research displayed the following possibilities for ensuring the employee well-being and favorable work environment in organizations that provide services: to improve the microclimate in an organization by ensuring a supportive working environment; constructively solving conflicts; taking care of socialization amongst employees; in pursuance of a high level of services to-be-provided, to motivate and encourage employees with modern motivational ways; showing concern about the health and welfare of the employee; assuring equality; and promoting public-spirited behavior for members in the organization.

References

1. Cooper, M. P. (2008). Wellness can be a powerful business management strategy, but it takes intelligent planning and execution. Employee benefit plan review // Employee Benefit Plan Review. Vol. 63, No.5, p. 10–11. <http://www.longfellowbenefits.com/sites/all/files/longben/newsfiles/Wellness-Bus%20Mngmt%20Strategy-EBPR%20Cooper%2011-2008.pdf>.
2. Franke Fr., Felfe J., Pundt A. The impact of health-oriented leadership on follower health: Development and test of a new instrument measuring health-promoting leadership // Zeitschrift für Personalforschung, 28(1-2), 2014.
3. Hirschi A. Callings and Work Engagement: Moderated Mediation Model of Work Meaningfulness, Occupational Identity, and Occupational Self-Efficacy // Journal of Counseling Psychology, 2012, Vol. 59, No. 3, 479–485.
4. Jurkevičius, M. Darbuotojų motyvavimo sistemos gerinimas tekstilės pramonės organizacijose. Magistro baigiamasis darbas. 2008. Prieiga prie interneto: <https://vb.vdu.lt/object/elaba:1924923/1924923.pdf>
5. Kalshoven K., Boon C. T. Ethical Leadership, Employee Well-Being, and Helping The Moderating Role of Human Resource Management // Journal of Personnel Psychology 2012; Vol. 11(1):60–68. DOI: 10.1027/1866-5888/a000056/
6. Keenoy T. Chapter 11: Engagement: a Murmuration of Objects? // Employee Engagement in Theory and Practice (2013), edited by Catherine Truss, Kerstin Alfes, Rick Delbridge, Amanda Shantz and Emma Soane, London: Routledge (pp. 197–220)
7. Kumar, S., McCalla, M., Lybeck, E. (2009). 36. Operational impact of employee wellness programs: a business case study // International Journal of Productivity and Performance Management. Vol. 58, No. 6, p. 581-597. doi: 10.1108/17410400910977109.

8. Marc van Veldhoven. About tubs and tents: Work behavior as the foundation of strategic HRM // Inaugural lecture. Tilburg University, 2012

9. Roslender, R., Stevenson, J., Kahn H. (2006). Em-56. ployee wellness as intellectual capital: an accoun-ting perspective // JHRCA Journal of Human Resource Costing and Accounting. Vol. 10, No. 1, p.48-64. doi: 10.1108/14013380610672675.

Čižikienė J.

PhD student

Mykolas Romeris University

Vilnius, Lithuania

Urmanavičienė A.

PhD student

Mykolas Romeris University

Vilnius, Lithuania

PROFESSIONAL WELFARE ASPECTS OF SOCIAL EMPLOYEES WORKING IN COMMUNITY-BASED CHILD CARE HOMES

Key words: community-based child care homes, occupational welfare, organizational activities, social services.

Presentation of the problem: In Lithuania, it is planned to create a consistent service system by 2030. It would enable every person who has difficulty in accessing individual services according to needs and getting involved in community life. Based on the principle of organizational efficiency in a social service organization, "social services are managed, assigned and delivered to achieve good results and rational use of available resources" (LR Social Services ... (2006)), this is particularly important because the organization and provision of social services requires sufficient human resources, financial and time resources, and successful assistance can only be provided by qualified professionals. The problem with the activities of these organizations is that the results of the assistants are usually not visible immediately, because social problems are complex and require consistent and long-term work. In addition, social services are not a product or a commercial service, their purpose is to restore a person's ability to self-handle and act in society. Employees working in a social service organization face challenges: insufficiently defined boundaries of their competencies, low prestige in society, confrontation with negative life phenomena, solving customer problems, uncertainty about job performance, etc. (Dirgėlienė, Kiaunytė, 2008). Frequently experienced stress, symptoms of burnout syndrome that lead to deterioration in customer service quality and staff turnover within

organizations, can be said to be related to occupational risk while working with fixed customer groups is considered to be a dangerous job (Lazutka, Žalimienė, Skučienė, Vareikytė, LDRMT, 2008). Therefore, in the sphere of social services, which is special for its activities and clients, it is very important to ensure the professional well-being of its employees.

Analysis of recent research and publications: In scientific literature, Vaicekauskienė (2007) described the preconditions for the preparation of social work study programs. Indrašienė, Garjonienė (2007) analyzed the assessment of social workers' competences. Dirgėlienė (2008) studied the development of social work theory and practice. Jenaro, Flores, Arias (2007); Bubnys, Petrošiūtė (2008) evaluated the quality of life of social workers. The peculiarities of social worker activity were analyzed by Prakapas (2007), the quality of social services (Indrašienė, Katkonienė, 2011), motivation factors of social workers' professional activity, the aspects of social welfare of the social workers, the most important factors Šinkūnienė, Katkonienė, (2010), Žalimienė (2013), etc.). Lazutka (2008), etc., analyzed aspects of working conditions of social workers and emphasized the security problem, Čižikienė (2018) analyzed the peculiarities of community childcare activities.

The aim of the research: To study the factors of social welfare of social workers working in community care homes.

The main research material: Social services are usually organized and provided by social service organizations – state, community, and non-governmental institutions that organize and provide services to one or more social groups. Organizations providing social services must strive to help a person become self-sufficient and capable of organizing his / her life properly, so it is necessary to look for a modern human resource management model that offers effective ways to overcome social risk, exclusion, and poverty. Representing the client's interests, the social worker (Qualification Requirements for Social Workers and Social Workers assistants, 2006) often experience tension as they have to help the client to solve problems independently and to make decisions effectively and at the same time to have sensitivity and reflection, understanding the problems of his client. A social worker cannot be impulsive and behave in a reckless way. Working in the service area requires not only physical and mental skills but also certain emotions. Often, the real emotions must be suppressed and only the demonstrative emotions that are desirable are expressed. Inability to express their true feelings causes discomfort (Robbins, 2007). As the specifics of the clients cannot be changed, it is necessary to foster the organizational culture thus improving the microclimate in the organization and the professional well-being of the employees. The social welfare of social workers is distinguished by objective factors (working conditions, social guarantees, health, additional benefits) and subjective factors (life satisfaction, job satisfaction). When analyzing professional well-being, these factors can be distinguished (Table 1) (Žalimienė et al., 2013).

Table 1.

Factors of occupational welfare

No.	Factors	Statements
	Social policy	Social security measures
	Economic	Salary size and purchasing power
	Institutional	The impact of the organizational environment
	Organizational support	Organizational concern for the employee
	Work Process	Content of work process – power distribution, labor relations, strategies
	Human Relations	Effect of leadership and relationship with colleagues
	Possibilities	Providing employee opportunities
	Sociological	Influence of factors on subjective well-being
	Psychological	Influence of job satisfaction

Source: The author of the thesis according to L. Žalimienė (2013) and others.

In summary, it can be said that the welfare of social workers is covered by objective and subjective factors, and professional well-being is understood as a complex phenomenon that provides the employee with favorable institutional, organizational level, ensuring all possibilities for his successful work and development.

Analysis of research: Factors of professional welfare of social workers. An interview is one of the most effective methods of qualitative research. Qualitative research is a systematic study of the situation, case, event, individual or group in the natural environment, in order to understand the research phenomena and to provide an interpretative holistic phenomenon summarizing the situation analysis (Žydzīūnaitė, 2008; Sabaliauskas, Žydzīūnaitė, 2017). This method was also encouraged by the fact that the required information is obtained by directly targeted interview with the respondent. The direction and content of the conversation are determined by the research problem. Five social workers were interviewed by unstructured interviews. Two informant selection criteria have been selected: a social worker with at least 3 years of experience and working in community-based homes for more than one year. Informants were introduced to the purpose and use of the study and confidentiality issues were also discussed, according to Kardelis (2016), one of the main ways to guarantee the anonymity of the respondents is the non-use of the name and personal data. The data obtained during the interviews were analyzed using the method of qualitative content analysis.

Interview analysis data show that social work in child care homes is under constant stress, as there are always extra functions at work, and children living in these homes have emotional and behavioral disorders, and social workers at work are subjected to humiliation, which manifests insults or blasphemy from clients ('sometimes, I don't know what to do', 'they can send you to hell...', 'sometimes you are totally helpless against aggression'). Scientific

literature also points out that the most common cause of stress among social workers is working conditions, changing social, political and cultural environments, problematic clients (Lazutka et al. 2008).

Respondents argued that wages are not sufficient and do not correspond to the nature of work, as informants have pointed out that work for them is the main source of livelihood ('I think I should get more', 'I don't know, sometimes I want to leave because my salary is inadequate'). We can assume that subjective well-being is inadequate because the income earned is linked to the subjective well-being of the individual, as they can satisfy a variety of needs and feel happy, though pay as an indicator is an objective factor, subjective well-being is inadequate.

Social workers say that it is difficult to break away from their work functions and thoughts after their work. There is a persistent over-stay, concern for children outside of work ('you can not just close the door here, you always think on how to do better', 'very hard, you go home and still think about the events at work'). Constant thinking about work does not increase workers' professional well-being and job satisfaction, so it is helpful to look for ways to help social workers feel better at work.

During the interviews, it was emphasized that social work due to the nature of emotional, stressful work, indefinite working conditions and work requirements is not an attractive place to work ('everything is changing, nothing can be planned', 'that is, if the child is sick, you must go to the doctor ... it, invites you to school because they caught your custodian smoking ', 'you can't even react', 'often the manager asks, why didn't you make it?'). Many of the jobs that are not done by employees cause conflicts, executives criticize some of the work that has not been done, the employee is forced to feel uncomfortable. Though conflicts in labor relations are considered an inevitable phenomenon in the institution, as it promotes the emergence of new methods, new changes, the clarification of problems, the strengthening of the collective, however, conflicts mean worsened relationships, communication barriers, thus reducing the professional welfare of employees.

It is interesting to note that respondents pointed out unclear career opportunities, especially when working in community care homes ('small organization', 'where are the career ladder in here? ', 'no time to think about it'). Social workers feel a lack of self-realization, which reduces professional well-being. According to the study, social workers particularly feel a lack of motivation. They would like more attention, observation, appreciation of their work, praise from their leaders. Feeling such a sense of repulsion, it is difficult for employees to achieve a sense of fullness and job satisfaction. Such working situations have a negative impact on workers' subjective well-being.

Better work results lack additional specialists for working with children, so there are an extra workload and other non-social work ('we need a psychologist', 'now we access specialists only once a month, and what to do if you need it now? ', 'it would be good to have employment workers'). Providing

new features is the allocation of additional workload to the same workers who already have enough of their direct work, which causes tension and does not improve the psychological well-being of social workers.

Conclusions: According to the data of the research carried out, it can be stated that social work in community care homes is characterized by a high level of stress and insufficient salary. Salary does not correspond to the work being done, and the stress is felt in the work of communicating with children with behavioral and emotional disorders, the uncertainty of work, various additional works. Failure to do the work in time is also associated with tension and stress.

The results show that occupational well-being is a very important factor in the overall assessment of the quality of life of social workers, so it is appropriate to look for ways to increase professional well-being. The objective prosperity of the research participants is reflected in the statement that work is a compulsory thing without which it is impossible to survive. Participants argue that they consider the ineligible wage as the main source of livelihood, so they may not always be able to fully meet their needs (families) by receiving such a salary. Career opportunities are very limited because there is no change in the workplace, there is no incentive to raise their qualifications. It has been found that employees are faced with many unfavorable factors in their work, and the social work profession is not favorably assessed by the society due to the nature of work and the problematic ness of clients. Therefore, good management of human resources and welfare of social workers can achieve good performance and motivate employees to work successfully.

References

1. Bubnys, R., Petrošiūtė, D. (2008). Socialinių pedagogų ir socialinių darbuotojų gyvenimo kokybės vertinimas: profesinis aspektas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4(20), 103–108.
2. Čižikienė, J. (2018). Institutional care system transformation: trends and perspectives for the development of child care institutions. *Education reform in comprehensive school : education content research and implementation problems : the collection of scientific papers*, 2, 22–35.
3. Dirgelienė, I. (2008). Teorijos ir praktikos ryšio plėtotė socialinio darbuotojo profesinėje veikloje. *Acta paedagogica Vilnensia*, 20, 90–101.
4. Dirgėlienė, I., Kiaunytė, A. (2008). *Praktika rengiant socialinius darbuotojus: Klaipėdos universiteto patirtis*. Klaipėda.
5. Indrašienė V., Garjonienė D. L.(2007). Socialinių darbuotojų kompetencijų vertinimas atestacijos metu. *Socialinis ugdymas*, 4(15), 67-81
6. Indrašienė, V., Katkonienė, A. (2011). Pagalbos namuose paslaugų teikimo vertinimas. *Socialinis darbas*, 10 (2), 267–278.
7. Indrašienė, V., Katkonienė, A. (2011). Pagalbos paslaugų teikimo vertinimas. *Socialinis darbas*, 10 (2), 267–278.

8. Jenaro, C., Flores, N., Arias, B. (2007). Burnout and Coping in Human Service Practitioners Professional Psychology: Research and Practice, 38(1), 80–87.
9. Kardelis K. (2016). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Vilnius.
10. Lazutka, R., Skučienė, D., Žalimienė, L., Vareikytė, A., Kazakevičiūtė, J. (2008). Socialinių darbuotojų profesinės rizikos veiksniai. Socialinis darbas, 7 (3), 74–86.
11. Lazutka, R., Žalimienė, L. Skučienė, D., Vareikytė, A. (2008). Socialinį darbą dirbančių darbuotojų darbo sąlygų tyrimas ir rekomendacijos kaip jas gerinti. LDRMT
12. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. (2012). Valstybės žinios, No. 61–3050.
13. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006). Valstybės žinios. No. 17–589.
14. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr.A1-92 (2006) „Dėl socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų, Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašų patvirtinimo“
15. Prakapas, R. (2007). Socialinių darbuotojų santykiai su klientais: vertybinis aspektas. Socialinis darbas, 6 (1), 62–67.
16. Robbins S. M. (2007). Organizacinės elgsenos pagrindai. Kaunas.
17. Sabaliauskas, S., Žydžiūnaitė, V. (2017). Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai. Vilnius.
18. Šinkūnienė, J. R., Katkonienė, A. (2010). Socialinių darbuotojų profesinės veiklos motyvacijos veiksniai. Socialinis darbas, 9 (1), 64–74.
19. Vaicekauskienė V. (2007). Socialinių darbuotojų rengimo turinio prielaidos. Socialinis ugdymas, 4(15), 24–29.
20. Žalimienė L, Skučienė D., Junevičienė J., Gataūlinas A. (2013). Profesinė gerovė socialinių paslaugų sektoriuje Lietuvoje. Monografija. Lietuvos socialinių tyrimų centras,
21. Žydžiūnaitė, V. (2007). Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos. Kaunas.

Busarieva T. G.
PhD, associate professor,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman,
Kiev, Ukraine

FEATURES OF THE FORMATION OF BUSINESS MODELS OF TNCs

Keywords: business models, TNC, business model building, approach, company development

As the productive forces develop in competition, the importance of competencies determined by intangible factors begins to prevail. Not so long ago, transnational corporations held leading positions in the market, relying on competitive advantages in modern technical equipment, qualified production personnel and guaranteed access to the necessary material resources. However, with the development of new technological structures, as a result of global political and economic processes, the main condition for success becomes the presence of a company of a different kind of assets, namely, assets, collectively united by the concept of intellectual capital.

Intellectual capital today is the basis for building a business model of TNCs. At the beginning of the XXI century, different approaches to the interpretation of TNC business models are found in the economic literature. Considering the scientific achievements of scientists on the peculiarities of the operation of the TNC business models in the world market, it is necessary to note that the business model of TNCs is usually called a special system of tasks and goals of the company, as well as methods aimed at creating value.

Most definitions of the concept of "business model" can be divided into two approaches: the first approach focuses on the study of the internal environment of TNCs and defines a business model with an emphasis on the system of processes and interconnections within the TNCs; the second approach is aimed at studying more of the external environment of TNCs and defines the system of interconnections with consumers and partners of TNCs. So, Lezonik V., Weil P., Melon T., D'Uso V., Herman J., Wiern S., Jensen V., Steenbecker V. and Jeers X are supporters of the first approach. In particular, Lezonik V. notes that the business model is a system formed by three main elements: the strategy, finances and internal organization of TNCs.

The strategy defines the markets in which TNCs operate and the types of production processes that enable TNCs to produce products and services for those markets. Finance provides the ways that TNCs use when directing funds into processes and products until they begin to generate profits. The

organization includes ways to help TNCs to stimulate labor, competencies and efforts that create the added value of TNC products and services.

The business model explains how TNC defines its competitive strategy through the design of a product or service that it offers on the market; how it differentiates itself among others. Features of the development of the world economy and international economic relations of TNCs by the nature of value creation; as TNC integrates into the branch network its own value chain with similar chains of other TNCs. Vincko R., an American economist, believes that the business model provides an explanation of the value that the company offers in the market, the process of creating and maintaining customer relationships, the infrastructure that allows TNCs to produce their products, profits, cash flow and the structure of costs of TNC [1, p. 88–95].

The term "business model" appeared relatively recently. For the first time this term was mentioned by the American mathematician R. Bellman in the academic article "On the construction of a multi-stage, multi-person business game" in 1957. The article discusses the construction of business games for educational purposes. Many authors point out that the term "business model" has been widely used since 1995. The oldest and simplest business model to which companies have resorted to this day is the "owner of the store" model. Its essence is as follows: the entrepreneur opens a store, fills it with products and waits for customers to come. The next step in the evolution of business models is considered the beginning of the twentieth century, when the concept of "razor and blade", or as it is also called "hook and bait", appeared. The essence of this approach to building a business model is that a product is sold at a deliberately low price – and very attractive to the client, and the company earns through an additional product – without which the main one does not work. In the late 1950s, Toyota and McDonald's made a revolution in the market. A. Slivotsky notes in Toyota's business model a unique production system, an innovative approach to scale (the use of outsourcing), a procurement system (increasing requirements for suppliers and their training) and a market entry mechanism (dealer networks). By decision of McDonald's creator Ray Kroc, the emphasis in the company was placed on two main consumers: the client, the buyer and the franchise buyer. He offered the client a favorable price, and the franchise buyer made life easier. He also optimized all stages of production and implemented a number of innovations in working with company employees [2, p. 51-59].

Examples of innovative business models from the 1960s are Wal-Mart. Wal-Mart built giant supermarkets in less populated districts and offered a wide selection at low prices. In addition, the company managed to create an innovative organizational structure, when employees could become owners of shares, introduced an optimal procurement system and operational efficiency. If in the 1970s several companies were able to prove that they could create innovative business models that could change the industry, the "mass" creation of innovative models still occurred in the second half of the 1980s. Then new

business models, which allowed to create significant value, introduced such companies as Blockbuster, Home Depot, Intel, Dell Computer, Federal Express, Microsoft. In the 1990s, the flowering of innovative business models from Southwest Airlines, Starbucks, Amazon.com and many others.

Since the 2000s, the most original and effective business models introduced Google and Apple to the market. In 2001, for the first time, Apple offered its users an iPod, an ideal media player in terms of design, and in 2003, connected the device with the iTunes Music Store platform, thanks to which users could easily find and purchase music from the world's largest online music library. The same principle later went into the business model of the iPhone. Google has achieved dizzying success due to the fact that it managed to create a value proposition for three independent consumer segments: for advertisers – targeted text ads, for users – a powerful search engine and a large number of “tools”, for private companies – the ability to share revenue with Google using AdSense service [3, p. 13–15]

Starting from 2015–to nowadays, according to American scientists J. Zott and B.Amit, the business model became popular against the background of the growth of network economics, because within the framework of global informatization, accelerating technological changes, the business environment is more uncertain, while business models in the enterprise are the most important success factor. The business model of innovation can bring a strategic competitive advantage; an enterprise should be able to develop in new economic conditions. An innovative business model is considered a new management pattern and has many valuable innovative technologies, and therefore an enterprise becomes competitive [4, p. 21–26].

To conclude, it is important to mention that the development of business models is due to the development of information technologies with the ability to process large data arrays; virtual space in which more and more economic transactions occur; increase the return on knowledge and intellectual (intangible) assets; innovation as the main resource for value creation.

References

1. Eyring M. J., Johnson M. W., Nair H. (2011). New Business Models in Emerging Markets // Harvard Business Review. Vol. 89, No 1/2, 2017, p. 88–95.
2. Johnson M., Christensen C., Kagerman H. (2008). Reinventing Your Business Model // Harvard Business Review. Vol. 86, No 12., 2017, P. 51–59.
3. Kaplan S. (2017). The Business Model Innovation Factory: How to Stay Relevant When the World Is Changing. N.Y.: Wiley, p. 13–17
4. Lindgardt Z., Hendren C. (2014). Doing Something New with Something Old: Using Business Model Innovation to Reinvent the Core. N.Y.: BCG, 2016, p. 21-26

Chernitskaya T. V.
PhD, associate professor,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman,
Kiev, Ukraine

ALTERNATIVE SOURCES OF ENERGY IN FORMATION OF ENERGY SAFETY OF COUNTRIES

Keywords: alternative energy, renewable energy sources, energy security, energy model, energy efficiency, energy balance, energy policy.

The level of energy supply is one of the key factors in the problem of energy security, which every year becomes more acute not only at the national but also globally. Given the drawbacks of traditional energy resources and the environmental issue, developed countries such as the United States, Japan, Germany, Denmark focus in their energy policy on the development of the alternative energy sector and plan to bring some renewable energy sources in the overall energy balance to 20-50% [8].

Renewable energy is energy from sources that are human in scale, that is, energy from the sun, wind, geothermal, hydropower and ocean resources, as well as solid biomass, biogas and liquid biofuels. Also, the operating costs of using non-traditional sources do not contain a fuel component, as the energy of these sources is formally free of charge [6].

In particular, the renewable energy sector is developing under the influence of such events as a sharp decline in world prices for fossil fuels and renewable energy in long-term contracts and an increase in attention to energy conservation among the countries of the world. In 2015, the installed capacity of renewable energy sources (RES) amounted to about 29% of the world's generating capacity [5]. However, implementation (RES) requires significant investments, appropriate and favorable legislative framework, awareness of the population of this necessity. Therefore, large-scale energy projects, such as the construction of solar and wind power plants, can be implemented with the support of the state under international cooperation. So, the United Nations announced 2014-2024 for a decade of Saving Energy for All (UN, 2015). Alternative energy production increases by 2.5% every year, but this is not enough to meet demand in a timely manner [4].

As the development of alternative energy is a priority, the International Renewable Energy Agency (IRENA) has developed a Roadmap to achieve a doubling of the share of renewable energy sources in the world's energy consumption in the period 2010-2030 (RenEnmap 2030): 18% of RES in total final energy consumption (2010) to 36% (2030) [3]. In addition, today in the world there are about 150 planned and already implemented projects of several

categories (city, regional, state, housing, business) on the replacement of the use of fossil fuels and the full transition to RES

It is worth noting that a significant role in the formation of the energy model of the EU countries is played by the renewable energy and energy efficiency sector. It has become one of the 11 investment priorities of the new European Regional Development Fund (ERDF) budget for 2014-2020. Since 2014, all regions of the EU have concentrated most of the allocations on innovative energy and economy sectors, with around 20% of investment projects aimed at developing energy-efficient technologies and alternative energy [8]. In particular, the prospect of alternative energy sources is recognized by Germany and plans to completely switch to RES by 2050. Lower Austria claims abandonment of coal-fired power plants, because HPPs meet their energy needs. Iceland, Paraguay and Norway, provide domestic needs at the expense of RES, remaining the largest exporters of oil and gas [7]. Denmark, in turn, achieves 140% of its needs by using wind energy [9].

Recently, the US has become a very popular shale gas, however, alternative energy is also actively developing: almost 50% of the energy produced in 2014 is the energy of the sun and wind. This level of development was achieved by the state at the expense of state support and obligatory in some regions the condition of partial use of alternative energy sources [1].

China is also showing significant interest in boosting the role of RES in the energy model, building up its capacity by building wind and solar power stations and hydroelectric plants (55%) [3]. In addition, in the area of alternative energy development, small countries are also making significant progress. Costa Rica, having abandoned imported fossil fuels, used the RES only for the first time in the world for 75 days in a row [2]. The interest of the countries in the development of alternative energy is confirmed by the volumes of investments in renewable energy sources (Fig. 1).

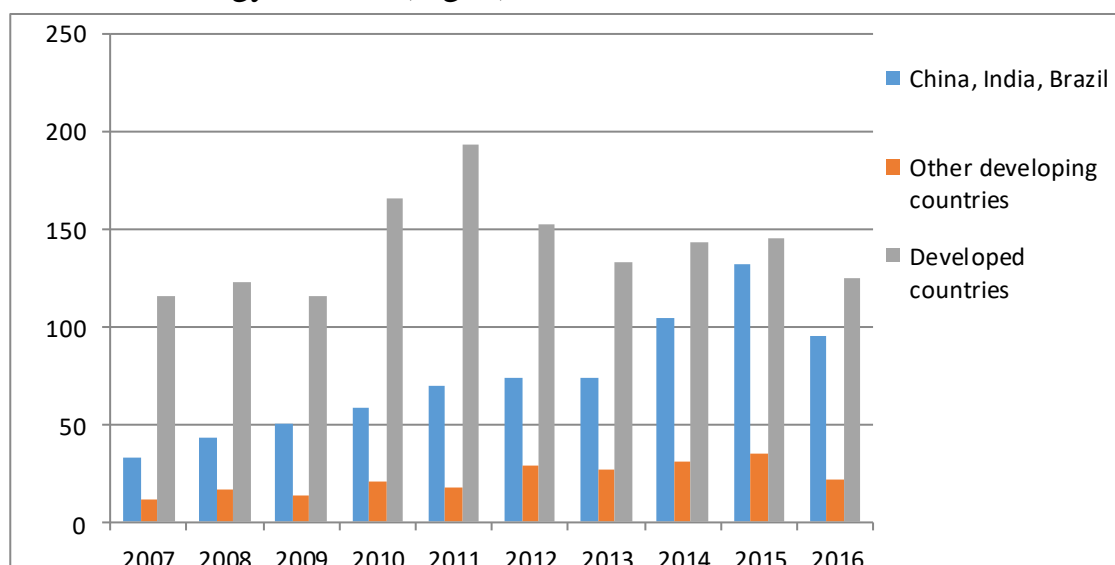

Fig. 1. Dynamics of Global Renewable Energy Investments by Type of Economy, US \$ Billion

Source: constructed by the author according to [5].

However, the obstacles to the comprehensive development of RES are the inadequate encouragement of the private sector to finance and develop, and support and subsidize the production of fossil fuels. The aggravation of threats to energy security and independence prompts countries to develop and intensify the use of alternative, renewable energy sources that have a number of economic benefits and play a significant role in the further formation of their energy models. Alternative energy is currently the most dynamic segment of the global energy market, which plays a compensatory role in energy consumption in the context of global energy challenges. Key factors of its development: a significant decrease in the price of energy technology over time, rising cost of traditional energy sources, raising the level of environmental standards, state support for energy-efficient projects.

References

1. "Alternative Energy in the USA Is a Subsidy Industry - Experts." Voice of America. 2013. <http://ukrainian.voanews.com/a/wind-power-tax/1666267.html>.
2. "The Transition to Alternative Energy Becomes Profitable." Ukrainian Association for Renewable Energy. <http://uare.com.ua/novyny/385-perekhid-na-alternativnu-energetiku-stae-rentabelnim.html>.
3. Geletukha, G. G. "Analysis of Energy Strategies of EU and the World as Well as the Role of Renewable Energy Sources." Analytical Note BAU, no. 13 (2015): 35.
4. Kochtcheeva, Lada. "Renewable Energy: Global Challenges." E-International Relations. 2016. <http://www.e-ir.info/2016/05/27/renewable-energy-global-challenges/>.
5. Markevych, K. "Global Energy Trends through the Prism of Ukraine & apos; National Interests." In Analytical Report. Kyiv: Zapovit, 2016.
6. Melnychuk, M. D., V. O. Dubrovin, and V. G. Myronenko. Alternative Energy. Kyiv: Agrar Media Group, 2012.
7. Romaniuk, V. "The Price Is below Zero. The Alternative Energy Is Finally Beginning to Win." NewsMarket. 2016. <http://www.newsmarket.com.ua/2016/06/tsina-nizhche-nulya-alternativna-energetika-nareshti-pochinaye-peremagati/>.
8. Sydorova, D. S. "Problems and Prospects of Alternative Energy Development in the World." In Actual Problems of International Relations: Collection of Scientific Works. Kyiv: Kyiv Taras Shevchenko National University. Institute of International Relations, 2014.
9. William, Jacob. "Renewable Resources: The Impact of Green Energy on the Economy." Business.com. 2015. <http://www.business.com/entrepreneurship/the-impact-of-green-energy-on-the-economy/>.

Dikhaminjia I.

Associate Professor

Faculty of Business and Economics

Sokhumi State University

Georgia, Tbilisi

Berulava G.

Professor

P. Gugushvili Institute of Economics

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Georgia, Tbilisi

CONNECTION BETWEEN SOCIAL CAPITAL, INNOVATION AND EFFICIENCY OF THE COMPANY

Keywords: social capital, trust, transaction costs, innovation, firm's performance.

Recent period, academic literature has greatly emphasized the relationship between social capital and firms' economic performance. Knack and Keefer (1997) in their pioneering empirical study of the economic consequences of social capital find that trust and civic cooperation as dimensions of the social capital are characterized by significant and positive contribution to nation's economic growth. They argue that higher levels of social capital lead to better allocation of resources stimulating thus economic agents to reallocate their resource form protective to productive activities.

The key element of social capital is the trust. The concept of trust that underlies relational contractual arrangements is based on social norms and personal relations (Lewis, 1985). Heide and John (1992) show that norms play a very important role in structuring economically efficient relationships between independent firms. They argue that supportive norms have significant economic value when specific assets need to be safeguarded. Mitigating possibility for opportunistic behavior and reducing uncertainty, trust reduces pressure toward vertical integration (Granovetter, 1985). Macaulay (Macaulay, 1963) in his preliminary study of non-contractual relations in business found that the norms of keeping commitments impose obligations on parties to transactions at the cost of damaging personal relationships. Arrow emphasizing the role of trust as a control mechanism defines it as "...an important lubricant of a social system" (Arrow, 1974; p. 23). The role of informal trust-based institutions takes on special significance for firms operating in transition economies. Such institutions allow firms to cope with the issues of high transaction costs, uncertainty and scarce information in dealing with their partners and thus facilitate smooth functioning of the economies in transition.

Generally, academic literature distinguishes a number of routes via which social capital and trust can influence firm's performance. Below we review these mechanisms in more detail.

A growing body of recent empirical studies stresses the role of trust in stimulating investments in R&D and innovation (Akcomak and ter Weel, 2009; Doh and Acs, 2010; Landry, Amara and Lamari, 2002; Akçomak and Muller-Zick, 2013; Camps and Marques, 2014). Akcomak and ter Weel (2009) consider an innovation as an important mechanism that mediates the link between social capital and economic outcomes across European regions. The study applies historical institutions as instruments for the social capital and utilizes 3SLS strategy to estimate the casual effects of historical institutions and investments on the current social capital, the impact of social capital on innovation, and the influence of innovation on current income growth. The results of the empirical investigation of the interrelation between social capital, innovation and per capita income shows that social capital affects per capita income growth only indirectly by promoting innovation. Doh and Acs (2010), explore the effects of social capital on innovation at the national level. The study utilizes general measure of social capital indicator comprising of generalized and institutional trust, associational activities and civic norms. The main finding of this paper is that when R&D expenditure and human capital are controlled, social capital has a positive impact on innovation and that social capital interacts with entrepreneurship. Using survey data of manufacturing firms in Canada, Landry, Amara and Lamari (2002) explore the impact of different forms of social capital on innovation. In this paper the innovation process is modeled as a two-stage decision-making process, where at the first stage, the firms decide to whether to innovate or not whereas, at the next stage, the firms make a decision about the degree of radicalness of the innovative activity. Moreover, Landry et al. create a number of indexes to capture a structural social capital (business network assets, information network assets, research network assets, participation assets, relational assets) and cognitive social capital (reciprocal trust) constructs. The study results suggest that social capital is an important determinant of both the firm's decision to innovate and the radicalness of its innovative activity. In particular, the paper finds that social capital measured by participation assets and relational assets increase the likelihood of innovation of firms, while social capital taking the form of research network assets contributes significantly to the radicalness of innovation. Akçomak and Muller-Zick (2013) based on the data from a number of European countries, investigate the impact of trust on innovation. Applying instrumental variable approach the authors set up a causal relationship between trust and innovation. As a proxy for trust the authors use generalized trust and a range of trust-related variables. The findings of the study suggest that trust (in particular generalized trust and non-egoistic fairness) have robust and significant impact on innovation even after controlling for causal, spatial and non-linear forces. Dakhliand de Clercq (2004) examine the effect of human and

social capital on innovation at the country level. In this paper the three dimensions of social capital is conceptualized as follows: trust, associational activity and norms of civic behavior. Based on the analysis of data from World Development Report and World Values Survey across 59 countries, the authors find support for the positive relationship between human capital and innovation and partial support of the positive impact of trust on innovation. Camps and Marques (2014) use a qualitative methodology within a single-case study to explore the influence of various dimensions of social capital on the multiple types of innovation capabilities. The study reveals the mediating role of a set of general innovative capabilities—enablers - that add to innovative activity. The paper discusses how various dimensions of social capital contribute to the development of different types of innovation, that is product, process, marketing, strategic and behavioral innovation.

Another way that trust can influence economic outcomes is through reducing of transaction costs. Arrow states that "...In the absence of trust, it would become very costly to arrange for alternative sanctions and guarantees, and many opportunities deriving from mutually beneficial cooperation would have to be forgone." (Arrow, 1969; p. 62). Zak and Knack (2001) using principal-agents theoretical model show that trust between economic agents solves moral hazard problems, and thus makes well-being more inclusive and improves investment and growth. Berulava and Lezhava (2008), in their study of the relationships between manufacturers and their distributors in Georgia, find that higher level of trust existing between partners leads to less complete contracts and lower prepayment requirements, reducing thus transaction cost and facilitating economic exchange. A number of empirical studies provide evidence on the role of trust in reducing of transaction costs and ensuring better interfirm relationship and economic performance (Helper and Sako, 1995; Dyer and Wujin Chu, 2003).

According to Sako (2002), trust-based relationship allows for reducing of transaction costs and thus it ensures the most efficient governance structure. Moreover, she argues that trust stimulates investments in specific assets, which in turn guarantees future returns and productivity growth. Similarly Granovetter (1985) suggests that mitigating possibility for opportunistic behavior and reducing uncertainty, trust reduces pressure toward vertical integration. Thus, trust can influence economic performance (e.g. productivity) not only through stimulating investments in R&D and innovation. Providing safeguard from opportunistic behavior and reducing transaction cost, trust promotes specialization and thus contributes to productivity growth. There is some empirical evidence of the impact of trust on productivity. Bjørnskov and Méon (2010) using a three-stage least-squares procedure find a strong evidence of a causal effect of trust on the level and growth of TFP. According to the authors this effect of trust on TFP is due to property-rights institutions rather than political institutions. Berulava (2013) in his study of the impact of trust-based relations on firm's performance in transition economies, reveals that trade

credits, used as a proxy for trust, provide incentives for more intensive innovation activities and ensure higher labor productivity rates.

The above review suggests that trust and social capital are among those key factors that have substantive influence on the performance of individual firms. This influence can be materialized by means of several transmission mechanisms. First, trust stimulates R&D and innovations through inducing joint problem solving and enhancing relationships between partners. In turn, via promoting R&D and innovations, trust positively effects productivity. The same time, social capital and trust can contribute to productivity growth via mechanisms other than R&D and innovations. In particular, trust reduces transaction costs, mitigates opportunistic behavior and thus ensures specific investments and the best governance structures. Generally, Western countries prosper because they provide institutional environment, comprised from both formal and informal institutions, that ensure high level of social capital and trust. Only under such conditions economic agents receive the possibility and stimuli for innovation, thus creating preconditions for steady economic growth. Thus, for developing countries and countries in transition, like Georgia, creation of trust-generating institutions is a crucial task, which in turn will ensure innovative and productive performance of individual firms.

References

1. Akcomak, I.S., and ter Weel, B. (2009). "Social capital, innovation and growth: Evidence from Europe," *European Economic Review*, 53, pp. 544-567.
2. Arrow, K.J. (1969) "The Organization of Economic Activity: Issues Pertinent to the Choice of Market versus Non- Market Allocation," in: *The Analysis and Evaluation of Public Expenditures: The PBB-System*, Joint Economic Committee, 91-st Cong., 1-st sess. (Washington D.C.: Government Printing Office).
3. Arrow, K.J. (1974) *The Limits of Organization* (New York: Norton).
4. Berulava G. (2013). "Do Trust-Based Relations Improve Firm's Performance? Evidence from Transition Economies." MPRA paper № 48430, July 2013. <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/49363/>
5. Berulava G. and D. Lezhava (2008) "The Impact of Trust on the Mode of Transaction Governance between Manufacturer and Distributor: Evidence from Georgia", *Eurasian Journal of Business and Economics*, Volume 1, № 2 (November), pp. 1–32.
6. Heide, J. B. and G. John (1992) "Do Norms Matter in Marketing Relationships?" *Journal of Marketing*, Vol. 56 Issue 2, pp: 32–44.
7. Helper, S. and M. Sako (1995) "Supplier Relations in the Auto Industry in Japan and the USA: Are they Converging?" *Sloan Management Review*, (Spring), pp: 77–84.

8. Knack, S., and Keefer, P. (1997), "Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation," *The Quarterly Journal of Economics*, 112(4), pp. 1251–1288.

9. Landry R., N. Amara and M. Lamari (2002) "Does social capital determine innovation? To what extent?" *Technological Forecasting and Social Change*, Volume 69, Issue 7, September, pp. 681–701.

Fedorenko T.

PhD student

Economics and Management Faculty

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman

Kyiv, Ukraine

VALUES AND TECHNOLOGY INNOVATIONS CHALLENGES

Keywords: technology innovation, culture, values, economic growth.

Nowadays, open economies provide the widespread opportunities for generating innovations. This is the result of economic incentives combination, competitive pressures, innovation culture and the structural changes. Innovations significantly change the technological production mode, social communications systems and cultural reality.

The innovation development curve has S-shaped form, reflecting the slow start of innovation, rapid progress at the next step and the pace alignment at the final stage. At this stage, innovation has already rooted in social life, its utility grows into a new value, universal for society. Technologies are standardized, become public and led to the development of the essential infrastructure – physical, legal, ethical, socio-cultural. The individual and society social life are becoming more and more dependent (both in a positive context and in a negative way) on a new social reality. Technology innovations are become so organic components of cultures and civilizations and integral part of humanity life [1; p. 22].

Innovations, in order to be an integral part of social life, need to have sufficient demand for changes, although it may be unconscious. Paradoxically, but the main drivers of innovations and social changes throughout the mankind history were "four riders of the Apocalypse" – conquest, war, famine and death [2, p. 338]. These days they were transformed into hybrid warfare, trade blockade, environmental disasters and biological weapons.

At the same time, technological and social progress has different pace of change. D. Bell analyzed the contradictions in the three structural components of society: economic, political, and cultural. Technological progress

substantially changes the system of production mode, resources distribution, goods and services consumption, transforms the labor market. The functional rationality is the dominant value in modern society; it focuses on efficiency maximization, costs minimization and optimization.

And the basic principle of changes measuring in the cultural sphere it is difficult to determine. Modern values often rely on the achievement of the past and acquire new forms or a new look according to the conditions of the new reality. In the contrast to efficiency and productivity, cultural values have a slightly different concept. The foreground is freedom, novelty, self-realization and self-fulfillment [3, p. 13]. But these contradictions are not devastating and can be reduced within the framework of a new post-industrial economic system.

The innovation impact on the creation of cultural products can be exemplified on art. Art has its own attributes, development logic and the uniqueness of the expression form; it directly reflects cultural changes in society. Technologies form the tendencies of transferring cultural values from the contemplation and consumption (concert, theater) through the mechanical reproduction of art products (on radio, TV, via electronic media, the Internet) to mass culture. Consequently, the conditions for creativity, construction the social cultures, creation the new images, senses and values are formed under the influence of technologies, social institutions and history [4].

The post-industrialism provides many opportunities and challenges. The goal is to use these capabilities and transform the challenges into new opportunities. The global economy is complicated and required the integration of economic, social and environmental subsystems into a complex, flexible system. The integration of the public and private sectors ensures system stability as a whole. As K. Schwab pointed out, decision-makers have to develop different scenarios of shaping our future. It all comes down to people and values. “We need to shape a future that works for all of us by putting people first and empowering them” [5]. Consequently, the modern concept of technological development should be first of all human-oriented to values puzzle – social, political and economic values.

References

1. Ожеван М.А. Номо ех Machina. Філософські, культурологічні та політичні передумови формування конвергентного суспільства : монографія / М.А. Ожеван, Д.В. Дубов. – К.: НІСД, 2017. – 272 с.
2. Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас / І. Мортімер / пер. з англ. Я. Машико. – Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2018. – 448 с.
3. B. Daniel. The cultural contradictions of capitalism. <http://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/08/The-Cultural-Contradictions-of-Capitalism-by-Daniel-Bell.-Book.pdf>

4. Francisco Louca. Culture, Values and the Long Waves of Capitalist Development // Innovation. Perspectives for the 21st Century. 2011. BBVA. <https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/culture-values-and-the-long-waves-of-capitalist-development/>

5. Klaus S. 2015. The Fourth Industrial Revolution. What It Means and How to Respond. Foreign Affairs. December, 12, 2015. <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution>.

Gobikas M.

PhD student

Mykolas Romeris University

Vilnius, Lithuania

THEORETICAL FRAMEWORK OF UNDERSTANDING THE RADICAL ORGANIZATIONAL CHANGE IN SPORTS SECTOR

Keywords: organizational change, design archetypes, national sports organizations.

Introduction. At the end of the 20th century changing political landscape in the former Soviet Union brought about significant changes to all post-soviet countries. After the collapse of the communist regime and the fall of the iron curtain, Lithuania re-established its independence and began its transition to joining the family of democratic European countries. The change in the political landscape mainly reflected the economic situation in Lithuania. According to Hoskisson, Eden, Lau & Wright (2000), developing countries and transition economy countries are emerging market economies that are defined by a rapid pace of economic development and government policies that favour economic liberalization and the adoption of a free market system.

Sports have always played an important role in the social life of Lithuania (Cingiene, Gobikas, 2012). Sport, as a social phenomenon, is inseparable from a society's culture; physical activity helps to form strong, disciplined personalities, and, thus, financial investments made in physical education have a long-lasting impact on personal development. In addition, sports bring immeasurable excitement and entertainment to fans. Games unite the spectators who identify with the national, cultural and moral aspects of sports. However, during the years of the Soviet Union's dominance, sport has also served as a glorifier of the socialist regime. After the declaration of independence in 1990, sport in Lithuania retained its role as an important and, in many cases, one of the few positive aspects of social life. However, the organization and management of physical education and sports have been restructured.

The principal objective of this article is to present a research framework that could help the examination of organizational change process in National Sports Federations. The aim of this paper is to define how political forces influenced the change into a market-led type of organization and to present a theoretical framework for the study of organizational change by using design archetypes theory.

Political/historical background. For decades, the governance of Lithuanian physical education and sport, as well as that of other spheres of state life, was exercised through a central governing body. An extensive economic authority oversaw an administrative bureaucracy that embraced the operations of all organizations. Nonetheless, insufficient financing of the physical education and sport sector led to a slippage of its technological base, the lessening of the role of financial-economic relations, and low pay, all of which decreased the quality of sports industry specialists. The transition to new governmental conditions brought out to light number of problems related to the effective functioning and development of the services field, including that of physical education and sport. One of the most urgent problems of the new administrative order was the estimation of existing terms of financing, the analysis of financial resources appearing in the market-driven economy, and the utilization of these new possibilities. Corporate sponsorship, licensing, merchandising, marketing, etc. were new and emerging commercial activities that organizations have been expected to engage in to become more self-sufficient. Although the current government was still funding physical education and sports, its policies stimulated sports organizations to become more self-sufficient.

Because there have been few research studies of such a nature done on sports organizations in emerging economy countries, it is important to be familiar with the principles of organizational transformation, since sport has increasingly been tied to the economy through such new activities as sponsorship, branding, and television broadcasting.

Theoretical frame work. It has been evident that theoretical framework using the design archetypes is extremely useful for understanding change in organizations. Greenwood and Hinings (1998, p. 295) describe archetypes as “a set of ideas, beliefs, and values that shape prevailing conceptions of what an organization should be doing, of how it should be doing it, and how it should be judged combined with structures and processes that serve to implement and reinforce those ideas”. Understanding changes within a particular archetype or why one design type was abandoned and another was adapted is the main object of organizational change studies.

First, the benefit of using design archetypes framework is its broad analytical characteristics, as acknowledged by a number of authors. Design archetypes “provide a conceptual basis for understanding organizational change” (Kikulis, Slack, Hinings, 1995, p. 69); it is “a conceptual tool ..., most useful in understanding organizational phenomena such as change” (Kikulis,

Slack & Hinings, 1992, p. 344). This approach “supports research on organizations that is not restricted to attributes of structure but incorporates other relevant variables such as values and beliefs” (Kikulis, Slack and Hinings 1992, p. 349). A further value of design archetype theory is pointed out by Hinings, Thibault, Slack, Kikulis (1996), who base their work on concepts of organizational culture, institutional theory, and design archetypes. They conclude that “much change in various institutional sectors is organized around the introduction of new forms, underpinned by particular sets of values. It is commitment to particular forms that makes change difficult and, similarly, it is the existence of alternative archetypes that makes change possible.”(p. 911). Thus, it could be argued that sufficient understanding of organizational design archetype and the relationships between values and structural forms will enable a full grasp of the change process.

Second, it is useful to build on the notion of design archetypes because it has already been used in sports sector research. Slack and others (Kikulis, Slack, & Hinings, 1992; 1995; Hinings, Thibault, Slack, & Kikulis, 1996) have been looking into organizational changes that have occurred in Canadian National Sport organizations (NSO). Using value-structure coherence, three institutionally specific design archetypes were detected. Minimal coordination, few formal rules, little planning, and power concentration in the hands of volunteers characterize the Kitchen Table design archetype. The Boardroom design archetype was marked by professional assistance, formal structure, and bureaucratic procedures; however, the volunteer board was still making decisions. Professional administration and leadership, the implementation of formal rules and regulations, and emphasis put on high-performance sport defined the Executive Office design archetype.

Kikulis, Slack and Hinings (1995) identify that “patterns of change labelled as reorientation, re-creation and revolution are concerned with attempts to move from one design archetype to another, something which involves holistic changes in structures, systems and values,” whereas “convergence, momentum and evolution describe change that is within a particular archetype” (p. 68). They differentiate change into evolutionary and revolutionary forms and distinguish between certain types of organizational change. Organizations undergoing evolutionary change may follow inertial and convergent tracks. In the latter case, organizations start to adjust to a different design archetype but do not belong to it, whereas in the former case, organizations make necessary accommodations to keep their current organizational design. Revolutionary change involves organizational transformations, and, thus, the organizations that are undergoing it follow a reorientation track. However, Kikulis, Slack and Hinings (1995) note that a move to a new design archetype is not always successful. The reversal track, which occurs when organizations, after experiencing a few change implications, decide to switch back to their initial organizational design, and the unresolved track, which occurs when organizations do not complete their reorientation due to the lack of time, choice

or leadership, are defined as the possible cases of incomplete reorganization processes.

Conclusions. Sports federations in Lithuania faced radical changes during a period of post-soviet transition. However, an understanding of organizational changes requires studying internal organizational dynamics, such as values, organizational levels of formality, specialization and professionalization, as well as decision making and power dependencies. Design archetype framework provides necessary tool to uncover complex process of organizational change undergoing in sports organizations.

Reference

1. Cingiene, V. & Gobikas, M. (2012). Sport in Lithuania. In C. Sobry & D. Mastrogiannakis (Eds.), *Sports Governance in the World: A Socio-Historic Approach*. Volume II. The Transition in Central and Eastern European Sport. Paris: Editions Le Manuscript, 139–156.
2. Greenwood, R. & Hinings, R. (1988). Organizational Design Types, Tracks and the Dynamics of Strategic Change. *Organization Studies*, 9, 293–316.
3. Hinings, R., Thibault, L., Slack, T., Kikulis, L. (1996). Values and organizational structure. *Human relations*, 49, 885–916.
4. Hoskisson, R., Eden, L., Lau, C., Wright, M. (2000). Strategy in Emerging Economies. *The Academy of Management Journal*, 43 (3), 249–267.
5. Kikulis, L., Slack, T., Hinings, R. (1992). Institutionally Specific Design Archetypes: A Framework for Understanding Change in National Sport Organizations. *International Review for the Sociology of Sport*, 27, 343–370.
6. Kikulis, L., Slack, T., Hinings, R. (1995). Sector-Specific Patterns of Organizational Design Change. *Journal of Management Studies*, 32, 67–100.

Guogis A.

Professor

Mykolas Romeris University
Vilnius, Lithuania

THE PROBLEM OF COHERENCE OF WELFARE STATES' AND PUBLIC ADMINISTRATION MODELS IN THE WEST AND CEECS

Key words: welfare states' models, public administration models, coherence

There is an important direction in interdisciplinary research – problematics of welfare states in the West in general and in Central and Eastern European countries in particular – about/between welfare state models and

public administration models. To be more precise – to examine if this relation is accidental or not.

The aim of such research is the problem of coherence, in other words – the problem of adequate relation between welfare states and public administration models.

The task of this research is the finding of logical, rational, not contradicting relation between these models, which could enable such effective public administration, by which the aim of creation of socially effective welfare states could be possible. But if the contradictions appear between public administration models and welfare states models, the researchers' task then is to reveal them, to show their theoretical and practical incompatibility, and to suggest more rational and logical way to overcome these contradictions for sustainable grounding and implementation.

Theoretically, 1) the marginal-liberal welfare state model, which is based on the market, is generating New public management model and vice/versa (by definition as private sector's principles and methods in Anglo-Saxon countries, for example, the well-known private social insurance in the USA or Great Britain),

2) the corporative – conservative welfare state model, which is based on „bismarckian” conservative principles and methods, coincides more with Hierarchical model (by definition as labor market principles and methods in continental Western European countries, for example, „bismarckian” state social insurance in Germany or France).

3) certain traits of New public governance model are found in the Nordic countries, corresponding more to universal – redistributive social democratic welfare state model, which is based (by definition) on social citizenship (for example, social work in care houses/social services at home in Scandinavian countries).

A question actually arises to examine the interaction of these models in 4) CEECs, in which the mixed features of certain minimal welfare states are prevailing with the more visible characteristics of “bismarckian” – corporative conservative model (for example, SODRA in Lithuania, along with clientelism, for example, special, additional old-age pensions in Lithuania), and the drifting to marginal-liberal model is noticed as well (for example, private pensions funds or emerging private health or/and social care in Lithuania). However, because of the clientelistic features of welfare model - nepotism, corruption, protectionism, lack of social capital, not sufficient activities of NGOs and political organizations, the necessity for better public administration in the form of New public governance in CEECs is on the agenda. In addition, it is necessary to take into account the importance of multilevel governance in majority of CEECs as EU countries (Moreno, 2018). New Public Governance is of essential importance in CEECs for its values and methods, enabling openness, transparency, participation, pluralism, democracy, social justice, social responsibility, social quality, interorganizational and intersectoral

cooperation, non-corruption, active non-governmental organizations role. These values and methods appear as decisive not only in the final stage of reaching results, but also are penetrating into very lasting administrative process in order to reach these results (for example, the activities of NGOs as CARITAS in Germany or Lithuania) It is quiet obvious that New Public Governance is more socially orientated than Hierarchical and, especially, New Public Management model.

The previous social research in the world investigated the welfare states/societies and public administration models separately – not trying to combine them. The models of welfare states were defined and investigated by R. Titmuss, G. Esping-Andersen, M. Ferrera and others. R. Titmuss distinguished the main three models: marginal-residual, industrial achievements and universal-institutional-redistributive models. G. Esping-Andersen developed the welfare typology by introducing not only qualitative parameters (public versus private, etc.), but also quantitative indicators (deco modification and stratification) and adjusted this theory to political science, defining liberal, conservative and social democratic models. Italian researcher M. Ferrera added the fourth welfare state model of Mediterranean – South European type, J. Kaarlainen, H. Lehtonen (Kaarlainen, Lehtonen, 2006), M. Fenger (Fenger, 2007) began talking about the fifth – separate post-communist Eastern European model (both latter models having clientelistic features, Aidukaite, Bogdanova, Guogis, 2012).

On the other hand, M. Weber developed hierarchical public administration model by indicating to its “bureaucratic pyramid”. Ch. Hood (Hood, 1991) D. Osborne, T. Gaebler (Osborne, Gaebler, 1992) defined the New Public Management model which was already practically implemented in Anglo-Saxon countries after Thatcher-Reagan reforms. New Public Governance is the recent development of public administration theory and practice in the Western world (Pollitt, Bouckaert, 2011) and more theoretically – in Central and Eastern Europe (Guogis, 2013, Rakšnys, Guogis, Minkevičius, 2015). The necessity for New Public Governance in CEECs is postulated as having more of social value, as was pointed above, than New Public Management and Hierarchical models. In any case this research question of finding the coherence between welfare states models and public administration models has the focus of the effective public administration and active social policy in CEECs in general, and the suitability/non-suitability of these models for the social aims in particular.

From author's point of view, the proposition of universal-institutional-redistributive model and New Public Governance (and established coherence between them) can contribute to the public discourse on the elimination of nepotism, corruption, protectionism, not sufficient activities of NGOs and political organizations and the encouragement of cooperation, social justice, social responsibility, social quality and social inclusion. It matters at this stage of development and of problem solving and at this stage of research that it is

easier to describe the necessity of New Public Governance by theoretical principles as normative public administration model, but more difficult to describe its practical implementation by methods and practical tools. Talking about perspectives in the related subject, with gaining more practical results and becoming more values evident in development of welfare states, public administration and research of welfare states and New Public Governance by themselves, it is possible to argue that more empirically based projects and publications will surely appear in social and humanitarian sciences too.

References

1. Moreno, L. (2018). Multiple Territorial Identities and Multilevel Politics. – In „Handbook of Territorial Politics”. London: Edward Elgar.
2. Titmuss, R.M. (1974). What is Social Policy? In: (eds.) S. Leibfried, S. Mau (2008). Welfare States: Construction, Deconstruction, Reconstruction. Volume 1. London: Edward Elgar.
3. Esping – Andersen, G. (1995). The Three Worlds of Welfare Capitalism. Cambridge: Polity Press.
4. Ferrera, M. (1996). The „Southern Model” of Welfare in Social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6 (1).
5. Kaarlainen, J., Lehtonen, H. (2006). The Variety of Social Capital in Welfare State Regimes – a Comparative Study of 21 Countries. *European Societies*, 8(1).
6. Fenger, H. J. M. (2007). Welfare Regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating Postcommunist Countries in a Welfare Regime Typology. *Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences*, 3(2).
7. Aidukaitė, J., Bogdanova, N., Guogis, A. (2012). Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė? Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
8. Hood, Ch. (1991). A Public Management for All Seasons? *Public Administration*, vol. 69, Issue 1.
9. Osborne, D., Gaebler, T. (1992). *Reinventing Government*. New York: Addison-Wesley Publ. Co.
10. Pollitt, Ch., Bouckaert, G. (2011). *Public Management Reform: a Comparative Analysis – New Public Management, Governance and the Neo-Weberian State*. Oxford: Oxford University Press.
11. Guogis, A. (2013). What Kinds of New Branding in Administration is Necessary to Apply in European Public and Non-Profit Sectors? A Particular Reference to Eastern European Countries. *Responsibility and Sustainability*, Vol. 1 (2).
12. Raksnys, A.V., Guogis, A., Minkevičius, A. (2015). The Problem of Reconciliation of New Public Governance and Postmodernism: the Conditions of Returning to Communitarianism. *Trames*, 19 (69/64), 4.

Karčiauskas A.
PhD student
Mykolas Romeris University
Vilnius, Lithuania

COMBINATION OF SCENARIOS TECHNIQUES OF LONG TERM NATIONAL DEVELOPMENT

Keywords: trend extrapolation, formalized scenario, morphological analysis, intuitive logics, normative-narrative scenarios.

Aim of the thesis is to present a scenario creation model based on several different scenario techniques. Despite an increasing interest in the practitioner-related aspects of scenario planning, efforts geared towards a cumulative corpus of the scholarly literature and theoretical development of the process are still in its pre-paradigmatic stage. The theoretical and empirical specifications on scenario generation remain sparse, and the growing body of research on the practice seldom delineates the logics of the knowledge underpinning the alternative scenarios used in scenario planning exercises (Sarpong & Amankwah-Amoah, 2015, p. 76). This thesis will contribute to development of scenario planning theory.

Despite numerous variations of scenario techniques, they can be grouped into five categories: scenarios on the basis of trend extrapolation, formalized scenarios, morphological analysis, intuitive logics, normative-narrative scenarios. Scenarios based on trend extrapolation – this technique is basically an extrapolation of past into future, often termed a “reference” scenario, it does not try to describe unexpected surprises, innovations or other shifts (Andersen & Rasmussen, 2014). Formalized scenario technique is based on identifying the most significant driving forces that affect future trends and explore different combinations of these driving forces (Flamos, 2016). Morphological analysis is a method for rigorously structuring and investigating the total set of relationships in inherently non-quantifiable socio-technical problem complexes (Ritchey, 2009, p. 1). Intuitive logics is plausibility-based approach enabling limited group of participants to create narratives describing unfolding chains of causation - which resolve into sets, usually four, of distinct future outcomes (Derbyshire & Wright, 2017). Normative scenarios on one hand combine potentialities whose roots are in the reality of the present, but select these with regard to desired developments – without abandoning the realm of what is possible. On other hand narrative scenarios take on a quasi-literary shape in the form of brief narratives about fictitious persons or institutions (Kosow & Gaßner, 2008, p. 70). More details in table below.

Table 1

**Overview of different scenario techniques in the scenario process
(Kosow & Gaßner, 2008, pp. 77–78)**

Technique Aspects	Scenarios on the basis of trend extrapolation	Formalized scenario	Morphological analysis	Intuitive logics	Normative- narrative scenarios
Phase 1 – Determine scenario field	Demarcation of topics and definition of the scenario's purpose				
Phase 2 – Identify key factors	Trend observation & trend analysis	Identification & characterization (e. g. impact analysis)	Definition of components of the morphological field	Factor evaluation according to degree of impact & unpredictability	Collective collation & ordering of relevant factors
Phase 3 – Analyse key factors	Time series analysis & trend extrapolation	Consistency or cross-impact analysis	definition of hypotheses in the morphologic Box	Overview of the values of central factors per scenario	Scenario workshop (incl. development of visions)
Phase 4 – Generate scenario	“Most probable” scenario/ BAU scenario	(Statistical) selection of raw scenarios, textualization	Combination of hypothesis bundles into consistent scenarios	Textualization of scenarios with expressive titles	Normative evaluation & scenario narration
Advantages	Verifiable calculations, solid grounds for knowledge of the future.	Systematic evaluation of factors, consistency checks of characteristics.	“Systematic creative technique”, with visualization & documentation.	Incorporation of implicit & explicit knowledge, integration of decision- makers.	Participation of many actors, no limits on number of factors, focus on constructive options.
Disadvantages	Requirement of, quantitative data; study of a single future; illusion of too much certainty.	Limited number of factors, over- formalized resource- intensive.	Limited number of factors, participants; resource- intensive.	A “closed- shop” technique whose quality and legitimacy are difficult to assess from the outside.	Wish- scenarios tend to be selective and provocative; resource- intensive.

Despite at the first glance noticeable differences, scenario techniques can be combined and mixed between themselves and it can provide interesting

variations of approaches. Such wide topics like development of country is especially suitable for such cross-technique combinations. Development of country can be measured by quantitative data, it is impacted by numerous factors, authoritative opinions about it can be provided from state institutions, strategy documents and societal experts, it attracts attention from wider public. Scenarios can be generated by 5 techniques or steps.

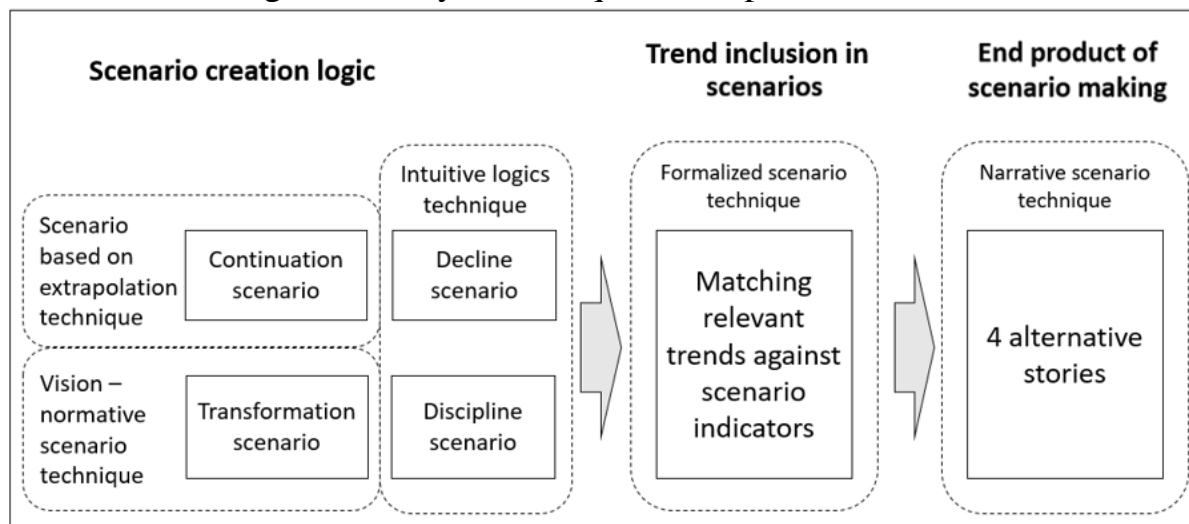

Figure 1. Methodological framework for scenario technique combination

Normative scenario technique can be used for the creation of a consensus vision. This step can be legitimized by the authority of experts or visions of official state documents. While visioning we usually use qualitative terms like “smart society”, “sustainable devolvment”. Such visions are never-ending chase for perfection and at different time point it can mean different things. Therefore, we need to convert vision into relevant quantitative international indexes and indicators that measure quantitate aspects of those goals. Finally, we convert national vision into ranking places in those indexes (for example, “top 10 in XX international organization or geography by year 2030 according to ZZZ ranking”).

Scenario technique based on trend extrapolation can be used to establish reference scenario. By extrapolation of historical data of identified indexes, we can see what results will be by the end of vision’s time horizon if current trend of indexes will be sustained. By the end of this step we will have rankings based on extrapolated indexes.

By including intuitive logic technique, scenarios can be expanded and enriched. Variation of Dator’s approach of four archetypical scenarios: transformation, continuous growth, discipline and decline can be used in this frame work. Transformation matches vision: transformation scenario limits are between the first place in ranking and the last place described in vision as appropriate. Continuous growth is substituted by continuity of existing trends in indexes and subsequent conversion in ranking places. Decline scenario is based

on sustaining existing of indexes (not ranking places) as indexes tend to increase over time. Decline scenario limits are between ranking place based on sustained index values at the end of horizon and last place in ranking. Discipline scenario is based on sustaining similar ranking places in comparison to other nations at the end time horizon. Discipline scenario limits between transformation scenario's lowest place and decline scenario's highest place in ranking.

Having four archetypical scenarios based on different ranking in different indexes, there is need to identify trends and factors why development of country might end in transformation, discipline and decline scenarios. Such identification and evaluation trends can be done with the help of variation of formalized scenario technique. Identified global trends are evaluated and match against indexes and indicators based on their influence (from negative to neutral and positive). Most influential trends are grouped with relevant indexes.

Finally, with the use of narrative scenario approach 4 consistent and convincing alternative narratives of the future are created. Stories are led mainly by identified trends and how their impact is mirrored rankings at the end of time horizon. Such scenarios provide not only narratives, but quantitative and comparative data.

Scenario method for planning and thinking about future is very flexible and provides many opportunities for practitioners that try to include this method in their planning activities. in example of national development article shows how various techniques can be combined and can negate their flaws. Such combination can provide plausible, consistent, comprehensive, distinct, credible and most important of all – action orientated scenarios, that show what is our reference-continuation scenario, what is our goal-vision scenario and two additional discipline and decline scenarios. By looking into such unique and clear scenarios, action recommendations can be easily identified for each separately and for all combined.

References

1. Andersen, P. D., & Rasmussen, B. (2014). Introduction to foresight and foresight processes in practice: Note for the PhD course Strategic Foresight in Engineering. Technical University of Denmark. Retrieved from http://orbit.dtu.dk/files/96941116/Introduction_to_foresight.pdf
2. Derbyshire, J., & Wright, G. (2017). Augmenting the Intuitive Logics scenario planning method for a more comprehensive analysis of causation. *International Journal of Forecasting*, 33(1), 254–266.
3. Flamos, A. (2016). A Sectoral Micro-Economic Approach to Scenario Selection and Development: The Case of the Greek Power Sector. *Energies*, 9(2).

4. Kosow, H., & Gaßner, R. (2008). Methods of Future and Scenario Analysis: Overview, Assessment, and Selection Criteria. Bonn: Deutsches Institut für Entwicklungspolitik.
5. Ritchey, T. (2009). Futures Studies using Morphological Analysis. Swedish Morphological Society. Retrieved from <http://www.swemorph.com/pdf/futures.pdf>
6. Sarpong, D., & Amankwah-Amoah, J. (2015). Scenario planning: Methodologies, methods and shifting conceptual landscape. International Journal of Foresight and Innovation Policy, 10, 75–87.

Karasova N.

Doctor of Economics, Associate Professor
International Relations Department
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine

IMBALANCE OF PRODUCT MARKETS AS A THREAT TO THE ECONOMIC STRENGTH OF THE COUNTRY

Keywords: internal product market, economic strength, dependence on imports, domestic producers, effective demand.

Internal product market balance is one of the main prerequisites for ensuring the independence of national economy, its stability and sustainability, ability of constant update, resistance to external threats, and self-improvement. Under the conditions of hybrid war with Russian Federation, Ukrainian internal product market has suffered disruptive changes, which led to the bailing of "margin of safety" of the pre-crisis period and rescaling of the economy.

During implementation of dramatic devaluation, domestic producers dependence on import became critically underestimated, whose multiplicative losses increased due to a sharp rise in prices for imported components and raw materials, recalculation of the debt burden denominated in foreign currency, and a sharp decline in effective demand. Domestic producers remaining among the majority of those who were export-oriented to products sales, while being dependent on raw materials and technological import, were not able to take advantage of the "opportunities' window" in the domestic market [1]. Therefore, an economic model built on the complete dependence from export flows may become too sensitive to external shocks.

One of the main causes of destructive processes is an unjustifiably large import quota, which, according to the State Statistics Service, constituted in 2017 44.4% of GDP, doubling the corresponding average global figure. This, in its turn, leads to increased dollarization and dependence of national economy on external market conditions. During the last several years, the capacity of

internal product market in Ukraine undergoes an expanding tendency. However, over the last 7 years, the total volume of sales (goods, services) of business entities has narrowed significantly, and as of 2017, it did not even reach the post-crisis level, as in 2010. (Fig. 1).

The low interest of domestic producers to meet the demand in the domestic market provides a huge space to import expansion. In particular, it concerns the domestic “machine manufacturing”, the revenue of which by 92% is formed due to the exports; as a result, the share in the domestic market is only 4.7%. High export orientation is also observed in domestic metallurgy (74.7% of revenue is generated by exports, but a significant share of the domestic market remains to importers) and woodworking industry (domestic market provides only 35.1% of revenues, the rest is export; however, importers also have a dominant position) [2]. From year to year, export orientation, which is traditional to Ukrainian producers, is a key threat to economic strength of the State.

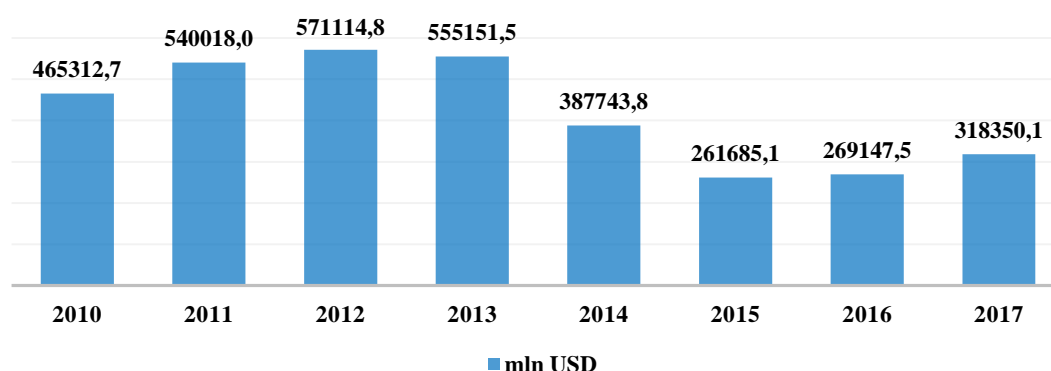

Fig. 1. Volume of sales (of goods, services) of business entities in Ukraine, mln USD

Source: State Fiscal Service of Ukraine [3].

On the other hand, a highly competitive environment for domestic producers is formed in conditions of significant dependence on import, especially in types of economic activity with a high level of added value. It is dangerous that in Ukraine, there are simply no production and technological capabilities to resist importers in most of nomenclature. Instead, domestic producers take all the risks of economic failures: tariff pressure from natural monopolies, inability to provide current assets, absence of credit resources acceptable ad valorem, non-payment crisis, massive reduction of stuff, etc. In the World Economic Forum Report on National Economies Competitiveness, apart from the abovementioned factors, corruption, burdensome tax legislation, high level of foreign borrowings, and inflation were highlighted as well [4]. The only sectors of economy that are mainly oriented towards the domestic market and have a medium level of export quota are agriculture and food industry.

One of the main factors of domestic market stagnation is a wide fluctuation and devaluation range of national currency, which, in terms of

dependence on import, causes high rates of inflation and directly jeopardizes the economic strength of the State. Thus, consistent policy of the National Bank of Ukraine aimed at protection of national interests should become the key instrument of product markets equilibration.

The State's passive role in the system of regulating goods' import may lead to the loss of competitiveness by entire industries. The State policy should be aimed at administratively organizing and assisting businesses in developing commercially viable types of activities, especially when comparing the profitability of similar European or other industries, in order to create business interests towards diversification of activities, production of new and better quality products in Ukraine, creation of market infrastructure focused not only on exports, but also on the domestic market.

During the last two years due to constant overcoming of the peak inflationary burden in Ukraine, a positive trend in improving consumer demands has been noticed, which should create conditions for changing the consumption structure, growth in demand of durable goods, and expansion of market capacity. In this situation, the State, being the main regulator, should make every effort to develop the domestic market. Conceptual directions should be: 1) stimulation of filling of the market with relatively cheap and affordable credit resources for medium and long-term periods; 2) intensification of employment provision with the aim of diversification of citizens income generation as well as increase of effective demand; 3) restraining of further growth of natural monopolies tariffs.

Prospects for restoration and further development of the internal products market of Ukraine will depend on the ability of the State to pursue a consistent and systematic policy of macroeconomic and macro-financial stabilization. Under other equal circumstances, it will be much easier and faster for the importers to adapt to new conditions of operation in the domestic market.

References

1. Analytic report to the Annual Message of the President of Ukraine to Verkhovna Rada of Ukraine "On the internal and external situation of Ukraine in 2016". – Moscow: NISR, 2016. – P. 688.

2. Ventskovskyi D.Yu. Provision of national interests in the context of dependence on import of the internal products market / D. Yu. Ventskovskyi// Strategic priorities. – 2017. – № 2. – P. 32–44.

3. State Fiscal Service of Ukraine. Retrieved February 8, 2019 from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. The Global Competitiveness Report 2016–2017. Retrieved March 3, 2019 from: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.

Lanchava E.
Doctor of Economics,
Assistant Professor
Sokhumi State University
Tbilisi, Georgia

EDUCATION AND KNOWLEDGE – BASED ECONOMY

Keywords: Education, Innovation, Knowledge, Global Economy.

Knowledge is a form of saving and systematization of human cognitive activities. Knowledge helps us rational to organize our own activities and solve various problems these are raised in this process.

Education has the most important part in the development of countries. Well-educated people create valuable production and have an ability to satisfy continually changeable human requirements by realization of innovative ideas. Improvement of community education quality increases economic competitiveness of country, workplaces are made, salaries and level of life are increased. Among economists a term “human assets” is implemented as a synonym of education and this is not accidental. It is true that education is an asset as it represents the most important factor in the development of economics. It is clear that formation of well-educated and highly qualified society requires long-term period including either secondary or higher education. Thus, any reform in education must be worked out in details and its long-term results must be predicted as accurately as possible. Otherwise, in case of implementation of useless reform society loses years and becomes a victim of unsuccessful experiment. One of the important resources for economic and social progress of Georgia is human assets. Thus, education and science for the development of the country are especially prioritized fields and figured out in advance on long-term results. Success of European integration process of Georgia significantly depends on the efficacy of education field. On the one hand, specifically this system must provide upbringing citizens having the sense of responsibility and democratic values, on the other hand, it has to prepare personnel corresponding labor market requirements in order to provide diversification of economics and society education for making real steps.

Economic science considers knowledge as a factor for economic development, form of Modern investment in human assets, level of society life and national industry significantly depend on this. In the process of economic globalization postindustrial countries express a great interest to intellectual resources related to the development of new knowledge-based economics. Features characteristic for knowledge-based economics are:

- Increasing the number of specialists working in the field of knowledge production, transmission and using it in general number of employees.

- Rising the part of management intellectual resources. It has to be denoted that either during economic crisis or post-crisis period management knowledge is as important as manufacturers' qualification.
- Necessity of continual education that was conditioned with structural changes in economics and strong competition either between companies or employed people.

In the economics of postindustrial society activity associated with knowledge production and using it becomes more and more important. Here special part is imposed to education the importance and character of which substantially changes. True industry of education was created in the world and it is mainly financed by countries. For many countries these expenses are as prioritized as money resources for providing national defense, health and social care.

It is well-known that three traditional fields of economics are: agriculture (primary sector), industry (secondary sector) and service sector (tertiary sector). Each of them can be characterized according industry factors used in the sector. In the primary sector mainly soil and natural resources are used, in the secondary sector – physical capital and in the third sector – labor force. Knowledge-based economics which is also called quaternary sector is “manufactured” by human assets i.e. using education, knowledge and other intellectual industrial factors.

The term "knowledge of economy" is used to determine such type of economy, where the knowledge plays a decisive role, while knowledge is the main source of economic growth. What is knowledge? Knowledge participates in daily activities, accelerates and deepens the processes of development. Today investment in sphere of knowledge is growing much faster. Over 90% of the knowledge acquired by humanity has been created over the last 3 millenniums. 90% of scholars and engineers trained in world civilization are our present-day persons. All the knowledge, including the most traditional, can be used. At the same time, it is necessary to invest the more modern technologies to become the country the part of the global economy. Innovation is an innovative novelty that qualitatively improves the production processes, quality of product what is demand of market. Economies all every leading countries are based on new knowledge, new visions and new technologies. The future has the only country which develops the knowledge-based economy. In the research report of United Nations, Georgia has been conferred as the country of high level development in the sphere of human resources. Georgian scientists are working in almost every country and they are very successful. Georgia really has a resource to spread to the path of innovative economy.

Education and knowledge-based economy is a sphere where the country can hope to become a worthy member of the European statehood. The modern system of education, first of all, implies that it is built on humanitarian principles that represent the most valuable achievement of humanity. It should be a sense of mutual respect and solidarity in respect of human rights and the

fundamental rights of the individual in society. Exactly the system of such education and science is needful today for Georgia to overcome the problems and set the path of development.

References

1. Strategy of long-term economic development of Georgia (In Georgian). Business association of Georgia, 2013. <http://bag.ge>
2. “Will Georgia be able to develop knowledge-based economics?” (In Georgian). International School of Economics of TSU (ISET), 2014. <http://www.iset.ge>
3. “New Technologies and Innovative Development of Georgia” (In Georgian). Banks and Finances. 2014. <http://bfm.ge>
4. “Knowledge-based economics” (In Georgian). Internet Magazine mastsavlebeli.ge. <http://mastsavlebeli.ge/?p=1845>

Masoodi M.

PhD student

Mykolas Romeris University

Vilnius, Lithuania

CONFRONTING METACOGNITIVE AWARENESS IN UNIVERSITY STUDIES

Key words: Metacognitive awareness, Beliefs, Knowledge of cognition, Regulation of cognition, University studies.

Introduction. With the emergence of communicative methodologies and in a world with an abundance of resources to get access to, the metacognitively aware learner who can take control of his learning and knows how to learn with the support of his teacher has become the core of attention (Schraw et al., 2012). Learners with metacognitive awareness have special behaviors such as setting realistic and reachable goals, selecting effective methods and techniques as well as being active and curious in various stages of learning from planning to assessment and being good at problem-solving. A learner with metacognitive awareness is socialized person. In fact, metacognitive awareness teaching is not individualized instruction with absolute freedom of learners. It is a social process whereby all people in the class are considered and teachers share the learning responsibility with students without any fear of losing their authority. Moreover, metacognitive awareness is not innate and required to be taught formally. Learner and teacher metacognitive awareness are interdependent, teachers who desire to foster metacognitive awareness in the classroom should

commence with themselves and reflect on their own beliefs, practices, and perspectives in this regard (Masouleh and Jooneghani, 2012). As Willis (2011) stressed that it is crucial to get access to lecturers' beliefs about their students' level of metacognitive awareness and their related practices in the classes.

Teachers as representatives for change in a world are considered as the most fundamental component in students' success in any pedagogical system. Teachers' beliefs are more crucial factor than their knowledge on having effective teaching (Xu, 2012). In fact, teachers' beliefs have an effect on their consciousness, teaching behavior and methods, coping with teaching issues, formation of a learning environment and learner learning and motivation. As Xu (2012) emphasized teachers' beliefs are associated with their values, world view, social history, culture, personal education and students. It is very hard to define the concept of belief despite its importance as the most precious psychological concept to lecturers' education. The complexity for discovering teachers' beliefs is because of various perspectives in defining and conceiving the structure of this concept and its poor conceptualization. It encompasses different examples, instances and entities which can be distinguished by different criteria, of which all of them do not share the same fundamental criteria. Its thematic features overlap merely partially.

The necessity to understand the nature of lecturers' beliefs toward the level of metacognitive awareness of their students and its subcomponents which has a great impact on their practices in the classroom on the one hand, and an important role of metacognitive awareness in improving learning at university studies on the other hand encouraged the researcher to conduct this research. Moreover, previous studies indicated that there were few empirical researches internationally about our topic yet no study has explored, compared or contrasted the Lithuanian and lecturers' beliefs in this regard.

The theoretical and conceptual framework of this study. It owes much to Schraw and Dennison's theory (1994) that metacognitive awareness consists of two main components of Knowledge of Cognition with three subcomponents of Declarative, Procedural and Conditional Knowledge and Regulation of Cognition includes five subcomponents: Planning, Information Management Strategies, Comprehension Monitoring, Debugging Strategies, and Evaluation. Declarative Knowledge is how learners know about themselves as a learner, about their own weaknesses and strengths, and about their relationships with the tasks that they want to accomplish. Procedural Knowledge is to know how and what strategies learners can use to accomplish their tasks. Conditional Knowledge is to know when and under what conditions learners can use a particular strategy to achieve their goals. Planning is to set goals and allocate resources before beginning the task. Information Management Strategies includes skills to process information, such as organizing, and elaborating. Comprehension Monitoring entails assessing one's comprehension and learning process, whether the reading materials make sense or not. Debugging Strategies

imply looking for help when encountering difficulties. Evaluation is to assess oneself to see whether one has accomplished his/her task effectively.

Methodology

Population. The target population of this study are 20 female lecturers of 2 universities, 10 from Mykolas Romeris University in Vilnius, Lithuania and 10 from Tehran Azad University from Iran who were randomly selected with the same background of gender, age, teaching experience, teaching courses and field of study.

Instrument. The instrument used for collecting data for this research was a researcher-created instrument with metacognitive strategies designed by Schraw and Dennison (1994). To identify lecturers' beliefs about the level of metacognitive awareness of their students, 2 parts were designed. The first asked lecturers to state their level of agreement with 16 statements measuring different metacognitive awareness subcomponents with 5 Likert-Scale options ranging from "always" to "never" and the option "I do not know". For five options, values from 5 to 1 were attributed respectively. The sum of the scores and a mean value for each item were calculated and mentioned in Table 1. The second part asked lecturers "How do you evaluate the overall level of metacognitive awareness of your students?". There were 4 options of "low", "medium", "high" and "I do not know" to be selected.

Piloting phase. 80 lecturers filled out the researcher-created questionnaire to check its validity and reliability. The results are shown below:

Cronbach alpha reliability of the metacognitive awareness question: The reliability of question 2 with 8 items and question 3 with 16 items were calculated through the Cronbach- α formula. The reliability quotient of the question 2 turned out to be 0.64 and that of question 3 was .81, which were both desirable.

Factor analysis. For assessing the underlying constructs of the items, Principal axis factor analysis was conducted. Kaiser-Meyer-Olkin degree of 0.65 is higher than .05 for questions, hence the sample size was sufficient for the purpose of the study. The probabilities associated with the Bartlett's Test are also significant (less than .05) and correlations between variables are all zero. So the use of factor analyses is allowed.

Construct validity of the lecturers' questionnaire: Probing the underlying constructs of the items, a factor analyses was run. A 5-factor for questions were calculated. 48.78 percent for 5-factor was shown. The 16 items of Q3 of the questionnaire load on five factors indicating that these questions tap on 5 traits. The questions cluster into these 5 groups defined by high loadings (higher than .30).

Data analysis and findings. As indicated in the table 1, both student groups' metacognitive awareness levels based on lecturers' beliefs were medium in all components and subcomponents within the range of 2.5-3.4. The percentage of lectures that marked "I don't know" was quite low. Thus, we can conclude that the lecturers seem to be aware of their students' qualification level.

Table 1

Mean value for students' levels of subcomponents based on lecturers' beliefs

Metacognitive awareness components	Number of lecturers Iran/Lithuania	Sum of Scores (Iran/Lithuania)	Mean (Sum of Scores/no of participants)	option of "I do not know" (%)
Knowledge of Cognition	10/10	195/200	3.25/3.3	7/9 %
Declarative	10/10	85/80	4.25/4	1/1 %
Procedural	10/10	60/65	3/3.25	2/4 %
Conditional	10/10	50/55	2.5/2.75	4/4 %
Regulation of Cognition	10/10	305/340	3.05/3.4	15/14 %
Planning	10/10	70/85	3.5/4.25	2/1 %
Evaluation	10/10	65/80	3.25/4	3/2 %
Information Management	10/10	65/65	3.25/3.25	4/3 %
Comprehension monitoring	10/10	55/60	2.75/3	2/4 %
Debugging	10/10	50/50	2.5/2.5	4/4 %

According to the obtained mean scores, the sequence of the subcomponents of metacognitive awareness from the strongest to the weakest for the students based on lecturers' beliefs was the following (see Fig. 1):

Knowledge of cognition subcomponents of Lithuanian and Iranian students: Declarative, Procedural and Conditional

Regulation of cognition subcomponents of Lithuanian students: Planning, Evaluation, Information management, Comprehension monitoring, Debugging

Regulation of cognition subcomponents of Iranian students: Planning, Evaluation= Information management, Comprehension monitoring, Debugging

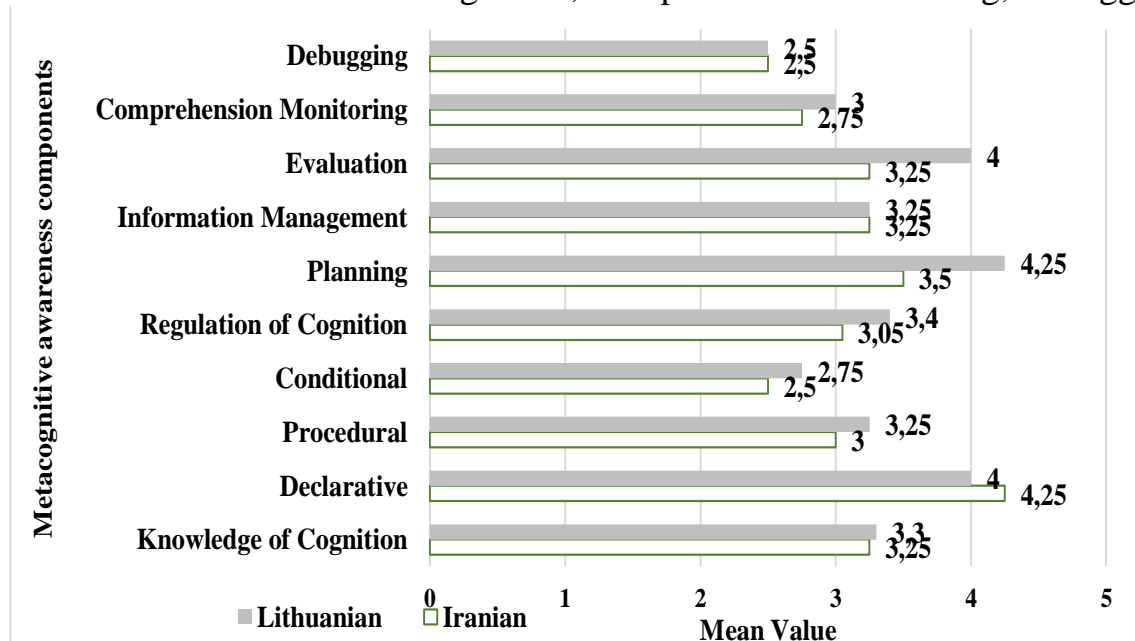

Fig. 1. Mean values for students' levels of subcomponents based on lecturers' beliefs

More than 80% of lecturers evaluated the students' level of metacognitive awareness medium and 20% of them considered it high in both groups.

Conclusion. As far as Lithuanian and Iranian lecturers can be different from each other culturally, mentally, historically, linguistically and psychologically, they take various perspectives about various concepts due to their will and effort, expectation, being familiar with their students' strengths and weaknesses and frequency of applied strategies. However, according to this research findings, Iranian and Lithuanian lecturers hold different attitudes toward few of the metacognitive awareness strategies and the same attitude toward most which are valuable outcomes for autonomous and lifelong learning globally. In fact, contrary to the expectation, the findings contradicted what Borg (2009) claimed that beliefs are associated with the social, economic and political situation of the belief-holder. To make it more precise, the sequence of strongest to weakest knowledge of cognition subcomponents was the same for both Lithuanian and Iranian lecturers (declarative, procedural and conditional). The regulation of cognition subcomponents of both lecturers' groups had a very similar pattern, while Lithuanian lecturers had lower scores in information management and debugging, their counterpart group had lower scores in monitoring and debugging respectively.

All of the lecturers in 2 groups have high qualifications regarding their teaching experience, education which may convey that they acquire their beliefs due to these factors rather than early stages of education.

Teachers' beliefs and their expectations from students are closely connected to each other and many students perform in the manner that their teacher expect them to perform and is a factor in education and achievement of learners. If the teachers' beliefs and expectation are positive it will expand the students' learning (Klehm, 2013). Taking this point into consideration, the findings obtained from this study, can provide a significant opportunity to reach high quality education with the least restrictive teaching atmosphere for the students.

Pedagogical implications and limitations. The results of this research will be valuable for lecturers to reflect on their teaching method and find out the causes of success and failure in learning. The lecturers' beliefs also are a complementary part of teaching and learning (Akkaya, 2009). Furthermore, knowing the lecturers beliefs can be helpful to learners to employ or learn new metacognitive strategies and become more metacognitively aware. Last but not least, instructional designers can create a better modeling of metacognitive awareness incorporating explicit instruction with introducing a variety of metacognitive strategies that not only assist learners to expand their metacognitive strategy repertoire but also select any one that they prefer based on their own personal learning style. Consequently they will discover gradually which strategy works better for them in any specific context (Weaver, 2012).

One of the limitation of this study is that the sample size for both groups of Lithuanian and Iranian was chosen from two capitals, Tehran and Vilnius, so

it is a little bit difficult to overgeneralize the outcomes. Another limitation is that a questionnaire was the only instrument for data collection. It is better to apply other tools such as interviews as another type of instrument to have more comprehensive data.

References

1. Akkaya, D. M. S. R. (2009). The levels of metacognitive awareness of primary teacher trainees. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 1919–1923.
2. Borg, S. (2009). Introducing language teacher cognition. Retrieved on November 15, 2014 from: <http://www.education.leeds.ac.uk/research/files/145.pdf>
3. Klehm, M. (2013). High-stakes testing and students with disabilities: A teacher 132 attitude survey (HST-SWD). Teacher attitudes: The effects of teacher beliefs on teaching practices and achievement of students with disabilities. Unpublished doctoral dissertation, University of Rhode Island and Rhode Island College.
4. Masouleh, N. S., & Jooneghani, R. B. (2012). Autonomous learning: A teacher-less learning! *Procedia Social and Behavioural Sciences*, 55, 835-842.
5. Schraw, G. & Dennison, R. S. (1994). Assessing metacognitive awareness. *Contemporary Educational Psychology*, 19, 460–475.
6. Schraw, G., Olafson, L., Weibel, M. & Sewing, D. (2012). Metacognitive knowledge and field-based science learning in an outdoor environmental education program. In A. Zohar & Y.J. Dori (Eds.), *Metacognition in science education* (pp. 57–77). Springer Netherlands.
7. Weaver, S. O. (2012). the effects of metacognitive strategies on academic achievement, metacognitive awareness, and satisfaction in an undergraduate online education course.
8. Willis, J. (2011). Affiliation, autonomy and assessment for learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 18(4), 399–415.
9. Xu, L. (2012). The role of teachers' beliefs in the language teaching-learning process. *Theory and Practice in Language Studies*, 2(7), 1397–1402.

Monastyrskyi G. L.
Doctor of Economics, Professor
Ternopil National
Economic University
Ternopil, Ukraine

EUROPEAN LANDMARKS OF MUNICIPAL REFORM IN UKRAINE

Keywords: basic level territorial community, local economic development, municipal economy, municipalization, municipal sector of economy, local economic policy, state municipal policy.

Ukraine is a constituent part of European continent. This requires from Ukrainian authorities the crucial steps towards implementation of functional mechanisms of EU political, economic and social systems in Ukraine, in particular on the level of municipal entities. The objective of such transformation is denial of conservative post-Soviet model of their development management and transition to efficient managerial technologies.

There has been spotted the domination of European integration positioning from the point of view of macroeconomic processes that stipulates certain abstraction and virtual character of convergence vectors. Euro-integration has to be studied as multi-space process, which, besides national level, assumes the convergence on micro level. All constituents of this process are likely to be important and compulsory because they ensure the creation of multidimensional space of united Europe. In fact, the municipal aspects of integration processes, which allow their investigation as those to approach the direct habitat of a human being, are now beyond the sphere of scientific interest of corresponding specialists.

Integration on mezo-level assumes two constituents – regional and municipal ones. While the regional level of Ukrainian integration into European Union has been to some extent studied by scholars, the level of municipal entities is in fact out of scientific research. However, one does not have to minimize its meaning and/or make an emphasis on its secondary nature because it is the level where all-European process of municipal reform is taking place.

Ukraine cannot stand aside of these processes as, having ratified the European Charter of Local Governing, it took responsibility of protecting and reinforcing of local governing that is “necessary component for construction of United Europe on the basis of democracy and decentralization of power” [4].

The idea of municipal relevance of European integration is based on diagnosis results for the following phenomena and processes: deepening of multi-vector, first of all cultural, processes of communicative interaction between partner cities; intensification of cross-border cooperation between municipal entities within European regions and small cross-border movement;

growing of popular potential among local governing institutions concerning the propaganda of advantages and prospects of European and North-Atlantic integration by means of organization of “European” towns, Days of Europe, development of economic cooperation between local authorities and foreign partners by means of international investment forums and congresses, signing of bilateral and multilateral collaboration agreements, emphasizing of the necessity to adhere the European Charter of Local Self-governing that was ratified by Ukraine, orientation of Ukrainian authorities on European experience of creation and development of local governing institutions and other establishments of local democracy.

Mentioned processes are under transition period from sporadic to systematic character that requires the improvement of their scientific research, coordination and multilevel regulation. In particular, in order to utilize the potential of municipal interaction for acceleration of European integration processes it is suggested to provide the elaboration and adoption of the Law about Partner Cities that would facilitate legalization and diversification of collaboration field with EU cities. The cities statute will contain the chapter “Collaboration of local governing institutions with foreign partners”. It is also assumed to improve the level of economic efficiency for foreign visits of authorized personnel from local governing institutions in order to substantiate their necessity, provide the doubling of translated into foreign languages website information supplied by local councils, run activities in promotion of Ukrainian goods on European market by means of regional and municipal marketing instruments and other mechanisms.

In general, the regional policy of Ukraine has to take into thoroughly deepened consideration the possibility to use efficiently municipal constituent of European integration that is likely to facilitate the heart-devoted acceleration of mutual convergence processes, improvement of common sense, implementation of hierarchic & level model of development for national economy as the mostly desirable schedule of future events [5].

The leading instrument for the state development as well as necessary factor for overcoming of economic crisis and ensuring of harmonic regional development in Ukraine is creation of complex state municipal policy. The absence of such policy as a system of measures, being accomplished by authorized power bodies of different levels, with the purpose to provide the efficient management of political, economic and social development of municipal entities and respectfully the entire state, is the reason of disproportions’ deterioration in territorial structure of national economy, exacerbation of contradictions between executive and representative branches of power, differences in implementation of whole-national and regional levels that is considered to be unwanted practice.

Having taken into consideration the European vector of state policy, prospects of integration of Ukraine into European Union, the study and application of positive European countries experience in the sphere of

municipal development is likely to be crucial in the process of conceptual refinement of domestic municipal policy as it was mentioned above [2].

Transformation of municipal entities in Ukraine must become a priority direction in reformation of administrative-territorial system of Ukraine that requires amendments in Constitution of Ukraine, adoption of the laws “About Administrative-territorial System of Ukraine” and “About Territorial Community” assuming the right of territorial communities inhabiting any settlement on territorial or functional union with the purpose to form an active community. One has also to elaborate the mechanism of consolidation of territorial communities on the basis of their common interest for amalgamation after optimal combination of democratic voluntarism and administrative mandatory principles of such amalgamation in case of necessity of merging for certain number of lower level administrative-territorial units.

Having adapted the foreign approaches to institutional conditions for the development of municipal entities in Ukraine, one has to elaborate and implement the methodology to apply the technologies of special economic instruments of municipal management. It is required to create the system of efficient interaction between power institutions, entrepreneurs, public organizations and community members to ensure the management of economic and social development of municipal entities that is supposed to apply the synergy effect in combined efforts of all participants involved to the process. The inevitable requirement is to activate the collaboration of foreign and domestic scholars, deputies and practitioners being employed at local governing institutions in order to focus their efforts on transformation of public management and coming into being of local self-government on the community level by means seminars, refreshment courses, scientific conferences and round tables. There is a bare necessity to change the attitude of authorities towards the communities, especially those residing in the countryside, as the primitive remainders of territorial entities, come to understanding and studying them as complex social & economic systems being in the basement of state system and are the starting points for the stable development of the whole nation as well as inevitable elements of European integration process.

The implementation of the mentioned above indications will promote the relevance of adopted by the law of Ukraine self-government mandate and its financial contents, which, in turn, will elevate the managerial and regulatory function of local governing institutions, stipulate the new economic instruments of municipal management. All in all, the municipal management technologies will be forwarded to implementation of development strategies for municipal entities that are supposed to detail and reinforce the national strategy of state development aiming to European future of Ukraine.

References

1. Deante B. Local government reorganization in Western democracies. London: SAGE, 1998.
2. Monastyrskyi G. Municipal reform as a means to provide national identity under conditions of globalization. International security in the frame of modern global challenges: Collection of scientific work. Vilnius, 2018. P. 127-134.
3. Європейська хартія про місцеве самоврядування. *Віче*. 1993. №7. С. 33–39.
4. Монастирський Г.Л. Модернізаційна парадигма управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня: монографія. Тернопіль: Вид-во «Економічна думка» ТНЕУ, 2010. 464 с.
5. Монастирський Г.Л., Савчук Д.М. Модернізаційний підхід до управління економічним розвитком громад. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія економіка та менеджмент*. 2018. № 15. С. 38–46.
6. Муниципальное управление: справочное пособие / Иванов В.В., Коробова А.Н. М.: ИНФРА-М, 2006. 718 с.

Moskalyuk N. P.

PhD in Economics, Associate

Professor

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman

Kyiv, Ukraine

KEY FACTORS OF FOREIGN INVESTING IN UKRAINE: GLOBAL DIMENSION AND REGULATORY RESTRICTION

Keywords: foreign direct investment (FDI), factors of foreign investing in Ukraine, global FDI inflows and outflows, the FDI Regulatory Restrictiveness Index.

Global foreign direct investment (FDI) flows fell by 23 per cent to \$1.43 trillion. This is in stark contrast to the accelerated growth in GDP and trade. The fall was caused in part by a 22 per cent decrease in the value of cross border mergers and acquisitions (M&As). But even discounting the large one-off deals and corporate restructurings that inflated FDI numbers in 2016, the 2017 decline remained significant. The value of announced greenfield investment – an indicator of future trends – also decreased by 14 per cent [1].

Inward FDI flows to developed economies fell sharply, by 37 per cent, to \$712 billion (Fig.1). Cross-border M&As registered a 29 per cent decrease, with fewer of the megadeals and corporate restructurings that shaped global investment patterns in 2016.

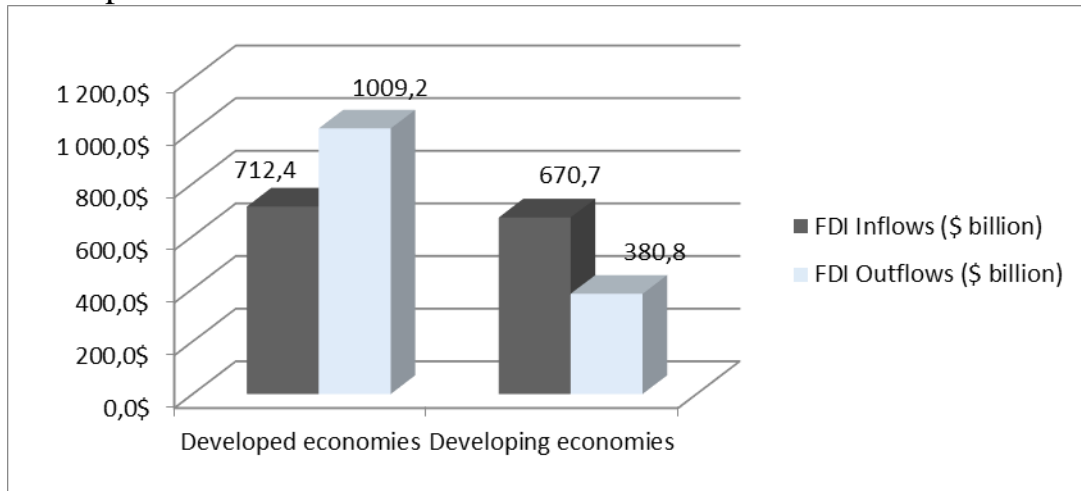

Fig. 1. Global investment flows in developed and developing countries in 2018

Source: created by authors based on [1].

UNCTAD forecasts a weak global FDI growth. Global flows will increase slightly, to 10 percent, but remain below the average over the past 10 years. The potential of global growth FDI in 2019 is high, as growth in trade and commodity prices are projected to increase. However, the risks are significant. This is explained by the escalation and expansion of trade volumes, which may have a negative impact on investments in global value chains (GVCs). In addition, global investment can be affected by tax reforms in the United States and more tax competition.

IT sector has become the very heart of most investments due to its rapid development. According to the IT Ukraine Association, in 2017, the volume of exports of IT services from Ukraine grew by 20% to \$ 3.6 billion, while the share of the IT sector in GDP was 3.4%. By the end of 2018, IT was the second largest industry in the export of services [5].

However, it is impossible to explain raising investments with the growth of a single sector. Actually, there are factors that make Ukraine an attractive destination for investors:

➤ **Low-cost Labor:** The average salary, at \$156 per month based on current 2015 figures, is significantly below regional peers in CEE. At the same time, proximity to the large EU market makes Ukraine a competitive alternative to Southeast Asia, especially for industries demanding short supply chains and fast production cycles, such as textiles, apparel or footwear. Not only the labor force is cheaper if compared to the employees from the developed countries, but raw materials and other production costs, including electricity and water, are as well [4].

➤ **Skilled Human Capital:** According to a study of the venture fund «AVentures Capital» the total amount of investments in Ukrainian IT startups in 2017 increased to \$265 million, representing a 231% increase from 2016 [2].

According to the research, 44 transactions were concluded in 2017. Foreign capital accounted for 96% of total investment, which is notable considering that in 2016 and earlier years the shares of foreign and domestic capital were almost equal. The total investment in Ukrainian IT companies over the past 5 years amounted to 630 million dollars, including the participation of leading world investors. The main sources of early funding in 2017 for Ukrainian startups were mainly venture funds (90%), business angels (6%) and crowdfunding platforms (3%).

➤ **Low-cost manufacturing platform:** The significant devaluation of the Hryvnia changed Ukraine into one of the most competitive low-cost production platforms globally. Labor, raw materials and other production costs have declined significantly in U.S. dollar terms. In particular, labor intensive industries such as food and agribusiness, light manufacturing and small machinery-building are benefiting the most.

➤ **Proximity to Key Markets:** Ukraine's geographic location, combined with its low production costs, creates the opportunity to become a major service, manufacturing and trading hub at the intersection of Europe and Asia. Ukraine has a robust infrastructure for sustaining an export-oriented economy – close to 170,000 km of roadways, some 22,000 km of railways, 13 sea ports along mainland Ukraine and over 20 passenger airports.

➤ **Attractive entry valuations:** Increasing FDI is an important focus for the Ukrainian government with the IMF. The market is full of free niches – in agriculture, energy, information technology, infrastructure and manufacturing.

To assess the conditions for attracting foreign direct investment into the country's economy is used FDI Regulatory Restrictiveness Index (FDI Index). This index measures statutory restrictions on foreign direct investment across 22 economic sectors. It gauges the restrictiveness of a country's FDI rules by looking at the four main types of restrictions on FDI: 1) Foreign equity limitations; 2) Discriminatory screening or approval mechanisms; 3) Restrictions on the employment of foreigners as key personnel 4) Other operational restrictions, e.g. restrictions on branching and on capital repatriation or on land ownership by foreign-owned enterprises (Fig. 2).

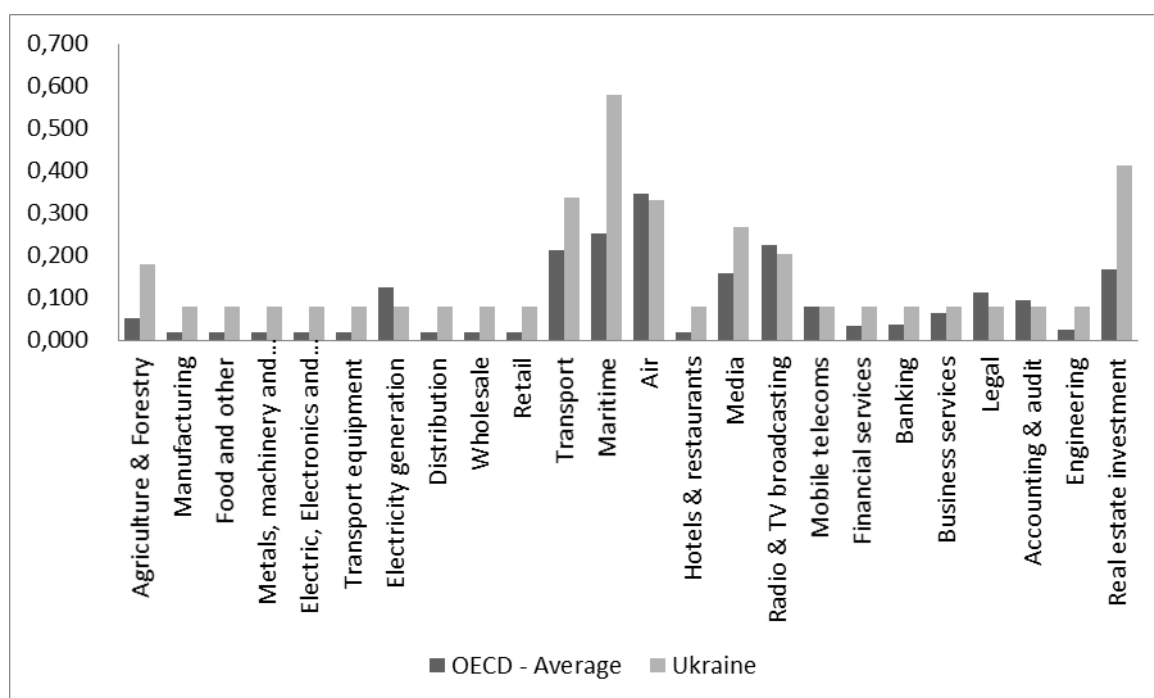

Fig. 2. FDI Regulatory Restrictiveness Index in OECD countries and in Ukraine in 2017

Source: created by authors based on [3].

Data analysis indicates a high level of regulation of sectors of the Ukrainian economy. Compared to the average in the OECD countries, agriculture and forestry, the maritime industry, the transport, real estate investment and the media are the most regulated in Ukraine.

Thus, despite the existing problems, in particular, the high level of regulation of the sectors of the economy, the Ukrainian economy has key factors for the successful implementation of economic reforms.

References

1. Investment and new industrial policies. - World investment report 2018. – Available at: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_overview_en.pdf
2. Investments in Ukrainian IT startups tripled in 2017 – Report. – Available at: <http://euromaidanpress.com/2018/03/10/investments-in-ukrainian-it-companies-tripled-in-2017-report/>
3. FDI Regulatory Restrictiveness Index 2017.- OECD Stat. – Available at: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?lang=en&SubSessionId=353af0fc-5552-449f-aefd-8b4260a92d17&themetreeid=154>
4. Top Reasons to Invest in Ukraine. – Available at: https://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/edinburgh/files/5_reas_to_inv.pdf
5. Ukrainian IT industry. – Report. – 2018. – October. – 68 p. – Available at: <https://drive.google.com/file/d/1NqPqGFKpAayJuCR8emJPKTyZHmD0bPuF/view>

Nitsenko V.

Odessa I.I. Mechnikov National University
Odessa, Ukraine

Havrysh V.

Mykolayiv National Agrarian University
Mykolayiv, Ukraine

Kobylanska A.

International Humanitarian University
Odessa, Ukraine

Hanzhurenko I.

PhD. Econ. Sciences, Senior Researcher
Institute Of Market Problems and
Economic-Ecological Research Of the
National Academy Of Sciences Of Ukraine
Odessa, Ukraine

ENSURING THE ECONOMIC ATTRACTIVENESS OF BIOFUELS FOR VEHICLES

Keywords: vehicles, economic attractiveness, biofuel, bioethanol, biodiesel, petroleum fuel

Vehicles (ground, water and air) are the main consumers of petroleum fuels, the geological resources of which are quite limited. Oil prices are not stable and have a tendency to increase. Therefore, the search for renewable types of alternative fuels that can replace petroleum products is very relevant. Today, the most widely used are still liquid fuels of plant origin, such as bioethanol and biodiesel.

Alongside with the resolution of technical and technological problems, the economic issues of ensuring their attractiveness are required. The high cost of biofuels reduces their competitiveness. This is especially true for biodiesel. Therefore, the problem of an economic mechanism for stimulating their sales via the formation of attractive prices is relevant.

According to the marketing rules it is necessary that the cost of energy biofuels would be 10% less than oil of petroleum origin [1].

The cost of biofuels is influenced by a number of indicators, including the cost of plant raw materials, the technology of their processing, subsidies to agricultural producers, preferential privileges, etc.

In the manufacturing sector there are significant reserves for the reduction in the cost of biofuels. Thus, the bioethanol production process can be organized in cooperatives, such as it is done in the United States. Organization

of production in vertically integrated companies enables reducing of the cost purchasing of raw materials, of products sales and of taxes [2].

In the biofuels' production, by-products, such as: carbon dioxide, dry fodder «Distillers Dried Grains» (for bioethanol), shrot and glycerin mass (for biodiesel) are obtained. They can be the source of significant incomes, which can lead to a reduction in the cost of biofuels. The scale factor and the use of biomass waste for energy purposes of the technological process is of great importance.

The cost of biofuels in EU countries is higher than that of oil diesel fuel. This required additional tax regulation to ensure the competitiveness of biofuels [3].

For the economic stimulation of biofuels it is expedient to apply a reduction in excise duty rates. Their value should be determined taking into account the lower calorific value of biofuel combustion. Biofuels or their mixture with petroleum products should have a lower cost of energy. The maximum value of the excise tax on biofuels can be determined from the following ratio, which takes into account the engine's efficiency.

$$\frac{PCof + EDof}{\rho \cdot Q} \cdot \eta_{of} \geq \frac{PCbf + EDbf}{\rho_1 \cdot Q_1} \cdot \eta_{bf}, \quad (1)$$

where $PCof$, $PCbf$ are the production costs of conventional petroleum fuel and biofuel, EUR/l;

ρ , ρ_1 are the density of conventional petroleum fuel and biofuel, kg/l;

Q , Q_1 are the lower heating value conventional petroleum fuel and biofuel, MJ/kg;

$EDof$, $EDbf$ are the excise duty on the conventional petroleum fuel and biofuel, EUR/l;

η_{of} is the efficiency of the engine on the petroleum fuel;

η_{bf} is the efficiency of engine on the biofuel.

The marginal rate for the excise duty for mixed fuel could be determined via next equation:

$$\frac{PCof + EDof}{\rho \cdot Q} \cdot \eta_{of} \geq \frac{\varphi \cdot PCbf + (1 - \varphi) \cdot PCof + EDmf}{\varphi \cdot \rho_1 \cdot Q_1 + (1 - \varphi) \cdot \rho \cdot Q} \cdot \eta_{mf}, \quad (2)$$

where φ is the content of biofuel in the fuel mix, $\varphi = 0 \dots 1$;

$EDmf$ is the excise duty on the mixed fuel, EUR/l;

η_{mf} is the engine efficiency of the mixed fuel.

From the indicated equations, it is possible to determine the marginal value of the excise tax to ensure the attractiveness of biofuels both in pure form and in their mixtures with petroleum fuels.

References

1. Mondal, M., Goswami, S., Ghosh, A., Oinam, G., Tiwari, O.N., Das, P., Gayen, K., Mandal, M.K. & Halder, G.N. (2017 Jun). Production of biodiesel from microalgae through biological carbon capture: a review. *3 Biotech*, 7(2): 99. doi: 10.1007/s13205-017-0727-4.
2. Bilan, Y., Nitsenko, V., & Havrysh, V. (2017). Energy aspect of vertical integration in agriculture. *Rynek Energii*, 5(132), 98-110.
3. Kesieme, U., Pazouki, K., Murphy, A., & Chrysanthou, A. (2019). Biofuel as an alternative shipping fuel: technological, environmental and economic assessment. *Sustainable Energy & Fuels*, 3, 899-909. doi: 10.1039/C8SE00466H.

Omelyanenko V. A.

PhD, Associate Professor
Sumy State Pedagogical University
named after A. S. Makarenko
Sumy Ukraine

Omelyanenko O. M.

Researcher
Sumy State Pedagogical University
named after A. S. Makarenko
Sumy Ukraine

INTERNATIONAL FACTOR OF TECHNOLOGICAL SECURITY: COMPETITION VS COOPERATION

Keywords: innovations, national security, strategy, cooperation.

In modern conditions the role of international factor in the innovation area is constantly expanding. Within the global competition context and the innovation resources dispersion, the implementation of large-scale innovation projects and market promotion of its results is often possible only through the transnational innovation networks. In this regard, the development of international innovation cooperation can be considered as one of state policy priorities. However, this aspect is characterized by both opportunities and risks. This aspect forms the necessity for strategic coordination management, which considers the various security issues related to international competition and cooperation between nations [1; 2].

Such coordination is essential not only for technologies development and commercialization, but also for the introduction of new methods of innovation development management, including at the state level. So it is necessary to take

into account the changes of innovation policy of developed countries and to adopt the best practices of security based policy. E.g. the experience of EU countries on the formation of technology platforms can be successfully used in strategic planning documents of developing countries.

The international security component of national innovation strategies includes the following components:

- highlighting the list of the most important technologies for national security and defense capability (possibly the list of interrelated technologies) in the framework of long-term scientific and technological forecast in order to monitor and forecast the situation in these areas on the world markets;
- organization of an effective joint work of scientific sector, government institutions and business agents on scientific research, development work and the introduction of appropriate technologies into production;
- strengthening of support for domestic companies working in key areas of technological development to ensure national security, including the application of the public procurement system for these purposes;
- using the potential of development institutions to accelerate consolidation processes in high-tech sectors of the economy to create companies that are world-class technological leaders.
- support for the entry of domestic enterprises into business alliances, focused on the creation of technologies and products with a high level of competitiveness, subject to technology transfer;
- elimination of restrictions on domestic access of enterprises to modern foreign technologies;
- ensuring participation in global technology projects, international programs and research networks for integration into the global scientific and technological space;
- development and implementation on the basis of a long-term technological forecast of large-scale projects in the development of individual technologies;
- the integration of the domestic research and development sector into the global innovation system, the development of international cooperation, and the access of scientists to the research base of leading foreign research centers;
- the adoption and implementation of a program to support the export of high-tech products, services and technologies;
- formation of a mechanism to support the creation and capitalization of high-tech brands through foreign patenting, the creation of special units of embassies and trade missions, as well as within the framework of intergovernmental activities.

For the practical conceptualization of these directions the institutional design of national innovation system should be considered. This mechanism includes coordination of a system of state, private and public structures (institutions), as well as national institutions and their interaction within the creating, modifying, transferring and using knowledge and technology. The

condition for the effectiveness of the consistency of these processes can be called the rule of «four i»:

- institutionalization, which provides for the creation of new institutions (for example, departments, research and educational centers, etc.) or the reorganization of existing structures in order to solve the priority tasks of innovation development, as well as the formation of an appropriate infrastructure;

- integration presupposes the use of an interdisciplinary approach in research and the creation of scientific teams, coordination of efforts to solve problems of a fundamental and applied nature;

- innovation is characterized by the fact that a qualitatively new intellectual product is being manufactured or a technology transfer takes place;

- image that provides for the formation of a positive image of technological opportunities and changes, as well as the country's prospects as a result of transplantation of institutional innovations.

References

1. National Security & Innovation Activities: Methodology, Policy and Practice (2018). edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics V. Omelyanenko, Ph.D in Technical Sciences, Assoc. Prof. Yu. Ossik. – Ruda Śląska : Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium. 416 p.

2. Omelyanenko, V., Prokopenko, O. (2017). Priority Selection Within National Innovation Strategy in Global Context. Economics and Business, Vol. 30, Iss. 2, 5–18.

Radionova I. F.

D.Sc. (Economics), Professor
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine

NATIONAL ECONOMY PUBLIC SECTOR SECURITY EVALUATION AS A TOOL OF PUBLIC ADMINISTRATION

Keywords: public sector security, public security index, the level of public sector economic security and the level of economic security of the national economy

The importance (relevance) of assessing the level of public sector security for the formation of the required level of security of the entire national economy is determined by the special role, which it (sector) performs. We proceed from the fact that this role is controversial, and namely, at the same time the public sector is both an object of public administration and its instrument.

As an *object* of governance, the public sector of economy needs certain legislative norms (procedures, rules) and certain incentives to create a sufficient number of public goods (public services).

As an *instrument* of public administration, the public sector affects the structure and dynamics of the entire national economy through changes in its scale and public services quality.

In the Ukrainian legislation there is no ‘public sector’ concept. Therefore, while disclosing the content of this concept we refer to the International Monetary Fund manual, 2014 [1]. Thus, we believe that the operators of the public sector of the economy are the state (central and local) government bodies, public corporations and non-profit public organizations involved in the creation of public services (public goods).

In our calculations we proceed from the fact that public services (public goods) cover five groups: 1) infrastructure (in the production and financial-monetary sphere), 2) social justice, 3) security of life for citizens, 4) education, 5) health care.

It is important that each service group correlates with the activities of certain entities operating in the public sector, and namely, with public authorities of different levels, public corporations and public organizations. We have in mind, for example, that university education involves financing from the central government budget. Instead, the organization of secondary, elementary, pre-school education is usually within competence of regional and local authorities, etc.

Fixing of the outlined connection – between service groups and public sector entities (operators) – is important for identifying responsibility for the occurrence of threats in certain segments of this sector.

To confirm the appropriateness of distinguishing the groups of public services offered by us, one can refer to the work of Afonso A., Schuknecht L., Tanzi V. [2]. As Fig. 1 illustrates, the structure of the index, developed by the famous researchers, identifies the infrastructure, educational, health care and social equality indicators.

Indicators of opportunities
1. <i>Administrative</i> : corruption, bureaucratization ("rigidity of rules"), quality of legislation, "shadow economy"
2. <i>Educational</i> : coverage by secondary education, educational achievements
3. <i>Health care</i> : infant mortality, life expectancy
4. <i>Public infrastructure</i> : communication quality and transport infrastructure
Indicators of the state and market interaction or so-called Musgrave indicators
5. <i>Distribution</i> : share of 40% of the poorest households in total revenues
6. <i>Stability</i> : GDP growth (by the coefficient of variation), inflation (by average indicators over 10 years)
7. <i>Economic efficiency</i> : GDP per worker, GDP growth (by average data over 10 years), unemployment (by average data over 10 years)

Fig. 1. Structure of Public Sector Efficiency Index (created in accordance with [2])

Unfortunately, in our calculations, we are limited by two circumstances and, therefore, are deprived of the opportunity to use the idea of an index of the public sector efficiency. First, we are limited in the available statistics. Secondly, we are limited in the official method of valuation of indicators, without which we cannot achieve the data comparability. Fig. 2 offers the structure of the public sector security index, which we developed, having taken into account the above constraints.

Indicators of infrastructure (in the production and financial and monetary spheres)
1 Degree of depreciation of the main assets at state enterprises of transport and communication, %
2 Share of own sources in the balance of fuel and energy resources of the state, %
3 The ratio of expenses for scientific and scientific and technical works at the expense of the state budget, % of GDP
4 The ratio of state debt and debt guaranteed by the state to GDP, %
5 Average yield of domestic state loan bonds on the primary market, %
6 The index of changes in the official rate of the national currency to the US dollar, the average for the period
7 Gross international reserves of Ukraine, months of import
Indicators of social justice
8 Percentage of population with per capita equivalent gross revenues per month, lower than 75 percent of the median level of total revenues, %
9 The ratio of the average monthly nominal wage to the subsistence minimum per one able-bodied person, times
Life safety indicators
10 Crime rate (number of crimes per 100 thousand people)
Educational indicators
11 Consolidated budget expenditures on education,% of GDP
Health care indicators
12 Consolidated budget expenditures on health care,% of GDP

Fig. 2. The structure of the public security index (created by the author, previously represented by the author in source 4)

The results of calculations according to the proposed structure of the index (Fig. 2) and the official method [3] are represented on the graph (Fig. 3)

On the basis of what is illustrated on the schedule, we can draw the following conclusions regarding the level of security of the public sector of the Ukrainian economy:

- in the investigated period (2010-2017), the sector was in two zones of security: satisfactory and unsatisfactory, and the transition to an unsatisfactory zone occurred in 2014, due to the beginning of the war,
- the level of security of the public sector is somewhat better than the overall level of security of the national economy, which throughout the study period was in an unsatisfactory zone,

- both indicators have changed (worsened and improved) in one direction, although in the crisis of 2014 the losses of public sector security level were much bigger - 20 points against 3 points of loss of the level of economic security of the entire national economy.

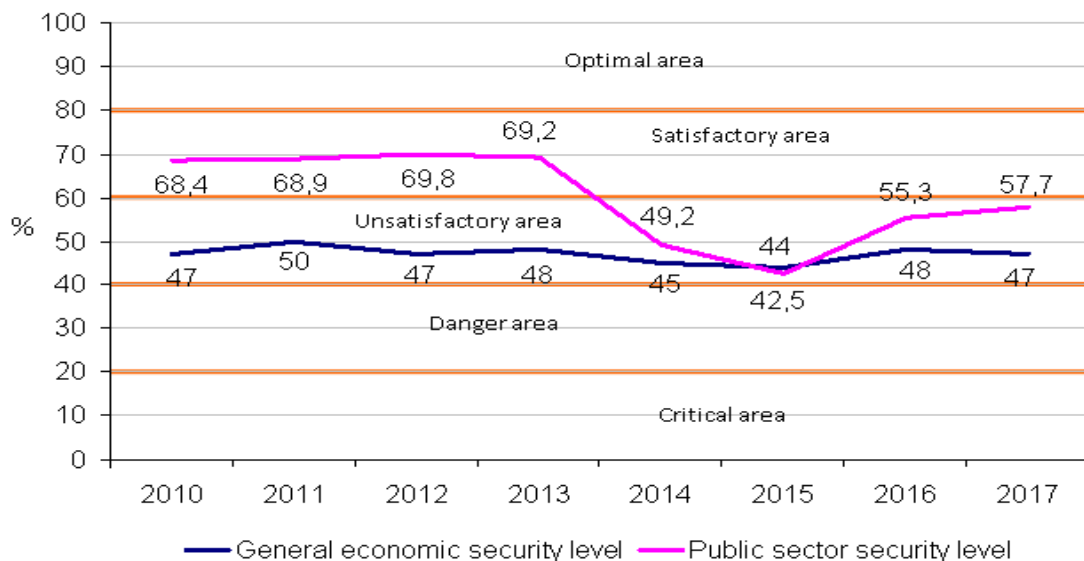

Fig. 3. Dynamics of indicators of the level of public sector economic security and the level of economic security of the national economy

Indicators of economic security of the national economy and its public sector should be the subject of attention and rapid reaction of national regulators represented by the National Security and Defense Council, the Ministry of Economic Development and Trade, the National Bank, etc. Unfortunately, in Ukraine there are no algorithms for disclosure, public discussion and response to the deterioration of these indicators. This limits the effectiveness of public administration.

References

1. External debt statistics: guide for compilers and users / InterAgency Task Force on Finance Statistics. — Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2014. [Electronic resource]. — Access mode: www.tffs.org/pdf/edsg/ft2014
2. Afonso A., Schuknecht L., Tanzi V. Public sector efficiency: an international comparison. European Central Bank Working Paper, № 242 Access mode: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp242.pdf>.
3. Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine. Approved by the Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, 29 October 2013, N 1277. [Electronic resource]. - Access mode: search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html
4. Radionova I.F. Statistical verification of the assessment of the national economy public sector stability/ I.F. Radionova, O.K. Mazurenko // Scientific Notes of KROK University. 2018. № 49. P. 26-35. (Copernicus Index).

Shergina L. A.

PhD, associate professor
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine

Kovtun V. P.

PhD, associate professor
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine

ASPECTS OF ALTERNATIVE ENERGY DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE ENERGY SAVINGS OF THE COUNTRY

Keywords: energy efficiency, energy security, energy resources, renewable energy, alternative energy sources.

At the end of the second millennium, the world has become a global economic system which is a determining factor of the effective implementation of scientific and technical research. One of the main factors, economic and energy security is influenced by the high competitive status of the countries. Today, developing countries and the efficiency of production processes do not depend on the available natural resources. And one of the important indicators of high economic growth is to ensure the development according to sustainability paradigm by introducing alternative sources of energy. It is the economic power of business entities on the basis of intensive development and innovation, energy efficiency provides production traditionally raise the economy to a high level of development.

That is why, for stabilization of economic processes, due attention should be paid to the study, research and implementation of alternative types of energy and, accordingly, various methods of energy saving at the enterprise.

Analysis of this problem is highlighted in the works of many scholars, such as: V. Galvani, A. B. Lovins, E.F. Schumacher, J. Cornilli B. Oikonomo, B. Laponche, V. Heyets, O. Tsapko-Poddubna, G. Gelotukha, G. Kaletnik, M. Kovalko, S. Denisyuk, V. Zhovtyansky and others. The general problems of energy supply and the individual issues affecting them are under the constant attention of world and regional international organizations, and in the first place - energy: the International Energy Agency (IEA), the World Energy Council (WEC), the International Atomic Energy Agency (IAEA)), The Center for Energy Policy and Economic Science (Switzerland), the World Bank (WB), the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), the Ukrainian Association for Renewable Energy [1].

The indicator of GDP energy intensity in Ukraine is quite high. Therefore, this should motivate the country and Ukrainian enterprises to upgrade their equipment and production mechanisms, search for sources of financing for innovation, and introduce energy saving technologies that will save on the purchase of imported energy resources such as oil and gas. One of the methods of raising the level of energy security of an enterprise is to encourage enterprises to rationally use available energy resources, to implement measures to avoid their losses, as well as to recycle them on the basis of non-waste production. This state support will contribute not only to improving the energy security of the entire country but also of each enterprise, will help stabilize the state of its own energy independence, reduce the threats of the energy threat of all forms at all levels (internal and external) and ensure sustainable development of the economy.

These external threats to the energy security of the enterprise include the lack of funds in the form of external and internal investments for updating the technological base, the rapid increase in prices for energy resources, the fluctuation of the national currency, short-term contracts for the supply of raw materials, low solvency, the emergence of problems in obtaining loans for long-term periods that cause the use of exhaust equipment, energy-intensive technologies that lead to the emergence of threats to a stable state economic security of the enterprise.

In contrast to external threats to the economic security of enterprises, there are also internal ones that are not related to general economic changes in the country, but directly with internal processes at the enterprise. One of the internal threats to the company's economic security is the ineffective planning of production activities, lack of awareness of employees in ecological issues, and the extremely high level of outdated means of production, which sometimes operate at 80% in Ukrainian enterprises.

It is worth highlighting the key features that contribute to increasing and maintaining the energy security of the enterprise: signing contracts with suppliers of long-term supply of energy resources (such energy sources include gas, water in various aggregates, compressed air, traditional and alternative fuels); construction and connection of a new installation as a backup power supply; periodic updating of the technological base; control of the state of the means of production on a permanent basis; support of a constant index of load on equipment; search, development and introduction of new alternative energy sources.

For a qualitative analysis of the state of the enterprise's energy security, identify a number of indicators, which are given in Table 1.

Table 1

**Indicators for assessing the efficiency of energy resources
management at an enterprise [2. p .70]**

Indicators	Calculation procedure	Indicators	Calculation procedure
Useful electricity supply to consumers	The ratio of the indicator in the current month of the current year to the same last year	Enterprise profit	The rate of profit growth
Technological component of electric power losses	The share of electricity received by the network	The level of actual power losses in networks	The share of electricity received by the network
Installed voltage deviation	The average monthly value for all consumers	The level of automation of organization management	Number of units of electronic computers per head
The share of large industrial consumers	The share of consumption by large industrial enterprises in the general useful leave	Volume of investments on new equipment	The share of cash on new equipment from the total cost of fixed assets
Commercial component of electricity losses	The share of electricity received by the network	The effectiveness of the existing system of personnel motivation	The share of workers who are satisfied with the remuneration system
Gathering funds for supplied electricity	The share of the amount invoiced to consumers	Level of provision of social guarantees to employees	The share of social benefits in accordance with the annual wage bill
The level of safety at the enterprise	Number of accidents and injuries per month	The share of workers who increase their qualifications	Specific weight in the total number of employees who increase their qualifications
Condition of settlements with the personnel of the company	Number of salary days for staff	Degree of wear of the equipment	Usability coefficient
The number of claims made by other companies	The number of emails received from other networks and companies with claims per month	Cost-effectiveness of the enterprise	The ratio of profit from electricity transmission to transmission costs

Energy efficiency and energy conservation are extremely important factors for the development of enterprises and their maintenance of energy security. That is why it is necessary to deviate from traditional energy resources and accumulate funds for the search and introduction of new energy sources -

biofuels, wind energy, geothermal energy, solar energy, tidal energy, which will be lower than the cost, but will have the same heat output. The question of finding alternative energy sources is important not only in terms of energy security but also in order to reduce the negative impact of the fuel and energy complex enterprises on the country's ecology, which is mostly manifested in connection with the fact that industrial production has an imperfect structure of construction of the production cycle, obsolete equipment and equipment, as well as the lack of a generally accepted environmental improvement in the enterprise.

It is the active policy on the part of enterprises and the state as a whole that will help to increase the level of energy security in Ukraine.

References

1. Andriushchenko K., Shergina I., Kovtun V., Revutska N., Vashchyshyn A. (2019). **Energy efficiency of enterprises as a key factor in the development of the country's economy.** *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej*. 33 (2019) nr 2. [in English]
2. Denisyuk S.P., Kocar O.V., Tchernetska Y.V. (2016). Energetichna efektyvnist Ukraini. Krashchi proektni idei [Energy efficiency of Ukraine. Best project ideas]. [elektronne vidannia]: Proekt "Profesionalizacia ta stabilizacia energetichnogo menedgmentu v Ukraini". K. : KPI im. Igorya Sikorskogo, 79. [in Ukrainian]

Shvydanenko O. A.

doctor of economics, professor
SHEE "Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman"
Kyiv, Ukraine

Bortnik Y. A.

Program assistant for
"Transparency and accountability
in public administration and services
/TAPAS" project, Eurasia Foundation,
Kyiv, Ukraine

COMPETITIVENESS AS A BASIS OF THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Keywords: competitiveness, global competition, national economy, economic security, national security.

In the conditions of the formation of a new configuration of the world economic space, which are accompanied by global competition for the redistribution of spheres of influence between financial and economic centers, the intensity of threats to the development interests of individual national economies is greatly enhanced. The inability to confront competitors in this struggle turns the country into an outsider and eliminates the potential of its economic development.

Such a situation for the state turns into a real probability of undermining national security. In this regard, the need to form a system of effective measures for a country to acquire, in the global economic space, a high competitive status, as a way to counter threats to national interests, comes to the fore.

This is due to the fact that the level of a country's competitive development directly affects the sustainability and viability of its economy, which, in the face of constantly emerging external and internal threats, must ensure the continuous development and well-being of the population.

In this regard, the need to ensure economic security and increase the socio-economic efficiency of the state highlights the cardinal tasks to improve both national and international competitiveness at three levels: micro - specific types of products and services, production, enterprises; mezo - industry, industry corporate associations of enterprises; macro - industrial and financial groups of inter sectoral type of integration, clusters.

Thus, the country's competitiveness should be viewed from the standpoint of ensuring the protection of the vital interests of all its subjects ¹ from internal and external threats in the economic and social spheres.

In the context of competitiveness - the economic security of a country is based on a system of interrelated processes, such as the realization of national interests, ensuring free competition, timely identification of threats to the economic development of a state, their assessment using various criteria and drivers, determination of threshold values and their comparison with actual indicators.

However, if competitiveness is both a goal and an indicator of the degree of development of the national economy and its components, then economic security is a condition for the existence and development of the state itself. In other words, a high level of economic security of the state can be ensured by effective economic methods and free competition, but, being a necessary condition for the existence of a national economy as a system, its achievement may be due to the use of efficient non-economic methods by direct state regulation.

This, in turn, requires a clear definition and justification of the threshold, maximum permissible values of socio-economic indicators, the non-observance of which leads to instability and social conflicts and can provoke high

¹ The main priority should remain the population and society as a whole.

macroeconomic risks that cause a slowdown in the development of the economy.

Moreover, it is necessary to define the so-called “corridor”, denoting a safe zone of economic development, which allows forming both effective social and economic policies and creating mechanisms to prevent external and internal threats to the country, as well as creating targeted comprehensive protection of the state’s economic security.

At the same time, it should be noted that after identifying and diagnosing the real and potential impact of external and internal threats to the country, effective management decisions can be formulated aimed at increasing competitiveness as the foundation of the economic security of the state itself.

Thus, the economic security of any country depends on the ability of state bodies to create effective mechanisms for ensuring the competitiveness of the national economy, socio-economic stability and sustainability of the development of states as relatively independent structures that are integrated to varying degrees in the global economic system.

For Ukraine, the issue of improving the competitiveness of its economy is fundamental and vital, and its solution directly affects both its European integration prospects and ensuring the national security of the country as a whole.

References

1. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія / За заг. ред.. Д.Г. Лук’яненко, А.М. Поручник. – К.: КНЕУ, 2006. – 816 с.
2. Masaaki Kotabe Global security risks and international competitiveness Journal of International Management Volume 11, Issue 4, December 2005, Pages 453–455
3. Monika Mura Local Economies and Global Competitiveness Europe-Asia Studies, Volume 65, 2013, Issue 7, Pages: 1491–1492
4. The Global Competitiveness Report 2017–2018. – 393 p. – <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>

Sobolieva T.
PhD, Associate Professor
Management Department
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine

TECHNOLOGICAL INNOVATIONS IN THE TRENDS OF THE GLOBAL ECONOMY DEVELOPMENT

Keywords: innovation, intellectual property, patent, global economy, exponential technologies

The development and competitiveness of companies, and as a result, national economies, is constantly affected by changes in the global economy, political processes, environmental and climate dynamics, the substitution and dominance of scientific and technological paradigms. Moreover, the last scientific and technological factors in recent decades has formed a brand-new vector for the development of entire industries and sciences, which radically transform the key factors of competitiveness, bringing to the fore the development and active introduction of innovations, the main place among which is radical innovation. The impetus to the emergence and already noticeable spread of radical innovations are new exponential technologies, leading to the emergence and disappearance of huge corporations and entire industries.

An example of such a dramatic change in the global technological development is the story of Kodak. In 1998, this company produced 85% of photographic paper in the world and had 170 thousand employees, and after three years digital cameras had already pushed the company out of the market, and it went bankrupt [1]. Now, companies such as Google, Microsoft, Apple, Amazon, Samsung, IBM are in the top 10 in both the rankings of the most expensive brands and the most innovative companies in the world [1]. In addition to digital technologies, artificial intelligence, nanotechnologies, three-dimensional printing, virtual reality, electric cars, as well as self-driving cars and some others relate to exponential technologies. These technologies will change or significantly change our lives in the next 5-10 years. Software computer radically changes the architecture and logic of business processes. Uber is the largest taxi company in the world, while it is practically a computer program and does not physically own the transport vehicles. The automotive industry will also undergo dramatic changes. In addition to electric cars, autonomous (self-piloted) vehicles will be disseminated, which will solve the problem of maintaining own cars, since the cost of purchasing, maintaining,

refueling or charging, parking will become inexpedient, given the fact that most owners often use their cars no more than 15% of the day.

Intellectual property is the source and main asset of innovative technologies. Changes and dynamics of indicators in this area are in direct relationship with global economic trends. At the same time, the dynamics of indicators in the field of intellectual property is an indicator of technological global changes, identifying technologies and industries in which active patenting processes occur, thus pointing to the most dynamic and rapidly growing technological trends (Figure 1) [2, 3]. Thus, the figure shows the dynamics of the number of patent applications filed in the world using technologies that demonstrate the high growth rate of such applications over the past decade. The list of such technologies included the industries for the production of electrical machinery, apparatus, energy (average growth rate of 6.5%, 2006-2016), digital communication (8.5%), measurement (7.5%), basic materials chemistry (8.1%), micro-structural and nano-technology (7.4%), machine tools (8.1%). Not shown in the picture such actively patented technological spheres as IT methods for management (8.5%), computer technologies (5.2%), food chemistry (12.5%) and environmental technology (8.5%).

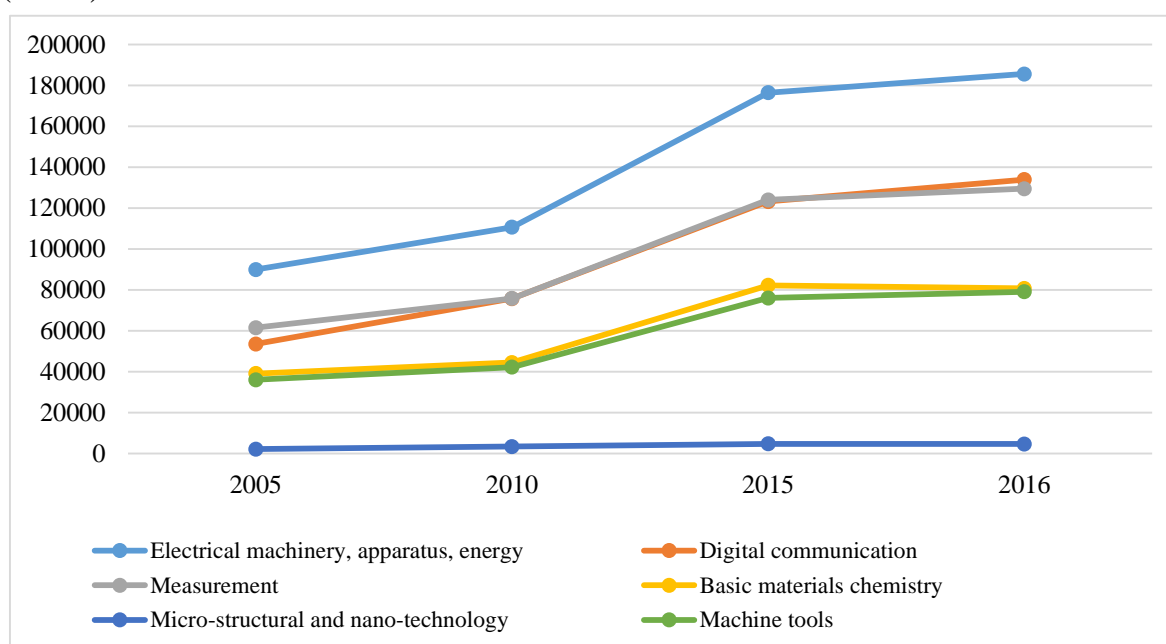

Fig. 1. Dynamics of patent applications worldwide by field of technology [2, 3]

In addition to the positive dynamics over the past 10 years, the figure shows that the largest number of applications was filed for patenting electrical equipment and the results of the development of various energy sources. Solar energy has been growing exponentially over the past 30 years. The number of solar power plants in the world has already exceeded the number of stations operating on combustible materials [1].

A smaller number of applications, but with an active increase in their number, is filed for inventions in the field of nanotechnology, which can most likely be explained by the still insufficiently accumulated knowledge base (including very expensive equipment and materials) for a technological breakthrough in the use of nanomaterial.

Thus, modern technological transformations of many industries, individualization and increasing of consumer demand selectivity, the development and active dissemination of information and communication technologies lead to increased competition, as well as shifting the focus on technological innovations while ensuring the competitiveness of products on the market. Intensive innovation activity of the market leaders is aimed at combining and actively promoting the latest technological achievements with high quality and aggressive advertising campaign, creating and accumulating intellectual assets capable of bringing super profits to the company.

References

1. Китаев Николай. О сингулярности и что произойдет при 4-й промышленной революции. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://savenergy.info/page/o-singuljarnosti-i-chto-proizojdet-pri-4-j-promyshlennoj-revoljucii/>

2. Ringel M., Zablitz H., Grassl F., Manly J., Moller C. The Most Innovative Companies 2018: Innovators Go All In On Digital – Acceptable at: http://image-src.bcg.com/Images/BCG-Most-Innovative-Companies-Jan-2018_tcm108-180700.pdf (access date 14.02.19)

3. WIPO (2017). World Intellectual Property Indicators, 2017. - Geneva: World Intellectual Property Organization. – WIPO – Acceptable at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2017.pdf (access date 13.02.19)

4. WIPO (2018) – World Intellectual Property Indicators 2018, – Economics & Statistics Series. – 230 p. ISBN: 978-92-805-2984-5 – WIPO – Acceptable at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2018.pdf (access date 13.02.19)

Stroiko T. V.
Doctor of Economics, Professor
V.O. Sukhomlynskyi National
University of Mykolaiv
Mykolaiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF IT-SECTOR IN UKRAINE AS A FEEDBACK TO GLOBAL CHALLENGES AND THREATS

Key words: information industry, IT sphere, globalization, national economy, information technologies.

One of the most dynamic areas of economic activity in modern world is the IT sphere. Its formation and development has occurred due to the process of globalization. This industry has an impact on the growth rates of the economies of states, innovative activities of enterprises and level of communication. These changes affect significantly productivity of labor, improvement of the quality of services and goods therefore its demand has significantly increased. In Ukraine, on the basis of economic and political crisis, the IT sphere can become a savior as demand for labor and intellectual property in the information technology segment has recently increased, and the budget revenues reach the 3rd Degrees of income items.

The transformation of national economic processes under the influence of information technologies requires upgrading and high costs for resource provision. Therefore, the role and place of IT in the development of economic relations and processes in national economy under the conditions of globalization is a major issue in modern conditions. Low ability to effective engagement of information technology to optimize the economic processes of national economy is a mixed factor that can have both negative and positive impact on national economy in the face of global challenges.

Transformational processes of national economy in the context of the introduction of information technology cause immediate changes in understanding of economic processes and their outcome. Information industry could become an important competitive advantage for modern Ukraine. However, it requires a significant amount of investment in the field of information technology, which is a virtually impossible task for the country with a low level of economic development.

Current formation of national economy can be characterized as an innovation-oriented economy which uses the information technology toolkit and is defined as a basis of knowledge. Growth in this direction is important for Ukraine because knowledge is one of the elements that forms a chain of high added value what makes economy better in all areas [1].

The process of institutionalization of the formation of national economy in the context of global challenges and threats with implementation of existing IT elements in all areas should be considered from the following points:

1) environment for successful operation of integrated approaches is aimed at effective implementation of innovations in the field of information technologies;

2) formation of a system of inducements for exogenous and endogenous participants in information environment of national economy that will become a permanent connection between subjects and objects of information technology implementation.

The core of informatization of economic processes in national economy lies in the absence of manual labor, so the IT sphere places an important role for economic growth. The modern IT sphere includes telecommunication and information services, production of information technology and telecommunication facilities, software tools, electronic information resources. Information technologies do not only form a separate sphere but are also available in all economic processes of national economy. It should be emphasized that the introduction of information technologies into economic processes can be a threat to national security (deliberate launch of viruses into government servers, server breakdowns, etc.), and can also be an accelerator for the growth of economy on a national scale (payment systems, improved software products, etc. [2].

The most popular electronic goods are cryptocurrencies, still, it is a challenge for the national economy as it is virtually impossible to regulate this technology of the IT sphere. It is carried out by means of encrypting and using various cryptographic means. The experience of active use of cryptography is presented in the Bank of England, in particular, where bitcoin-wallets have reached the size of 41 million, moreover, it is impossible to obtain final information about the number of transactions with crypto-currency. For example, citizens of Brazil are actively using bitcoin currency in insurance of their savings from currency fluctuations as a result crypto currency has become an investment tool [3]. Consequently, the ability to create and use knowledge is a key factor in increasing competitiveness of national economy in terms of global challenges and threats.

References

1. Kevin Kelly. Twelve principles of prosperity in a rapidly changing world. Knowledge is Power. 1998. No. 4. URL: <http://www.ipz.-ru/ipz/info/5.html> (application date: 18.01.2019).
2. Priyamak V. The formation of the information economy in Ukraine and in the world. Visnyk of Lviv University. Economical series. 2014. URL: publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/download/5866/587 (referral date: 18.01.2019).

3. The Global Competitiveness Report. URL: <https://www.weforum.org> (referral date: 14.03.2019).

Sudnickas T.

Prof. Dr.

Mykolas Romeris University

Vilnius, Lithuania

Ingram K.L.

PhD student

Mykolas Romeris University

Vilnius, Lithuania

THE VALUE FRAMEWORK OF SUSTAINABLE CONNECTIVITY IN BUSINESS ECOSYSTEMS

Key words: sustainable connectivity, business ecosystems, knowledge management, cross-collaborative networks.

Introduction. Within an increasingly interconnected world, more ways to establish and create the conditions for a sustainable connective business environment that has access more open markets, while remaining fiscally responsible, should be of utmost importance. Sustainable connectivity is not restricted regionally, and involves promoting more cross-collaborative, efficient links in the energy, infrastructure, human and digital networks in order safeguard better living standards, more opportunities for education, research, cultural exchange and societal resilience. Sustainable connectivity is built on four key strengths, namely: internal markets, an established financial framework, creation of cross-border networks and partnerships. For the purpose of this paper the main focus will be on the internal markets aspect of sustainable connectivity, particularly in the business environment and the fostering of collaborative relationships between businesses through ecosystems. More importantly, the inherent value and the flourishing of collaborative relationships is demonstrated through the willingness of a business to share resources, continuously develop innovative ideas and make long-term sustainable strategic decisions in order to maintain a competitive advantage both nationally and regionally (Wulf and Butel, 2017). The fact that networks established in these collaborative relationships are often due to the structural characteristics and nature of the formal contractual relationships formed suggests that any strong ties developed are determined by strong, mutually frequent interactions within these networks. Microscopically, the seeds of sustainable business ecosystems starts from these interactions which then transcends into informal networks and thriving ecosystems (Pulles and Schiele, 2013). Furthermore, the degree and

level of embeddedness of interactions within these networks are the key factors that govern and influence the dissemination of knowledge.

Business Ecosystems Networks. Business ecosystems as a new concept has been adopted in the economic sphere where using the biological analogy to describe its structure as a network between economic agents grounded on strong relationships and a common foundation (Moore, 1993). Based on this definition, a business ecosystem is comprised of various actors including customers, markets, products, processes, organisations, government /or society and other stakeholders (Moore, 1993; Iansiti and Levien 2004). The criteria of the ecosystem is often classified according to the actors (species), relations between actors (network), performance (health), dynamics (evolution), strategies and behaviour of actors (roles). Evolutionary scientist Charles Darwin allegorises an ecosystem to that of an island which lacks interaction with other islands. However, actors in business ecosystems are typically members of multiple technology platforms, containing huge, inter-connected networks which interact and cause organizations to be simultaneously influenced by internal factors as well as complicated connections inside that ecosystem (Fallah et al, 2015). Business ecosystem rejects geographic connotations and ‘industry-termed’ concepts as Moore (1996) claims that advancements in communication and technology and to a greater extent, global competition has reduced the need for ecosystems to be geographically constrained, a key characteristic which differentiates business ecosystems from business clusters. The key and prevailing traits of business ecosystems are that organizations within those networks collaborate internally, compete as part of the ecosystem, and interact with each other innovatively as they interdepend, synchronously, on each other for survival (Wan et al., 2011).

Business ecosystems possess other key characteristics including cooperative evolution, dynamism, flexibility, and contribution to the development of niche-specific innovations and business successes (Fallah et al. 2015, p.200). Iansiti and Levien (2004) iterates that productivity, robustness, and niche creation are the primary key elements of a well-functioning ecosystems where productivity (continuous performance) measures the ecosystems performance, robustness (critical mass) refers to the ecosystem’s resistance and viability to internal and external shocks; co-evolution (joint learning) refers to the optimization effect of the ecosystem; niche creation (value) is the capability of ecosystem to change from a protectionist to more cooperative approach and thus leads to innovation, the key and most important feature which demonstrates the ecosystem’s actors capability to adapt the differentiating needs of the final consumers At the internal level, organization level strategies are developed through application of classic tools such as SWOT while business ecosystem level strategies are formulated within the productivity, robustness and niche creation spheres. Within the ecosystem, four effective strategic roles are developed and can be utilised according to the nature of the ecosystem. These are keystone, physical dominator, value

dominator and niche players. Retrospectively, these roles mentioned aid an organization in identifying ideal sustainable strategic positions especially in instances where the production and distribution of products and services are greatly dependent on a loose network of suppliers, distributors and other organisations that are beyond the traditional boundaries of the ecosystem's industry. Moreover, the evolution of the system is primarily determined by its performance which by its very nature, purely cyclic. Four factors measure its performance, Birth, Expansion, Leadership and Self-Renewal.

Sustainable Connectivity and Business Ecosystems. Organization and business ecosystems are a new and emerging branch of theory in the field of strategic management in that it uses concepts and terms analogous to ecology. By developing a new and innovative view on relations between organizations in regards to the interconnectedness and interdependency of each member, ecosystems co-evolve and share a similar fate. This where the concept of business and organization ecosystems are referenced in that regard, because organizations are consistently influenced, in a simultaneous manner by interactions inside the ecosystem as well as their internal capabilities as an independent entity. Hence, an organisation's strategies should be aligned in respect to both its internal/external environment, and its respective business ecosystem.

This is crucial in order to envisage its position, the role of each actor and their respective contribution to the ecosystem, and the stage and strategies utilised that ecosystem as well. Many organizations are developing a community or becoming a part of a business ecosystem as being a part of a business ecosystem enables values creation through the mechanisms available to leverage technology, achieve excellence in research and business competence, and the capability to compete against other larger companies. Rather than being resilient to change, a business ecosystem enables an organization realign their business goals to facilitate collaboration among competitors, harness innovation, make more effective use of technology resources and accelerate internal and external learning. The value framework of this arrangement that advances from business ecosystems is that it ensures that members co-evolve and co-operate with each other while ensuring standards, monitoring and practice are maintained. Globally, business ecosystems drive new collaborations that address social and environmental challenges for example environmental management or poverty eradication.

Conclusion. Organizations stand to benefit more when they collaborate rather than compete and business ecosystems ensure this. Moreover, business ecosystems ensure the exchange of expertise and knowledge between members, lower production costs among members, as when it comes to innovation it is more than an invention as it enhance the value of outputs and enables organizations to reach a wider customer based, when costs are reduced. Healthy and sustainable business ecosystems ensure growth potential and the greater

capability to attract and retain members, through the provision and access to smart resources highly creative and thriving innovative environment as well.

Recent investment in digital infrastructure translates into the creation of powerful platforms, which aids in scaling participation and collaboration of more members, who stand to benefit from increased business leverage, specialization, and flexibility. Platforms have evolved to become powerful catalysts for rich business ecosystems while others are designed to enable connections between potential buyers and sellers and the distribution of new products, services, and solutions, one example is Amazon. Business ecosystems often operate through powerful new business platforms accelerates and fosters knowledge networks which mobilize people and resources more effectively to achieve shared goals through coordination and learning.

Ultimately the goal of business ecosystems is to provide agility, lifelong learning process and knowledge networks that fosters and bring together a wide array of relevant resources, to aid platform users using appropriate resources, to connect, collaborate and co-creative within a connective sustainable environment.

References

1. Fallah et al. (2015). Business Ecosystem as a New Approach in Strategy. Management and Administrative Sciences Review, Volume: 4, Issue: 1, Pages: 198–205 (January 2015) Academy of Business & Scientific Research
2. Iansiti, M., and Levien, R. (2004) “Strategy as Ecology”. Harvard Business Review, pp. 68 – 78, 2004.
3. Moore, J.F. 1993. Predators and prey: the new ecology of competition. Harvard Business Review. Vol. 71(3), pp. 75-83.
4. Moore, J.F. (1996). The Death of Competition: Leadership and Strategy in the Age of Business Ecosystems. Harper Business. 297 p.
5. Pulles, N.J. and Schiele, H. (2013), “Social capital determinants of preferential resource allocation in regional clusters”, Management Revue, Vol. 24 No. 2, pp. 96–113.
6. Wan, J., Zhang, H., Wan, X., & Luo, W. (2011). The Business Ecosystem of the Chinese Software Industry. i Business, 3, 123.
7. Wulf, A., Butel, L. (2017) “Knowledge sharing and collaborative relationships in business ecosystems and networks: A definition and a demarcation”, Industrial Management & Data Systems, Vol. 117 Issue: 7, pp.1407–1425, <https://doi.org/10.1108/IMDS-09-2016-0408>

Tsymbal L.
Assoc. Prof. Dr.
Kyiv National Economic University
Named After Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine

KEY FACTORS OF THE INTELLECTUALIZATION OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Keywords: intellectual leadership, leadership, knowledge economy, intellect, human capital.

The key factors of development, competitiveness and leadership are increasingly intellectual factors, which is explained by the acceleration of the overall process of intellectualization of the economy. The influence of education and science, both directly and through other factors and driving forces of the development of society, is substantially increasing (AbuMezied, 2016). In such a situation, the achievement of intellectual leadership begins to be perceived as a factor in ensuring competitiveness in the knowledge economy. There is an extension of the scope of his understanding – how to manage the change in the business environment (Blinder, 2008, P.16). All these dynamic processes require thorough analysis and identification of common trends in the development of mechanisms for the achievement and assessment of intellectual leadership of multilevel entities in the global economy.

Actualization of the problems of intellectual leadership is connected with the activation of the general process of intellectualization of the global economic space, an increase in the number of global flows of both the resources and the results of intellectualization. In the conditions of the formation of a post-industrial society, it is already an axiom that recognition of the fact that the breakthrough development of countries and individual organizations (corporations, universities, etc.) is ensured not so much by the availability of resources, but by the technologies they use, including those used to produce qualitatively new products and services. To become the world leaders and to hold the leadership positions is possible to those countries that make significant efforts in development of their intellectual potential and its implementation in the economy. At the core of the high values of the indicators and dynamics of the development of countries, such as Germany, Japan, South Korea, Singapore, Taiwan, Iceland, Finland, etc., are significant investments in research and development, the implementation of their results in products and services produced, as well as in qualitative changes in the spheres of life. In the modern world, the leader country is primarily an intellectual center, which is an integrator, initiator and organizer of actions.

The ambiguity of “leadership” concept, its manifestations in the modern economic environment necessitates the study of these issues on the basis of new conditions for its implementation.

In our opinion, intellectual leadership is the achievement of high positions in the competition due to the high quality and intensive implementation of intellectual resources. Intellectual leadership is viewed not as the ultimate goal, but as a key tool in achieving global leadership, which enables to enhance competitiveness and economic efficiency via intellectual resource accumulation. Subjects of intellectual leadership can be individuals, organizations, regions, countries. In turn, each of these subjects can demonstrate leadership among other actors of their level and at higher levels: organizational, regional, national, global.

Intellectual leadership is viewed not as the ultimate goal, but as a key tool in achieving global leadership, which enables the intellectual resource accumulation to enhance competitiveness and economic efficiency. Intellectual leadership is a complex process that can be described on the basis of system structuring by the main actors and levels of manifestation of the results of their intellectual activity.

Entities of intellectual leadership can be individuals, organizations, regions, countries. In turn, each of these subjects can demonstrate leadership among other actors of their level and at higher levels: organizational, regional, national, global. In addition, in our view, given the complexity of the phenomenon of intellectual leadership, it is expedient to define levels of manifestation of intellectual leadership itself. It is rather difficult (if not possible) to generally assess intellectual leadership by one indicator. That is why we propose structuring the assessment of intellectual leadership at such levels of its manifestation: the level of resources, the level of results of intellectual activity, the level of final economic results. To evaluate the intellectual leadership of multilevel entities at each level possible with a set of key indicators.

Leadership at each of levels is evaluated using a range of indicators that characterize intellectual activity or the ability to build up intellectual potential. Thus, the leadership of the first level can be defined as resource one. At this level, the availability of intellectual resources determines the actor's ability to engage in intellectual activity and achieve intellectual leadership through the accumulation and increase of intellectual potential. The key development resources can be grouped into the following subgroups: financial, human and intellectual. In order to provide a more visible presentation, we present a set of indicators for the country level, while it can be applied to each individual entity (corporation, university, region, integration union of countries, etc.). It should be noted that the list of indicators provided is not final, it can be expanded (subject to the need for more in-depth analysis), but the key set necessarily includes the specified parameters.

The availability of intellectual resources is a prerequisite for achieving intellectual leadership of the country, expanding its capabilities in a globalized world in a knowledge economy. The development of the intellectual potential (resources) of the country takes place through two main approaches: the formation of own resources and their attraction from external sources. Own potential is formed primarily by the system of education in general and higher education, in particular. When analyzing the indicators of individual countries regarding the number of students, it should be noted that they tend to continuously grow.

We can conclude that intellectual leadership is a complex phenomenon, which can only be assessed with the help of a complex of indicators. The above data confirms that countries can be leaders in some absolute indicators, may lose leadership positions by relative indicators. But if it is such powerful economies as the US and China, their leadership is undeniably confirmed by further in-depth analysis based on other indicators (second and third order). Also, further analysis can confirm some problems and lagging behind countries that have separate good positions on individual indicators.

As noted at the beginning of the article, resource potential assessment is an important and necessary step in the overall analysis of intellectual leadership. The set of indicators can be significantly expanded, as well as modified for other entities (corporations, universities, regions, etc.). In general, it is a basic set that characterizes the initial conditions for intellectual activity and intellectual leadership of multilevel entities. These indicators are key to understanding the country's capabilities, expanding its competitiveness, and increasing the prerequisites for achieving intellectual leadership on a global scale.

Actualization of the problem of leadership in the modern global environment is connected both with the aggravation of competition, and with the complication of the structure of the global economy and the factors of its development. The separation of intellectual leadership is due, on the one hand, to increasing the role of intellectual resources in achieving leadership positions in a variety of criteria for economic and innovative development, and on the other, it becomes an independent sphere of global competition.

The methodological approaches proposed in the article to the assessment of intellectual leadership are a multi-stage system of analysis of multi-level indicators of intellectual activity at the levels of resources, results and outcomes. The scale of the analysis made it possible to present in this article only the results of the conducted research at the first level - an analysis of the resource component of intellectual leadership. It is equally important and interesting to study the following levels, as well as to find correlation between source resources and the end results of multilevel entities in the global economy. Undoubtedly, the scientific interest is represented by the implementation of the presented methodology to assess the intellectual leadership of other actors, such as corporations and regions.

We consider that analyzing and evaluating the intellectual leadership of different actors is important not only in order to ascertain the disposition of different actors, but first and foremost - to identify key trends in the development of the global economy, the key aspects that are important for their breakthrough development and competitiveness in the global space. Thus, the problem of the manifestation of intellectual leadership still leaves a great deal of space for further research both in terms of identifying quantitative dependencies and the role of intellectual factors, and in the context of in-depth analysis of factors and leadership mechanisms through the accumulation and active use of intellectual resources.

References

1. AbuMezied, A. (2016). What role will education play in the Fourth Industrial Revolution? – <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/what-role-will-education-play-in-the-fourth-industrial-revolution/>
2. Bell, D. (1971). The post-industrial society: the evolution of an idea. *Survey*, 17, 102–168.
3. Blinder A. (2008) Education for the Third Industrial Revolution. CEPS Working Paper, 163. Retrieved from <https://www.princeton.edu/ceps/workingpapers/163blinder.pdf>.
4. Voinarenko, M., Dzhulii, V., Yemchuk, L. (2016). Development of information systems and modeling of their implementation in the business. *Problems and Perspectives in Management*, 14(3).
5. Dealtry R. (2001) Managing intellectual leadership in corporate value. *Journal of Workplace Learning*, 13, 119–124.
6. Educational attainment and labour-force status (2018). Retrieved from https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EDU_ENRL_MOBILE#
7. J. MacGregor Burns (1978). *Leadership*. Harper & Row, 530 p.
8. Ke de Vri Manfred (2003). Мистика лидерства. Развитие эмоционального интеллекта [Mistika liderstva. Razvitie emotsionalnogo intellekta] М.: Альпина Паблишерз, 311 p.
9. Lukyanenko D., Kolesov V., Kolot A. (2013). Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование: монография [Globalnoe ekonomicheskoe razvitie: ten-dentsii, asimmetrii, regulirovanie: monografiya]. К.: КНЭУ, 466 p.
10. Macfarlane, B. (2011). *Intellectual Leadership*. Retrieved from <https://www.kcl.ac.uk/study/learningteaching/kli/NewsandEvents/Events/scap/2011/macfarlane-scap2011.pdf>
11. Rizvi, Y. (2011). Human capital development role of Human Resource (HR) during Mergers and acquisitions, *African Journal of Business Management*, 5 (2), pp. 261–268.

Ungurytė-Ragauskienė S.
PhD student
Mykolas Romeris University
Vilnius, Lithuania

CHALLENGES TO ENFORCEMENT EU EXTERNAL BORDER SECURITY

Keywords. European Union, External Border Security, Institutional Isomorphism

Presentation of the problem. Instead of the fact, that EU has no standing army, under its common security and defense policy, it relies on ad hoc forces contributed by EU countries for joint disarmament operations, humanitarian and rescue tasks, military advice and assistance, conflict prevention and peacekeeping and crisis management. Now EU is focused on security and the fight against illegal migration, securing prosperity and competitiveness through digitalization and stability in the Europe. During the Austrian Presidency of the Council of the European Union the principle of subsidiarity was as important as ever before and Austria's approach is that the EU should focus on big issues which require a joint solution and take a step back when it comes to smaller issues where member states or regions are in a better position to take decisions. The Romanian Presidency intends to facilitate the discussions on the new proposal to strengthen the operational capacity of the European Border and Coast Guard Agency (FRONTEX) with a view to promoting the efficient and coherent action of this Agency in managing migration challenges. According to this approach, the tendencies of isomorphism characteristic is reflected. Unification enables the EU to speak and act as one in world affairs and gave greater clout than they would have if each pursued its own policies. However, diversity often complicates the inter-institutional cooperation of the EU Member States and increases problems of the fragmentation processes of administrative complexity and public administration. Officers responsible for the protection of borders in each EU country work according to different principles, and their activities are based on the culture and traditions of the country.

Analysis of recent research and publications. EU reforms are being examined by C. Pollit (2001; 2007), who examined how legislation is made in the EU and stated that over the last few decades a clear fragmentation is seen. E. Versluis (2004) examined a misfit between both EU directives and the domestic traditions is noticeable in both cases. R. Thomson and M. O. Hosli, (2006) states that taking decisions in the EU requires overcoming controversy and disagreement, because number of member states increased, formal decision-making procedures increased the institutional power of the European Parliament and EU expanded its involvement in policy areas from its focus on the internal

market and freedom of movement across borders to include economic and monetary union, environmental policy, competition, and social policy among others. According to A. Skora and L. Mlynakiewicz (2013) the constant harmonization of legal systems between Member States does not mean that overall administrative convergence will be achieved. The authors, while examining the general administrative principles and mechanisms of all the Member States, argue that there are inconsistent differences, making it difficult for EU Member States to achieve administrative convergence. G. Heidbreder (2009) maintains that the EU is finding it difficult to achieve administrative convergence, the pursuit of European administrative space should include differentiated administrative reforms, and a re-evaluation of model deployment is also necessary, taking into account EU-wide convergence of administration. According to L. Rinkevičius (2000) organizations in the "institutional field" are similar in structure and in action, failing to comply with the norms, and various institutional clutches force other companies to align themselves with more successful ones, thus justifying their activities. I. Angelescu and F. Trauner (2018) examined EU border management reform and changes of external border security.

Institutional isomorphism is examined by P. J. DiMaggio and W. Powell (1983; 1991). According to the authors, the prevailing expectations and norms are reflected by public opinion, education and training systems, legislation, professions, regulatory structures and distinguished three mechanisms of institutional isomorphism. Institutional isomorphism is also studied by M. Bileišis (2012), who states that forced isomorphism organizations are under pressure from other organizations. Together with P. Kovač (2017) M. Bileišis argues that national traditions of governance cannot be easily adapted to a completely different culture and social environment. For organizations that find themselves in situations where they cannot easily assess the environmental factors that affect them, the mimicry of other organizations is often an effective and inexpensive way to address the challenges. M. Vilkas and S. Vaitkevičius states that institutional isomorphism often determines the separation of formal structure and real activity, so the organization has to create two structures, especially if the environment is dominated by forced institutional factors.

The main aim of research. An effective public service with sufficiently coordinated management processes is a key factor in the successful development of EU integration. Institutional isomorphism, adapting to the norms and changes of the social structure – institutional field – "pressure", gives organizations a variety of advantages or at least a greater guarantee of failure. These benefits for the industry are: greater stability and predictability, higher status, better image and better access to content, better resilience to external queries. at high speeds across the entire organizational field. However, often the institutional isomorphism determines the need for the separation of formal structure and actual activity. The insights from the study will allow for a better understanding of how border management decisions could be better aligned to

the organizational cultures of policy-implementing agencies. The main object of this study is to find out the obstacles to achieving EU border security goals. This study is based on interviews of 12 officers and officials from various EU and member-state border security agencies, as well as international security agencies. The study utilizes the grounded theory approach and interviews. During the Focus group discussion interviews were unstructured. The study was conducted on the basis of qualitative research methodology, following the basic principles of qualitative data analysis.

The main research material. Institutional isomorphism is a process of restraint that places a certain place (in the present case, an EU Member State) to be or become similar to others. The prevailing expectations and norms are reflected by public opinion, education and training systems, legislation, professions, regulatory structures, etc. (DiMaggio ir Powell, 1983). Over time, organizations align themselves with their structure and actions, and begin to negotiate with more successful organizations (Rinkevičius, 2000). There are three mechanisms of institutional isomorphism (Fig. 1): coercive, mimetic and normative (DiMaggio ir Powell, 1991). Forced isomorphism organizations are under pressure from other organizations. Mimetic isomorphism is primarily promoted by the uncertainty of organizations. For organizations that find themselves in situations where they cannot easily assess the environmental factors that affect them, the mimicry of other organizations is often an effective and inexpensive way to address the challenges (Bileišis, 2012). The normative isomorphism of organizations works through the dual effect of professionalization.

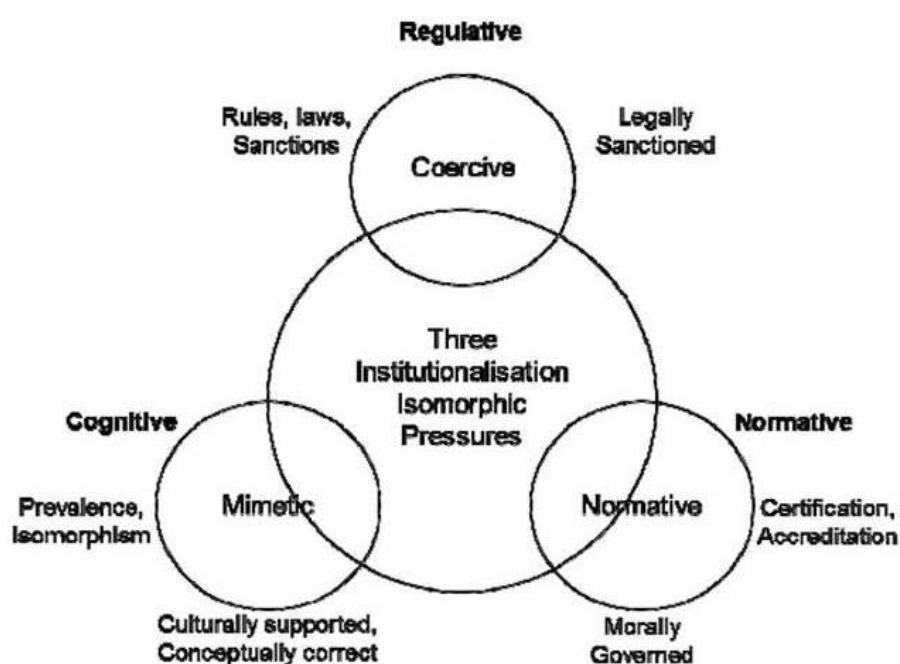

Fig. 1. Three Institutionalisation Isomorphic Pressures
Source: DiMaggio ir Powell, 1991

Institutional isomorphism also has its negative side. The introduction of reforms for institutional reasons increases the legitimacy of organizations, but often leads to the need for a separation of formal structure and real activity. Implementing these standards in organizations that are less suited to this innovation acquires legitimacy at the expense of formal and real separation of structures. In other words, the organization has to create two structures. The formal, façade structure is designed for external auditors or customers to check ceremonies. Real structure is for effective organization activity. Especially if coercive institutional factors dominate the environment (Vilkas & Vaitkevičius, 2012). Over the last few decades, due to various EU reforms a clear fragmentation of public administration and liberalization of public service have been observed in many EU Member States, which has influenced the increased complexity of administrative systems (Pollit, 2001; 2007). Thus, the EU can achieve completely opposite results for all member states in pursuing administrative convergence and common standards the necessity of reorganizing organizational structures. So the aim of this study was therefore to clarify respondents' views on the EU external border security management and reform.

Respondents were asked to reflect on their experience and perceptions of the current state of border management at the pan-European level, the trends of change, and the need for a pan-European approach, its key benefits and weaknesses. Their answers were grouped into three main categories (Table 1).

Table 1.

Grouped respondents answers into main categories

Main categories	Answers
National interests	“In my opinion border security is still seen national issue, not seen as EU issue. EU have lots of regulations, but in the end of the day it is national responsibility.”; „And this is another big threat. In my country we do not have good separate border guards’ service, just 10 % are really border guard policers.”; “Seems that problems along borders different from the North, the South, the East, the West where is some kind of selfness, because one states have one problems, others states do have that problems, so sometimes it is difficult to solve unless EU border law enforcement was accepted but I don’t think we have fully European border security.”
Sovereignty	“So my vision for European border guarding is not how it is right now, I think that member states should maintain their sovereignty in all internal affairs where border guard is included.”; “One main factor I think is accept EU states to lose their sovereignty, that makes an obstacle creating common border programme because any countries moved on its own autonomy.”; “EU countries don’t want to lose their sovereignty.”; “Of course there are some negatives aspects to that because like others respondents said that the issues of the border guarding is the issue of the nation sovereignty and how to find the balance between national sovereignty and responsibility to the international threats, the issues that we face today and maybe this Europeanisation is one of the answers on that.”

Table continuation 1

<p>Frontex capacities</p>	<p>“If we are talking about the competence, of course the numbers in national staff it could be important if this European agency – FRONTEX, will let’s say makes some very operational courses for them and then in this case they will ensure that all sending member states border guards have the same training. This could be important to have 10 000 border guards that are trained in the same way.”; “It’s completely difference. We can receive the same training, but the competence is completely different.”; “But for me personally, not as a guarder, it will be lack of competencies of the staff, I means it’s not matter of the quantity, for me it’s a matter of quality.”; “Because if they will not ask for the new kind of competencies that permanent body, there is no reason to be so big.”; “Even a half is enough for recent Italy, event for Spain.”; “FRONTEX for example have the knowledge and the skills in standing on every situation in each particular region. And the second negative aspect is still decision making game on the negative side because the body actually supposed to have one decision making body which leads to an action but the practice shows that EU institutions also supposed to have common projects to many issues.”; “For me as a Greek guard, when I heard about this proposal, about this ambitious, was a little bit skeptical because we are already facing problems with understaffing especially in the headquarters.”; “I think that this proposal of 10 000 standing corps, guards is very ambitious.”; “I think that the numbers will go down after the negotiations will start, but even if that number goes down, even to 50 percent, it’s still a lot, it’s a huge number to be proposed.”</p>
----------------------------------	---

Based on respondents' answers, we can clearly distinguish three main categories of responses. The first category concerns the issue of national security issues. The second category highlights the importance of the principle of sovereignty. In a third aspect, we question the EU's initiatives to increase FRONTEX's capabilities, due to the different development, preparation and level of expertise of the countries themselves. The Commission suggests that the corps shall receive “common training” without specifying what it implies in practice (Angelescu & Trainer, 2018).

Conclusion. The Austrian and Romanian Presidency intends to facilitate the discussions on the new proposal to strengthen the operational capacity of the European Border and Coast Guard Agency (Frontex) with a view to promoting the efficient and coherent action of this Agency in managing migration challenges. Normative impression arises when EU try to justify activities through certain collective subordination structures and procedures (professional norms and standard timelines). EU Member States are introducing managerial reforms to create common European administrative Space and convergence. However, EU Member States are starting to implement the same innovations not waiting for an increase in administrative efficiency, but in order to imitate the leaders (simulation factors), forced powerful institutions (coercive factors), listening to the advice of other Member States with similar experience (normative factors). Thus, there is a gap between formal and real isomorphism.

In such a case, it is difficult to discuss the solution of administrative constraints the solution of administrative convergence and effective cooperation within the context of the EU and the challenges for public administrations facing Member States.

Although the formal motto of the EU is „United in Diversity“, real situation is completely different. During this study three main obstacles were identified: national border security issues, sovereignty and too ambitious proposal of 10 000 standing FRONTEX corps (no same training, different competencies). Security issues cannot be addressed in a holistic way. Each member country has local problems that require different solutions. The issue of sovereignty is also very important. Developing a common external border security model, which could eventually lead to convergence between national public administrations and a unified European administration, clearly reducing the sovereignty of Member States (Torma, 2011). Actually, the increasing convergence tends to override the sovereignty of the member states, the highest value protected by each state. The EU seems to be trying to prove that a political union can be managed as a state. It is proposed to abandon the national state, but no equivalent substitute is found.

References

1. Angelescu, I., & Trauner, F. (2018) 10,000 border guards for Frontex: Why the EU risks conflated expectations. European Policy Centre. Retrieved from http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_8745_frontex.pdf?doc_id=2048;
2. Bileišis, M. (2012) Institutional aspect of Government activity in Lithuanian public administration (doctoral dissertation). Retrieved from http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120918_114310-16660/DS.005.0.01.ETD, 49 p.;
3. Bileišis, M., & Kovač, P. 2017. Conclusion: Main Themes of Public Administration Reforms in the Eastern EU Member States. Public Administration reforms in Eastern European Union Member States. Post Accession Convergence and Divergence. Vilnius: Mykolas Romeris university, Ljubljana: University of Ljubljana, p. 471-494;
4. Dimaggio, P. J., & Powell, W. (1983) The iron cage revisited: institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, 48(2);
5. Dimaggio, P. J., & Powell, W. (1998) New Institutionalism in Organizational Analysis. Chicago: The University of Chicago Press, p. 1-40;
6. Heidbreder, E. (2009) Structuring the European Administrative Space: Channels of EU Penetrations and Mechanisms of National Chance. KFG Working Paper Series. Berlin: Free University Berlin, 5, 31 p.;
7. Pollitt, C. (2001) Convergence: the Useful Myth? *Public Administration*, 79(4), p. 933-947;

8. Pollitt, C. (2007) Convergence or Divergence: What Has Been Happening in Europe? New Public Management in Europe: Adaptation and Alternatives, Basingstoke, Palgrave/Macmillan, p. 10-25;
9. Rinkevičius, L. (2000) Theory of ecological modernization: essential features and critical insights. Sociologija. Mintis ir veiksmai, 1-2(4), p. 21-42;
10. Skora, A., & Mlynakiewicz, L. (2013) European Administrative Space: the Place of Polish Public Administration after Accession to the EU. Polonya Economics & Administrative Sciences Faculty Journal, 25, 279 p.;
11. Thomson, R., & Hosli, M. O. (2006) Explaining legislative decision making in the European Union. In: The European Union decides. Political Economy of Institutions and Decisions. Cambridge University Press, Cambridge;
12. Torma, A. (2011) The European Administrative Space. European Integration Studies, 9(1), p. 149-161;
13. Versluis, E. (2004). Explaining variations in implementation of EU directives. Retrieved from <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2004-019.pdf>;
14. Vilkas, M., & Vaitkevičius, S. (2012) Institutional Isomorphism or Efficiency Search? Motives for implementing ISO 9000 series standards in Lithuania. Economics and management, 17(4), p. 1613-1619.

Yatsenko O.

Doctor of Economics, Professor
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine

Tananaiko T.

PhD student
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine

THE GROWING POTENTIAL OF SECURITY ISSUES IN INTERNATIONAL TRADE

Keywords: international trade, online consumer security, personal data protection, cybersecurity, electronic transactions security, Blockchain, electronic commerce.

Introduction. In today's world, the issue of international trade security is again becoming relevant in view of the rapid development of digital technologies. The unfair behavior of traders in the digital environment

negatively affects the volume and growth rates of trade. Under such circumstances, it is extremely important to find the ways to overcome these challenges.

The purpose of the theses is to characterize the problematic issues in international trade connected with the security of its participants, especially in the field of electronic commerce, and to propose possible ways of their resolution, in particular, with the help of the use of Blockchain technology.

Methodology. A review of the scientific foreign and national research papers, free trade agreements; analyzed statistical reports of international economic organizations; the important security issues that have negative impact on the volume of international trade are defined.

Blockchain is a decentralized, and distributed digital database of transactions. Unlike traditional centralized databases, block chains are based on a peer-to-peer network that no party can control [1]. Transaction authentication is achieved through cryptographic means, which allow participants with no particular trust in each other to collaborate without having to rely on a single trusted third party. The Economist calls Blockchain a "trust machine".

Due to its key features, technology provides full transparency, and since the transactions added to Blockchain have a timestamp and cannot be easily fake, the technology makes it easy to track the way of products and transactions. Smart contracts, that is, computer programs that run independently under certain conditions, can be used to automate processes, further reduce financial and time costs [2]. Because of its decentralized and distributed nature and the use of cryptographic methods, Blockchain is considered to be highly resistant to cyber-attacks as compared to traditional databases.

The potential of technology, both explicit and latent, opens up new opportunities for increasing the efficiency of processes associated with the functioning of the WTO. First, Blockchain will promote the distribution of paperless trade. From trade finance to customs clearance, transportation and logistics, trade involves many participants and requires the intensive use of paper documents, which significantly slows it down.

Secondly, the inherent characteristics of technology also make it a potentially interesting tool for the implementation of the Trade Facilitation Agreement (TFA): it can facilitate simplification of customs clearance procedures and more efficient, transparent and safe operation of national "single windows" (single point of entry documentation for the performance of customs formalities) and to improve the accuracy of data.

Another area that can be significantly affected by the use of technology is insurance. Automation of processes through the use of intelligent contracts will help reduce the cost of administrative procedures, manage multi-national insurance contracts. The projects that are being tested in the maritime insurance sector are of particular interest to trade.

It is promising to use Blockchain to enforce intellectual property rights (IPR) [3]. Blockchain can be used to provide evidence of the creation,

existence, possession or first use, IPR registration, IPR global management, thus potentially contributing to the emergence of global IP chains, more effective anti-counterfeiting.

Blockchain has the potential to improve public procurement processes, to increase the efficiency of the management of public contracts and to fight against the fraud. Providing new ways to track the way products are delivered, Blockchain is a powerful tool for promoting transparency and traceability of supply chains, including counterfeits and building consumer confidence. Following the scandals that have shaken the food industry in recent years, large food and retailers are turning to Blockchain to quickly track down damaged products and help regain consumer confidence and improve the quality of their products.

However, the introduction of technology may be accompanied by a number of challenges, such as limited scalability, excessive energy consumption, technological compatibility, the need to expand the regulatory framework, data confidentiality.

The disadvantages of technology are the existence of limited scalability of circuit blocks due to the specified size of the blocks and the problem of excessive energy consumption. If the problem of scalability is solved for Blockchain, which is guided by consortia, then high energy intensity remains insurmountable. Another challenge is compatibility. There are numerous platforms that use different technical interfaces and algorithms that are not mutually compatible. At the moment, the International Chamber of Commerce (ICC), the International Organization for Standardization (ISO), the UN/CEFACT and the World Customs Organization (WCO) are developing standards that will ensure a unified understanding of the processes by the sender, recipient and by any consultant.

Technology needs a favorable regulatory framework that recognizes the legal effect of Blockchain's transactions, clarifies existing legislation and existing obligations, and regulates access to and use of data [4]. Another difficult legal issue is the confidentiality of data. Due to the complete transparency of transactions, the Blockchain and personal data protection principles are incompatible.

At the same time, the importance of taking into account issues of consumer protection in the Internet, protection of personal data and cybersecurity are noted at the international level in the context of the electronic commerce initiative.

The issue of online consumer protection is raised in the context of the importance of adopting and maintaining transparent and effective measures to protect consumers from fraudulent and deceptive commercial activities in electronic commerce. In order to overcome mentioned difficulties, it is recommended to adopt consumer protection laws to proscribe fraudulent and deceptive commercial activities that cause harm or potential harm to consumers engaged in online commercial activities, to cooperate between the respective national consumer protection agencies

or other relevant bodies on activities related to cross-border electronic commerce in order to enhance consumer welfare.

The majority of countries involved in international trade relations recognize the economic and social benefits of protecting the personal data of users of electronic commerce and the contribution that this makes to enhancing consumer confidence in electronic commerce. That is why several advises have been developed by international economic organizations, which were introduced in several free trade agreements. These advises are: to adopt a legal framework that provides for the protection of the personal data of the users, to adopt non-discriminatory practices in protecting users of electronic commerce from personal data protection violations occurring within its jurisdiction, to publish information on the personal data protections it provides to users, including how: individuals can pursue remedies and business can comply with any legal requirements and to encourage the development of mechanisms to promote compatibility between these different regimes [5].

Rising level of cybercrime and fraud in terms of increasing the number of information systems that use personal data is certainly a challenge, whose impact should be minimized. This can be achieved through collective cooperation in order to identify existing threats and mechanisms to combat them [6]. Trade rules can ensure that governments build their capabilities to prevent and respond to cybersecurity incidents by adopting a risk-based approach to mitigating threats that avoids trade-restrictive and trade distortive outcomes.

Conclusion. Therefore, the security issues in modern international trade include the security of electronic payments, the protection of consumer rights in the Internet, the personal data protection and cybersecurity. Under these circumstances, the development of appropriate technological solutions is needed, as it happened with the Blockchain technology that was developed to improve the security of electronic transactions and to reduce the financial and time costs for each tangible transaction. However, at present, Blockchain is not able to resolve one of the main tasks - to ensure the confidentiality of data of trade participants. So it is equally important to enhance the cooperation between all the countries at the highest level to exchange the best practice security settlement in the trade sector.

References

1. Ganne E., (2018) Can Blockchain revolutionize international trade? Retrieved from: https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/publ_26nov18_e.htm
2. Blockchain-Based Transformation: A Gartner Trend Insights Report 2018. Retrieved from: <https://www.gartner.com/doc/3869696?ref=unauthreader&srcId=1-4730952011>.
3. Saveliev O., (2016) Avtorske pravo v epohy Blockchain / O. Saveliev // Visnyk civilnoho prava. № 3. P. 32-36.

4. Werbach K., (2018) Trust, But Verify: Why the Blockchain Needs the Law // Berkeley Technology Law Journal. Retrieved from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2844409.

5. Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP). Retrieved from: <https://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/cptpp-ptpgp/index.aspx?lang=eng>.

6. Joint statement on electronic commerce. Communication from Ukraine (INF/ECOM/14). Retrieved from: https://www.wto.org/english/tratop_e/ecom_e/ecom_e.htm.

Арсентьєва О. С.

к.ю.н., доцент

Східноукраїнський національний університет

імені Володимира Даля

м. Сєвєродонецьк, Україна

Котова Л. В.

к.ю.н., доцент

Східноукраїнський національний університет

імені Володимира Даля

м. Сєвєродонецьк, Україна

РИНОК ПРАЦІ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ГНУЧКІСТЬ І ДЕРЖАВНА ЗАРЕГУЛЬОВАНІСТЬ

Ключові слова: трансформація, ринок праці, гнучкість, гнучкі відносини, flexicurity, гнучкий робочий час, дистанційна зайнятість, захищеність

Key words: transformation, labor market, flexibility, flexible relationships, flexicurity, flexible working hours, distance employment, security

Сьогодні стан розвитку технологічних, цифрових інновацій, радикальних змін усередині світової економіки, унаслідок чого відбувається перебудова організації виробництва, дозволяють говорити про трансформацію у сфері праці як процес змін ринку праці від державної зарегульованості до гнучкості. За цим стоїть кілька чинників. По-перше, конкуренція, що підсилюється на ринку праці (пошук підприємством нових джерел переваг – нових технологій, форм організації праці та мотивації працівників, що впливають на зростання продуктивності праці). По-друге, зміна якості робочих місць, пов'язана з розвитком нових секторів і видів економічної діяльності (поява нетипових форм – фриланс, тимчасові працівники, дистанційна робота тощо). По-третє, зміна якісного складу працівників (залучення різних соціальних і

вікових груп: студенти, люди з інвалідністю, пенсіонери, внутрішньо переміщені особи тощо).

На думку О.В. Ванкевич, можна виділити 5 груп передумов, що впливають на формування гнучкості ринку праці: – *економічні*: зростання трансакційних витрат на ринку праці; – *соціальні*: зміна соціально-демографічної структури суспільства; – *технологічні*: перехід до нових технологічних укладів, що супроводжується, зокрема, розширенням використання інформаційно-комунікативних технологій, зростанням значущості знань, розвитком е-економіки; – *організаційно-виробничі*: зміна форм організації виробництва, поява нових типів організацій (інтелектуальних, віртуальних, мережевих тощо); – *інституційні*: поява на ринку праці таких інститутів, як мінімальна заробітна плата, індексація зарплати, допомоги по безробіттю, оподаткування фонду заробітної плати, посилення позицій профспілок, що призвело до підвищення інституційної жорсткості ринку праці [3, с. 6–7].

Професор І.Я. Кисельов зазначив, що необхідність гнучкості державно-правового регулювання ринку праці викликана об'єктивними вимогами сучасної розвиненої економіки, а жорсткість, властива традиційному трудовому праву, належить епосі і вступає у суперечність з технічним прогресом, з реаліями, що складаються на ринку праці в умовах трансформації індустріального суспільства в постіндустріальне [4]. А. М. Лушніков, М. В. Лушнікова також визнають, що ринок праці радикальним чином змінюється під впливом глобалізації та технічного прогресу, а тому необхідно розвивати нові гарантії зайнятості й соціального забезпечення. Потрібні гнучкі наймані працівники, тобто готові до зміни професії, до активної трудової діяльності, необхідна гнучкість в оплаті праці, трудова гнучкість, тобто готовність змінювати місце роботи, готовність до переїзду для роботи в іншій місцевості тощо.

Варто підкреслити, що з кінця 1990-х рр. у Західній Європі проводиться політика, яка отримала назву *flexicurity* (тобто поєднання гнучкості і стабільності). Крім певного збільшення можливостей роботодавців щодо розірвання та зміни трудових договорів, ця політика полягає в щедрій системі соціальних допомог, виплата яких обумовлена пошуком працівником нової роботи і його готовністю перенавчатися й підвищувати свою кваліфікацію [7]. М. М. Лютов запропонував переклад терміна *flexicurity* як «гнучкобільність» або «гнучконадійність» [8, с. 66]. На думку К.Л. Томашевського, більш точним є переклад цього терміна як «гнучкозахищеність» [11].

На думку А.М. Лушнікова і Л.С. Кирилової, соціологи й економісти під гнучкістю трудових відносин розуміють: а) гнучкість найманих працівників, тобто їх готовність до зміни професії, «довічного навчання», автономної трудової діяльності і прийняття самостійних рішень, до інтелектуалізації та інформатизації праці (адаптивність); б) гнучкість оплати праці (її індивідуалізація у трудовому договорі); в) трудову

гнучкість, тобто готовність змінювати місце роботи раз на декілька років, у т.ч. готовність до переїзду для роботи в іншу місцевість, поширення строкових трудових договорів (мобільність); г) тимчасову гнучкість (зростання числа робочих місць з неповним, ненормованим робочим днем, з «гнучким» графіком робочого часу, зі змінною роботою, з роботою у вихідні та святкові дні, з наднормовими тощо) [6, с. 47].

«Гнучкий» графік роботи означає формування різноманітних співвідношень часу праці й відпочинку залежно від потреб виробництва або працівника. Багато організацій давно й ефективно використовують режими гнучких форм зайнятості. Наприклад, на підприємствах «BMW AG» гнучка система праці введена з 1993 року. Зараз у компанії використовується близько 200 режимів гнучкого часу, за рахунок чого продуктивність працівників зросла на 24-39%. На думку П. Гесснера (відповідального за політику робочого часу в «BMW AG»), ця програма допомогла знизити реальну погодинну ставку заробітної плати, підвищити конкурентоспроможність компанії і зберегти робочі місця. Такої практики дотримується один з найбільших банків Франції «Credit Lyonnais» (зі штатом персоналу 35 тис. осіб). Програма скорочення передбачає скорочення нормального робочого тижня для 7 тис. службовців з 39 до 33 годин при чотириденному робочому тижні. Це дозволило зберегти 1,1 тис. робочих місць з 5 тис., запланованих під скорочення.

Ще у 1930 р економіст Джон Кейнс спрогнозував, що до 2030 року робочий тиждень триватиме у середньому 15 годин. І тут, як ми вважаємо, важливі не самі цифри, а тенденція неухильного зниження робочого часу. Аналіз даних, представлених Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), дозволяє наочно побачити, що для сильної економіки потрібно працювати не багато, а ефективно. При порівнянні з показником «продуктивність робочого часу» двох європейських країн з максимальною і мінімальною тривалістю тижневого робочого часу – Греція (43,7 години) і Німеччина (38 годин) відзначимо, що в Німеччині продуктивність на 70% вища, ніж у Греції. Цей приклад наочно представляє популярний нині вираз: «працювати потрібно не 12 годин на добу, а головою!» [2].

За даними дослідження, опублікованого в газеті Le Monde у січні 2011 року, тривалість робочого часу у Франції найнижча в Європі після Фінляндії. Однак представники незалежних професій (адвокати і лікарі, які мають власні кабінети, а також власники власних компаній) працюють майже на 50% більше, ніж люди із зарплатою і перебувають на одному рівні з Німеччиною й Австрією [10].

Цікаво, що експерти із США вважають, що роботи вже найближчим часом зможуть замінити тих співробітників, які отримують менше 20 доларів на годину (мова йде про рутинну роботу з простими операціями). У цьому разі співробітників-людей можуть перевести на шестигодинний робочий день, оскільки їхні послуги більше не будуть вимагатися в колишньому обсязі. Деякі фахівці вважають, що в цьому може бути і

позитивний момент: наприклад, співробітники, яких замінять роботи, стануть більше вчитися, щоб отримати більш привабливе робоче місце з високою оплатою.

Гнучкість трудових відносин проявляється і в наданні можливості працівникові працювати поза офісом, використовуючи дистанційну працю. Суть дистанційної зайнятості полягає в тому, що всі умови, необхідні для якісного виконання особою своїх трудових обов'язків, створені поза межами офісу, що не прив'язує працівника до обов'язкового відвідування офісу.

А. Колот визначає дистанційну зайнятість як нестандартну форму зайнятості, засновану на гнучких соціально-трудових відносинах між працівником і роботодавцем, яка відбувається у віртуальному середовищі з використанням інформаційних і комунікаційних технологій [5, с. 4–9.].

Варто зазначити, що в науці сформувалися різні підходи до трактування поняття дистанційної роботи, зокрема, використовуються такі терміни: «дистанційна робота», «віддалена робота», «робота вдома», «телеробота». Деякі автори ототожнюють надомну роботу з дистанційною (Я. В. Свічкарьова) або розглядають її як вид дистанційної (Б.А. Римар, В.О. Носенко). Що стосується телероботи, то українські економісти Л. Шабаліна і В. Афанасенко вважають, що це взаємодія працівника й роботодавця на ринку праці, яка передбачає гнучкі соціально-трудові відносини безпосередньо у віртуальному середовищі з використанням інформаційних і комунікаційних технологій. Проте, на їхню думку, дистанційна зайнятість є більш широким поняттям порівняно з поняттям телероботи, оскільки означає виконання роботи за межами офісу і не завжди вимагає використання комп'ютера, мережі Інтернет тощо [9].

На думку фахівців, за низкою параметрів українське законодавство поступається країнам, де гнучкі відносини були ґрунтовно узаконені. Стосовно традиційного трудового договору профспілки дійсно мають широкі повноваження, тоді як заходи, що стримують від зловживання нетиповими відносинами, прописані слабо. Хоча часто звучить теза про нереформованість законодавства про працю [12], воно пристосоване до потреб роботодавців різних категорій.

Недоліки успадкованого від радянської епохи законодавства особливо проявилися в ринкову епоху. Ухвалення демократичної Конституції України було покликане змінити принципи функціонування трудового законодавства, але її вплив не було реалізовано повною мірою. Роботодавці домагаються застосування вигідних для себе норм, використовуючи суперечності (збільшення випробувального строку, можливість роботи за сумісництвом, введення контрактної форми договору) [1, с. 39].

Законодавство, що регулює атипові відносини, розрізнене. Якщо у трудових кодексах країн-сусідів передбачені окремі розділи, що

регулюють аутсорсинг, термінові відносини і дистанційну роботу, то в Кодексі законів про працю України їх немає.

Конвенція МОП про надомну працю №177 містить визначення «надомна праця» – робота, яку особа виконує за місцем її проживання або в інших приміщеннях за її вибором, але не у виробничих приміщеннях роботодавця за винагороду з метою виробництва товарів або послуг згідно з вказівками роботодавця.

КЗпП України містить норму, що регулює надомну роботу жінок (ч. 8 ст. 179) або осіб, зазначених у ч. 7 ст. 179, у період перебування у відпустці по догляду за дитиною. На жаль, більше КЗпП прямих згадок про надомну роботу не містить, проте, немає і прямої заборони укладати трудові договори про роботу вдома з іншим працівниками, а не тільки з тими, хто доглядає за дитиною. Також ст. 18 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні №875-ХІІ від 21 березня 1991р. передбачає можливість надомної праці для осіб з інвалідністю при безпосередньому їх зверненні на підприємства, установи, організації або до державних служб зайнятості.

Роботу надомників в Україні також регулює низка підзаконних нормативно-правових актів, наприклад, Положення про умови праці надомників, затв. постановою Держкомпраці СРСР і Секретаріатом ВЦРПС №275 / 17-99 від 29 вересня 1981 р., що містить в п.1 визначення поняття надомників; Методичні рекомендації щодо визначення робочих місць, схвалені протоколом Мінпраці №4 від 21 червня 1995 року, у п 1.1. яких передбачений такий вид робочий місьць, як робочі місця надомників. Надомниками є працівники, робоче місце яких збігається територіально з місцем їх проживання; Наказом Мінсоцполітики України «Про затвердження форми звітності» 3-ПН «Інформація про попит на робочу силу (вакансії) та Порядком її подачі» №316 від 31 травня 2013р. визначено, що робота вдома – один з варіантів характеру робіт поряд з постійною, тимчасовою, сезонною роботою, роботою за сумісництвом тощо.

Поняття дистанційної зайнятості знайшло своє відображення у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 848-VIII від 26 листопада 2015р. Зокрема, ст. 6 містить таке положення: «Для науковців і фахівців наукових установ і вищих навчальних закладів може встановлюватися дистанційний режим праці. Можливість впровадження гнучкого режиму робочого часу і дистанційного режиму праці в науковій установі (ВНЗ) визначається у колективному договорі або за рішенням керівника наукової установи (ВНЗ) за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації. Конкурентний перелік професій і посад наукової установи (ВНЗ), на які може поширюватися гнучкий режим робочого часу і дистанційний режим праці, узгоджується вченою (науковою, науково-технічною, технічною) радою. Порядок й умови застосування гнучкого режиму робочого часу і дистанційного режиму

праці визначаються правилами внутрішнього трудового розпорядку наукової установи (ВНЗ)».

Водночас проект Трудового кодексу України містить кілька статей, які, на нашу думку, говорять про впровадження гнучкості й альтернативності у трудові відносини. Зокрема, мова йде про впровадження гнучкої форми зайнятості – робота на дому (робота вдома) (ст.42 Умова про роботу вдома). Стаття 147 проекту містить положення щодо гнучкого режиму робочого часу. Водночас у ст.148 проекту вказується, що «Керівники юридичних осіб та відокремлених підрозділів, працівники, які працюють вдома, дистанційно, та інші категорії працівників, визначені колективним договором чи правилами внутрішнього трудового розпорядку, планують свій робочий час самостійно, якщо інше не визначено у трудовому договорі. Законодавством може передбачатися право працівників самостійно планувати свій робочий час, за умови дотримання строків виконання робіт, щодо яких встановлено строк (наукові, науково-педагогічні працівники та інші)». Тут треба відзначити появу такої категорії працівників як «працівники які працюють ... дистанційно», хоча ст.42 не містить такого виду робіт, як дистанційна робота.

Поділяємо думку фахівців про те, що впровадження гнучких форм організації праці є кроком вперед і відповідає тенденціям на ринку праці, оскільки розвиток технологій, у тому числі цифрових, дає можливість оцінити всі переваги дистанційної роботи й гнучкого графіка роботи.

Так, у законодавстві багатьох зарубіжних країн існують норми, що регулюють гнучкі трудові відносини та їх форми, які знайшли закріплення як в окремих законах (наприклад, Закон Грецької Республіки № 2639/1998 «Регулювання трудових відносин, склад інспекції праці та інші положення»), так і в трудових кодексах (Трудовий кодекс Республіки Казахстан, Трудовий кодекс Литовської Республіки, Трудовий кодекс Польщі тощо). Зокрема, Глава IIb Трудового кодексу Польщі (статті 675-6717) розглядає умови виконання регулярної роботи за межами компанії («w formie telepracy»), з використанням електронних засобів зв'язку в сенсі надання електронних послуг. Віддалений працівник – працівник, який виконує роботу за межами компанії і передає результати своєї трудової діяльності роботодавцю за допомогою електронних засобів зв'язку.

Водночас, вважаємо, що запровадження політики гнучкості форм і режимів, оплати праці тощо не має нівелювати захисну функцію трудового права, яка вбачається у захисті прав та інтересів суб'єктів трудового права й є пріоритетною відносно економічної.

Список використаних джерел

1. Атипичная занятость и прекаризация труда в Украине / под ред. В.Дудина и З.Поповича. – Киев: Центр социальных и трудовых исследований, 2017. – С. 39.

2. Белый К. Рабочий день и рабочее время в разных странах мира [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://fingeniy.com/rabochij-den-i-rabochee-vremya-v-raznykh-stranax-mira/>
3. Ванкевич Е.В. Гибкость рынка труда: единство макро- и микроподходов: Монография. – Витебск, 2009. – С. 6-7.
4. Киселев И.Я. Новый облик трудового права стран Запада / И.Я. Киселев // Управление персоналом. – 2002. – № 4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ecsosman.hse.ru/rubezh/msg/18009905.html>
5. Колот А. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань / А. Колот // Україна: аспекти праці. – 2007. – №4. – С. 4-9
6. Лушников А.М., Кириллова Л.С. Нетипичные трудовые договоры: гибкость и стабильность юридической конструкции // Вестник ЯрГУ. Серия Гуманитарные науки. – 2017. – №2 (40). – С. 46-50.
7. Лютов Н.М. Гибкость трудового законодательства и инновационная экономика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://trudprava.ru/expert/article/protect/741>
8. Лютов Н.М. Политика в области занятости во время экономического кризиса: международный опыт и ситуация в России / Н.М. Лютов // Трудовое право. – 2010. – № 12. – С. 66.
9. Официальный сайт компании IDC [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://idc.com>
10. Сколько работают французы? 35 часов – мера против безработицы // <https://public.wikireading.ru/84537>
11. Томашевский К.Л. Политика сочетания гибкости и защиты в трудовом праве Беларуси и России: настоящее и будущее // <file:///C:/Users/User/Downloads/Право%202011-4-16.pdf>.
12. Шевченко Д.В. Теоретико-правові проблеми вирішення трудових спорів в Україні, 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/2035/1/Pravo_2014_197-199.pdf

Бабецька І. Я.

к.ю.н., доцент

Університет Короля Данила
м. Івано-Франківськ, Україна

ЗАХИСТ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК СКЛАДНИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ключові слова: промислова власність, захист промислової власності, безпека, економічна безпека, безпека інтелектуальної власності.

Keywords: industrial property, protection of industrial property, safety, economic security, safety of intellectual property.

Історія людства переконливо свідчить, що рушійною силою прогресивного поступу та визначальним чинником економічного розвитку кожної держави є інтелектуальний потенціал. Водночас наявність потужного інтелектуального потенціалу є надійним джерелом зміцнення економічної безпеки держави. Однією з передумов інтенсифікації розвитку національної економіки є розроблення та реалізація державної політики розвитку й використання інтелектуального потенціалу для забезпечення економічної безпеки держави як сукупності програмних засобів протидії загрозам безпеці розвитку культурно-духовного й науково-освітнього базису національного господарства, реалізації стратегічних програм у гуманітарній сфері [1, с. 5].

Захист інтелектуальної власності перебуває в системі економічної безпеки, натомість економічна безпека є складником інтелектуальної безпеки [2]. Об'єкти інтелектуальної власності є системоутворювальним елементом економічної безпеки держави, оскільки безпосередньо впливають на стан не лише науково-технологічного складника, а й інших складників – виробничого, зовнішньоекономічного, інвестиційного. З метою своєчасного виявлення й розроблення заходів з нівелювання чи усунення загроз економічній безпеці держави, що виникають унаслідок проблем у сфері інтелектуальної власності, необхідно в систему індикаторів науково-технологічної безпеки включати показники винахідницької активності, внутрішнього попиту на об'єкти інтелектуальної власності та їх міжнародної конкурентоспроможності.

Саме тому під час дослідження виробничої і зовнішньоекономічної безпеки необхідно брати до уваги показники наукомісткості промислового виробництва й зовнішньої торгівлі, які певною мірою свідчать і про результативність сфери інтелектуальної власності [3].

Проблеми інтелектуальної власності (ІВ) у світі вийшли на перший план і стали вже не просто юридичним або комерційним питанням. Унаслідок всеосяжної інтелектуалізації сучасної економіки вони дедалі більше стають політичною проблемою, яка вимагає стратегічних комплексних підходів до їх аналізу й вирішення. За цих умов проблеми стимулювання розвитку та охорони ІВ набувають ролі одного з найважливіших чинників усього комплексу політико-економічних відносин та економічної безпеки як всередині кожної цивілізованої країни, так і в міжнародних відносинах [4].

Отже, право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт інтелектуальної власності, визначений законодавством.

Згідно зі ст. 27 Загальної декларації прав людини та ст. 41 Конституції України кожна людина має право володіти, користуватися й розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, брати участь у науковому прогресі й користуватися його благами.

Право інтелектуальної власності складається з інститутів авторського права й суміжних права, патентного права, інституту індивідуалізації учасників цивільного обороту, інституту нетрадиційних об'єктів ІВ та інших об'єктів інтелектуальної власності.

Промислова власність (англ. *industrialsi property*) — складник інтелектуальної власності, що належить до науково-технічної творчості людини. Поняття промислової власності визначено Паризькою конвенцією з охорони промислової власності. Об'єктами промислової власності є: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, зазначення місця походження товару, а також недопущення недобросовісної конкуренції. Поняття промислової власності поширюється не тільки на промисловість і торгівлю, а й на медицину, фармацію, на всі продукти — як вироблювані, так і природного походження тощо.

Для права промислової власності питання охорони та захисту є надзвичайно важливим, перш за все, унаслідок недосконалого законодавчого регулювання. Особливо яскраво проявляється співвідношення понять захисту й охорони як одного цілого стосовно прав, щодо яких часто використовують саме термін «захист» у розумінні забезпечення дотримання їх прав, тобто, по суті – у розумінні охорони. Це інколи призводить до підміни понять правового захисту і правової охорони.

Наприклад, охорона патентного права в більшості країн здійснюється шляхом видачі патенту на винахід, корисну модель чи промисловий зразок. Зазвичай, якщо винахідник подав заявку та отримав патент, то йому належить виключне право на винахід. Патентовласник може дозволяти кому-небудь використовувати цей винахід, використовувати його сам або взагалі нікому не надавати право на використання об'єкта. Без згоди патентовласника об'єкт патентного права не може бути використаним. Використання об'єкта патентного права без згоди патентовласника є порушенням законодавства. Відповідно з порушника за рішенням суду можуть стягуватись збитки.

Саме тому варто зауважити, що під захистом прав промислової власності варто розуміти ті засоби, які застосовуються у випадках порушення, невизнання чи оспорювання цих прав, а охорона – це сукупність законодавчих актів і система державних, муніципальних і громадських заходів, спрямованих на створення умов для реалізації суб'єктивних прав й охоронюваних законом інтересів. Проте про захист прав промислової власності можна говорити лише за наявності певних підстав – порушення, невизнання, оспорювання прав суб'єктів промислової власності.

Майже половина заявок на винаходи (49%) в Україні надходить від іноземних заявників. Унаслідок кризового стану вітчизняної економіки кількість заявок, поданих заявниками-юридичними особами, скоротилася

на 19,5 %, у т.ч. заявок на винаходи – майже на 30%. Збільшення ставок зборів за патентування винаходів та корисних моделей (які відповідно збільшені до 35 разів) та підтримання їх чинності негативно позначилося на результативності винахідницької діяльності [4].

Зростає несанкціонований витік винаходів, так звана «патентна міграція», з України. Рівень «патентів-втікачів» становить 10–12% щорічного обсягу патентування. Простежується тенденція до зростання цих показників. Найбільш активні сектори міграції – медичні препарати, ІТ-технології (системи та обладнання), фармакологія. Розширюється географія міграції: Російська Федерація (51%), США (11%), Півд. Корея (9%), Тайвань (3%), Німеччина (2%). Значна частина потенційно значимих винаходів, отриманих українськими винахідниками (патенти-втікачі), заявляються прямо в патентні відомства зарубіжних країн без подання попередньо заявки в патентне відомство України й отримання відповідного дозволу. Так триває неконтрольована передача за кордон наукових і конструкторських розробок, витік з України вітчизняних заявок на перспективні винаходи. За останні роки понад 100 таких винаходів запатентовано безпосередньо в США і декількатисяч – у Росії. Є серед них технології подвійного призначення і конструкції танків [5].

Інтелектуальна безпека – це захищеність інтелектуальних ресурсів соціально-економічного розвитку, їх продукування, обміну, використання на макро- та мікроекономічних рівнях. Основу інтелектуальної безпеки становлять науковий і освітній потенціали суспільства, господарюючого суб'єкта, індивідуума [6].

Забезпечення захисту промислової власності є важливим складним напрямом діяльності підприємства, без реалізації якого неможливе його ефективне функціонування та розвиток у сучасному світі.

Напрямки розвитку промислової власності можуть полягати у стимулюванні та підтримці технологічної національної економіки, реформуванні національної нормативно-правової бази в напрямку наближення її до міжнародних стандартів у цій сфері, створення в нашій країні спеціалізованого патентного суду (Вищий суд з питань інтелектуальної власності — як вищий спеціалізований суд у судовій системі України, уже створений 29 вересня 2017 року відповідно до судової реформи 2016 року) та ухвалення цілісного кодексу інтелектуальної власності, створення в Україні нормативно-правової бази міжнародного трансферу технологій, орієнтованого на структуру й положення відповідних стандартів ЄС, формування патентної бібліотеки та забезпечення інформаційної підтримки діяльності у сфері ІВ, удосконалення національної системи підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів у сфері ІВ, залучення в господарський обіг усіх результатів інтелектуальної діяльності вітчизняних підприємств та ін.

Отже, аналіз стану вітчизняної сфери захисту промислової власності дає можливість констатувати відсутність дієвої системи інтелектуальної

безпеки на національному рівні. Це свідчить про неефективність використання інтелектуального потенціалу нашої країни та порушення інтересів винахідників та інших суб'єктів права промислової власності. Розв'язання проблеми створення ефективної системи безпеки захисту прав промислової власності є передумовою для створення інноваційної моделі розвитку економіки України.

Питання інтелектуальної безпеки як складника економічної безпеки України потребує розроблення оптимальної, якісної та ефективної концепції розвитку, охорони та захисту промислової власності й проведення низки заходів щодо її реалізації.

Список використаних джерел

1. Ревак І. О. Інтелектуальний потенціал у системі економічної безпеки України: дисертація на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / І. О. Ревак. – Львів, 2016. – 474 с.

2. Перевалова Л. В. Проблеми захисту інтелектуальної власності в системі економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/29707/1/DBMS_2015_29_Perevalova_Problemy_zakhystu.pdf

3. Бабець І. Г. Інтелектуальна власність у системі економічної безпеки держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Ivanka/Downloads/NTI_2015_1_7.pdf

4. Андрощук Г.О. Світові показники інтелектуальної власності: аналіз тенденцій та стан в Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://knute.edu.ua/file/MTc=/1e8a62d3ca6647b78fd23992ec0eb32d.pdf>

5. Андрощук Г.О. Інтелектуальна власність в наукоємних виробництвах і оборонній сфері в системі національної безпеки / Г.О. Андрощук // Наука та наукознавство. – 2014. – №4. – С. 88-98.

6. Марченко О. С. Інтелектуальна безпека як складова економічної безпеки суб'єктів господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6897/1/Marchenko.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ ПОЗИЦІЮВАННЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Ключові слова: позиціювання, цінність, стратегія, корисність, модель.
Keywords: positioning, value, strategy, utility, model.

Найчастіше позиціювання розглядають як невід’ємний складник STP-маркетингу, що включає: сегментацію, вибір цільових сегментів та позиціювання (зустрічаємо у Ф. Котлера, Б.А. Соловйова, Г.Л. Багієва, І.В. Крилова, П. Діксона, Дж. Еткінсона, Й. Уілсона та інших). Позиціювання як маркетингова технологія вважається одним з ефективніших методів конкурентної боротьби, оскільки надає можливість досягти прихильності споживачів, забезпечити стійке ринкове становище, що також дозволяє збільшити рентабельність виробництва та отримати стратегічну конкурентну перевагу.

Так, мотивації і суб’єктивне сприйняття об’єктів життєдіяльності споживачами, у тому числі пропонованих на ринку товарів і послуг, є прерогативою сегментування в маркетингову плануванні. Проте «цінність» у пропонуваннях підприємств однаково важлива і для сегментування, і для позиціювання, інтегрує в собі їх аспекти.

У поняття «споживча цінність» вкладаються різноманітні значення, такі як: 1) низька ціна; 2) вигоди, які споживачі розраховують отримати; 3) одержувана якість за сплачувану ціну; 4) відношення атрибутів товару до ціни, зважених відповідно за їх оцінками. Л.С. Шевченко у визначенні поняття «зона цінності» виділяє: а) реалізація продукту у складі якості, інновації, індивідуалізації; б) персоналізація через доступність підприємства споживачам, швидку реакцію та професійне обслуговування, побудову довгострокових відносин між компанією та споживачем; в) ціна, поняття якої інтерпретується як ціна, яку споживач «щасливий сплатити», та справедлива ціна. Ідея останньої базується на комбінації знання споживачем ціни конкурентів, вартості продукту-замінника, на аналізі необхідних для виробництва продукту складників, співвідношення нової ціни до тих, що раніше існували, ролі конкретного товару у формуванні стандартів споживання (збільшення ціни на товари першої необхідності сприймається покупцями складніше). «Чесна» або прийнятна ціна є областю допустимих значень, верхньою межею якої є ціна, яку споживач принципово готовий заплатити за певний продукт, а нижньою – ціна, яка є останньою межею, що ще сприймається як нормальна з погляду якості.

У межах цієї області визначається область готовності – зона коливань біля ціни, яку споживач сприймає стандартною для сукупності порівнюваних взаємозамінних продуктів. У результаті реалізації трьох складників «зони цінності» створюються додаткові цінності для споживача, які не виникають, якщо повністю не побудована основна «зона». Г. Хулей зазначає, що появі корисностей, які створюють цінність у процесі споживання, напряду сприяють технології, персонал, назва, репутація, охоплення системами розподілу, а опосередкованими чинниками є ефективні системи регулювання витрат, які перетворюються на нижчі ціни або на пропозицію додаткових корисностей за рахунок отриманої економії, тощо [5, с. 464].

Таким чином, маркетингове позиціонування набуває вигляду і змісту більш адаптованого до опрацювання не лише статичних, але й динамічних станів елементів маркетингових систем у розвитку підприємств і ринків. Задоволення є необхідною, але недостатньою умовою формування прихильності споживачів, збереження конкурентних переваг. Треба враховувати, що люди не залишаються прихильними до одного й того самого бренду (протягом п'яти років середній споживач практично повністю оновлює свої вподобання).

Випередження історично зумовлених змін, які знаходять відображення, у тому числі у позиціонуванні підприємств та їх товарів, реалізують стратегію так званого «блакитного океану» інноваційного характеру. Нині все частіше доводиться гіпотеза, що ефективність стратегічного маркетингу в основному залежить не від уміння розробляти інноваційні маркетингові стратегії.

Для гнучкої адаптації концепції позиціонування товарів підприємств до змін ринку, швидкість яких постійно зростає, зі збереженням цілісності і послідовності кроків стратегії розвитку обов'язковим є дотримання вимог забезпечення максимально високого конкурентного рейтингу не за окремими характеристиками, а з урахуванням синергетичних ефектів. Деякі автори використовують поняття «ореолу» для відображення каскаду взаємних впливів атрибутів товарів в оцінках їх конкурентоспроможності в цілому [с. 48; с. 39].

Узагальнюючи наявні розробки, О.В. Зозульов зазначає, що для кількісного аналізу сприйняття споживачем марок товарів використовуються багатофакторні моделі, що базуються на концепції мультиатрибутивного товару, основними положеннями якої щодо цього питання є: 1) важливість атрибутів для споживача; 2) присутність атрибуту в товарі, що сприймається; 3) селективність та відносність сприйняття; 4) цінність або часткова корисність атрибута, яка залежить від поєднання зазначених перших двох чинників, що складають систему оцінювання. Для оцінювання повної та часткової корисності марки використовуються «декомпозиційний» та «композиційний» типи процедур [1, с. 151–154].

Під час реалізації декомпозиційного підходу, прикладом застосування якого є процедура сумісного аналізу, досліджується реакція потенційних споживачів на декілька варіантів виконання товару, які ранжуються згідно з власними перевагами. Рейтинги різних сукупностей атрибутів дозволяють виявити часткову корисність, що лежить в їх основі, а потім відтворити структуру глобальних переваг респондентів. Труднощі визначення атрибутів, які аналізуються, та необхідність спеціального програмного забезпечення призводять до обмеженого застосування цього підходу на практиці, найчастіше – при виведенні нових марок на ринок.

Відповідно до композиційного підходу, оцінюється часткова корисність – комбінація сприйняття значущості та наявності, які не ідентифікуються одна без одної. Тобто високий рівень корисності може бути зумовлений як високим рівнем значущості й низьким рівнем сприйнятої наявності, так і навпаки. У цьому випадку для визначення повної корисності застосовуються компенсаторна та некомпенсаторна (адаптивна) моделі інтеграції часткової корисності. Тип моделі залежить від рівня зацікавленості, який визначається рівнем важливості покупки для людини та зумовлює різні процеси оцінювання. Зважаючи на теорії мотивованого вибору М. Фішбейна та В. Айдена, висока зацікавленість спричиняє розширений проблемний пошук з боку споживача й застосування компенсаторної моделі, в іншому разі використовується проблемно-обмежений пошук та, відповідно, некомпенсаторна модель в одному з її варіантів.

Список використаних джерел

1. Зозульов О. В. Ринкове позиціонування: з чого починається створення успішних брендів / О. В. Зозульов, Н. П. Писаренко. – К. : Знання-Прес, 2004. – 199 с.
2. Зозульов О. В. Огляд мотиваційних теорій, що використовуються у практиці маркетингової діяльності / О. В. Зозульов // Маркетинг в Україні. – 2003. – № 1. – С. 39–42.
3. Маркетинг: підручник / А.О. Старостіна, Н.П. Гончарова, Є.В. Крикавський та ін.; за ред. А. О. Старостіної. – К.: Знання, 2009. – 1070 с.
4. Портер М.Э. Конкуренция: Пер. с англ. — М.: Вильямс, 2005. – 608 с.
5. Хулей Г. Маркетинговая стратегия и конкурентное позиционирование / Г. Хулей ; [пер. с англ.]. – Д. : Баланс Бизнес Букс, 2005. – 774 с.

Білик Р. С.

к.е.н., доцент

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Ключові слова: інноваційний розвиток, глобальні виклики, економічна безпека.

Key words: innovative development, global calls, economic security.

Необхідною умовою забезпечення сталого економічного зростання України та посилення її національної конкурентоспроможності в умовах глобальної нестабільності є перехід від економіки, заснованої на використанні природних ресурсів, до економіки, що базується на знаннях та інноваціях, оскільки в розвинутих країнах до 80% приросту ВВП забезпечується саме технологічними інноваціями [1]. Україною обрано інноваційно-інвестиційну модель економіки, у рамках якої посилена увага приділяється здійсненню фундаментальних наукових досліджень та пошуку інвестиційних ресурсів для фінансування найбільш перспективних проєктів і впровадження їхніх результатів у виробництво, але побудова такої системи можлива лише після низки амбітних структурних реформ та створення інституційного підґрунтя на основі забезпечення всіх складників економічної безпеки в умовах глобалізації.

Глобалізація економіки є однією з головних тенденцій розвитку сучасного світу. Це явище супроводжується цілою низкою як позитивних, так і негативних наслідків. З одного боку, глобалізаційні процеси сприяють зростанню світової економіки, розширенню міжнародного співробітництва, прискоренню розвитку продуктивних сил і науково-технічного прогресу. З іншого боку, для багатьох країн і для України також глобалізація створює чимало ризиків та загроз, які викликають різке зниження економічного потенціалу країни і впливають на стабільність та можливість на рівних конкурувати з іншими учасниками міжнародного поділу праці. Вплив глобалізаційних процесів на становлення й розвиток України за роки її незалежності був доволі чутливим. Виклики глобалізації для нашої держави набули особливо загрозливого характеру та потребують негайного подолання. Отже, проблема забезпечення економічної безпеки України набуває нового суттєвого змісту. Для створення ефективного механізму запобігання негативним наслідкам глобалізації та їх нейтралізації необхідним є визначення основних загроз економічній безпеці України.

До внутрішніх загроз економічній безпеці України треба зарахувати: низький технологічний рівень більшості галузей, високі витрати виробництва, низьку якість продукції і, як наслідок, низьку конкурентоспроможність національної економіки; втрату значної частини науково-технічного потенціалу, позицій на важливих напрямках НТП; деформовану структуру виробництва; зруйнування системи відтворення виробничого потенціалу; неефективність державного управління соціально-економічними процесами та ін.

До головних зовнішніх загроз належать: імпортна залежність України з багатьох видів продукції, включаючи стратегічні товари, енергоносії, комплектуючі вироби для машинобудування, продовольчі товари; нераціональна структура експорту; перебування в зародковому стані фінансової, організаційної та інформаційної інфраструктури підтримки конкурентоспроможності українського експорту; некерований відтік за кордон інтелектуальних і трудових ресурсів; недостатній експортний та валютний контроль і недосконалість митної політики; слабка розвиненість транспортної інфраструктури зовнішньоекономічних стосунків.

Визначальною тенденцією зрушень у технологічній структурі світової економіки впродовж останніх десятиліть став безпрецедентний за темпами розвиток новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Насамперед ця тенденція охопила економіку країн-лідерів у світовому господарстві, що привело до формування в розвинених країнах сегменту інноваційно-інформаційної або «нovoї економіки». Водночас відбуваються процеси інтернаціоналізації економічної діяльності, викликані браком ресурсів в умовах прискореного технологічного і технічного оновлення всіх факторів та засобів виробництва. У зазначених умовах усе більше країн подальшу участь у світовому розподілі праці пов'язують з технологічним розвитком, який забезпечується інвестиціями в людський капітал, удосконаленням систем упровадження інновацій за рахунок участі в глобальних ланцюгах вартості. Залучення потенційних інвесторів та підвищення інноваційної активності підприємств повинно поєднуватись із забезпеченням інноваційно-інвестиційної безпеки держави та передусім захищати її національні інтереси. Специфічні сучасні умови розвитку економіки України не сприяють захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз інноваційно-інвестиційній діяльності, що відбивається на погіршенні позицій держави на світовому ринку товарів, послуг та технологій.

Світова практика показала, що неефективна інноваційна політика призводить до деградації національної науково-технічної бази. Як наслідок, відбувається зниження інноваційної активності та конкурентоспроможності економіки, а також і втрата значної частини потенціалу економічного зростання, падіння рівня виробничо-технічного стану національної економіки та переорієнтація на імпортну технологічну

базу. Інноваційно-інвестиційна активність в Україні критично недостатня для подолання технологічного відставання та забезпечення конкурентних переваг у світовому економічному середовищі. Подолання інноваційно-технологічного розриву з іншими країнами все ще залишається екзистенційним викликом для економічного розвитку України.

В Україні за останній період склалася ситуація, за якої основна частина виробленої продукції продається за кордон та складається з товарів проміжного споживання та нетехнологічної продукції. Це робить країну залежною від зовнішньої кон'юнктури та із занадто високою імпортозалежністю на внутрішньому ринку, створює умови, коли закордонним виробникам легше конкурувати з вітчизняними, що перебувають у незадовільному фінансовому стані. Частка України у світовому експорті високотехнологічної продукції становить менше 1,0% [2]. На жаль, у науково-технічній сфері наша країна продовжує залишатися інтелектуальним донором. Поки немає підстав говорити про технологічні прориви в інноваційній сфері та інтенсивному освоєнні результатів науково-дослідних розробок (НДР). У цілому Україна не опинилася в тренді інноваційного розвитку і не зробила вчасно кроків для створення нових виробництв і сучасної інфраструктури, тоді як старі стають усе менш надійними й більш енерговитратними. Отже, залишаються неефективними стимули до розширеного науково-технологічного розвитку та діяльності, що призводить до: зростання фізичного та морального зношення основних фондів; консервації низько- та середньотехнологічних виробництв з низьким потенціалом позитивних структурних зрушень; втрати кваліфікованих кадрів, здатних та мотивованих до реалізації інноваційного потенціалу у внутрішньому економічному просторі країни; зниження мотивацій реалізації інтелектуальної власності в країні в умовах слабкості її захисту тощо.

Створення інноваційної економіки є одним з державних пріоритетів в Україні, але висока залежність від експорту сировини та обумовлені цим соціально-економічні дисбаланси та неефективне використання поширених у розвинених країнах заходів підтримки науки та інновацій перешкоджають виходу нашої країни на новий рівень економічного розвитку. Також ситуація ускладнюється факторами, що ускладнюють формування сприятливого інвестиційного клімату, одними з головних є трансформаційна криза в економіці, анексія частини території країни та проведення антитерористичної операції на сході України. Як наслідок, по-перше, гальмування процесів структурної перебудови вітчизняної економіки та високий рівень імпортозалежності економіки. А по-друге, деформація товарної структури імпорту та експорту, а також їх незбалансованість, що свідчить про необхідність невідкладних кроків щодо стимулювання зовнішньоекономічної діяльності для покращення рівня економічної безпеки нашої країни.

Отже, забезпечення сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності на глобальному рівні неможливе без активізації інноваційно-інвестиційної діяльності та реалізації ряду системних реформ, спрямованих на створення сприятливого середовища для бізнесу та інвестицій, полегшення доступу до новітніх технологій, наближення законодавства та адміністративних процедур до стандартів та норм ЄС. При цьому лібералізація доступу іноземних інвесторів до національного ринкового середовища повинна супроводжуватись заходами інвестиційного протекціонізму стосовно стратегічно важливих галузей, що забезпечують економічну безпеку держави. Розбудова інноваційно-інвестиційної моделі економіки на ринкових засадах є об'єктивною необхідністю, альтернативою якій є занепад національної економіки.

Список використаних джерел

1. Артемьев И.Е. Рынки технологий в мировом хозяйстве: монография / И.Е. Артемьев. – М.: Наука, 2017. – 218 с.
2. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

Бульбенюк С. С.

к. політ. н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

УПРАВЛІНСЬКИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ТРУДНОЩІ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Ключові слова: національна безпека, управлінська культура, модернізація.

Keywords: national security, management culture, modernization.

Безпековий напрям наукових досліджень різноманітного спрямування – філософського, політологічного, соціологічного, юридичного, психологічного – нині є одним з найбільш затребуваних за умов безпрецедентного зростання загроз екзистенційного характеру у світовому вимірі. «Безпека є головною умовою суспільного життя та першою функцією державності», – стверджує вітчизняний фахівець у царині національної безпеки О. Власюк [1, с. 15].

Дослідницький дискурс у сфері розгляду питань забезпечення національної безпеки стає міждисциплінарним та набуває ознак транспарентності й публічності. Це пов'язано, передусім, з масштабністю викликів безпекового спрямування, які постали в останні десятиліття

перед більшістю країн. Тому необхідність узгодження ключових інтересів різних держав, вимоги знаходження балансу між національними інтересами та потребами у зміцненні міжнародної безпекової системи стають сьогодні провідними питаннями цивілізаційного розвитку у глобалізованому світі, а також базовим критерієм визначення рівнів спроможності й ефективності кожної окремої держави.

Означені вимоги формують нагальну потребу у творенні якісно іншої управлінської культури провідних політичних і соціальних акторів, адже, як зауважують вітчизняні вчені, «...міжнародна узгодженість має якомога найточніше відображати інтереси кожної окремої нації в загальноцивілізаційному розвитку [...] і водночас своєрідність і унікальність кожної окремої нації має бути конструктивним аргументом у міжнародному поділі праці» [2, с. 22]. Для України сьогодні, напередодні президентських і парламентських виборів 2019 р., дискусія про важливість формування управлінської культури сучасного типу є не тільки актуальним предметом міждисциплінарних досліджень, але й, на переконання автора, питанням здатності Української держави посісти гідне місце у світі безперервних змін, розгортання глобальних загроз та ризиків.

Сучасний стан готовності України та представників вітчизняного істеблішменту адекватно реагувати на безпекові виклики системного характеру, на жаль, залишається недостатнім. Так, серед чинників, які роблять нашу державу та систему національної безпеки вразливими, варто виокремити такі: а) «втому від модернізаційних перегонів» – реформи і перетворення не завжди дають очікувані результати та в очікувані терміни; б) «кризу пристосування до модернізації» – характеризується розчаруванням, зростанням апатії навіть серед колишніх рушіїв процесів модернізації; в) неготовність більшості громадян до високої соціальної ціни суспільних перетворень [3, с. 105].

Відтак, на безпекову царину України як країни перехідного типу суттєвим чином впливає морально-психологічний, символічний виклик модернізації – необхідність подолання модернізаційно-цивілізаційної прірви, яка утворилася впродовж століть, з мінімальними соціальними й гуманітарними витратами. Адже, з одного боку, на рівні масової суспільної свідомості спостерігається втома від реформ (та/або імітації реформ), які не мають результатом покращення економічного, соціального і психологічного клімату в країні. З іншого боку, представники політичного класу постали перед дилемою: або проводити непопулярні й надзвичайно болісні перетворення системного характеру з дуже віддаленими позитивними наслідками, або реалізовувати певні імітаційні заходи та приймати відверто популістські рішення заради збереження status quo. На це накладаються воєнні дії в окремих районах Донецької і Луганської областей, які тривають вже п'ять років і є найбільшою гуманітарною проблемою не лише України, але й Європи загалом. Таким

чином, внутрішній вимір системи національної безпеки, що має потужний психологічний складник та може бути описаний термінами «апатія», «розчарування», «втома», «фрустрація», «депривація», накладається на зовнішні виклики безпекового характеру за умов неготовності й часто небажання представників вітчизняного політичного класу змінюватися самим та змінювати політичну систему.

Перелік потенційних загроз є надто довгим. Найбільш вагомими, на наш погляд, з них: 1) порушення керованості на рівні держави в цілому або окремих її регіонів; 2) завдання шкоди авторитету держави, у тому числі на міжнародній арені; 3) порушення боєготовності й боєздатності Збройних Сил України; 4) потенційна загроза зростання збоїв у функціонуванні національної фінансової і банківської систем; 5) масові порушення правопорядку; 6) зниження ефективності запобігання терористичним актам; 7) масштабне знищення національних ресурсів (природних, аграрних, виробничих, інформаційних тощо); 8) порушення систем забезпечення життєдіяльності міст і населених пунктів [2, с. 112].

За цих умов питання про формування управлінської культури якісно іншого типу перетворюється на своєрідний іспит для Української держави щодо її спроможності стати по-справжньому європейською й сучасною в цивілізаційному вимірі.

Одним з необхідних компонентів управлінської культури якісно іншого типу може стати модель управління змінами. Дж. Хіатт у 1998 р. сформулював модель управління змінами, назвавши її ADKAR. Названа модель є універсальною: вона може застосовуватися і на рівні діяльності певної організації, і на рівні функціонування державного механізму в цілому. Елементами моделі ADKAR, визначеної автором послідовності яких обов'язково потрібно дотримуватись, є:

- 1) обізнаність (Awareness) – створення розуміння необхідності змін;
- 2) бажання (Desire) – створення в оточення бажання підтримувати та брати участь у змінах;
- 3) знання (Knowledge) – забезпечення навчання, знань, формування вмінь для детального розуміння нових завдань, процесів та систем, розуміння нових дій та обов'язків;
- 4) спроможність (Ability) – розвиток навичок для реалізації змін на щоденній основі, зокрема щодо забезпечення моніторингу результатів;
- 5) зміцнення (Reinforcement) – створення здатності та сприятливого середовища для підтримки змін через заохочення та визнання тощо [4].

Як слушно зауважує І. Семенець-Орлова: «Сучасна система соціального управління проявляє невисоку інституційну адаптивність у відповідь на ускладнення об'єкта управління, тому характеризується наявністю певних проблем щодо управління все більш багатоструктурованими суспільними процесами» [5, с. 255]. Царина національної безпеки не є винятком. Отже, система національної безпеки у світовому масштабі та в суто специфічних українських реаліях потребує

комплексної модернізації. Одним з напрямків таких перетворень, на думку автора, має стати формування управлінської культури нової якості, максимально адаптивної до потенційних змін і викликів сучасності. Для вітчизняної системи національної безпеки надзвичайно важливим уявляється також завдання збалансування її внутрішнього і зовнішнього вимірів, адже без створення сприятливого психологічного клімату в суспільстві неможливі успішні перетворення політичного, економічного, соціокультурного та безпекового характеру. Однією з провідних цілей модернізації системи національної безпеки має стати, на наше переконання, створення умов для формування екзистенційно комфортної (а значить і безпечної!) атмосфери в українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Власюк О. С. Національна безпека України : еволюція проблеми внутрішньої політики : Вибрані наукові праці / О. С. Власюк. – К. : НІСД, 2016. – 528 с.
2. Особливості інформаційного забезпечення національного консенсусу в сучасній Україні : монографія / [В. Попик (кер. проекту), О. Онищенко, В. Горовий та ін.] ; НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУ ім. В. І. Вернадського, 2016. – 220 с.
3. Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору : Монографія / За ред. А. Г. Бульвінського, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. – 288 с.
4. Hiatt, J. (2006). ADKAR : a model for change in Business, Government, and our community, Prosci, 146 pgs.
5. Семенець-Орлова І. Державне управління освітніми змінами в Україні : теоретичні засади : монографія / І. А. Семенець-Орлова. – К. : ЮСТОН, 2018. – 420 с.

Васильківська І. П.

к.ю.н., доцент

ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”

м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ключові слова: гібридні загрози, кримінальне право, злочини проти основ національної безпеки України, пропаганда, кібернетичні атаки.

Keywords: hybrid threats, criminal law, crimes against national security of Ukraine, propaganda, cybernetic attacks.

З часів окупації Криму та військової агресії на Донбасі з боку Росії Україна опинилася в складних умовах, коли їй необхідно протистояти небезпекам, що породжені новим видом війни, так званим гібридним загрозам. Останні пов'язані з найбільш серйозними, найбрутальнішими порушеннями прав людини, можуть дестабілізувати й підірвати життя всього суспільства, спричинити особливо тяжкі наслідки.

Гібридна війна та безпеки, які вона породжує, вимагають оперативного й ефективного реагування, уживання досить жорстких заходів. Особливу роль у системі подолання гібридних загроз відіграють кримінально-правові засоби. На цьому наголошує й Парламентська асамблея Ради Європи, яка у своїй резолюції, ухваленій 26 квітня 2018 року державами-членами для спільної протидії гібридним загрозам і війні, закріпила правило, відповідно до якого в разі невійськових дій реагування на гібридні загрози має здійснюватися, передусім, у межах національного кримінального права [1].

Дійсно, криміналізуючи найбільш небезпечні посягання, кримінальне право захищає найголовніші цінності від найбільш небезпечних посягань – злочинів. Водночас в умовах, коли тактики гібридної війни постійно розширюються, законодавець не завжди в змозі оперативно реагувати на сучасні виклики.

Цілком очевидно, що законодавство мирного часу не може повною мірою забезпечити регулювання правовідносин в умовах військових дій. Тому з початком російської агресії законодавець України вжив деяких заходів для створення кримінально-правових механізмів протидії небезпекам, що виникли. Насамперед, зміни торкнулися положень Кримінального кодексу України (далі – КК) [2], які встановлюють відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України. З часів незалежності України відповідні норми широко не застосовувалися, однак через появу зовнішніх та внутрішніх загроз було посилено відповідальність за посягання, визначені розділом I Особливої частини КК, криміналізовано діяння, пов'язані з перешкоджанням законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 1141 КК), крім того, закріплено новелу щодо незастосування давності в разі вчинення злочинів, передбачених статтями 109-1141 КК [3; 4].

Законодавець також визначив кримінально-правові заходи протидії сепаратизму. Необхідність цього виникла у зв'язку зі штучним поширенням сепаратистських ідей в Україні, унаслідок чого відбулося силове протистояння в Донецькій та Луганській областях. У зв'язку з цим КК було доповнено статтею 1102, яка встановила кримінальну відповідальність за фінансування дій, вчинених з метою насильницької

зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України [5].

Водночас реалії гібридної війни, у яких опинилася Україна, зумовили потребу сформувати систему протидії новим загрозам засобами кримінального права, які не вирішені до цього часу. Зокрема, сьогодні, коли Україна перебуває в умовах агресивного інформаційного впливу Російської Федерації (а гібридна війна якраз і є комбінацією військових та невійськових дій, насамперед інформаційних), немає необхідного кримінально-правового механізму протидії пропаганді РФ. І це при тому, що боротьба з дезінформацією та деструктивною пропагандою з боку цієї країни називається одним із пріоритетів державної політики в інформаційній сфері [6].

Уважаємо, що мають бути криміналізовані найшкідливіші пропагандистські впливи, насамперед пропаганда, спрямована на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або порушення суверенітету й територіальної цілісності України, і вважати це посягання потрібно злочином проти основ національної безпеки України. Це необхідно зробити, зважаючи на високий ступінь суспільної небезпечності відповідних дій та родовий об'єкт – суспільні відносини, які забезпечують державну безпеку, конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність нашої держави.

Україна стикається сьогодні ще з однією гібридною загрозою – кібернетичними атаками. Зокрема, наймасштабніша хакерська атака відбулася 27 червня 2017 року і здійснювалася за допомогою вірусної програми Petya.A. Тоді кібератака порушила роботу багатьох українських фінансових установ, енергетичних підприємств, засобів масової інформації, об'єктів транспорту та інфраструктури, телекомунікаційних мереж та інших організацій [7].

Особливу небезпечність становлять кібератаки проти інформаційних систем державних органів й об'єктів критичної інфраструктури України. До останніх належать підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, діяльність яких безпосередньо пов'язана з технологічними процесами і наданням послуг, що мають велике значення для економіки та промисловості, функціонування суспільства й безпеки населення, виведення з ладу або порушення функціонування яких може справити негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України, навколишнього природного середовища, заподіяти майнову шкоду та/або становити загрозу для життя і здоров'я людей [8].

Зважаючи на значну загрозу, яку створюють кібератаки такого роду національній безпеці України, правам та свободам людини і громадянина, варто відокремити їх від злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку й вважати злочинами проти основ національної безпеки України, включивши до об'єктивної сторони диверсії (ст. 113 КК).

Як бачимо, з початком гібридної війни розпочалася трансформація законодавства України про кримінальну відповідальність, що було зумовлено необхідністю відвернути безпосередню загрозу суверенітетові й територіальній цілісності нашої держави, правам та свободам людини і громадянина. Водночас постійне розширення тактик гібридної війни висуває на перший план завдання криміналізації найбільш суспільно небезпечних з них. Перспективними тут будуть дослідження досвіду інших країн щодо створення адекватних кримінально-правових механізмів протидії гібридним війнам та гібридним загрозам і визначення на цій основі шляхів удосконалення вітчизняних кримінально-правових норм.

Список використаних джерел

1. Parliamentary Assembly. Resolution 2217 (2018). Legal challenges related to hybrid war and human rights obligations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24762&lang=en>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини: Закон України від 07.10.2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 46. – Ст. 2046.
4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України: Закон України від 08.04.2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 23. – Ст. 867.
5. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму: Закон України від 19.06.2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 32. – Ст. 1125.
6. Доктрина інформаційної безпеки України: Затверджена Указом Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017 // Офіційний вісник України. – 2017. – № 20. – Ст. 554.
7. Це війна: Україну потрясла найбільша в історії кібератака [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/06/27/626518/>
8. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. // Офіційний вісник України. – 2017. – № 91. – Ст. 2765.

Гужва В. М.
к.е.н., доцент
ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”
м. Київ, Україна

БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ

Ключові слова: цифровий порядок денний, єдиний цифровий ринок, блокчейн, технологія розподіленого реєстру, інтернет речей, великі дані, бізнес-аналітика.

Keywords: digital agenda, digital single market, blockchain, distributed ledger technology, internet of things, big data, business intelligence.

Цифрова економіка та технологічні драйвери її реалізації. Постіндустріальна епоха характеризується розвитком електронного середовища та переходом до інформаційної цивілізації. У зв'язку з цим розвинуті країни світу значну увагу приділяють розвитку цифрової економіки. Базовим орієнтиром для країн ЄС при побудові цифрової економіки є Цифровий порядок (2010), який визначив заходи щодо досягнення конкретних цілей до 2020 року. Важливим складником Цифрового порядку ЄС є створення Єдиного цифрового ринку (Digital Single Market) [1]. Термін «цифрова економіка» з'явився у 1995 році, його визначення запропонував Дональд Тапскотт, а її концепцію сформулював американський програміст Ніколас Негропonte, у вузькому розумінні як «перехід від обробки атомів до обробки бітів» [2].

Цифровізація економіки – це глибоке проникнення ідеї створення й використання цифрових моделей в економічну практику. При цьому мова йде не про вирішення окремих економічних задач за допомогою цифровізації, а про створення екосистем.

До технологічних драйверів (технологій реалізації) цифровізації економіки варто зарахувати: а) хмарні обчислення; б) великі дані; в) мобільні пристрої; г) платформи бізнес-аналітики; д) засоби кібербезпеки; е) віртуальну реальність; є) інтернет речей; ж) блокчейн та ін.

Блокчейн-технології та фактори їх швидкого впровадження. Сучасний світ перебуває на порозі революції децентралізації, яку ініціював розвиток технології блокчейну (blockchain) [3-6]. У доповіді Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) подано таке визначення технології блокчейну (blockchain) або технології розподіленого реєстру (Distributed ledger technology - DLT) – це технологічний протокол, який дозволяє обмін даними безпосередньо між різними договірними сторонами всередині мережі без необхідності в посередниках [7].

Учасники мережі взаємодіють із зашифрованими ідентифікаторами (анонімно); кожна транзакція потім додається до незмінного ланцюжку транзакцій і розподіляється по всіх мережевих вузлах. На думку аналітиків ВЕФ, технології блокчейну можуть стати драйвером радикальних змін у широкому спектрі галузей, бізнес-моделей і операційних процесів, таких як розрахунок платежів, облік або використання карт клієнтів і лояльності та ін. За глибиною наслідків, які розвиток цієї технології може мати для всього світу, блокчейн часто порівнюють з появою на початку 1990-х мережі Інтернет.

Блокчейн – це технологія, яка швидко розвивається. Країни, що лояльно ставляться до технології, відкриті для інновацій і шукають шляхи її застосування в наявних системах. До них в основному належать країни з розвинутою економікою, такі як Канада, США, Швеція, Естонія, Данія, Нідерланди, Великобританія, Південна Корея й Австралія та ін.

Факторами, які є основними для зростання блокчейн у будь-якій економіці, можна вважати: широке поширення мобільних і банківських технологій, проникнення Інтернету, високий рівень освіти й інформованості, сприятливе юридичне середовище, а також високий відсоток стартапів і розвинений дух підприємництва. У всіх названих країнах усі ці фактори є.

Обсяг глобального ринку блокчейн-технологій. Дослідження різних аналітичних агентств свідчать про чималі перспективи блокчейн на глобальному ринку. Згідно з прогнозами експертів, представленими в оглядовій доповіді ВЕФ 2015 р. [7], у 2025 р екосистема блокчейн буде зберігати 10% світового ВВП (101 трлн дол.). Аналітики MarketsandMarkets [8] прогнозують зростання ринку блокчейн з 210,2 млн дол. у 2016 р до 2312,5 млн дол. у 2021 р. при середньорічному темпі зростання (CAGR) 61,5%.

Галузі застосування блокчейн-технологій. Експерти виділяють кілька сфер застосування блокчейн, гідних особливо пильної уваги. Насамперед, це – *фінансова і банківська сфера*, для якої поки що розробляється більшість додатків блокчейн.

Іншими напрямками використання блокчейн-технології в публічній сфері можуть стати:

1. Державне управління. Блокчейн-технологія дає змогу вести децентралізовані державні реєстри, зокрема реєстри прав власності на землю, нерухоме майно тощо. Використовується як файлове сховище величезних масивів інформації. Завдяки їй можна ефективно управляти будь-якими активами чи інформацією через високу прозорість операцій.
2. Державний та приватний електронний документообіг.
3. Опитування суспільної думки.
4. Аудит проведених державних закупівель чи поставок.
5. Захист інтелектуальної власності на основі смарт-контрактів.

6. Аграрний сектор, зокрема для ведення реєстру ідентифікації тварин, який допомагає відстежити шлях продукції тваринництва від моменту народження тварини і до моменту постачання продукції в роздрібну мережу.

7. Енергетика – для перерозподілу та обміну надлишками енергії між користувачами мережі.

8. Медицина – для ведення відповідних реєстрів та ін.

Список використаних джерел

1. https://ec.europa.eu/commission/priorities/digital-single-market_en
2. Войнаренко М. П. Мережеві інструменти капіталізації інформаційно-інтелектуального потенціалу та інновацій / М. П. Войнаренко, Л. В. Скоробогата // Вісник Хмельницького національного університету. – Економічні науки. – 2015. – № 3. – Т. 3. – С. 18-24.
3. Tapscott D. (2016) Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin is Changing Money, Business, and the World / Don Tapscott and Alex Tapscott – New York. 324 p.
4. Boucher P. (2017). How blockchain technology could change our lives. European Parliamentary Research Service, Scientific Foresight Unit. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/581948/EPRS_IDA\(2017\)581948_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/581948/EPRS_IDA(2017)581948_EN.pdf).
5. Iansiti M., Lakhani K. R. (2017) The Truth About Blockchain // Harvard Business Review. Issue January–February. P. 118–127.
6. Yli-Huumo J., Ko D., Choi S., Park S., Smolander K. (2016) Where Is Current Research on Blockchain Technology? // A Systematic Review. PLoS ONE11(10): e0163477.
7. Deep Shift – Technology Tipping Points and Societal Impact (2015) / World Economic Forum Survey Report. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC15_Technological_Tipping_Points_report_2015.pdf#page=24.
8. Blockchain Market worth 2,312.5 Million USD by 2021 (2016) / Markets and Markets. <http://www.marketsandmarkets.com/PressReleases/blockchain-technology.asp>.

Гурова Ю. С.
к.е.н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

СКАНДИНАВСЬКИЙ ТИП СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС ТА СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ключові слова: модель соціальної політики, стратегія сталого розвитку, цілі та завдання стратегії сталого розвитку, Скандинавські країни.

Key words: social policy model, sustainable development strategy, goals and objectives of the sustainable development strategy, Scandinavian countries.

Європейський Союз є одним із наймогутніших політичних і економічних союзів сьогодення. Окрім спільної зовнішньої економічної політики, спільного ринку товарів та послуг, економічної політики, Європейський Союз має спільну соціальну політику. У цьому аспекті варто зазначити, що соціальна політика ЄС формувалася протягом усього періоду створення та розвитку Європейського Союзу.

Новий етап формування соціальної політики відбувався водночас з процесами створення економічного й валютного союзу, оскільки соціальна політика розглядалася як один з пріоритетних напрямів діяльності ЄС. Беззаперечним залишається той факт, що нові виклики та проблеми в соціальній сфері спонукають європейську спільноту постійно вдосконалювати механізми регулювання та переглядати загальноприйняті норми і правила.

У ЄС функціонують різні типи соціальної політики. Одним з них є скандинавський тип. Основною особливістю цього типу соціальної політики є те, що соціальний захист розуміється як законне право громадянина. Також цьому типу політики притаманна активна перерозподільна політика, що спрямована на вирівнювання рівня доходів. Представниками скандинавського типу соціальної політики є Данія, Швеція і Фінляндія. У цих країнах значна відстань між працівником і ринком підтримується за допомогою соціального громадянства, а в суспільстві склалася міжкласова база солідарності [1, с. 175].

Відповідно до скандинавського типу забезпечення соціального страхування відбувається за рахунок оподаткування. Проте варто зазначити, що важливу роль відіграють страхові внески компаній і найманих працівників. Такий розподіл фінансування дозволяє перерозподілити тягар соціального страхування між державою, приватними підприємцями та працівниками. Необхідною передумовою

функціонування скандинавської моделі є високоорганізоване суспільство, яке будується на основі принципів інституційного суспільства.

Цю модель ще називають нордичною моделлю соціальних послуг (включаючи не лише Данію, Швецію та Фінляндію, але й Нідерланди), яку характеризує найвищий рівень витрат на соціальні потреби.

У скандинавській моделі основна увага приділяється не власне соціальному забезпеченню, а комплексу послуг, найбільш необхідних для населення. Таким чином, ця модель відступає від лише адміністративних процедур у напрямку формування першочергових цілей у сфері соціального забезпечення та пошуку шляхів їх оптимального досягнення.

Водночас Глобальна концепція сталого розвитку (Концепція) та її цілі мають найвищий ступінь актуальності для сучасного глобального суспільства. Ключовим процесом сучасного розвитку людства є глобалізація, яка виявляє нові можливості та особливості, а також дозволяє розв'язувати глобальні проблеми людства. Для подолання більшості глобальних проблем та забезпечення ресурсами майбутніх поколінь розроблено та укладено Глобальну концепцію сталого розвитку. Концепція сталого розвитку була розроблена Організацією Об'єднаних Націй з метою об'єднання всіх країн-членів ООН для досягнення та вдосконалення якості життя, покращення стабільності навколишнього середовища, забезпечення сталості розвитку спільнот [2].

Головна ідея стратегії полягає в раціональному використанні ресурсів шляхом реалізації інноваційного потенціалу країн у таких сферах, як економіка, екологія та соціальна сфера.

**Індекс цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals Index),
місця країн Скандинавії в рейтингу у 2017 р.**

Рейтинг у 2017 р.	Економіка	Значення індексу
		2017 р.
1	Швеція	85,6
2	Данія	84,2
3	Фінляндія	84,0
4	Норвегія	83,9
5	Чеська Республіка	81,9
6	Німеччина	81,7
7	Австрія	81,4
8	Швейцарія	81,2
9	Словенія	80,5

Джерело: побудовано автором за [4].

Основними індикаторами рівня імплементації стратегії є так звані цілі сталого розвитку, які розроблені на період до 2030 року. Кожна з

країн-членів ООН бере на себе зобов'язання реалізувати їх у визначений період.

Безперечними лідерами на шляху до досягнення сталого розвитку є країни Скандинавії, Зокрема, у 2017 році Нордичні країни (Швеція, Данія, Норвегія та Фінляндія) посіли 4 топові позиції за Індексом цілей сталого розвитку з-поміж 149 країн [3].

Основною метою цього показника є стимулювання країн досягати поставлених 17 цілей сталого розвитку до 2030 року. Для реалізації національного плану дій до 2030 року з досягнення цілей Стратегії сталого розвитку було розроблено 169 завдань, деталізованих під кожен із 17 цілей.

Систематизувати напрямки та особливості реалізації цілей сталого розвитку (ЦСР) країнами Скандинавії у соціальній сфері можна так [4].

Швеція:

- 1) прагне бути лідером у реалізації цілей сталого розвитку до 2030 року;
- 2) на державному рівні була прийнята політика глобального розвитку, яка акцентує увагу на популяризації сталого розвитку;
- 3) основний вектор урядової політики – на фемінізації та гендерній рівності як одній із цілей сталого розвитку.

Норвегія:

- 1) основні зусилля уряду спрямовані на зниження бідності, досягнення миру та справедливості;
- 2) особлива увага приділяється покращенню здоров'я матерів та зниженню рівня дитячої смертності.

Данія:

- 1) залучення молоді до реалізації цілей сталого розвитку, підвищення її політичної участі та впливу;
- 2) підтримка данським урядом відповідального бізнесу, який функціонує за ЦСР;
- 3) розроблення та подальша реалізація стратегії “Світ 2030”, яка базується на досягненні ЦСР.

Фінляндія:

- 1) має найбагатшу історію популяризації сталого розвитку на побутовому та міжнародному рівнях, однією з перших створила Національну комісію зі сталого розвитку ще у 1993 році;
- 2) протягом останніх десятиліть політика фінського уряду спрямована на ліквідацію бідності.

Отже, кожна скандинавська країна має свої особливості реалізації цілей сталого розвитку. На наш погляд, спільними рисами політик уряду цих країн є акцент на ролі інноваційного розвитку в розв'язанні соціально-економічних проблем, підвищенні екологічного розвитку (зокрема, розвитку альтернативних джерел електроенергії, зменшенні парникових викидів, очищенні морського простору).

Список використаних джерел

1. Шутаєва О. О. Моделі соціальної політики ЄС: основні напрямки трансформації / О. О. Шутаєва, В. В. Побірченко // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия «Экономика и управление». – 2013. – Том 26 (65). № 1. – С. 174-182.
2. EU Sustainable Development Strategy / [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://ec.europa.eu/environment/sustainable-development/strategy/index_en.htm
3. Vilhelm Carlström. The Nordics are leading the world in sustainable development - here's how they rank / [Електронний ресурс], – Режим доступу: <http://nordic.businessinsider.com/the-nordic-countries-have-the-most-sustainable-development-in-the-world---heres-how-they-rank-2016-7/>
4. Sustainable Development Goals, *Index and Dashboards Report* / [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://sdgindex.org/assets/files/sdg_index_and_dashboards_compact.pdf

Дерев'янченко Т. Є.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

МАРКЕТИНГОВИЙ АУДИТ В ОЦІНЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩІ

Ключові слова: маркетинговий аудит, ефективність інтернет-маркетингу, маркетингові витрати, модель CPA, нейромаркетинг, SMART вебсайт-концепт, диджитал-сторителінг.

Keywords: marketing audit, Internet marketing effectiveness, marketing costs, CPA model, neymarketing, SMART Website Concept, DJ Styletling.

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій надає можливість сформувати середовище для віртуальної бізнес-діяльності підприємства, а розвиток глобальної мережі Інтернет змінює способи бізнесу, обумовлює появу електронного ринку. Сьогодні постійно підвищується інтерес до маркетингової діяльності в інтернет-середовищі, яка за сучасних умов уможливорює розвиток сучасного бізнесу, відкриває нові можливості для взаємовигідної співпраці та отримання додаткових вигід. Тож конкурентоспроможність підприємства визначається особливостями його функціонування у віртуальному середовищі, умінням ефективно використовувати інтернет-маркетинг та інтеграцією його в маркетингову діяльність підприємства в цілому.

За таких умов надзвичайно важливо визначити ефективність маркетингової діяльності підприємства в інтернет-середовищі. Сучасним інструментом такого оцінювання є маркетинговий аудит як систематизований аналіз, об'єктивне оцінювання і прогнозування чинників інтернет-середовища з метою визначення можливостей і прихованого (невикористаного) потенціалу підприємства. Проте єдиної методики оцінювання, яка враховує особливості українського ринку, не існує.

Найчастіше під оцінюванням ефективності інструментів та методів інтернет-маркетингу розуміють зіставлення витрат на маркетингові заходи в мережі Інтернет з отриманими прибутками. При аудиторському оцінюванні визначають усі наявні та необхідні ресурси, можливі альтернативи впровадження заходів маркетингу в мережі Інтернет, а також особливості діяльності конкурентів як на українському, так і на закордонних ринках. Необхідно підкреслити, що сьогодні результативність використання інструментів маркетингу на українських підприємствах знижується через недосконалість законодавчої бази, надскладну політичну ситуацію, економічну кризу, а також небажання впровадження нових методів.

Усі підходи до оцінювання ефективності маркетингових заходів в інтернет-середовищі поділяють на [6]:

- економічну ефективність обраних підприємством інструментів та методів інтернет-маркетингу з позиції отримання максимального прибутку;
- організаційну ефективність як рівень інтеграції нових заходів маркетингу з наявними на підприємстві інтернет-технологіями;
- маркетингову ефективність планування й реалізації маркетингових заходів.

Під час аудиторського оцінювання ефективності інструментів маркетингу в інтернет-середовищі важливим є чітке визначення структури маркетингових витрат, дослідження активності цільової аудиторії, визначення впливу на споживачів та конкурентні позиції підприємства на ринку. Виявлені ресурси економії на витратах проявляються в економії витрат на рекламу (за рахунок утримання інтернет-магазину, випуску відеороликів, ведення форуму, блогу тощо), економії на телефонних розмовах, економії часу на дослідження продукції (усе унаочнює веб-сайт підприємства), економії на швидкості до- і післяпродажного обслуговування, набагато нижчих витратах на відкриття й функціонування інтернет-магазину. Загальновідомо, що будь-яке сучасне підприємство намагається впливати на свідомість реального й потенційного споживача. Саме маркетинговий аудит дозволяє йому визначити ефективність такого впливу[3, с. 67].

Цікавим, на наш погляд, є використання моделі СРА для максимально ефективного використання рекламного бюджету та його

оцінювання. CPA (Cost Per Action – з англ. «вартість за дію») – модель, за якою сплачують тільки певні дії користувачів на сайті рекламодавця. Ця модель є одним з найбільш економічно ефективних варіантів оплати за рекламу, оскільки рекламодавець сплачує за конкретних споживачів, що підтвердили інтерес до продукту цільовими діями, а не за покази чи кліки, ефективність яких надзвичайно важко виміряти. Під час аудиту визначають, наскільки ефективно підприємство використовує модель CPA, спрямовану на економію коштів. Якщо потрібно, за результатами аудиту розробляють заходи щодо запровадження такої моделі. На відміну від традиційних рекламних медіа (друкованої реклами, радіо, телебачення тощо) вхід на ринок через модель CPA менш витратний. Важливим є те, що, порівняно з традиційними маркетинговими методами просування, інтернет-маркетинг надає чітку статистику ефективності маркетингової компанії [5].

За результатами маркетингового аудиту вдосконалюються та оновлюються технології інтернет-маркетингу, підвищується комунікаційний статус маркетингової системи та її ефективність, розширюються й покращуються маркетингові відносини, насамперед, з покупцями. Перспективними шляхами досягнення поставлених цілей тут може бути вдосконалення технічного оснащення та пошукових систем, встановлення відповідного програмного забезпечення для ефективної реалізації маркетингових заходів, а також розроблення й запровадження інновацій у маркетинговій інтернет-стратегії підприємства для підвищення обсягів продажу та отримання додаткових прибутків [2, с. 89].

Оскільки основною метою маркетингового аудиту є розроблення управлінських рішень, спрямованих на вдосконалення комплексу маркетингу підприємства, то за умов активної ролі покупця аудит дозволяє найбільш ефективними шляхами заволодіти увагою клієнтів, отримувати нових клієнтів, формувати конкурентні переваги в інтернет-середовищі. За результатами аудиту можливі пропозиції щодо використання при створенні або оновленні сайту підприємства сучасних методів досягнення уваги споживача, таких як нейромаркетинг, SMART вебсайт-концепт, диджитал-сторителінг, візуальний контент, маркетингова автоматизація [1, с. 37].

Маркетинговий аудит уможливорює розуміння базових принципів існування віртуального середовища, важливого для сучасного оцінювання маркетингологами нових бізнес-моделей, порівняння маркетингових можливостей у віртуальній економіці, виробництва і просування продукту на основі інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Stelzner M. 2012 Social Media Marketing Industry Report. How Marketers Are Using Social Media to Grow Their Businesses / M. Stelzner. – Social media examiner, 2012. – 42 p.

2. Грищенко О.Ф. Соціальний медіамаркетинг як інструмент просування продукту підприємства / О.Ф. Грищенко, А.Д. Нешева // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 4. – С. 86-98.

3. Ілляшенко С.М. Сучасні тенденції застосування Інтернет-технологій у маркетингу / С.М. Ілляшенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – Т. 2. – С. 64-74.

4. Корженко К. Особливості розвитку digital-технологій як перспективного інструменту Інтернет-маркетингу. Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2016, № 54. – С.87-88.

5. Forbes [Електроний ресурс] / Как повысить продажи при помощи социальных сетей. Режим доступа: <http://www.forbes.ru/svoi-biznes/marketing/76771-kak-povysit-prodazhi-pri-pomoshchisotsialnyh-setei>, вільний.

6. Forbes. [Електроний ресурс]: Как правильно использовать социальные медиа для развития своего бизнеса. Режим доступа: <http://www.forbes.ru/svoi-biznes/marketing/72682-10-mifov-o-sotsialnyh-setyahspravochnik-i-plan-deistvii-dlya-predprinimcvsvoobodnyy>.

Захарова О. В.

к.е.н., доцент

Маріупольський державний університет

м. Маріуполь, Україна

ТРАНСПОРТНИЙ СКЛАДНИК У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Ключові слова: економічна безпека, транспорт, транспортний складник, транспортна безпека, транспортна система, економічне зростання, інфраструктура

Keywords: economic security, transport, transport component, transport safety, transport system, economic growth, infrastructure

У сучасному глобалізованому світі, що характеризується посиленням взаємозалежності між країнами, зростанням ступеня відкритості загрозам мінливого зовнішнього середовища, розгортанням кризових явищ, загостренням військово-політичних конфліктів, активізацією впливу інформаційних, екологічних, техногенних чинників, для будь-якої країни світу актуалізуються питання забезпечення достатнього рівня національної економічної безпеки.

Економічну безпеку визначають як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [6]. Економічну безпеку в сучасних наукових

дослідженнях визначають на основі таких характеристик, як стійкість, стабільність, надійність, незалежність, самодостатність, здатність до розвитку, похідність від завдань економічного зростання, превалювання національних інтересів тощо [1,2,3].

Економічна безпека – складне та комплексне поняття, що формується за рахунок різних складників (видів, елементів) безпеки, до яких належать виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки [6], а також екологічна, енергетична, науково-технологічна, інформаційну [5,7], що зумовлено поширенням сфер життєдіяльності суспільства, пов'язаних з існуванням джерел небезпеки та виникненням загроз, ризиків та викликів.

Однією з таких сфер є транспортна, що актуалізує питання дослідження та оцінки транспортного складника економічної безпеки. У цьому контексті варто зазначити, що транспортну безпеку можна розглядати з декількох аспектів, зокрема з точки зору сфери діяльності, що характеризується високим рівнем аварійності, смертності та травматизму в результаті дорожньо-транспортних пригод та аварій, збитків економіці в цілому. З іншого боку, як інфраструктурного елемента, від рівня розвитку якого залежить розвиток інших галузей економіки, рівень добробуту населення, створюються можливості для забезпечення участі країни в системі світогосподарських зв'язків, реалізуються зовнішньоторговельні, виробничо-коопераційні відносини. Отже, транспортний складник впливає на рівень виробничої, зовнішньоекономічної, макроекономічної, демографічної безпеки та може розглядатися як самостійний елемент економічної безпеки країни.

Транспорт для будь-якої країни є інструментом реалізації не тільки національних інтересів та забезпечення високих позицій у світогосподарській системі, але й забезпечення ефективної внутрішньої інфраструктури держави. Транспорт є вагомим сегментом світової та національних економічних систем, про що свідчить той факт, що у світовому ВВП транспорт займає 8,83% за даними 2017 р., у ВВП країн ЄС – 9,95%, у ВВП України – 11,94%. В економіці країн ЄС у транспортному секторі зайнято 5,2% працівників, в Україні цей показник становить 14,8%. Транспорт забезпечує 17,4% світового експорту послуг та 21,3% світового імпорту послуг (2017 р.), 17,4% та 17,5% відповідно експорту та імпорту послуг країн ЄС, 41,7% та 17,1% відповідно експорту та імпорту послуг України [8]. З іншого боку, транспорт є основним забруднювачем навколишнього середовища, зокрема його частка в обсягах викидів в атмосферу в різних регіонах світу коливається в межах 12-70%, у країнах ЄС становить у середньому 29,5% (2015 р.), в Україні – 36,8%.

З урахуванням цілей стратегії стійкого розвитку функціонування транспортних систем має відбуватися в поєднанні економічних, соціальних та екологічних чинників, які повинні відображати роль транспорту в економічній системі як фактору забезпечення безпеки та

сталого економічного зростання. Урахування та оцінювання транспортного складника має базуватися на застосуванні комплексного системного підходу, що дозволяє отримати об'єктивну компаративну оцінку потенціалу конкурентного розвитку транспорту та оцінити ефекти його можливого впливу на економічне зростання країн та забезпечення економічної безпеки.

Застосування методики інтегрального оцінювання дозволило провести оцінку рівня розвитку транспорту країн ЄС та України [4]. На основі проведених розрахунків визначено, що в рейтингу країн, які мають найвищий рівень розвитку національної транспортної системи, до десятки лідерів входять Німеччина, Нідерланди, Франція, Великобританія, Люксембург, Польща, Данія, Італія, Литва, Чехія. Україна займає 12 місце серед країн ЄС.

З використанням інструментів кореляційного та матричного аналізу було досліджено вплив транспортного складника на економічне зростання країн (рис. 1), яке дало змогу визначити, що для 17 країн ЄС (61%) та України простежується помірна або тісна кореляція темпів економічного зростання та динаміки інтегрального індексу розвитку національної транспортної системи. Литва та Латвія мають тісну, але зворотну кореляцію економічної динаміки з рівнем розвитку транспортну. Для Німеччини, частка якої у ВВП ЄС є найбільшою (20%), яка має найрозвиненішу транспортну систему, не виявлено суттєвої кореляції економічного зростання та розвитку транспортної системи. Інші великі за розміром економіки ЄС, а саме Франція (питома вага у ВВП ЄС дорівнює 15,2%), Великобританія (15,6%), Італія (11,7%), Іспанія (7,5%), Нідерланди (4,7%), мають дуже високу кореляцію темпів економічного зростання з рівнем розвитку транспорту.

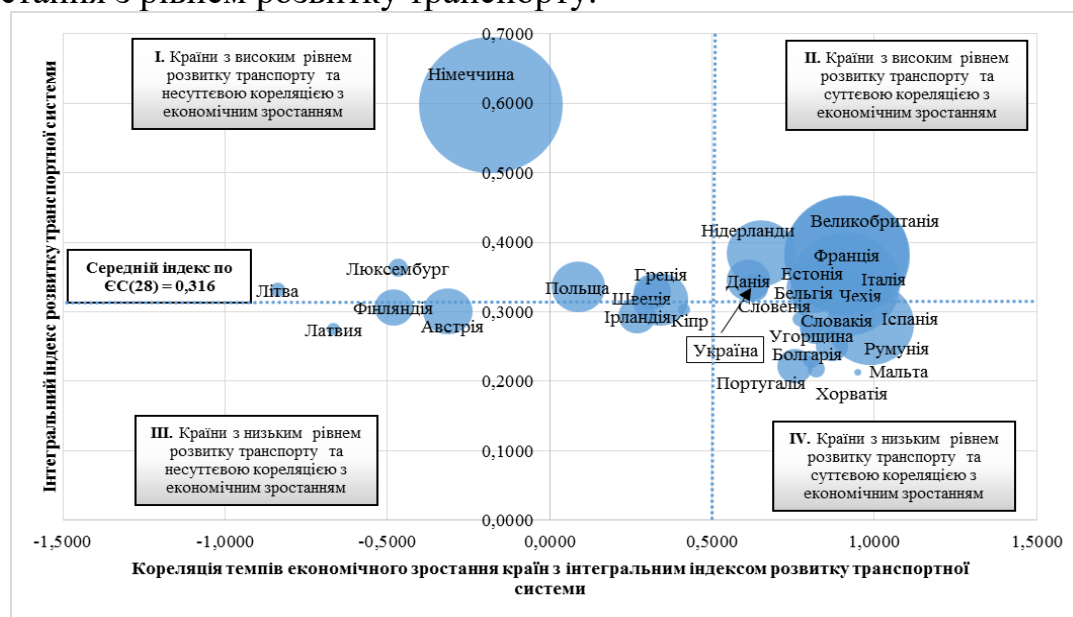

Рис. 1. Оцінка впливу транспортного складника на економічне зростання

Примітка: розрахунки автора (період аналізу 2011-2015 рр.)

Отже, транспорт, безперечно, треба розглядати як складник економічної безпеки, його роль у забезпеченні економічної безпеки полягає в реалізації умов для формування достатнього стійкого рівня економічного зростання, що дозволяє за будь-яких змін в економічній системі та потребах населення забезпечувати здатність транспорту функціонувати в кризових ситуаціях, зберігати стабільність роботи всіх елементів, підтримувати стійкість до негативного впливу загроз. У зв'язку з цим необхідним та своєчасним є розроблення механізму управління транспортною безпекою, що повинен базуватися на комплексній оцінці транспортного складника, виявленні та обґрунтуванні можливостей та загроз безпеці, системі моніторингу індикаторів безпеки.

Список використаних джерел

1. Аверічев І. М. Транспортна безпека як особливий вид економічної безпеки / І. М. Аверічев // Вод. транспорт. – 2013. – Вип. 2. – С. 53–57.
2. Гбур З.В. Заходи щодо підвищення економічної безпеки України / З. В. Гбур // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 6. – С. 52-55.
3. Голіков І.В. Теоретичні засади економічної безпеки транспортної галузі / І.В. Голіков // Бізнесінформ. – 2014. – №7. – С. 123-129.
4. Захарова О.В. Оцінка рівня розвитку транспортних систем країн як фактору забезпечення економічного зростання / О.В. Захарова, К.В. Сухова // Вісник МДУ. Серія: Економіка. – Маріуполь: МДУ, 2018. – Вип. 16. – С. 75-86.
5. Матвєєва А.В. Національна транспортна безпека: правова природа та ознаки/ А.В. Матвєєва// Право та інновації. – 2016. –№ 4 (16). – С. 9-15.
6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ № 1277 від 29.10.2013 [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>
7. Сапронов О. Виклики, ризики та загрози національній безпеці у транспортній сфері/ О. Сапронов [електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03\(6\)/10sovbts.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03(6)/10sovbts.pdf)
8. UnctadStat [electronic resource] – URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/>

Капліна Г. А.

к.ю.н., доцент

Східноукраїнський національний
університет імені В. Даля
м. Сєверодонецьк, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ В СВІТЛІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Ключові слова: приватність, захист персональних даних, лібералізація використання персональних даних.

Keywords: privacy, protection of personal data, liberalization of use song data.

Те, що право на приватність та особистість мають бути захищені, є найдавнішим принципом права. Право на приватність гарантується Конституцією України. Це, наприклад, стаття 30 – територіальна приватність (недоторканість житла), стаття 31 – комунікаційна приватність (таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції), стаття 32 – інформаційна приватність («ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків передбачених Конституцією України», «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди») і, безперечно, стаття 28, яка регламентує деякі аспекти фізичної приватності (жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям») [1].

Доволі нечітке формулювання або взагалі відсутність регламентування дозволених випадків втручання в право на приватність, обсягу та способів втручання є найбільш невирішеною проблемою в законодавчому регулюванні дотримання права на приватність, що породжує численні порушення цього права на практиці.

Найбільші порушення стосуються комунікаційної приватності. Законодавство не встановлює чітких підстав для зняття інформації з каналів зв'язку (прослуховування телефонів, мобільних телефонів чи відстеження електронних повідомлень і дій в Інтернеті), чіткий термін зняття такої інформації, а також обставини, за яких така інформація повинна знищуватися і як вона може бути використана. Гарантії законності при здійсненні зняття інформації з каналів зв'язку недостатні. Унаслідок цього ніхто не може контролювати кількість дозволів та необхідність здійснення прослуховування, а особи, щодо яких здійснювалися такі заходи, не знають про це і, відповідно, не можуть оскаржити такі дії в суді чи по-іншому захистити своє право на приватність. Також сьогодні вже очевидно, що обсяг масивів приватних даних, які доступні різним користувачам, є дуже великим, таким, що не

врегульований зовсім. Потоки приватної інформації розповсюджуються дуже швидко, і цей процес потребує уваги та регламентації.

Приватність – це ступінь в історії боротьби за права людини. Концепція прав людини надзвичайно складна. Складною є й ідея приватності. Не можна дати точного її визначення. З одного боку, людство завжди прагнуло до взаємодії, щоб ділитися з ближнім своїми проблемами. З іншого – людина прагне охороняти свої таємниці. Право залишитися наодинці – природна потреба людини. Але є інфраструктури, які створює навколо нас держава, і вони є штучними, а обмеження, що уряд прагне встановлювати для нашого приватного життя, не є природними [2].

З розвитком електронних комунікацій загострилася проблема захисту персональних даних: як використовувати закон для захисту персональних даних, у т.ч. Інтернету. Це, зокрема, принцип балансу прав індивідуума й суспільства. У різних країнах цей баланс різний. Ведеться велика дискусія про те, яким цей баланс має бути [3].

З 1 січня 2016 р. в Україні набув чинності закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 24.12.2015 №911-VIII, який доповнив статтю 62 Закону «Про банки і банківську діяльність» [4] положенням (п.10), що передбачає розширення повноважень Міністерства фінансів. Так, цим законом йому надано право отримувати дані про рахунки громадян (поточні, кредитні, депозитні тощо), операції та залишки за ними «з метою проведення верифікації і перевірки достовірності інформації», яку подають громадяни для отримання соцвиплат, пільг, субсидій, пенсій, зарплат та інших виплат з державного та місцевих бюджетів. Варто зазначити, що при нарахуванні та отриманні соцвиплат, пільг, субсидій, призначених на сім'ю або домогосподарство, така інформація надається щодо кожного із членів сім'ї або домогосподарства. Окремі експерти вважають таке втручання непропорційно широким, а саме формулювання закону – нечітким. Але для суспільства це приклад легалізації втручання в приватні дані з метою захисту державних інтересів.

Загальновідомі факти розсилання різного роду повідомлень про рекламу, купівлю товарів, таксі, типу «вітаємо, ви виграли приз» тощо. Зрозуміло, що з сучасної точки зору захисту персональних даних це порушення. Але процеси збору інформаційних баз персональних стрімко поширюються. Технологічні гіганти (GOOGLE, наприклад) мають у своєму розпорядженні великі масиви BIG Data. Сюди можна додати інтернет-маркетинг, збирання траєкторій GPS. На протидію цим явищам було прийнято Загальний регламент із захисту персональних даних № 2016/679 (GDPR). Було змінено підхід щодо оброблення даних, насамперед на основі «згоди», урегульовано використання cookies для інтернет-маркетингу, запроваджено детальні процедури для захисту

персональних даних та розслідування фактів їх порушення та заходи відповідальності.

Сьогодні розроблено Проект програми щодо імплементації GDPR у вітчизняне законодавство. Пропонується підвищити вимоги щодо проведення організаційно-технічних заходів для забезпечення захисту персональних даних. Насамперед це стосується призначення відповідальної за захист персональних даних особи, і додатково на компанії покладається обов'язок упроваджувати надійні механізми для безпеки персональних даних – шифрування, псевдонімізацію, забезпечення обмеженого доступу до місць зберігання інформації тощо [5].

Україну після прийняття такого Проекту могли визнати «GDPR-compliant state». Це гарні можливості для ІТ-сектору, тому що європейські компанії дуже ретельно ставляться до вибору контрагента з-за меж ЄС, якому довірять оброблення персональних даних резидентів ЄС. Транскордонна передача даних залишається чутливим питанням, і надання Україні статусу «GDPR-compliant state» знімає ці бар'єри, дозволяючи європейським компаніям залучати українських підрядників без додаткових гарантій та перевірок [5].

Але є й суттєві складнощі, які втілення засад GDPR принесе нашому слабкому національному бізнесу. Неможливість (заборона) використання, тобто неволодіння інформацією про клієнтську базу, коло споживачів товарного продукту або послуги, призводить до неможливості аналізу потреб ринку і, як результат, неуспішність бізнесу. Тому пропонується максимально використовувати проекти, пов'язані з обробленням персональних даних в Україні, що уможливить виведення їх з тіні. Зазначимо, що і зараз обробляються персональні дані, але це не є законним. Коли законодавчо буде дозволено тим, хто працює з надвеликими масивами даних, застосовувати і працювати з ними, то тоді можливий значний розвиток інфраструктури, і така лібералізація може сприяти глобальному прориву України.

Насамкінець зауважимо: здається, що потрібен тільки неухильний суворий захист приватності, персональних даних, і це відповідає загальним трендам розвитку законодавства ЄС. Реальне розв'язання проблеми пов'язане з розвитком регулювання інформаційних потоків з урахуванням рівня розвитку економіки. Але необхідно досліджувати можливості лібералізації правового регулювання зберігання та використання масивів даних, які накопичило та накопичує кожен день людство, і бути свідомими того, що майбутнє суспільство – це інформаційне суспільство, у якому, можливо, будуть змінені засади приватності.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996р. за № 254к/96-ВР./ [Електронний ресурс]. Офіційний веб-портал Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/254к/96-вр>.
2. Warren S. D., Brandeis L. D. The Right to Privacy // Harvard Law Review. — 1890. — Vol. 4. — P. 193–220.
3. Саймон Девіс. Що таке приватність у мережі?/ Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=997528096>.
4. Закон України «Про банки і банківську діяльність»// Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 5. – Ст. 30.
5. Мельник О., Ізотов Д. GDPR та Україна: quo vadis? // Юридична газета від 13 листопада 2018р. – №46. – С. 14-15.

Кириленко В. І.

д.е.н., професор

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

Кириленко Л. М.

к.е.н., доцент

Київський національний
університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Шевченко М. М.

к. ф. н., доцент

Національна академія державного
Управління при Президентові України

м. Київ, Україна

МІСЦЕ КОМПАРАТИВІСТИКИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАНЬ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ-АНАЛІТИКА У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Ключові слова: компаративістика, система забезпечення національної безпеки, філософія професійної освіти, експертно-консультативна компетентність.

Keywords: comparativistics, system of providing of national security, philosophy of professional education, expert-advisory competence.

Значна специфіка та складність процесів у сфері забезпечення міжнародної та національної економічної безпеки, обмежені можливості чи взагалі неможливість застосування традиційних підходів до розроблення та

реалізації ефективної економічної політики, відсутність ефективних технологій забезпечення національної економічної безпеки, що враховують особливості глобальних трансформацій, зумовлюють потребу в розробленні теоретико-методологічних засад забезпечення національної економічної безпеки. Водночас на сьогодні залишається недостатньо вивченим принципово новий погляд на удосконалення системи економічної безпеки України відповідно до міжнародних стандартів побудови систем державного управління в цій специфічній сфері. Це зумовлює:

1) актуальність компаративних досліджень систем національної економічної безпеки іноземних держав та оцінки можливості його використання у вітчизняній державно-управлінській практиці забезпечення економічної безпеки;

2) постановку загальної проблеми розроблення й невідкладного впровадження нової філософії професійної освіти в галузі знань «Економіка», яка пропонує надійні методологічні орієнтири для організації ефективної підготовки майбутніх фахівців-аналітиків у сфері економіки.

Ця обставина й визначає зв'язок загальної проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завданнями як безпосередньо у сфері створення й широкого впровадження інноваційних технологій у галузі знань «Економіка», так і опосередковано, через інноваційну підготовку нової генерації фахівців-аналітиків у сфері економіки, здатних розробляти та успішно використовувати ці технології. Проведений аналіз світоглядно-методологічних та педагогічних аспектів підготовки фахівців-аналітиків у сфері економіки, яку здійснюють у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана, теоретико-методологічних основ і сучасних підходів до розуміння проблем економічної аналітики дає можливість зробити такі висновки:

а) когнітивна компонента експертно-консультативної компетентності фахівців-аналітиків у сфері економіки включає: соціальну онтологію економіки; соціальну аксіологію економіки; методологію економічної аналітики; сукупність знань щодо змісту та спрямованості основних тенденцій глобальних трансформацій, які мають місце у сучасному світі, зокрема, процесів економічної та фінансової глобалізації, що дозволяє визначати основні виклики та загрози міжнародній економічній безпеці, їх вплив на національну економіку; сукупність знань щодо змісту та спрямованості основних тенденцій розвитку соціально-економічних та політичних процесів, які мають місце в сучасному суспільстві, щодозволяє визначати основні виклики та загрози національній економічній безпеці; сукупність знань щодо значущих структурних елементів системи національної економіки, що забезпечують її самозбереження і розвиток в умовах глобальних трансформацій; сукупність знань щодо зарубіжного досвіду забезпечення національної економічної безпеки та можливостей його впровадження у вітчизняну державно-управлінську практику;

б) імплементація до змісту навчальної програми підготовки фахівців-аналітиків освітньо-кваліфікаційного рівня магістрів за спеціалізацією «Економічна аналітика» спеціальності «Економіка» тем з компаративістики надасть фундаментальні знання з цієї дисципліни та дасть змогу сформувати інформаційну, методологічну та прогностичну культуру, що є необхідними фахівцю-аналітику в осмисленні вітчизняного та зарубіжного досвіду забезпечення національної економічної безпеки й соціально-економічного розвитку країни, у розробленні перспективних моделей, а саме: комплементарної моделі системи економічної безпеки України, моделі соціально-економічного розвитку, моделі входження України у світовий економічний простір.

Що стосується конкретних механізмів і можливостей компаративістики в системі підготовки фахівців-аналітиків в економічній сфері, то можна виокремити ряд аспектів:

1) компаративістика дає можливість системного пізнання зарубіжного досвіду розроблення та реалізації економічної політики, забезпечення національної економічної безпеки;

2) шляхом узагальнення та систематизації зарубіжного досвіду забезпечення національної економічної безпеки компаративістика надає можливість виявити основні норми й цінності культури економічної безпеки іноземних держав;

3) компаративістика дає можливість мобілізувати ресурси вітчизняної освіти для вирішення поточних завдань забезпечення національної економічної безпеки на сучасному етапі державного будівництва України з урахуванням зарубіжного досвіду в цій специфічній сфері;

4) компаративістика дає можливість сформувати професійні компетенції, що є запорукою реалізації інформаційно-аналітичної функції управління економічною безпекою, а саме: бути здатним формувати інформаційні бази для розроблення та прийняття оперативних, тактичних і стратегічних управлінських рішень у сфері економіки; бути здатним здійснювати верифікацію та структурування інформації щодо змісту, структури, спрямованості, пріоритетності, тенденцій розвитку та впливу викликів і загроз економічній безпеці, а також проблем державного управління економічною безпекою, яка отримується з різних джерел; бути здатним проводити комплексний аналіз загроз економічній безпеці, проблем державного управління економічною безпекою при плануванні та здійсненні інноваційних проектів; бути здатним проводити комплексний аналіз стану і перспектив розвитку зовнішньополітичних, зовнішньоекономічних, військово-політичних зв'язків та їх вплив на міжнародну й національну економічну безпеку; бути здатним проводити комплексний аналіз стану та перспектив розвитку системи національної економічної безпеки в контексті глобальних трансформацій простору безпеки; здійснювати критичну оцінку інформації щодо процесу та наслідків реалізації економічної політики і конструктивно, на основі застосування методів аналізу та синтезу, готувати пропозиції щодо прийняття

керівництвом фірми/держави необхідних управлінських рішень; уміти використовувати паспорти загроз національній економічній безпеці для вирішення професійних завдань у сфері державного управління економічною безпекою; уміти використовувати інформаційні технології для вирішення різноманітних дослідницьких та адміністративних завдань;

5) компаративістика дає можливість сформувати професійні компетенції, що є запорукою реалізації експертно-аналітичної функції управління економічною безпекою, а саме: бути здатним творчо використовувати основні наукові положення глобалістики, загальної теорії управління, загальної теорії безпеки, теорії національної економічної безпеки, а також наукові методи гуманітарних, соціальних та економічних наук при виконанні експертно-аналітичних робіт, обумовлених цілями та завданнями забезпечення міжнародної та національної економічної безпеки; володіти сучасними методами експертних досліджень в професійній діяльності; бути здатним здійснювати соціальну експертизу нормативно-правових актів з метою виявлення потенційних загроз міжнародній та національній економічній безпеці; бути здатним здійснювати експертну оцінку чинників ризику, здатних створювати соціально-економічну та зовнішньоекономічну ситуації критичного характеру;

6) компаративістика дає можливість сформувати професійні компетенції, що є запорукою реалізації проектної функції управління економічною безпекою, а саме: уміти систематизувати та узагальнювати інформацію про реалізацію економічної політики, готувати пропозиції щодо удосконалення організаційно-правових засад механізмів реалізації вказаної політики; висувати інноваційні ідеї з питань удосконалення управління економічною безпекою й нестандартні підходи до реалізації вказаних ідей; бути здатним до кооперації зусиль управлінців, експертів та аналітиків при розробленні та реалізації міждисциплінарних проектів, спрямованих на підвищення ефективності та результативності діяльності органів публічної влади й економічної безпеки, а також до творчої роботи в суміжних галузях, стан справ, у яких здійснює безпосередній вплив на реалізацію національних інтересів;

7) компаративістика дає можливість сформувати професійні компетенції, що є запорукою реалізації науково-дослідної функції управління економічною безпекою, а саме: володіти методами і спеціальними засобами для аналітичної роботи й наукових досліджень проблем реалізації економічної безпеки; володіти методикою аналізу світової та державної економічної політики, підходами глобалістики, менеджменту та загальної теорії безпеки для обґрунтування (уточнення) функцій та основних завдань щодо діяльності держави у сфері забезпечення економічної безпеки.

Отже, компаративістика є одним з основних чинників, що впливає на рівень підготовки сучасного фахівця-аналітика у сфері економіки. Усебічна та об'єктивна оцінка ролі та місця компаративістики в системі професійних знань сучасного фахівця-аналітика має важливе значення для прийняття обґрунтованих рішень та вироблення дієвих заходів щодо її використання.

Список використаних джерел

1. Глобальна та національна безпека: підручник / автор.кол.: В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук; за заг. ред. Г.П. Ситника. – К.: НАДУ, 2016. – 784 с.
2. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки: Монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с.

Клюс Ю. І.

д.е.н., професор
Східноукраїнський національний
університет імені В. Даля
м. Сєвєродонецьк, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Ключові слова: соціальна згуртованість, розвиток, діалог, країна
Keywords: social cohesion, development, dialogue, country

Соціальна згуртованість є однією з фундаментальних цінностей суспільства, що забезпечують його ефективний розвиток в умовах глобальних економічних викликів. Незалежно від форми устрою, фактично, будь-яка державна система намагається сформувати згуртоване суспільство, що має бути основою для усього соціально-економічного життя. Дослідження проблематики соціальної згуртованості перманентне в історії людства та обумовлене її соціальним значенням, високим рівнем ресурсного потенціалу щодо реалізації масштабних соціальних проектів та забезпечення соціальної стабільності та безпеки.

За даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, у 2017 р. аутсайдерами в рейтингу економічного розвитку регіонів були Волинська (21 місце), Закарпатська (22 м.), Черкаська (23 м.), Донецька (24 м.) та Луганська області (25 м.) [3]. На жаль, останньому рейтингу не здійснювалась оцінка економічної та соціальної згуртованості, але у 2015 р. такий рейтинг було побудовано: зокрема, за показниками економічної й соціальної згуртованості Миколаївська область обіймала 17, Чернігівська – 21, Кіровоградська – 22, Донецька – 24 та Луганська – 25 місце [2]. Тобто можемо казати про відсутність взаєморозуміння й конструктивної співпраці між усіма учасниками економічної діяльності, включаючи органи регіональної влади. Ураховуючи вищезазначене, вважаємо за доцільне розгляд інноваційних підходів до забезпечення соціальної згуртованості в

умовах глобальних економічних викликів, одним з яких пропонуємо розглянути соціальний діалог.

Соціальний діалог – це складне суспільне явище, взаємодія різних соціальних груп і владних структур щодо узгодження їх інтересів у політичній, соціально-економічній і трудовій сферах.

У широкому розумінні соціальний діалог – це суспільний діалог між класами й соціальними групами за погодженням їх інтересів у політичній та економічній сфері, а також у сфері праці. У цьому сенсі передбачається широкий формат учасників: дві, три або більше сторін на партнерській основі рівноправно беруть участь у діалозі, причому жодна зі сторін не домінує з огляду на свій статус і не має переваг.

У вузькому розумінні соціальний діалог – це визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень у сфері праці сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців і держави.

Соціальний діалог є узгодженням на різних рівнях напрямків розвитку країни, регіону або окремих підприємств. При цьому важливим елементом, навколо якого організований цілий комплекс діяльності партнерів, є можливість приділення уваги різноманітним інтересам соціальних груп при прийнятті рішень, встановленні стратегічних цілей і розробленні програм розвитку. Функції соціального діалогу полягають у тому, що завдяки можливості артикуляції й модифікації своїх інтересів соціальні партнери можуть досягти взаєморозуміння, що також спричиняє більш високий рівень їх ідентифікації з вмістом згоди і вироблених у цих рамках програм діяльності. Пошук компромісу – це головна мета впровадження концепції соціального діалогу. У більшості країн Європи набутий досвід від її реалізації свідчить, що від досягнутого суспільного компромісу виграють усі сторони соціального діалогу.

Особливістю впровадження соціального діалогу в Україні є той факт, що на відміну від більш розвинутих у цьому сенсі держав цей процес є складником становлення нашого суспільства, фактично – це механізм його побудови, який пронизує всі сфери життя: економічну, політичну, соціальну; це, образно кажучи, цементний розчин, від якості якого залежить міцність нашої держави.

Вищевикладене дає підстави зробити висновок про те, що в умовах, які склалися в Україні, головну роль у впровадженні соціального діалогу покладено саме на державу. Державні органи мають створити належні умови, починаючи з розроблення та впровадження відповідної законодавчо-нормативної бази, інструментів стимулювання щодо розвитку соціального діалогу на всіх рівнях соціально-економічних взаємовідносин. Тільки за таких умов можна розраховувати на оптимістичний сценарій упровадження соціального діалогу в країні. Упровадження регіональної системи економічних відносин на засадах соціального діалогу в умовах глобальних економічних викликів, яка

відповідатиме всім необхідним характеристикам, насамперед у вищезазначених регіонах нашої країни, дасть можливість діяти порозуміння між владою, бізнесом та територіальною громадою і забезпечить підґрунтя для їх подальшого сталого розвитку. Крім того, визначені групи факторів розвитку регіональних економічних відносин, які допомагають виявити саме ті, на які можливо впливати та формувати сприятливі умови, а також ті, на які неможливо впливати, але необхідно враховувати для забезпечення сталого функціонування економічної системи будь-якого регіону.

Список використаних джерел

1. Зеленко О. О. Інтеграція соціального діалогу в систему економічних відносин регіону / О. О. Зеленко // Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. – 2018. – № 1(108) – С. 147–153.
2. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2015 р. / Департамент регіонального розвитку Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – К., 2015. – 90 с.
3. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за січень-грудень 2017 р. / Департамент регіонального розвитку Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – К., 2018. – 89 с.

Котенок А. Г.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,

м. Київ, Україна

Котенок Д. М.

к.е.н., доцент,

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Ключові слова: економічна теорія, економічна динаміка, економічний розвиток, економічний прогрес, економічне зростання.

Keywords: economic theory, economic dynamics, economic development, economic progress, economic growth.

Становлення і розвиток економічної теорії було залишити поза увагою питання про економічний розвиток і, зокрема, його форму – економічну динаміку.

Предметом дослідження ця форма стала не відразу, а тільки з появою особливостей у власне розвитку економіки – швидких, помітних на невеликих відрізках часу змін в економічних показниках. Але і самі ці показники визначилися неодноразово. Сучасна система показників економічного розвитку об'єднує як грошовий вимір, так і матеріальний і нематеріальний бік життєдіяльності людини.

Тому зазначені два аспекти аналізу економічної динаміки варто пов'язувати з показниками і критеріями економічного розвитку, а також урахувати їх взаємозумовленість. Економічне зростання, прогрес і розвиток вимагають врахування проявів економічної динаміки.

В економічному контексті під динамікою прийнято вважати відносно швидкі, помітні зміни в макроекономічних показниках – величині ВВП, темпи зростання обсягів виробництва, зовнішньоторговельних доходів тощо. Це означає, що характеристика «динамічна економіка» стала застосовуватися в умовах реально економічного зростання, яке спостерігається.

Коротко зупинимося на змістовому аспекті теоретичного аналізу економічної динаміки. Узагальнено під динамікою можна розуміти поступальний розвиток економіки і в цілому всього суспільства, тобто прогресивний розвиток. При цьому у взаємодії економічних явищ відбуваються зміни, зумовлені новими, у порівнянні зі статичними, законами, що це в кінцевому підсумку породжує суспільно значущі наслідки.

Багато вчених визнають, що змістом динаміки є мінливість, рухливість економічних явищ і процесів. Проте варто зазначити, що під час наукових розвідок та пізнання цих змін існують певні дослідницькі труднощі. Відзначимо, що в науковому середовищі сформулувалася усталена думка про те, що результати економічного прогресу, досягнувши якоїсь «критичної маси», починають втрачати своє значення, поступаючи місцем морально-культурним сторонам життя людини. Загальним його результатом є матеріальний добробут, що забезпечується виробництвом.

В економіці динаміка характеризується п'ятьма зрушеннями – збільшенням населення, збільшенням капіталу, зміною методів виробництва, зміною форми організації праці та капіталу для цілей виробництва, посиленням різноманіття і витонченості людських потреб [1, с. 331-332].

Відзначимо, що ядром економічної динаміки є економічна рівновага. Таке твердження, на наш погляд, є справедливим. Вважаємо, що економічна рівновага – це сутнісна, абстрактно-логічна основа економічної динаміки, яка з'явилася як результат формальних виразів

стану економіки, близького до рівноважного стану або нерівноважного. ідеально-абстрактну рівновагу можна показати на прикладі математичних формул. Але реально відобразити і рівновагу, і нерівновагу можна тільки за допомогою статистики, порівняльного аналізу фактичних даних. Тому можна стверджувати, що початок теорії економічної динаміки поклали прояви економічної циклічності, яка реально спостерігалася у стані виробництва та споживанні.

Узагальнення робіт авторитетних учених, доповнене фактичним станом справ в економічному розвитку вітчизняної і світової економіки, дозволяють зробити деякі висновки щодо теорії економічної динаміки та її прикладного значення.

Згідно з усталеною традицією розділяти економічні відносини за рівневою ознакою на мікро- і макроекономіку, звернемося до можливостей вивчення динаміки на цих рівнях. Зміст мікроекономіки визначається за великим рахунком лише двома параметрами – ринком і поведінкою людини або фірми. Ринок – це, насамперед, попит і пропозиція товарів і послуг. Будь-які зміни в їх співвідношенні викликаються коливаннями настроїв продавців (виробників) і покупців (споживачів). Їх взаємодія опосередковується цінами, доходами і витратами. Будь-які варіанти цієї взаємодії показані на численних прикладах, включаючи схематичне відображення на графічних рисунках. Додамо сюди різні поєднання еластичних і нееластичних попиту, пропозиції та цін, дефіциту і надлишку, втрат і надлишків, а також бюджетні обмеження, ефект заміщення, то стане зрозуміло, що динамічність процесів у цьому випадку постає як калейдоскоп, як імовірнісні конфігурації мінливості названих параметрів. Тут фактичні дані в грошовому вираженні відіграють допоміжну роль. Переважаючими відрізками часу тут є короткострокові періоди. Певну допомогу надає математичний апарат, показуючи можливі й реальні тенденції за названими параметрами. Вважаємо, що уявно представлені, абстрактні моделі мікропроцесів майже необмежені. Практичне значення перспектив розвитку на мікрорівні реалізується за допомогою середньострокових планів та діяльності зі скорочення ризиків.

Практичне значення мають обидва прояви, але на макрорівні їх більше: можливості прогнозу, сценаріїв. Вони реалізуються за допомогою економічної політики. На макрорівні – пізнавальне значення, можливості абстрактних моделей, практичне значення малопомітно.

На макрорівні картина складається інша. Динамічні процеси тут представлені іншими масштабами – сукупним попитом і сукупною пропозицією, формуванням валового внутрішнього продукту, загальнонаціональними феноменами – безробіттям й інфляцією. Тому зростають можливості прогнозування, використання в плануванні сценарного підходу. Макроекономічна динаміка у своїй основі має середньострокові і довгострокові періоди часу. Важливою умовою на

цьому рівні є діяльність держави. Більше можливостей з'являється у статистичного аналізу.

Звернемо увагу на одну обставину, що пояснює аналітичне і прикладне значення економічної динаміки: поряд з визнаними, явними умовами-причинами змін існують і приховані, неявні причини й обставини. Такий стан пояснюється тим, що в економіці взаємодіють не тільки попит і пропозиція, а й виробництво, обмін, розподіл і споживання. Зміни, що відбуваються в одній зі структурних ланок цієї системи, самі по собі динамічні. Вони можуть проходити не тільки в якийсь черговості, а й одночасно. Тому наслідки і результати економічної динаміки не можуть бути пізнані. Погодимося з висновком А. Сміта і лауреата Нобелівської премії Ф. Хайєк у тому, що пізнання всіх без винятку закономірностей економіки неможливе. Але якщо є такі сфери економічних відносин, які до певного часу є неявними, невідомими, то не можна достовірно визначити всі ефекти економічної політики й майбутні результати розвитку.

Залишається актуальним і не вирішене досі питання про можливість математичного аналізу знизити ступінь невизначеності економічної динаміки. Відповідь на це питання не може бути однозначною. Економічна наука давно й активно вдається до методів математичних наук. Математика й економетрика, безумовно, є потужним інструментом у виявленні кількісних залежностей рівноваги або нерівноваги попиту-пропозиції, витрат і випуску продукту. Розпочавшись з алгебри рівнянь, економіко-математичний аналіз був представлений у подальшому інтегральними і диференціальними рівняннями, міжгалузевими балансами. Сьогодні він представлений також лінійними програмуванням і теорією ігор. Базові залежності в макроекономічних параметрах завжди задані структурою потреб, чисельністю населення та природно-природного ресурсною базою. Необхідність виявлення їх перспективного руху очевидна.

Список використаних джерел

1. Кларк Дж. Б. Распределение богатства. – М., 2000. – 367 с.
2. Van der Ploeg, F. Political economy of dynamic resource wars / van der Ploeg, F. // Journal of Environmental Economics and Management. – 2018. – № 92. – P. 765–782.
3. Zagonari, F. Learning and dynamic choices under uncertainty: From weighted regret and rejoice to expected utility / Zagonari, F. // Managerial and Decision Economics. – 2019. – № 40. – P. 292–308.

Кудлай В. Г.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна.

АГРОПРОМИСЛОВА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК МЕЙНСТРИМ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРОБІЗНЕСУ

Ключові слова: агроінтеграція, агрохолдинг, аграрний бізнес, сільське господарство, вертикальна та горизонтальна інтеграція.

Keywords: agricultural integration, agricultural holding, agricultural business, agriculture, vertical and horizontal integration.

Сучасною тенденцією розвитку міжнародної економіки є активізація агропромислової інтеграції й посилення її ролі у зростанні агропромислового виробництва та вирішенні питання продовольчої безпеки. Отже, надзвичайно актуальним і важливим є імплементація світових успішних кейсів розвитку вертикальних і горизонтальних взаємовідносин між суб'єктами агробізнесу до економічних реалій вітчизняних агропромислових підприємств. Агропромислова інтеграція є потужним інструментом підвищення економічної, соціальної та екологічної ефективності агропромислового виробництва, посилення конкурентоспроможності підприємств на вітчизняному та міжнародному ринках, зростання продуктивної зайнятості, рівня і якості життя населення. Сучасні напрямки агропромислової інтеграції, беззаперечно, повинні ставити за мету дотримання принципів сталого розвитку суспільства, які визначені в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року».

Питанням сутності агропромислової інтеграції, аналізу й узагальнення досвіду міжгалузевих зв'язків в агропромисловому комплексі присвячені праці В.Андрійчука [1], Я. Гадзало [2], П.Гайдуцького [3], С.Дем'яненка [5], О.Єранкіна [5], В.Кудлай [7], М.Хорунжого [10]. Процеси глобалізації і трансформації економічних відносин в АПК потребують дослідження, аналізу та формування перспективних напрямків розвитку агропромислової інтеграції.

Спираючись на наукові дослідження та практичні розробки щодо сучасного стану та перспектив розвитку міжгалузевих взаємовідносин суб'єктів агробізнесу, а також на результати власних наукових досліджень розвитку сільського господарства, виокремлено такі актуальні аспекти.

Вітчизняний агропромисловий комплекс займає лідерське місце в економіці України. Так, за підсумками 2018 року, 39% валютних надходжень (18,6 млрд дол.) до Державного бюджету України забезпечив

агропромисловий комплекс. Соняшникова олія, кукурудза та пшениця забезпечили майже 58% усього експорту агропродукції.

Україна посідає п'яте місце серед постачальників аграрної продукції до ЄС. До країн ЄС експорт продукції АПК з України зріс у 1,5 рази і становить 6,3 млрд дол. США. За цей же період частка країн ЄС у географічній структурі аграрного експорту зросла з 27,4% до 33,5%. Натомість Україна посідає 16 місце серед 20 найбільш важливих імпортерів агропродукції з ЄС. За підсумками 2018 року, Україна є третьою серед світових експортерів кукурудзи, пропустивши вперед США і Бразилію. З експорту насіння олійних культур, соняшникового масла, ячменю, рапсу, горіхів, сої, курятини, вершкового масла Україна є серед світових лідерів.

Отже, можемо констатувати позитивну динаміку зростання частки українського експорту серед світових експортерів агропродукції. Це, насамперед, відбулося за рахунок інтеграційних взаємовідносин в агробізнесі, створення вертикально інтегрованих об'єднань – агрохолдингів. Саме вертикальна інтеграція забезпечує:

- стабільне надходження сировини в достатніх обсягах і високої якості на переробку, а потім в оптову й роздрібну мережу як внутрішнього, так і міжнародного ринків агропродукції;
- можливість інвестування в усі ланки виробничого ланцюжка – від виробництва кормів, добрив, насіння та інших елементів матеріально-технічної бази до налагодження ефективного збуту кінцевої продукції, створення бренду й репутації;
- запровадження сучасних агро-інновацій в управління, виробництво, закупівлі, продажі, логістику, біобезпеку, захист власності й матеріально-технічних ресурсів від несанкціонованого втручання, розвиток персоналу;
- контроль за якістю виготовлення продукції на всіх виробничих ланцюжках;
- контроль за формуванням витрат на виробництво продукції, їх зниження;
- контроль за формуванням доходів на всіх ланцюжках («від лану до поля») виробництва аграрної сировини і продукції;
- запровадження системи екологічного менеджменту на всіх етапах виробництва;
- запровадження енергоефективних технологій та технологій енергозбереження.

Для сучасного агропромислового виробництва в Україні характерним мегатрендом є тенденція до посилення концентрації капіталу й виробництва. Так, протягом 2005-2016 років відбулося скорочення чисельності аграрних підприємств майже на 15% з одночасним перетворенням їх на структурні підрозділи або дочірні підприємства великих вертикально-інтегрованих компаній [8]. На сучасному етапі

розвитку агробізнесу можна спостерігати тенденцію до зростання інвестування капіталу як вітчизняного, так й іноземного, у підприємства олієжирової, борошномельної, хлібопекарської, цукрової, м'ясомолочної промисловості. Агропромислова інтеграція дає можливість потужним агрохолдингам мати широкий доступ не лише до продовольчих ринків, а й ринків капіталу, знань, інновацій і бути піонерами в цих сферах.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Українські агропромислові компанії на світових фінансових ринках капіталу / Андрійчук В. Г. // Економіка та підприємництво : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; редкол.: І. М. Рєпіна (голов. ред.) [та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2017. – Вип. 38. – С. 245–261.
2. Гадзало Я. М. Сучасні виклики модернізації аграрної політики України [Електронний ресурс] / Я. М. Гадзало, Ю. Я. Лузан // Вісник аграрної науки. – 2017. – №11. – С. 9-22. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaan_2017_11_4
3. Гайдуцький П.І. Структурні перекоси і ризики кризи в АПК // Економіка АПК. – №7. – 2014. – С. 38-46.
4. Данкевич А.Є. Розвиток інтегрованих структур у сільському господарстві : [Монографія] / Данкевич А.Є. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 350 с.
5. Дем'яненко С.І. Агрохолдинги в Україні та їх вплив на розвиток сільських територій / [С. І. Дем'яненко, О. О.Єранкін, М. М. Коцупатрий та ін.]; за заг. ред. С. І. Дем'яненка. — К.: КНЕУ, 2013. —350 с.
6. Коденська М.Ю. Формування організаційно-економічного механізму функціонування вітчизняних агрохолдингів / М.Ю. Коденська // Агросвіт. – К. : Науково-практичний журнал РВПС України НАН України, 2009. – № 2. – С. 44-48.
7. Кудлай В.Г. Проблеми та перспективи зайнятості жінок в аграрній сфері України в умовах євроінтеграційних процесів / Кудлай В. Г. // Економіка та підприємництво : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; редкол.: І. М. Рєпіна (голов. ред.) [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2017. – Вип. 38. – С. 296-304.
8. Кудлай В.Г. Сучасні тренди розвитку великих агропромислових формувань // Стратегічні пріоритети розвитку аграрних формувань: аналітико-прогнозні тренди»: колективна монографія / За заг. ред. В.К. Савчука, - К.: ЦП «Компринт», 2018. – С.156-170.
9. Третяк Н.М. Стратегічні засади розвитку агропромислових формувань України [Електронний ресурс] / Н.М. Третяк – Режим доступу : http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4508/1/Tretyak_PP_Article_2003_T7.pdf.
10. Хорунжий М.Й. Завдання національної аграрної політики на сучасному етапі / М. Й. Хорунжий // Економіка АПК. – 2014. – № 2. – С. 22-29. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2014_2_4

Кужель М. Ю.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

НАПРЯМИ ЗМІН ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ В РУСЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Ключові слова: освіта, зміни, ефективність, реформи, добробут суспільства, європейська інтеграція.

Keywords: education, change, efficiency, reform, welfare of society, European integration.

Європейські країни пройшли тривалий еволюційний шлях реформування освіти. Україна з метою підвищення рівня добробуту суспільства має використати революційний шлях радикальних змін, адже наша країна накопичила проблеми, що призвели до значної деформації та відставання від вимог суспільства й часу. Система освіти України протягом усього періоду незалежності перебуває у стані реформування. За даними інституту статистики ЮНЕСКО [1], з початку 1970-х до середини 2010-х р. співвідношення здобувачів вищої освіти до загальної чисельності населення відповідного віку (валовий коефіцієнт зарахування) у світі зросла з 10% до 32%, у Західній Європі та Північній Америці – з 31% до 76%, в Україні – з 41% до 82%. Незважаючи на суттєве зростання частки "економіки знань", більшість випускників університетів України не працює за фахом та незадоволені станом та якістю освіти [2].

Невідповідна освіта істотно гальмує економічний розвиток держави через нездатність дипломованих спеціалістів не лише створювати нові знання, генерувати інновації, розвивати сучасні технології, а й ефективно використовувати наявну інформацію. Це, зокрема, призвело до втрати Україною як у науковому, так і практичному аспекті, галузей наукоємної промисловості. Новий Закон України «Про вищу освіту» [3], прийнятий у 2014 році, не розв'язав багатьох фундаментальних проблем, але створив підґрунтя для розбудови освіти європейського рівня.

Проте для якісного впровадження реформ необхідно приведення у відповідність значної кількості підзаконних нормативних актів – постанов Кабінету Міністрів, постанов Міністерства освіти і науки, що на сьогодні частково мають суперечливий основному закону характер. Особливої уваги потребують аспекти дерегуляції, децентралізації, реформування управління закладами освіти. Також варто зазначити, що європейський освітній простір змінюється на вимоги мінливого зовнішнього середовища, а відсутність системного моніторингу цього процесу та цільової імплементації стандартів призводить до хаотичності здійснення

реформ освіти України. Негативно впливає й відсутність послідовної системи моніторингу та оцінки освітніх реформ, що спричиняє неузгодженість та непослідовність наявних кроків змін.

На жаль, зміни в освіті Україні не підкріплені плановими економічними розрахунками та не дають змоги якісно розрахувати економічну ефективність їх реалізації. Також цей процес ускладнюється недостатньою прозорістю інформації про перебіг реформ, зокрема щодо приведення у відповідність стандартів після підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Важливими є також методи розроблення, затвердження, система інститутів прийняття управлінських рішень, що на сьогодні вимагає доопрацювання та вдосконалення.

Індикативними відмінностями є розбіжності між вимогами внутрішніх систем забезпечення якості вищої освіти, що містяться в стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) [3] і в Законі України "Про вищу освіту", прийнятому у 2015 році [4]. Зокрема, європейські стандарти зосереджують увагу на необхідності розвитку вищих навчальних закладів із залученням внутрішніх та зовнішніх суб'єктів у процедуру забезпечення якості, що є частиною стратегічного управління. ESG декларує необхідність заохочувати студентів до активної участі в розвитку освітнього процесу та відображати цей підхід під час оцінювання.

Суттєвими недоліками, що мають бути скореговані у процедурі впровадження європейських стандартів, є усунення акцентів на відтворенні формальних процедур та вимог, недостатньої прозорості та складності визначення ефективності. За стандартами вищі навчальні заклади повинні забезпечувати збір, аналіз та використання інформації, необхідної для ефективного управління освітніми програмами та іншими видами діяльності. Поточним черговим завданням змін в освіті є узгодження вітчизняного переліку галузей знань та спеціальностей з Міжнародною стандартною класифікацією освіти [5].

Позитивним аспектом здійснення реформ у вітчизняній освіті є участь України в реалізації цілей сталого розвитку до 2030 року. Проте в Україні лише Національна академія педагогічних наук України у відповідних документах узагальнює результати аналітичних досліджень учених Національної академії наук України. Узагальнені показники досягнення освіти на всіх рівнях системи освіти відсутні, що потребує зміни. Упровадження показників для подальшого ходу реформ дозволить виміряти ефективність управлінських рішень, порівняти цільові значення регіональних систем освіти з міжнародними та національними показниками, оцінити тенденції розвитку.

Отже, узгодження вітчизняної освіти з європейськими нормами є негайною вимогою часу для підвищення добробуту суспільства. Не лише комерційний ефект є наслідком змін, освіта є осередком створення інновацій, проведення прикладних досліджень, експертизи проектів,

консультаційної, культурної діяльності, адже саме університети розробляють сценарії та прогнози розвитку для держав, регіонів, галузей, аналізують ймовірні майбутні виклики та можливі відповіді.

Список використаних джерел

1. UIS.STAT [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.uis.unesco.org>.
2. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naqa.gov.ua/istoriia-ahentstva/>.
3. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). – К.: ТОВ “ЦС”, 2015. – 32 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf.
4. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Institute for Academic Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ed.ac.uk/institute-academic-development/learning-teaching/cpd/cpd>.

Кулага І. В.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

Козловська Л. С.

к.філол.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

Ткаченко О. В.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ДОВІРА ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Ключові слова: довіра, інституціональна довіра, міжособистісна довіра, мова, міжкультурна комунікація, недовіра, національна безпека.

Keywords: trust, institutional trust, interpersonal trust, language, intercultural communication, distrust, national security.

Довіра становить основу збереження та формування нового світового економічного порядку. Недооцінка цього цивілізаційно-культурного фактору призводить до різнопланових кризових явищ. Так, кризи XX та XXI ст. продемонстрували, що проблеми в економіці, зокрема на фінансовому ринку, відбуваються внаслідок втрати довіри до фінансово-кредитних установ, а отже, зниження (або повної втрати) дієвості більшості фінансових інститутів. Світова економічна криза 2008-2009 рр., довела, що загострення соціально-економічних суперечностей спричиняє загрозу економічній безпеці будь-якої країни. Так, наприклад, в Україні вона призвела до виникнення широкого кола ошуканих вкладників та постраждалих від недобросовісних забудовників житла, що так само, як і високий рівень корупції в державній системі, не сприяли формуванню довіри як фактору національної безпеки. Крім того, інституційними передумовами загострення проблеми довіри в економіці України є: нерозвиненість пенсійної і страхової системи, відсутність сучасної системи надання соціальних послуг, що провокує виникнення проблем у житлово-комунальному секторі, у сфері охорони здоров'я, освіти, веде до нарощування бюджетних витрат і збереження високої інфляції тощо. Розв'язанню цих проблем заважає недовіра населення до перетворень у соціальній сфері. Отже, у цих умовах дослідження проблематики дефіциту довіри є особливо актуальним.

Саме довіра є індикатором соціального здоров'я суспільства, гармонійності інтересів його членів, рівня демократичності та відкритості, визнання всіма учасниками взаємовідносин різного характеру певних усталених стандартів поведінки. «Довіра – це очікування, що виникає у членів суспільства, того, що інші його члени будуть поводитися більш чи менш передбачувано, чесно і з розумінням до потреб оточення, відповідно до деяких загальних норм» [4].

Провідними науковцями сформульовано цілий ряд функціональних визначень довіри. Так, А. Селігмен, Н. Луман, Р. Майер розглядають довіру переважно в інституціональному контексті, пов'язуючи з упевненістю та надійністю функціонування соціальних систем. Дж. Коулмен визначає довіру як ставку на майбутні дії інших, зважаючи на обов'язкову наявність ризику у відносинах довіри. Ф. Фукуяма характеризує довіру в етичному контексті, пов'язуючи з очікуванням дієвості моральних норм та наявністю в учасників взаємодії таких якостей як: порядність, чесність, правдивість, доброзичливість. Л. Закер, Р. Емерсон, К. Кук розглядають довіру в контексті аналізу взаємних обсягів трансакцій, з урахуванням узятих обов'язків та взаємних очікувань [1].

Отже, довіру можна розглядати як очікування поведінки, яка відповідатиме нормам, правилам та обмеженням, що регламентовані формальними та неформальними інститутами (з точки зору теорії інститутів); буде неопортуністична, тобто невідступна (з точки зору теорії

трансакційних витрат); буде обумовлена тими обмеженнями, що відповідають умовам формальних або неформальних контрактів (з точки зору теорії контрактів) [8]. Соціально-економічна сутність довіри полягає в її здатності забезпечувати економічним агентам можливість діяти досить ефективно в умовах невизначеності та ризику. Довіру в економіці, таким чином, можна визначити як очікування того, що економічні агенти будуть діяти відповідно до інституційних норм, що дозволить кваліфікувати їх дії як сумлінні, а соціально-економічні інститути будуть функціонувати досить ефективно, щоб гарантувати нормальний рівень доходу всім учасникам системи господарських відносин.

У сучасному розумінні системи безпеки довіру розглядають як фактор геокультурного розвитку, зокрема як особливий стан світосприйняття людини, конструктивної комунікації між людьми, акторами й інститутами, людиною і владою для досягнення згоди та компромісів у глобальному світі [3]. Національна мова – один із базових елементів у системі соціально-економічних, етнокультурних, політичних цінностей розвинутого суспільства, який теж може бути, з одного боку, чинником підтримання довіри між суб'єктами такої комунікації, з іншого – оформлювати її негативні тренди одиницями всіх рівнів. Різке загострення ціннісних конфліктів породжує явище «мови ворожнечі» на противагу вимогам політкоректності мовного простору [3].

Результати останніх світових досліджень засвідчують, що сучасне людство живе в епоху глобальної недовіри. Для підтвердження цього висновку варто простежити показник довіри за двома загальновизнаними аспектами: рівень міжособистісної довіри та інституціональної. Міжособистісна довіра на глобальному рівні може розглядатися як довіра людей однієї нації (мешканців однієї країни) до представників іншої (мешканців іншої країни), довіра до світових політичних лідерів. Очевидно, що й мова як засіб такої міжкультурної комунікації є вагомим інструментом або налагодження адекватного толерантного спілкування між представниками різних сучасних соціокультурних комунікативних систем, або розпалювання/підтримки етносоціальних конфліктів як у їхніх межах, так і поза ними.

За результатами щорічного соціологічного опитування The Gallup Organization абсолютно новою тенденцією, що свідчить про різке зниження стабільності у світі, є зниження популярності всіх світових лідерів. В умовах глобалізації особливого значення набуває інституціональна довіра. Головними інститутами, що підтримують довіру до світової системи господарства, є міжнародні організації (ООН, МВФ, СОТ та ін.), регіональні міждержавні організації, найкрупніші інвестиційні банки та фонди, долар як резервна валюта. Як підтверджують дослідження, рівень довіри світової спільноти до політичних та економічних структур різко впав. Відповідно до [6] 20 з 28 проаналізованих національних ринків перебувають у «зоні недовіри».

Рівень довіри до США, де функціонують найкрупніші ТНК, банки, фонди, досяг історичного мінімуму – 30%, що навіть нижче періоду світової кризи 2008 р., коли він становив 34%. Основними причинами такої ситуації, з-поміж інших, називають кризу з біженцями, випадки масового витоку інформації, корупційні скандали [6]. Дійсно, у сучасних соціально-економічних умовах ступінь корумпованості державних інституцій є суттєвим фактором, який впливає на довіру до них. Корупція не тільки зменшує кількість виробничих ресурсів, що використовуються в інтересах національного розвитку, оскільки державна політика меншою мірою відповідає інтересам більшості населення, але й підриває повагу громадян до закону, сприяє зростанню злочинності, а також поширенню серед населення настроїв політичної апатії й цинізму. Тому не дивно, що країни, які найбільшою мірою страждають від корупції в державному апараті, як правило, відрізняються й відносно низькими темпами економічного зростання. Ряд дослідників підтвердили наявність кількісних зв'язків між довірою та економічними показниками. Так, наприклад, виявлено позитивний вплив довіри на економічне зростання, на навчання та верховенство закону [5]; доведено вплив рівня довіри до влади на показник корумпованості членів суспільства [7].

Отже, довіра має бути основою паритетних, партнерських відносин між суспільством в цілому та його інститутами, з одного боку, і конкретними громадянами й організаціями – з іншого. Це також безпосередньо стосується економічного аспекту життя суспільства, оскільки недостатність довіри унеможливорює повноцінні господарські відносини. Низький рівень довіри перешкоджає економічному зростанню, стримує інвестиційну активність, викликає інші негативні наслідки та становить загрозу національній безпеці.

Список використаних джерел

1. Алиева Э.И. Доверие – конституирующий элемент социального капитала //Эффективная экономика, No. 8, 2014.
2. Єрмоленко С.Я. Мова і українознавчий світогляд: Монографія / С. Єрмоленко. – К., 2007.
3. Кузнецов В.Н. Социология безопасности. – М. : КДУ, 2009. – С. 49.
4. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: Пер. с англ. / Ф. Фукуяма. — М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004.
5. Bjørnskov C. Economic Growth in: G.L.H. Svendsen & G.T. Svendsen (eds.), Handbook of Social Capital.
6. Edelman Trust Barometer (2017). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.edelman.com/research/2017-edelman-trust-barometer>

7. La Porta R., Lopez-De-Silanes F., Shleifer A., Vishny R. W. (1997). Trust in Large Organizations // American Economic Review. – 1997. – P. 333–338.

8. Tkachenko O., Kulaga I. Social capital and trust in global economic system – Scientific Journal of Polonia University (PNAP).–33 (2019) № 2.

Куліш Г. П.

к.е.н., професор

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОМПАНІЇ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ КРАЇНИ

Ключові слова: глобалізація, транснаціональні корпорації, інвестиційна привабливість.

Keywords: globalization, multinational corporations, investment attractiveness.

Одним зі складників економічної політики країни є залучення інвестицій, тому транснаціональні компанії (ТНК) є невід’ємним компонентом зовнішньоекономічної діяльності будь-якої країни. У сучасних умовах фінансово-економічної кризи і глобалізації економіки фінансовий стан значної кількості компаній погіршується через економічну нестабільність, тому це питання набуває особливої актуальності.

Протягом останніх п’яти років кількість збиткових підприємств в Україні зростає. Крім того, банкрутства зазнали підприємства різних галузей економіки: енергетики, суднобудівництва, телекомунікацій та нафтодобувної сфери [1]. Найбільшими суб’єктами господарювання в Україні, що у 2016-2018 роках зазнали банкрутства, є Чорноморський суднобудівний завод (суднобудівництво), страхова компанія «Домінанта» (страхування), «ВТБ Банк» (банківська сфера) та компанія «Галичина» (харчова промисловість). 6 грудня 2018 року було відкрито справу про банкрутство Запорізького автомобілебудівного заводу (ЗАЗ).

Якщо розглянути галузеву специфіку світових корпоративних банкрутств, то варто відмітити такі галузі: виробництво, електроніка, транспорт, банки та фінанси, телекомунікації, роздрібна торгівля, нафта і газ, медицина та охорона здоров’я.

До основних причин неплатоспроможності українських підприємств можна зарахувати інфляційні процеси, нестабільність на фінансовому та

валютному ринках, знецінення національної валюти, нестабільну політичну та економічну ситуацію в країні.

Зазначимо, що, попри збільшення числа збиткових підприємств, протягом останніх років кількість справ, у яких було винесено постанови про визнання банкрутом, поступово зменшується. Найбільша їхня кількість припадає на 2011 р. (4086), а за перше півріччя 2017 р. їх було лише 712, що значно впливає на соціально-економічне становище держави. За фінансової кризи одним з найважливіших складників економічної політики держави стає залучення інвестицій, що сприяє зміцненню економіки, підвищенню ефективності виробництва та забезпеченню соціально-економічної стабільності. Своєю чергою інвестори визначають доцільність розміщення коштів у країнах світу з урахуванням їхнього інвестиційного клімату.

Європейська Бізнес-Асоціація (ЄБА), дослідивши динаміку показника індексу інвестиційної привабливості України, відмітила, що він тримається на низькому рівні. Але за перше півріччя 2018 року індекс інвестиційної привабливості України становив 3,1 з можливих 5 балів. У ЄБА наголошують, що вже другий рік поспіль індекс тримається на рівні вище 3 балів. Це означає, що індекс вийшов з негативної площини та перейшов у нейтральну. Так, у кінці 2017 року він становив 3,03, у кінці 2016 року – 2,85, у кінці 2015 – 2,57. З того часу індекс сягав позначки вище 3 балів у 2011 році і становив 3,39. Це був один з найбільших показників за останні роки.

Крім того, незадоволених інвесткліматом у 2017 році було 58%, зараз їхня кількість зменшилась на 20%. Але 38% інвесторів досі не задоволені бізнес-кліматом в Україні. Найбільша причина такого незадоволення – високий рівень корупції. Про це говорять 46,1% підприємців. На другому місці – недосконалість судової системи (40,6%), на третьому – відсутність земельної реформи (35,9%).

Водночас, за даними Держкомстату, зростають обсяги інвестицій в економіку України іноземними інвесторами. Однією з найважливіших компонент економічної політики держави є залучення інвестицій ТНК, що сприяє покращенню економіки та забезпеченню соціально-економічної стабільності. Натомість ТНК належить вирішальна роль у глобалізації світової економіки й міжнародних економічних відносин. ТНК становлять основу економік найбільш розвинених країн світу, вони є потужними суб'єктами світового господарства і на них припадає основна частина прямих іноземних інвестицій.

Транснаціоналізація виробництва і капіталу є не тільки умовою функціонування й розвитку великих корпорацій, а й чинником, який впливає на розвиток усієї світової системи господарства.

Процеси транснаціоналізації впливають на динаміку росту економіки країни, у першу чергу за рахунок розвитку пріоритетних напрямів її економічної діяльності, активізації соціально-економічної

політики, стимулювання процесів створення нових робочих місць, використання передових технологій, методів менеджменту, наявності висококваліфікованих кадрів, забезпечення інвестиційної діяльності.

Головним і важливим аспектом діяльності ТНК є інтеграція, що стимулює створення значних транснаціональних фінансових конгломератів і завдяки цьому посилює позиції ТНК у світовій господарській системі.

Конкурентні переваги ТНК пояснюються не володінням обладнанням, а наявністю нематеріальних активів. Це сприяє підвищенню значення технологій у їхній конкурентній боротьбі між собою і за збільшення частки нематеріальних активів, що впливає на збільшення витрат на придбання технологій, навчання персоналу, оплату роялті й ліцензій

Розвиток транснаціональної діяльності в Україні передбачає вирішення таких основних завдань:

- залучення необхідного для розвитку капіталу;
- проведення власної політики експансії на зарубіжних ринках.

На підставі результатів дослідження основних тенденцій діяльності ТНК в Україні можна дійти висновку, що наразі в країні діють понад 30 світових ТНК, серед яких можна виділити Alcatel, British Petroleum, Coca-Cola, Danone, Hewlett Packard, Huawei, McDonalds Corporation, Metro Cash & Carry, Nestle, Nokia, PepsiCo, Procter & Gamble, Samsung, Shell, Siemens, SUNInbev, Toyota, Unilever [2].

До основних країн-інвесторів України належать: Кіпр, США, Нідерланди, Німеччина, Російська Федерація, Австрія, Велика Британія, Віргінські Острови (Брит.), Франція, Швейцарія та Італія. Це пояснюється збільшенням обсягів іноземних ТНК, які розміщують свої дочірні підприємства і філії в Україні.

Необхідно враховувати, що найбільшими ТНК, які вклали інвестиції в дочірні компанії в Україні у 2017 році, традиційно є: McDonalds (США) – харчова промисловість, 225 млн грн, Nestle (Швейцарія) – харчова промисловість, 198,2 млн грн, British American Tobacco (Велика Британія) – тютюнова промисловість, 185,6 млн грн, British Petroleum (Велика Британія) – нафтогазова промисловість, 164,5 млн грн, Procter & Gamble (США) – хімічна промисловість, 164,5 млн грн, Shell (Нідерланди) – 147,9 млн грн.

Попри те, що динаміка індексу транснаціоналізації економіки України постійно зростає (у 1999 році – 4,8%, у 2002 – 10,3%, у 2009 – 22,3%, у 2014 – 28,4%, у 2018 – 37,2%), за даними Forbes, українські компанії не входили до рейтингу 2000 найбільш привабливих ТНК для інвестицій у 2018 році. Більшість з них знаходиться у США та в Китаї. Але поряд з розвиненими державами є країни, що розвиваються (наприклад, країни Азії, що розвиваються, стали найбільшим у світі регіональним інвестором). Усього в списку корпорації налічується 58 країн, їхня загальна виручка становить більш ніж \$35 трлн, а чистий прибуток – \$2,5 трлн [3].

Найбільшими ТНК в Україні вважають «УкрАВТО», «ROSHEN», «Систем Капітал Менеджмент» (СКМ), «Граніт», «Шаркон», «Кераміст» тощо. Протягом останніх 20 років найвищою формою господарської діяльності, що існує в Україні, є фінансово-промислові групи, які мають на меті подальше розширення своєї діяльності й перетворення у ТНК. Серед таких груп можна виділити фінансово-промислові групи «Приват» та «Інтерпайп». Водночас навіть такі потужні фінансово-виробничі комплекси не в змозі виступати на міжнародній арені на рівні інших світових ТНК.

Щоб у майбутньому збільшити залучення інвестицій, актуальним є питання вдосконалення організаційної та правової бази для покращання механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату і формування основи збереження, а також підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Також вважаємо, що політика держави має бути сконцентрована на: зниженні рівня тінізації економіки, створенні рівних умов для діяльності суб'єктів господарювання, формуванні ефективного конкурентного середовища, запровадженні додаткових економічних стимулів для залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки, розвитку і використанні інноваційного потенціалу України.

Перелічені елементи нової інвестиційно-інноваційної системи мають бути спрямовані на підвищення в подальшому інвестиційної привабливості України.

Список використаних джерел

1. Державний комітет статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
2. Список крупнейших компаний Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org>
3. <http://fortune.com/global500/list/>

Лавріненко О. В.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА – ПРОБЛЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Ключові слова: тіньова економіка, країни, що розвиваються, ухилення від сплати податків, прибуток, гармонізація оподаткування.

Keywords: shadow economy, developing countries, tax avoidance, profit, harmonization taxation.

Незважаючи на наявність банківських послуг та альтернативних міжнародних розрахунків, кожна країна світу все ще страждає від негативних проявів тіньової економіки. Це поняття здебільшого стосується саме податкової сфери, оскільки здійснюється безпосередній вплив, через незаконні операції або приховування господарських операцій, на доходи від податкових зборів та мита. Незаконний ввіз імпортованих товарів також спричиняє нездорову конкуренцію на внутрішньому ринку, призводить до зниження привабливості вітчизняних товарів та врешті-решт створює перешкоди для зменшення рівня податкового навантаження. Також існують і легальні схеми, що дозволяють уникнути оподаткування за рахунок неточностей, суперечностей та неефективного податкового законодавства.

Останні дослідження Medina і Schneider (2018) у сфері тіньової економіки країн світу свідчать, що найменш прозорими в період з 1991 по 2015 рр. є економіки Грузії – 64,9% до ВВП, Болівії – 62,3% до ВВП та Зімбабве – 60,6% до ВВП [1]. На 2015 р. найбільш тіньовою є економіка Зімбабве з показником 67% до ВВП. У порівнянні загальний показник тіньової економіки для України становить 44,8% до ВВП (середнє значення за 24 роки), що перевищує середнє значення по 158 країнах світу. На жаль, з 2014 по 2015 рр. збільшився показник тінізації національної економіки України на 2,95% до ВВП. Водночас це значення погіршилося за рахунок падіння ВВП на 41190 млн дол. США [2].

Одним з основним джерел недоотримання державного доходу для розвинених країн є уникнення від сплати податків або мінімізація податкового навантаження багатонаціональними корпораціями (далі – БНК). За рахунок умілого використання міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування міжнародні компанії можуть досягати не лише зменшення податкового навантаження, а й повного звільнення від податків.

Щодо загальних втрат від податкової мінімізації передбачуваним є те, що найбільше страждають від неї найрозвиненіші країни світу, оскільки материнські компанії здебільшого розташовані саме в них. З огляду на розмір і силу своїх економік, вони зазнали значних втрат. Відповідно до звіту Всесвітнього інституту досліджень у галузі економіки й розвитку Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), підготовленого в березні 2017 року, США щорічно втрачають 189 млрд доларів США від переміщення прибутків міжнародними компаніями, Китай відповідно – 66,8 млрд доларів США. На рисунку 1 зображені найбільші втрати держав від податкової мінімізації.

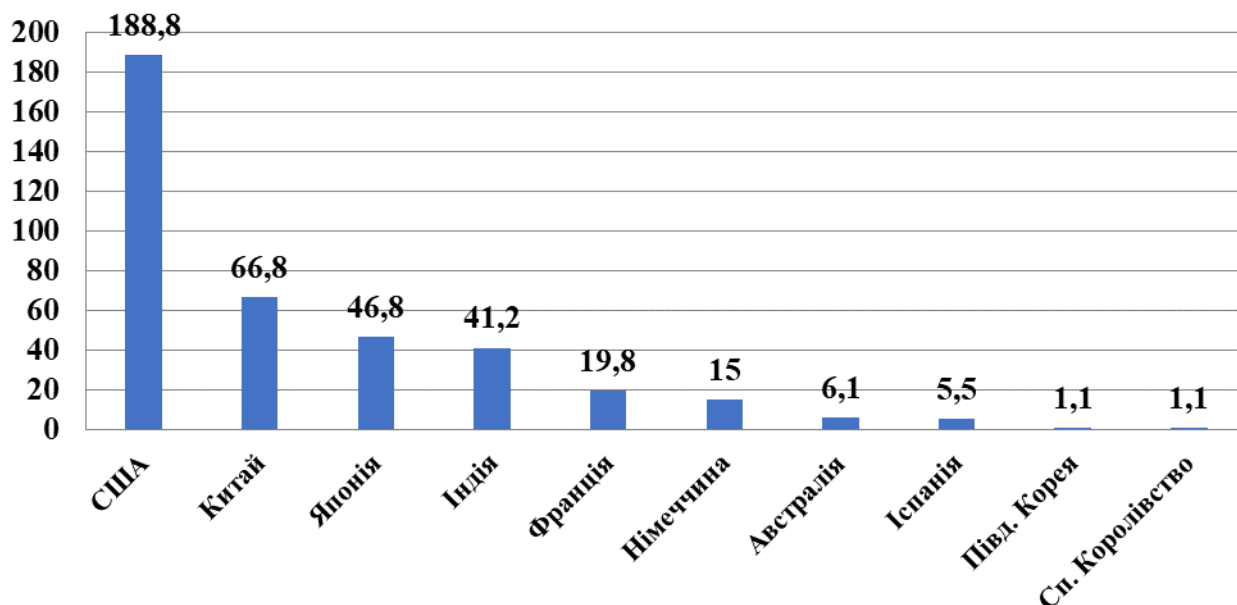

Рис. 1. Втрати податкових надходжень держав від використання податкових схем з боку міжнародних компаній, млрд дол. США

Джерело: [3]

Масштабність збитків є значно більшою у країнах з низьким рівнем доходу: у країнах Африки на південь від Сахари, у Латинській Америці та Карибському басейні, а також у Південній Азії порівняно з іншими регіонами. На рисунку 2 зображені найбільші втрати країн у відносному вимірі.

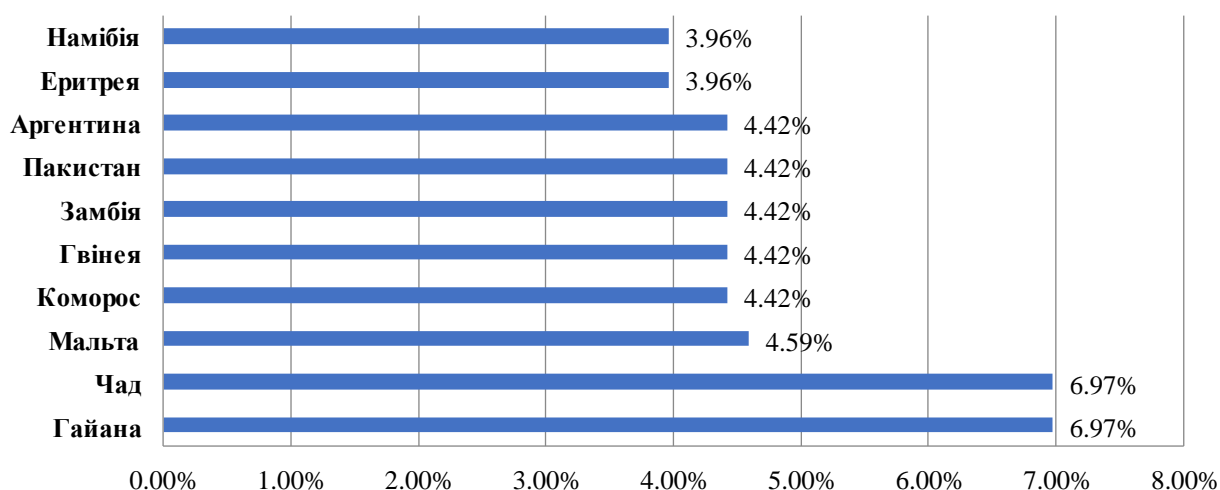

Рис. 2. Найбільші втрати податкових надходжень держав від використання податкових схем з боку міжнародних компаній (у % до ВВП)

Джерело: [3]

Проте порівняння у % до ВВП не показує повної різниці в масштабності втрат, оскільки країни, що розвиваються в основному мають нижчі податкові надходження: часто 10-20% від ВВП, а не 30% або

більше, як в країнах ОЕСР. Таким чином, втрачені доходи цих країн у відносному співвідношенні значно вищі порівняно з іншими: загалом 6-13% від наявних податкових надходжень у країнах, що розвиваються на противагу 2-3% в країнах ОЕСР.

Для порівняння через ухилення від оподаткування держбюджет України щорічно недотримує близько 100 млрд грн. При цьому основні стратегії ухилення є абсолютно легальними [1, ст. 35].

Отже, необхідно відмітити глобальні масштаби цієї проблеми як для країн, що розвиваються, так і розвинених країн. Основним завданням державних органів при зменшенні тіньової економіки є міжнародна гармонізація оподаткування. Насамперед, це менш стосується вирівнювання податкових ставок та/або об'єктів оподаткування, а більше – встановлення уніфікованих правил щодо оподаткування діяльності БНК, які відповідають сучасним світовим стандартам та власне умовам міжнародного бізнесу.

Список використаних джерел

1. International Monetary Fund (2018) “Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?” [Електронний ресурс], режим доступу: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/01/25/Shadow-Economies-Around-the-World-What-Did-We-Learn-Over-the-Last-20-Years-45583>
2. The World Bank (2015) “Indicators”, [Електронний ресурс], режим доступу: <http://www.worldbank.org>
3. UNU-WIDER (2017) Global distribution of revenue loss from tax avoidance: Working Paper 2017/55, [Електронний ресурс], режим доступу: <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/wp2017-55.pdf>
4. Дубровський В. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні /В. Дубровський, В. Черкашин. – К.: Інститут соціально-економічної трансформації, 2017. – 40 с.

Малий І. Й.

д. е. н., професор

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Ключові слова: публічна економіка, публічне управління, суспільний добробут, інститути, правила, диверсифікація, конверсія

Keywords: public economics, public administration, public welfare, institutes, rules, diversification, conversion

Цивілізаційна криза у ХХІ столітті супроводжується загостренням політичних, економічних, соціальних, екологічних національних проблем та інших світових викликів, подолання яких можливе завдяки модернізації публічного управління суспільством на національному та глобальному рівнях. Матеріально-фінансовою базою розв'язання означених проблем, а також проблем бідності, продовольчої та енергетичної безпеки, сталого розвитку та соціально-економічної стабільності, є зростання масштабності публічної економіки. Питання суперечностей функціонування та управління публічною економікою досліджували Масгрейв Р.А., Масгрейв П.Б. (Richard A. Musgrave, Peggy B. Musgrave) [1]; Atkinson A., Stiglitz J. [2,3], Длугопольський О.В. [4]. У сучасних умовах дуалізму між поглибленням глобалізації та тенденціями економічного націоналізму, між розвитком мережовості та реструктуризацією ієрархії, між збуренням інноваційної економіки та зростанням бідності населення відбуваються радикальні інституційні зміни не тільки в публічному та корпоративному управлінні, а й видозмінюються структура та інфраструктура, функціональна роль та значимість цих секторів у розвитку суспільства.

Гене́за «публічної економіки» базується не тільки на теоріях держави та державного сектору, суспільного вибору та суспільного добробуту, а й повинна відображати сучасні зміни в суспільстві та адекватно реагувати на нові потреби громадян. У цьому контексті предмет та об'єкт публічної економіки охоплює не тільки економіку публічного (державного та муніципального) сектору, а й повинен відображати публічно-приватне партнерство, «третій сектор», фінанси державних та міжнародних фондів, політичних, профспілкових та громадських організацій; різного роду благодійних фондів та навіть частину корпоративних фінансів, що використовуються корпораціями в контексті реалізації інституту соціальної відповідальності. У сучасних умовах соціалізації та гуманізації розвитку суспільства відбувається дифузія публічної економіки як реакції на вирішення загроз суспільства, які неспроможна вирішити приватна економіка через свою прибуткову націленість. Створення та функціонування Світового банку, Міжнародного валютного фонду та багато інших міждержавних і публічних організацій відображають важливий сегмент публічної економіки в цілому, фінансові ресурси яких акумулюються та відтворюються за рахунок економічної діяльності суб'єктів національних економік, ефективність яких залежить від результативності публічного управління на рівні держави, міждержавних утворень та міжнародних організацій.

Інституційні реформи в Україні, як і в окремих пострадянських країнах, охопили всі сфери суспільного життя, формами прояву яких є суперечності між політичною та економічною сферою (між політичними циклами та стабільністю національної економіки), між демократією та соціальною відповідальністю державного менеджменту, наслідком чого є корупція, зубожіння населення, міграція, інфляція, зростання державного боргу тощо. Сертифікатна приватизація державного майна в Україні, яка на сьогодні ще не завершилася й супроводжується перерозподілом прав власності через інструменти «націоналізації», рейдерства, відновлення комунальної власності та приватизації так званих «збиткових» державних корпорацій, свідчить про фіаско результативності управління публічною економікою.

Результативність управління публічною економікою в Україні може бути досягнута, на наш погляд, за рахунок диверсифікації публічного управління в цілому, охоплюючи одночасні інституційні зміни у всіх сферах людської діяльності, насамперед політичній, економічній та гуманітарній. Активна діяльність Парламенту України щодо законодавчого забезпечення діяльності органів державної влади та публічного управління є ознакою правової ідентифікації державності України, що є значним прогресом суспільного розвитку. Але з точки зору результативності управління публічною економікою ми отримали низку інституційних деформацій (тіньова економіка, олігархічна монополізація, корупція в розподілі та привласненні національного багатства та публічних фінансів), які з середини дискредитують базові інститути державності та підривають довіру до них з боку громадян. Відбувається нашарування старих і нових інститутів (правил) в управлінні економікою, їх конверсія, суспільне усвідомлення яких відстає в часі та просторі [5]. Конверсія є одним з елементів диверсифікації публічного управління, тому що при ухваленні управлінських рішень одні й ті самі правила тлумачаться та використовуються різними суб'єктами господарювання у вигідний для себе спосіб. Найбільш поширена така практика в оцінюванні об'єктів приватизації та виконанні приватизаційних інвестиційних зобов'язань, у системі державних закупівель, у публічно-приватному партнерстві.

Запровадження державою фіскальних та цінових правил для стимулювання розвитку приватного підприємництва у сфері зеленої енергетики є наочним підтвердженням диверсифікації управління публічною економікою. Створення державою різних фондів підтримки малого бізнесу, інноваційних проектів та екологічних загроз в умовах деформації й неоднозначності сприйняття суспільством та публічною владою формальних правил та інституцій веде до розбалансування реалізації інтересів різних верств населення, до зниження результативності публічного управління. Стабільність в суспільстві може

бути досягнута шляхом рівноважного балансування між ринком (ефективністю) та державою (справедливістю).

Недосконалість ієрархічної структури органів законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, їх функціональна розбалансованість спричиняє деградацію суспільства, а не розвиток. Тому в Україні, з точки зору наукової школинового державного управління економікою, вихідною та визначальною ланкою є політична стабільність й усвідомлення політичною елітою пріоритетів державного будівництва, забезпечення зростання добробуту всіх громадян, а не реалізація власних меркантильних інтересів. В умовах відсутності успадкованих традицій та наукових переконань з публічного управління, державні (публічні) менеджери, які в Україні постійно змінюються, на свій суб'єктивний лад створюють нові системи управління, які не завжди є ефективними й не завжди спрямовані на вирішення реальних потреб публічної економіки в контексті реалізації політики суспільного добробуту вибору. Невизначеність у Конституції України цілей та соціально-економічної моделі розвитку суспільства становить одну із важливих теоретико-практичних проблем управління публічною економікою.

Список використаних джерел

1. Musgrave R. A., & Musgrave P.B. (2009). Gosudarstvennyye finansy: teoriya i praktika [Public finance in theory and practice]. Moscow: Biznes Atlas [in Russian].
2. Atkinson A., Stiglitz J. Lectures on Public Economics. Princeton University Press. – 1980. – 568 p.
3. Stiglitz J, Economics of Public Sector. Second Edition. W.W.Norton&Company. – N.Y. – 1988. – 584 p.
4. Длугопольський О. В. Суспільний сектор економіки і публічні фінанси в умовах глобалізаційних змін [Текст]: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.01 / Длугопольський Олександр Володимирович; Держ. навч.-наук. установа «Акад. фін. упр.». – К., 2013. – 38 с.
5. Streeck W. Beyond continuity: Institutional change in advanced political economies / W.Streeck, K.Thelen. – Oxford: Oxford University press, 2005.

Мельник О. М.
д.е.н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ НАСЛІДКІВ СКАСУВАННЯ МОРАТОРІЮ НА ПРОДАЖ ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Ключові слова: мораторій на продаж землі сільськогосподарського призначення, наслідки скасування мораторію в Україні.

Keywords: moratorium on the sale of agricultural land, the consequences of the lifting of the moratorium in Ukraine.

Скасування мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення і початок «вільних» торгів цією землею при тих тенденціях, які вже склалися в українському суспільстві, означатиме створення додаткової серйозної проблеми як для народу України, так і для незалежності української держави. У наявних умовах подібна діяльність цілком може стати джерелом не тільки внутрішніх, але і міжнародних проблем в усьому центральноєвропейському регіоні.

Ніхто не сперечається з тим, що земельна реформа (у значенні впорядкування відносин між державою і власниками землі в Україні) назріла і потрібна. Але сьогодні вона не може пройти без ударів по українській державі й українському народу.

Невипадково занадто помітні ті, хто подає свій голос за негайне скасування мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення. І аргументи для цього у них вже давно підібрані. Зокрема, вони говорять про те, що і так багато земель, у тому числі лісові угіддя і землі під промисловими підприємствами, уже продаються. Крім того, частково законно чи «майже» законно, але і землі сільськогосподарського призначення вже знаходять собі нових власників. Їх фактично продають і перепродують, називаючи ці процеси іншими словами: даруванням, передачею у спадок або в безстрокове користування, передачею в заставу з подальшою реалізацією майна боржника для покриття суми боргу і т.п. При цьому багато говорять про міжнародний досвід, посилаються на те, що так роблять у всьому світі. Але ніхто навіть не намагається розібратися в тому, чому так відбувається або відбувалося в кожній конкретній країні, і що в підсумку кожна країна отримала в якості результату.

Деякі легко прогнозовані результати скасування мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення в Україні можна побачити, якщо простежити наслідки приватизації. Українська «специфіка» проведення приватизації полягає в тому, що, незважаючи на

позитивний досвід у цій справі інших країн, у нас такий економічно доцільний і навіть необхідний процес призвів до втрати виробничого потенціалу і всього того, що з цього випливає. Статистика свідчить, що в порівнянні з Радянською Україною Україна незалежна (після майже 30 років самостійності) перебуває в гіршому становищі. Ми так і не вийшли на рівень виробництва 1990 року. Хоча інші постсоціалістичні країни за цей же період збільшили обсяг виробництва у 2 рази і більше. За аналогією можна зробити висновок, що скасування мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення потенційно може привести за наявних умов і тих тенденцій, які вже склалися в українському суспільстві, до ще гірших наслідків.

Якщо проводити аналітичний аналіз безпекових аспектів можливих наслідків скасування мораторію (в сформованих на сьогодні умовах), то можна чітко виділити кілька основних напрямків вельми негативних результатів таких дій. При цьому всі вони легко прогнозовані.

1. Найближчим наслідком скасування мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення буде початок піратського захоплення залишків вільного земельного ресурсу України. Це стосується в першу чергу тих сільськогосподарських угідь, які або початково ще не знайшли своїх власників, або з якихось причин їх уже втратили. При цьому можна спрогнозувати, що це буде безкровний, але найкоротший за своєю тривалістю і наслідками період.

2. «Вільні» сільськогосподарські угіддя закінчатся дуже швидко. Але навіть тоді їх існування зараз дасть можливість сформуватися в найближчому майбутньому нині прихованому, але вже реальному класу нових українських феодалів-латифундистів.

3. Крім великих земельних власників, почне формуватися і клас нових українських сільськогосподарських наймитів. Це пов'язано з тим, що вже сьогодні рівень доходів жителів сільської місцевості нижче, ніж у городян. А тому, намагаючись вижити в умовах зростання цін і податків, вони спочатку за безцінь змушені будуть віддавати свої земельні наділи новим феодалам-латифундистам, а потім почнуть продавати і свою працю.

4. При цьому треба пам'ятати, що збільшення числа наймитів і залежних людей є живильним середовищем для поглиблення соціального протистояння, яке розхитує суспільство, поляризуючи його. Непідготовлене скасування мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення є злочином проти народу України, який призведе до ще більшого розшарування населення, загострення суперечностей, а тому – і до непередбачуваних наслідків.

5. Усе в нашому світі визначається відносинами, ставленням, у тому числі виробників матеріальних і нематеріальних благ, до самих себе, до роботи, до суспільних взаємодій, а представників такого регулятора як держава – до населення країни. Поки будуть домінувати уявлення про те, що люди – це баранці, яких треба всіляко стригти, душити податками,

створювати для них усе гірші умови, заганняючи підвищенням цін в кабалу і злидні, про сильну Україну треба забути. Якщо політика держави, як у нас зараз, спрямована на збагачення тих чи тих осіб, груп і кланів, то населення приречене на найгіршу долю і на вимирання. Треба докорінно змінити ставлення чиновників й осіб, що представляють державу, до людини праці. Це головне.

Скасовуючи мораторій і запускаючи продаж землі сільськогосподарського призначення, держава, по суті, дає старт прихованому геноциду населення в сільській місцевості, його «видавлюванню» за кордон, наслідком чого може стати кінець державності України в доступному для огляду майбутньому. При цьому цей геноцид буде проводитися приховано місцевими латифундистами й олігархами з метою «віджиму» землі.

6. Земельна реформа, яка веде до створення великих латифундій, що працюють на зарубіжний ринок, неминуче буде міняти всю структуру суспільства. І тут, як не крути, як не прикривайся реформами або ще чимось, а результат заздалегідь відомий. У влади опиняється група сил, яку буде обслуговувати інша частина населення. Структура суспільства зміниться в напрямку збільшення і кількості, і питомої ваги осіб, яких можна назвати обслуговуючим персоналом для «нових» володарів долі. Усе більше вкорінюватиметься безправ'я і зубожіння більшої частини суспільства, що призведе до зменшення народжуваності та масової еміграції українського населення в інші країни.

7. Ні для кого не секрет, що вже зараз ідуть, а в подальшому тільки наростатимуть процеси самозахоплення землі, махінації, незаконна скупка і приватизація, інші схеми, що дозволяють збагатитися на ринку землі спекулянтам, недобросовісним клієнтам і тимчасовим власникам. Якщо до цього додадуться самочинні розбірки, утвердження права сильного та силові захоплення, то будуть конфлікти, які закінчуватимуться вбивствами і беззаконням, цілком можливо, що і громадянською війною, але однозначно для суспільства – зниження його добробуту і тією чи іншою мірою зубожінням і розоренням.

8. Несприятливими будуть також наслідки початку продажу землі і для держави. І в цьому випадку бійка за наділи, яка може перерости в громадянську війну, або, гірше, тихе, але швидке вимирання українців, – це ще не все. Феодально-латифундистська структура власності буде провокувати зміну характеру місцевої влади і загострення внутрішніх конфліктів по лінії «центр-периферія», коли групи, які прийшли до влади на місцях, захочуть там по-своєму вирішувати «свої» питання. А навіщо їм центр, який не хоче робити так, як хочуть на місцях, але хоче при цьому отримувати дохід з місць? Усе це означає, по суті, ослаблення держави.

9. При цьому треба чітко розуміти, що продаж землі, зважаючи на економічні й політичні реалії в Україні, прямо або побічно в найближчій перспективі позбавить її народ і органи, які здійснюють права власника

від імені народу, можливості бути господарями на своїй землі. Хоча, відповідно до положень статей 13 і 14 Конституції України, земля в Україні є об'єктом права власності Українського народу [1].

Список використаних джерел

1. Конституція України. Документ 254к/96-ВР. Редакція від 21.02.2019, // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Михайлюк М. А.

к.е.н., доцент

ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”

м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЙНЕ ВІДТВОРЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПРОТИСТОЯННІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Ключові слова: інноваційне відтворення економіки, глобальні виклики, економічні загрози, інноваційна діяльність, економічне зростання, інтеграційні процеси.

Keywords: innovative reproduction of the economy, global challenges, economic threats, innovation activity, economic growth, integration processes.

Сучасний стан розвитку економіки України, що інтегрується до європейських та світових пріоритетів, характеризує значний рівень неузгодженості дій вітчизняних урядових структур, напруженої конкурентної боротьби за сегменти ринків, які приваблюють бізнес, та протистояння зовнішнім викликам, що автоматично супроводжують зазначений процес.

За умов, що на сьогодні складаються в економічно-інтеграційному просторі України, значну роль відіграють глобальні виклики, до яких варто адаптуватися та мати можливість їм протистояти з метою мінімізації втрат у вітчизняному соціально-економічному поступі [1, с. 17]. Основні виклики пов'язані з намаганням формувати новий тип взаємовідносин між суспільством, що рухається до постіндустріального простору та трансформацією ринкового середовища, на яке впливають різноаспектні інституційні фактори: економічні, політичні, культурні, ментальні та ін. Сюди можна віднести для України, зокрема, енергетичну та технологічну залежності, управління зовнішнім боргом, функціонування ринку праці та міграцію капіталів, соціальний розвиток, національну безпеку за умов агресії Росії, сталість розвитку, стратегію реструктуризації економіки та

багато інших аспектів, що вимагають системного експертного та аналітичного дослідження. Саме неадекватність дифузії науково-технічного прогресу, його економічних наслідків за умов трансформації національної системи господарювання як на національному, так й інтернаціональному рівнях, обумовлюють існування загроз та викликів сучасного глобального простору, на які Україні варто зважати для реалізації програм спільного європейського ринку [2, с. 61].

Ураховуючи, що більшість викликів для України мають науково-технологічний характер, варто звернути увагу на досвід передових розвинутих країн у подоланні глобальних загроз, з'ясувати, яким чином їм вдається уникнути фатальних наслідків неконтрольованих деструктивних процесів, що все частіше виникають на порядку денному економічних реалій світогосподарського розвитку. Відповідь тут і проста, і складна одночасно. Вона полягає в тому, що найдоцільнішим інструментом упередження глобальних викликів та вмілого керування їхніми наслідками є якість економічного відтворення. Проте складність полягає в опануванні саме інноваційного типу відтворення, яке є поєднанням, з одного боку, моделі наукоємного поступу економіки, де інформація та знання перетворюються в перманентну домінанту продуктивних сил розвитку суспільства, його головних соціально-економічних цілей, а з іншого – практичним упровадженням парадигми оновлювального креативного зростання, де лише принципово нові зміни й досягнення, нововведення рухають економічні процеси і поза яким функціонування сучасної прогресивної висококонкурентної економіки є неможливим. З високою вірогідністю можна стверджувати, що саме інноваційний тип економічного відтворення надасть вітчизняній економіці достатньо впевненого імпульсу в подоланні викликів та загроз глобалізованого світу через можливість формувати автентичні економічному потенціалу України умови адаптації до європейського і світового ринку [3], керування конкурентоздатністю в боротьбі за перспективні ринку входження до інтегрованого економічного простору євроспільноти, стійкості національної економіки до економічних провокацій країни-агресора, підвищення рівня соціального добробуту, економічне зростання шляхом здійснення структурних реформ та сприяння розвитку підприємницького середовища в інноваційній діяльності, моделювання перспектив поступу національної економіки на засадах відтворювальних ресурсів, що забезпечить сталий та збалансований розвиток.

Глобальні виклики для економіки України мають принципове значення, оскільки балансують на межі втрати досягнутих результатів 28-річної боротьби за незалежність вітчизняного розвитку та повернення у стан постсоціалістичного застою, що вперто нав'язується путінською Росією. Інноваційний тип відтворення вітчизняної економіки суттєво послаблює енерго-сировинну залежність минулого індустриального розвитку і вибудовує нові перспективи рівноправного входження в

спільноту країн європейського простору, де формуються принципово нові підходи та засади інтеграційної політики розвитку економіки на основі використання нових знань, які втілюються в технологіях та інноваціях [4, с. 123]. Цим забезпечуються базисні засади конкурентоспроможності національної економіки в поточний момент та можливості економічного процвітання в майбутньому.

Аналізуючи міжнародний досвід, можна констатувати, що розвинені країни безперервно удосконалюють політику інноваційного відтворення в протистоянні глобальних викликів. Нашій країні, ураховуючи напрацювання західних партнерів в упередженні глобальних викликів із залученням переваг інноваційного відтворення, варто системно дотримуватись таких засад:

- пріоритетність державного фінансового забезпечення, банківського довгострокового кредитування, венчурного інвестування та пільговість оподаткування інноваційної діяльності;

- розширення обсягів виробництва інноваційної продукції, збільшуючи платоспроможний попит на неї вітчизняних споживачів та зростання її питомої експортної ваги;

- формування системи прогнозування розвитку інновацій, забезпечення організаційно-інфраструктурної підтримки інноваційної діяльності через механізми державно-приватного партнерства.

На нашу думку, навіть ці загальні підходи у протекціонізмі інноваційного відтворення здатні суттєво посилити національний економічний потенціал протистояння глобальним викликам, а інтегрована система розвитку інновацій у подальшому матиме мультиплікативний ефект не лише прискорення темпів економічного зростання, а й унеможливить значні негативні наслідки від викликів та загроз, що здатні дестабілізувати економічний поступ України до європейського ринку.

Список використаних джерел

1. Інноваційна Україна 2020: Національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця, М.О. Кизима та ін. – Київ, 2015. – 336 с.
2. Бутенко В.М. Стратегічні пріоритети та інституційне забезпечення розвитку біоекономіки в Україні: монографія / В.М.Бутенко. – К.: Видавництво Наукова Столиця, 2018. – 520 с.
3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. URL: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48719>
4. Полякова О. Ю., Шликова В. О. Україна: реанімація інновацій // БІЗНЕСІНФОРМ. – №3. – 2017. – С. 123-129.

Мусієць Т. В.
к.е.н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ СВІТОВИХ ФІНАНСІВ: НОВІТНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ

Ключові слова: цифрові фінансові технології, диджиталізація, світові фінанси, фінансові ринки, фондовий ринок, банки, кібер-ризики.

Keywords: digital financial technologies, digitalization, global finance, financial markets, stock market, banks, cyber-risk.

Однією із сучасних тенденцій розвитку мережі світових фінансів є поява й удосконалення цифрових фінансових технологій (digital financial technologies), диджиталізація. Можливості, які відкривають цифрові фінансові технології, зумовлюють необхідність дослідження названих новітніх тенденцій та процесів. Цифрові фінансові технології – це різновид фінансових інновацій, створення та запровадження яких характеризується дуалізмом: з одного боку, фінансові інновації створюються для зменшення невизначеності й зниження її негативних наслідків, а з іншого боку, функціонування фінансових інновацій зумовлює виникнення або поглиблення невизначеності [2]. Якщо спробувати систематизувати історію фінансових технологій, то можна виокремити три етапи їхнього розвитку (таблиця 1).

Активне впровадження інформаційних технологій і активне використання мережі Інтернет (так, станом на 01.06.2017 року у світі нараховувалося 3,9 млрд користувачів Інтернету, а вже на 30.06 2018 року їх кількість зросла до 4,209 млрд чоловік (усе населення світу – 7,635 млрд чоловік) [7] сприяє цифровізації світового фінансового середовища, що викликає не тільки його новий виток розвитку, а спрямування світових фінансів у віртуальний простір, який принципово відрізняється від традиційного й надає як новітні можливості, так і створює загрози.

Таблиця 1

Основні етапи виникнення фінансових технологій

Етап виникнення	Строк	Характеристика
Перший (ФінТех 1.0)	початок 1980-х рр. до 1987 р.	Фінансова галузь використовувала інформаційні технології, базовані здебільшого на аналоговій передачі даних
Другий (ФінТех 2.0)	протягом 1987– 2008 рр.	Різноманітні технологічні інновації запроваджували й фінансували здебільшого наявні лідери фінансового сектора

Продовження табл. 1

Третій (ФінТех 3.0)	почався 2008 р. сьогодні	після і до	Саме світова фінансова криза 2008-2010 рр. надала поштовх появи численних фінтех-стартапів, які запропонували ефективні рішення вже поза межами традиційних фінансових інститутів, передусім банків, і створюють цифрове майбутнє в усьому світі. Розквіту набуває ера цифрових технологій, зокрема фінансових
---------------------	--------------------------------	------------------	--

Джерело: складено за даними [3, 6]

ФінТех-інновації стануть одним із головних факторів того, що, за прогнозом консалтингової компанії PwC, до 2025-2030 років світ буде існувати без банків у традиційному розумінні. У 2017 році загальний обсяг інвестицій у ФінТех становив близько 38,1 млрд доларів, а вже за перші шість місяців 2018 року – 57,9 млрд дол., і ця сума буде й надалі зростати [5]. І це вплине на появу нових гравців: технологічні компанії, які до цього не займалися фінансами, звернули увагу на збільшувану популярність фінансово-технологічного сектора й почали просувати власні ініціативи в галузі. ФінТех-сектором цікавляться ІТ-гіганти, такі як Microsoft, Apple, Intel і Google, а також компанії зі сфери соціальних медіа, як Facebook і WeChat [1]. І тому банкам треба враховувати, що у світовому фінансовому середовищі ключовим фактором стабільності й високої конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі є політика постійних нововведень і впровадження інновацій.

Диджиталізація знайшла своє відображення на всіх сегментах світового фінансового ринку, зокрема і на фондовому ринку, через поширення інтернет-трейдингу, появу електронних майданчиків і власне електронних бірж. Найбільшими електронними біржами вважаються лондонська Chi-X Europe та американська BATS (Better Alternative Trading System). Електронізація фінансових ринків сприяла розвитку «високочастотної» торгівлі («high-frequency trade»). Можливостями цифровізації обігу фінансових інструментів є зростання торговельної активності, зниження транзакційних витрат, підвищення ринкової ліквідності цінних паперів. Головними загрозами високочастотної торгівлі є кібер-ризик, негативний вплив на стабільність ринку через ймовірні програмні збої, застосування маніпулятивних можливостей алгоритмічних стратегій [1].

Наше майбутнє на найближчі 5-10 років будуть визначати технології, які можна розділити на декілька груп за ступенем впливу на бізнес та за ступенем імплементації (таблиця 2).

Таблиця 2

Технології, які визначають наше майбутнє на найближчі 5-10 років і сформують майбутнє світового фінансового середовища

Ступінь імплементції технології	Ступінь впливу технологій на бізнес			
	Трансформаційний	Високий	Середній	Низький
прийняття	Hybrid Cloud - гібридна хмара			
випробування	Platforms API - платформи API	Robotic Process Automation - автоматизація роботизованих процесів (RPA)	Instant Payments - миттєві платежі	
оцінка	Artificial Intelligence - штучний інтелект	Blockchain - блок-чейн	Prescriptive Security- нормативна безпека	Augmented Reality - доповнена (або віртуальна) реальність
дослідження		Quantum Computing - квантові обчислення	Smart Machines - смарт-машини	

Джерело: складено за даними [4]

Для всіх перспективних напрямів розвитку можна виділити один загальний тренд – зменшення втручання людини в діяльність, що сприятиме зміні ролі людини в новій бізнес-моделі. Диджиталізація буде розвиватися і в майбутньому, і паралельно з цим будуть розв’язуватися проблеми безпеки та конфіденційності. Поглиблення занурення в цифровий світ буде сприяти виникненню нових й нових загроз, не бачених раніше, і це буде потребувати знаходження певних рішень для їх запобігання.

Список використаних джерел

1. Васильєва Т.А. Трансформація обігових фінансових інструментів в умовах цифровізації фінансового сектору економіки [Текст] / Т.А. Васильєва, С.В. Леонов, П.М. Рубанов // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2017. – №3. – С. 15-21. – DOI: 10.21272/1817-9215.2017.3-02.

2. Поченчук Г.М. Фінансові технології: розвиток і регулювання / Г.М. Поченчук // Науковий вісник Мукачівського державного університету «Економіка та суспільство». – 2017. – №13.

3. Arner D. FinTech: Evolution and Regulation / D. Arner [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://law.unimelb.edu.au/data/assets/pdf_file/0011/1978256/D-Arner-FinTech-Evolution-Melbourne-June-2016.pdf

4. Atos Report Look Out 2020+ Industry Trends [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://atos.net/content/mini-sites/look-out-2020/assets/pdf/ATOS_LOOK%20OUT_DIGESTIBLE%20spreads.pdf

5. The Puls of Fintech 2018 – KPMG Global – <https://home.kpmg/content/dam/kpmg/us/pdf/2018/08/pulse-of-fintech-1H18-slipsheet.pdf>

6. What are digital technologies? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.quora.com/What-are-digital-technologies>.

7. World Internet Usage and Population Statistics. URL: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm> (дата звернення 10.03. 2019)

Прокопій Д. А.

аспірант

Національний інститут
стратегічних досліджень
м. Київ, Україна

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МОЛОДИХ ЖІНОК НА РИНКУ ПРАЦІ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Ключові слова: конкурентоспроможність, ринок праці, молоді жінки.

Keywords: competitiveness, labor market, young women.

Сучасний ринок праці розвивається в умовах жорсткої конкуренції, яка спостерігається серед молодих жінок (25-29 років) як однієї з найбільш проблемних соціально-демографічних груп. Адже саме серед них відзначається: найвищий рівень безробіття; найвищий рівень зайнятості в неформальному секторі, найнижчий рівень оплати праці та доступності до якісних робочих місць, кваліфікаційне відставання від чоловіків у зв'язку з народженням та доглядом за дітьми та інше.

Конкуренція передбачає також особливі форми змагання не тільки між працівниками, особами, які шукають роботу, а й між підприємцями, роботодавцями, які пропонують робочі місця і здійснюють відбір на ринку тих кандидатів, які найбільше відповідають їхнім вимогам щодо професії, досвіду, рівня кваліфікації, мобільності, здатності до перенавчання тощо [4, с. 16].

Конкуренція на ринку праці змушує роботодавців підвищувати вимоги до компетенції та професіоналізму своїх працівників, інвестування їхнього безперервного навчання, відбору на ринку праці найбільш кваліфікованих фахівців, постійного запровадження інновацій у виробничий процес. Під час суперництва окремі учасники конкурентних відносин на ринку праці можуть отримати (і певний час утримувати) конкурентні переваги, завдяки яким з'являється конкурентоспроможність, а з нею – певні економічні або соціальні зиски [3, с. 97].

Конкурентоспроможність працівника – це відповідність якості робочої сили потребам ринку, можливість перемагати в конкуренції на ринку праці, тобто повніше, порівняно з іншими кандидатами, задовольняти вимоги роботодавців за рівнем знань, умінь, навичок, особистих рис [2, с. 49].

Останнім часом простежується безробіття серед молодих жінок, яке є одним з найбільш поширених видів безробіття, яке виникає за рахунок меншої конкурентоздатності жінок на ринку праці. У цей же час жінки несуть на собі більший, ніж чоловіки, соціальний вантаж, а саме: декретні відпустки, лікарняні для догляду за дітьми, відвідування дітей дошкільних закладів, навчання й виховання дітей та інше.

Згідно з оновленими даними ПРООН за 2018 рік, в Індексі гендерної нерівності Україна опустилася на 61 позицію з 55, яку займала у 2016. На сьогодні, коли мова йде про валовий національний продукт (ВНП), в Україні дохід жінок становить менше ніж 6 082 доларів на рік, а чоловіків – 10513. Участь жінок на ринку праці становить 46,9 % на противагу 63,0 % серед чоловіків. Рівень безробіття серед жінок на 24 % вищий, ніж серед чоловіків. Загальносвітовий показник економічної активності жінок є нижчим, ніж серед чоловіків, – 49% у жінок на противагу 75% у чоловіків. Крім того, жінки у значно більшому обсязі, порівняно з чоловіками, виконують неоплачувану домашню роботу та доглядають за дітьми, хворими та літніми людьми [1].

Стихийний та пристосувальний характер конкурентної адаптивності жінок на ринку праці формує загрози розвитку їх людського капіталу, забезпечення добробуту їх домогосподарств в Україні, повноцінного заміщення покоління поточних зайнятих, гальмує розвиток стимулів підприємств до інноваційного розвитку, підриває людський капітал українських жінок, спричиняє поширення системи деструктивних, архаїчних та неприйнятних норм та моделей економічної активності загалом.

Розв'язання проблеми підвищення конкурентоспроможності молодих жінок на ринку праці потребує виробничо-технічних заходів, що полягають у підвищенні професійно-технічних якостей працівника, його здатності освоювати новітні технічні засоби та устаткування; організаційно-економічних заходів, які передбачають формування навичок праці з урахуванням вимог її наукової організації, раціоналізації трудового

процесу; урахування соціально-психологічних аспектів з метою реалізації соціальних і психологічних важелів підвищення конкурентоспроможності робочої сили молодих жінок.

Список використаних джерел

1. В Індексі гендерної нерівності Україна опустилася на 61 позицію з 55 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.genderculturecentre.org/v-indeksi-gendernoi-nerivnosti-ukrai/>
2. Грішнова О.А. Молоді спеціалісти на ринку праці: проблеми конкурентоспроможності та працевлаштування / О.А. Грішнова, А.Є. Самарцева // Економіка и управление. – № 2. – 2013. – С. 49.
3. Семикіна, М.В. Конкуренція і конкурентоспроможність на ринку праці: методологія визначення // Демографія та соціальна економіка. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України. – № 2. – 2008. – С. 97.
4. Семикіна, А.В. Людський капітал: підвищення конкурентоспроможності на основі соціальних інновацій [монографія] / А.В. Семикіна. – Одеса: «Атлант» ВОИ СОІУ, 2018. – С. 16.

Сагайдак М. П.

д.е.н., професор

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

Смірнов Є. В.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

Теплюк М. А.

к.е.н., старший викладач

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІК УКРАЇНИ ТА ЛИТВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Ключові слова: інноваційний розвиток, Четверта промислова революція, глобальний індекс конкурентоспроможності 4.0, драйвери продуктивності

Keywords: innovative development, Industry 4.0, global competitiveness index 4.0, productivity drivers

У 2018 р. на Всесвітньому економічному форумі у Давосі були внесені зміни у методологію розрахунку щорічного Глобального рейтингу конкурентоспроможності країн. Своєчасність, доцільність і обґрунтованість внесення змін у зазначену методологію спричинені швидким поширенням цифрових технологій, що суттєво впливають на динаміку світової економіки в умовах Четвертої промислової революції. Нова методологія рейтингування конкурентоспроможності країн підкреслює роль людського капіталу, інновацій, стійкості та швидкості, або спритності реагування на зміни, не лише в якості рушійних сил, але й визначальних факторів економічного успіху країни за умов Четвертої промислової революції.

Глобальний індекс конкурентоспроможності 4.0 (Global Competitiveness Index 4.0, або GCI 4.0) включає 98 змінних параметрів або індикаторів, структурованих у 12 груп компонентів або драйверів продуктивності, що застосовуються при оцінюванні рівня конкурентоспроможності 140 країн світу, і варіюється від 1 до 100, де більш високий середній бал означає більш високий рівень конкурентоспроможності країни. Безпосередньо індикатори або змінні параметри кожної із дванадцяти груп розраховуються на основі поєднання офіційних статистичних даних, даних, отриманих від міжнародних організацій, а також результатів опитування громадської думки, проведеного Світовим економічним форумом.

Оскільки методологія GCI 4.0 передбачає зменшення кількості індикаторів зі 114 до 98, при цьому 64 індикатори є новими, це не дозволяє напряду зіставляти позиції України та Литви з минулорічними рейтингами [4; 6]. Задля можливості порівняння динаміки показників, розробники рейтингу також перерахували позиції країн на основі даних попередніх періодів (рис. 1).

Всесвітнім економічним форумом за підрахунками глобального індексу конкурентоспроможності у 2018 р. Україна набрала 57,03 бали, а Литва 67,12 балів зі 100 максимально можливих. При цьому рекордно низькі бали були зафіксовані в Україні - 3,9 балів у 2011 р., і 4,29 бали у 2010 р. у Литви. В середньому індекси конкурентоспроможності України та Литви у період з 2009р. до 2016р. склали 4,03 і 4,42 бали відповідно. Порівняння індексу конкурентоспроможності України та Литви з країнами Європи, серед яких країни відповідно посіли 23 та 37 місце із 40, представлено у таблиці 1.

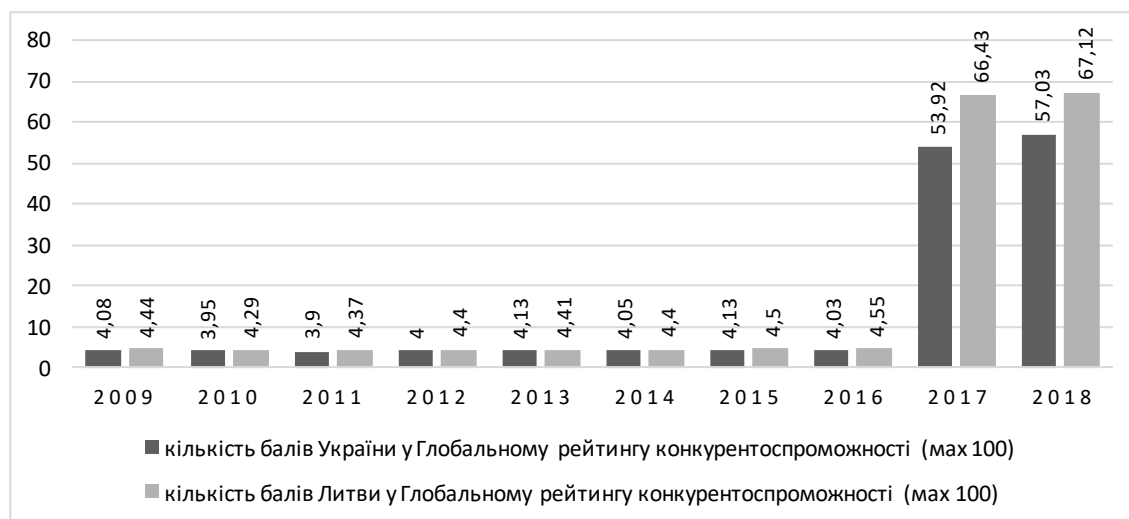

Рис. 1. Динаміка показників конкурентоспроможності України та Литви за методологією Глобального індексу конкурентоспроможності 4.0

Джерело: [2; 3]

Таблиця 1

Індекс конкурентоспроможності України серед Європейських країн

Місце	Країна	2018	2017	Співвідношення рейтингових оцінок 2018 р. та середньої за період 2009-2016 рр.
1	Німеччина	82,84	82,64	82,84 : 5,37
2	Швейцарія	82,59	82,37	82,59 : 5,54
3	Нідерланди	82,38	82,22	82,38 : 5,32
4	Великобританія	81,99	82,11	81,99 : 5,18
5	Швеція	81,66	81,58	81,66 : 5,40
...				
18	Естонія	70,75	70,77	70,77 : 4,56
23	Литва	67,12	66,43	67,12 : 4,42
25	Латвія	66,25	64,80	66,25 : 4,05
37	Україна	57,03	53,92	57,03 : 4,03

Джерело: [8]

Індекс глобальної конкурентоспроможності, дозволяє виміряти національну конкурентоспроможність країни через сукупність інститутів, політики і факторів, що впливають на рівень продуктивності. За цим показником у рейтингу 2018 р. серед 140 країн світу Україна посіла 83 місце, а Литва – 40.

Аналізуючи отримані показники, із дванадцяти груп індикаторів, позиції України у 2018 р. погіршились в одинадцяти із них, і лише в одному («бізнес-динамізм») зафіксовано позитивну динаміку [4; 6; 7]. Порівняльна характеристика рейтингових показників України та Литви за методологією Індексу глобальної конкурентоспроможності 4.0 наведена у таблиці 2.

Таблиця 2

**Рейтингові показники України та Литви за методологією Індексу
глобальної конкурентоспроможності 4.0**

№	Показник	Україна		Литва	
		Місце в рейтингу (max 140)	Загальна оцінка (max 100)	Місце в рейтингу (max 140)	Загальна оцінка (max 100)
1	Інституції (institutions)	110	46,3	41	60,9
2	Інфраструктура (infrastructure)	57	70,1	44	74,7
3	Впровадження інформаційних та комунікаційних технологій (Information and Communication Technology adoption)	77	51,0	18	75,8
4	Макроекономічна стабільність (macroeconomic stability)	131	55,9	1	100
5	Охорона здоров'я (health)	94	72,0	77	78,8
6	Навички (skills)	46	68,9	31	73,3
7	Ринок продукції (product market)	73	55,3	53	57,7
8	Ринок праці (labor market)	66	59,5	32	65,2
9	Фінансова система (financial system)	117	48,7	76	56,9
10	Розмір ринку (market size)	47	62,7	76	50,1
11	Бізнес-динамізм (business dynamism)	86	55,3	44	64,5
12	Інноваційний потенціал/здатності (innovation capability)	58	39,0	42	47,4

Джерело: [1, с. 355-357; с. 575-577]

Найбільшу кількість балів у загальній оцінці Україна у 2018 р. отримала за такими компонентами, як «навички» (46-те місце), «розмір ринку» (47-ме місце), «інфраструктура» (57-ме місце) та «інноваційний потенціал» (58-ме місце). У Литви кращі позиції за такими компонентами, як «макроекономічна стабільність» (1-ше місце), «Впровадження інформаційних та комунікаційних технологій» (18-те місце), «навички» (31-ше місце), «ринок праці» (32-ге місце).

Виходячи із отриманих результатів, слід зазначити, що відзначається помітна нерівність між країнами з точки зору макроекономічної стабільності, впровадження ІКТ, навичок. Тобто тут можна констатувати, що у України значно нижчі показники, ніж у Литви, що зумовлено інфляційними процесами і високим державним боргом на тлі подій, що відбуваються на Сході країни.

Зазначимо, що Індекс глобальної конкурентоспроможності 4.0 відображає детермінанти довгострокового зростання країни. Звідси, Україна і Литва, як стратегічні партнери, мають спільні перспективи інноваційного розвитку і забезпечення конкурентоспроможності економік,

по-перше, які знаходяться у площині взаємодії щодо досягнення макроекономічної стабільності, шляхом стабілізації інфляційних процесів і скорочення державного боргу, лобіювання інтересів України щодо членства у ЄС; по-друге, шляхом посилення торговельних відносин і розвитку та підтримки малого і середнього бізнесу; по-третє, шляхом формування та реалізації стратегії країн щодо безпеки [5], енергоефективності та розвитку інфраструктури; по-четверте, шляхом посилення стратегічного партнерства у сфері впровадження інформаційних та комунікаційних технологій, формування новітніх навичок через подальше застосування компетентнісного підходу у системі вищої освіти і стабілізації ситуації на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Schwab K. The Global Competitiveness Report 2018. – World Economic Forum, 2018. – 671 p.
2. Ukraine Competitiveness Index 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tradingeconomics.com/ukraine/competitiveness-index>
3. Lithuania Competitiveness Index 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tradingeconomics.com/lithuania/competitiveness-index>
4. Глобальний рейтинг конкурентоспроможності 2018: як покращити позиції, незважаючи на падіння. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://case-ukraine.com.ua/news/globalnij-rejting-konkurentospromozhnosti-2018-yak-pokrashhiti-pozitsiyi-nezvazhayuchi-na-padinnya/>
5. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/605-2017-%D1%80#n8>
6. Чи була перемога? Як Україні вдалося вирости в рейтингу конкурентоспроможності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2018/10/17/641672/>
7. Україна піднялася у рейтингу конкурентоспроможності – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://espresso.tv/news/2018/10/17/ukrayina_pidnyalasya_u_reytyngu_konkurentospromozhnosti
8. Competitiveness Index | Europe 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tradingeconomics.com/country-list/competitiveness-index?continent=europe>

Самійленко А. П.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Ключові слова: державна політика, людський капітал, соціальна відповідальність підприємництва, соціалізація економіки, соціальні інвестиції, добробут.

Keywords: state policy, human capital, social responsibility of entrepreneurship, socialization of the economy, social investment, welfare.

Державна політика разом з її довгостроковими цілями розвитку є фактором соціалізації економічних відносин поряд з такими чинниками, як соціокультурне середовище, інфраструктура, досягнутий рівень якості життя, рівень доступності суспільних благ. Особлива роль держави полягає у визначенні кількісних (розміри соціальних витрат у ВВП) і якісних параметрів (тривалість життя населення, ІЛР, рівень безробіття, поширення захворюваності, охоплення освітою, соціальні гарантії в суспільстві) життєдіяльності населення.

Варто зазначити, що цілі ефективної державної політики не можуть суперечити розвитку економічної системи, яка створена для задоволення потреб людей і дозволяє їй зберігати свою стійкість і цілісність. Німецький учений В. Йора наголошує, що в економіці не може бути «ніяких власних цілей», бо «її функція – службова», незважаючи на те, що «вона являє собою зовсім автономну сферу» суспільства [2, с. 520]. Іншими словами, мета ефективної державної політики є завжди соціальною і не може виходити безпосередньо з потреб господарської діяльності.

Відтак соціалізація економічних відносин у державі можлива за таких умов:

1) існування поряд з громадським сектором розвинутого приватного сектору, що займається виробництвом суспільних благ і здатного задовольняти потреби населення в освіті, охороні здоров'я, соціальному захисту;

2) існування соціальних інститутів, здатних ефективно управляти соціальними ресурсами без прямої участі держави;

3) високі доходи населення, що дозволяють повністю сплачувати соціальні послуги приватного сектора.

В основі соціалізації економічної системи лежить тісна взаємна інтеграція приватних і громадських інтересів. Вона проявляється в

соціальній переорієнтації виробництва, гуманізації праці й життя людей, пом'якшенні соціальної диференціації, суттєвому значенні соціальної сфери. Центром соціально-економічного розвитку стає людська особистість та її потреби. Відбуваються якісні зрушення в системі потреб, структурі попиту і споживання, якості життя населення та умовах розвитку людини.

Завданням сучасного етапу соціалізації економіки є пошук балансу між соціалізацією економіки та її капіталізацією, які характерні для сучасного етапу суспільного розвитку, і визначення ролі держави у формуванні та розвитку соціальної відповідальності підприємництва (СВП).

Держава в цьому процесі повинна перешкоджати переважанню приватних інтересів бізнесу над інтересами суспільства, що свідчить про усвідомлення необхідності державного втручання в реалізацію соціально відповідальної поведінки бізнесу. На сьогодні важливим та нагальним питанням є не просто ефективне використання ресурсної бази для виробництва тих чи тих товарів або послуг, а вдосконалення методів та форм взаємодії держави з підприємницьким сектором у вирішенні питань оптимізації виробництва, формуванні соціально відповідального відношення до споживачів, екологізації виробничих процесів та дотриманні принципів сталого розвитку. Фактор соціалізації виробництва стає ключовим у пошуках компромісу між потребами суспільства та вигодою підприємця, а рівень рентабельності буде залежати від соціально орієнтованої стратегії підприємницької діяльності, на яку будуть спрямовуватись очікування споживачів.

На думку Л. Ерхарда, система соціальної відповідальності підприємництва є величиною, що так само визначає ефективність бізнесу, як і прибуток. Відповідальність для Л. Ерхарда є складником конкуренції, яка є найбільш ефективним засобом для досягнення та забезпечення добробуту. Розуміючи об'єктивність егоїстичного інтересу, він вимагав від великого підприємства найвищого усвідомлення відповідальності від діяльності, оскільки саме в їхніх руках перебувають засоби виробництва та апарат народного господарства.

Базовою ознакою соціалізації економіки є загальне зростання доходів населення, національного добробуту. Так, наприклад, за період 1990-2015 рр. реальні доходи на душу населення в розвинених західних країнах і Японії зросли в 1,5-2 рази, а доходи 10% найбільш багатих верств населення перевищують не більше ніж у 6-7 разів доходи 10% найбідніших верств. На сьогодні на соціальні потреби в розвинених країнах витрачається від однієї чверті до половини валового внутрішнього продукту (ВВП). Зростають витрати на розвиток людського потенціалу та соціальної інфраструктури. Соціальні інвестиції і, насамперед, інвестиції в людський капітал збільшуються швидше, ніж інвестиції в матеріально-речові елементи капіталу. Також відбуваються зміни в соціальній

структурі суспільства: нівелюються жорсткі соціально-класові відмінності, посилюється вертикальна соціальна мобільність, формуються різні типи соціального партнерства.

У Західній Європі відносини між державою й суспільством засновані на традиції сильної держави, що знайшла відображення в концепції правової держави (більшою мірою характерно для Німеччини), у якій акцент зроблено на ідею про особливу роль держави, коли воля індивіда ставиться в залежність від рівня могутності держави: тільки сильна держава здатна гарантувати захист прав людини, його індивідуальну волю та порядок у суспільстві. У певному сенсі ідеї державного порядку, національної єдності ставляться вище, ніж цінності свободи особи. Це означає, що із трьох інструментів управління СВП (регулятивне середовище, ринки капіталів та тиск з боку суспільства) усі троє працюють з достатньою ефективністю.

Кожна держава так чи інакше намагається стимулювати СВП залежно від історичних умов, рівня розвитку суспільних інститутів та балансу сил між тими, хто бере участь у формуванні та реалізації СВП. Виокремлюють такі мотиваційні інструменти з боку держави:

- 1) економічне стимулювання – субсидії, гранти, вигідні кредитні програми зі значно нижчими відсотковими ставками тощо. Також система штрафів, збільшення податкового навантаження на підприємства, які не мають статус соціально відповідальних;
- 2) інструменти переконання – державні програми, які апелюють до ціннісних орієнтирів, духовного розвитку та норм моралі;
- 3) інструменти залучення до суспільного життя – програми залучення підприємництва до вирішення суспільно значущих програм (консультаційні заходи, оперативні дії, користування інфраструктурою).

Рівень активності державної участі в розвитку СВП багато в чому пов'язаний з особливостями культури та рівня розвитку суспільства, що спонукає активно реагувати на сучасні проблеми стійкого розвитку, а саме: прозорість діяльності корпорацій, дотримання прав людини, енергоефективність, збереження навколишнього середовища та ін. У результаті спостерігається ефективна робота зацікавлених сторін, які просувають принципи СВП (некомерційні організації, профспілки, представництва різних міжнародних організацій). Вони впливають на погляди місцевого населення в рамках своєї діяльності, а також прямо або опосередковано впливають на законотворчу діяльність держави. Таким чином, відбувається інтеграція принципів СВП у сферу державної політики.

Проаналізувавши вплив держави на формування та реалізацію СВП робимо висновок, що більш високо розвинутою є держава, то більш відповідальним є державне ставлення до формування та реалізації СВП на всіх рівнях соціальної та економічної системи в суспільстві. Крім того, високий рівень соціалізації економічних відносин та громадянського

суспільства в державі є одним з прямих наслідків ефективної реалізації системи принципів реалізації СВП.

Список використаних джерел

1. Caroll A. B. The pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward The Management of Organizational Stakeholders / Archie B. Caroll // Business Review. – 1991. – С. 42.
2. Hediger W. Welfare and capital-theoretic foundations of corporate social responsibility and corporate sustainability / Werner Hediger. // The Journal of Socio-Economics. – 2010. – № 39. – С. 518–526.
3. Мельник М.І. Становлення інституту соціально орієнтованого бізнес-середовища в Україні: аналіз проблем та пошук ефективних інструментів: наукова доповідь / М.І. Мельник; НАН України. Ін-т регіональних досліджень.—Львів, 2010.— 39 с.

Сергєєва Д. В.

аспірантка

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЙНИЙ ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇН ЄС

Ключові слова: економічне зростання, теорії, фактори, інновації, країни ЄС.

Keywords: economic growth, theories, factors, innovations, EU countries.

Економічне зростання – це головна мета будь-якої країни, це те, що визначає матеріальний добробут людей та соціально-економічний розвиток держави. Питання економічного зростання завжди є актуальним. Науковці по-різному трактують це поняття, категоризують його та досліджують фактори, які можуть сприяти економічному зростанню.

Загалом під економічним зростанням розуміють позитивну зміну реального обсягу виробництва країни за певний проміжок часу і вимірюють як річний темп зростання реального ВВП або ВВП [2].

Економічне зростання як окрему теорію почав досліджувати ще Дж.М. Кейнс, приділяючи велику увагу ролі заощаджень та інвестицій. Кейнсіанська та некейнсіанські школи під необхідною умовою економічного зростання та стабільної економіки країни розуміли пряме втручання держави та макроекономічне регулювання.

Зовсім протилежною є модель неокласиків, які базували свою теорію на ринковій саморегуляції. Недоліком неокласичної моделі є екзогенність технічного прогресу, тобто його незалежність від економічних та внутрішніх сил. Зважаючи на це, науковці почали розробляти ендогенні моделі економічного зростання.

До найбільш відомих серед них є: АК модель, яка базується на збереженні великої частки ВВП задля фінансування пришвидшеного технічного прогресу та об'єднанні фізичного та людського капіталу; модель різноманітності продукту Ромера, відповідно до якої інновації приводять до зростання продуктивності шляхом створення нових, але не обов'язково поліпшених, різновидів продуктів; та теорія зростання Шумпетера, що базується на інноваціях, які спрямовані на вдосконалення якісних характеристик продукції [4].

З розвитком теорій та удосконаленням моделей змінювалася кількість та характер факторів, що впливають на економічне зростання. Крім основних факторів (людський ресурс, природний ресурс, формування основного капіталу, технологічний розвиток та соціально-політичні аспекти) науковці досліджували вплив державних витрат, торгівлі та іноземних прямих інвестицій, відкритість економіки, державного управління та інституцій, корупції, політичного режиму, сприйняття політики, мови релігії та ін. Проте висновки досліджень різняться залежно від періоду часу, за який проводять дослідження, території, тобто досліджуваних країн або регіону, та математичної моделі, на якій базуються розрахунки [5].

Одним із найголовніших та найвпливовіших факторів є інноваційний. Він може спричиняти систематичне структурне перетворення економіки, зміни співвідношення між секторами та виникнення нових.

Інновації, які є запорукою конкурентоспроможності й відповідно економічного зростання країни, можуть мати як технологічний, так і організаційний або персональний характер. Інновації є продуктом ефективної інноваційної системи щодо суб'єктів та взаємозв'язків між ними. Компанії залишаються вирішальним компонентом цієї системи, проте без міцних зв'язків між компаніями, злагожденості між наукою, промисловістю та урядом ефективне функціонування системи стає неможливим. Науковий сектор є зазнає значного впливу держави, її політики, аніж компаній. Це дає поштовх створенню локальних агенцій та інституцій, що працюють над розробленням інноваційних стратегій та програм [1].

У ЄС такою стратегією стала "Європа 2020", підписана у 2010 році. Стратегія має три основні фактори зміцнення економіки: розумне, стійке та всеохоплююче зростання. Вона спрямована на збільшення інвестування в дослідження та розроблення, покращення рівня освіти,

працевлаштованості, поліпшення довкілля, клімату та енергоефективності. Усі цілі тісно переплетені з інноваціями.

Станом на 2018 рік, за даними GII, у топ-10 інноваційних країн світу входять 7 представників ЄС: Нідерланди, Швеція, Великобританія, Фінляндія, Данія, Німеччина та Ірландія. Проте якщо розглядати ЄС як єдине ціле, то його інноваційна ефективність зросла на 5,8% з 2010 року, і регіон наздоганяє США [3]. Проте відносно Республіки Корея та Японії ЄС втрачає позиції та відстає від Австралії та Канади. За секторальною інноваційністю останні роки актуальними є біо-, нано- та медичні технології, альтернативні джерела енергії, інформація та телекомунікація. Найбільший внесок серед країн ЄС у ці галузі роблять Німеччина, Франція та Нідерланди.

Проте, незважаючи на досягнення країн ЄС у сфері інновацій, існують певні недоліки, що перешкоджають повноцінному функціонуванню інноваційної системи ЄС та його економічного розвитку. Це стосується великої різниці в рейтингах країн. Рівень інноваційності у країнах-лідерах ЄС (Німеччина, Нідерланди, Данія, Фінляндія) значно відрізняється від інших, особливо у Хорватії, Греції та Румунії.

Недоліком також є різниця у вкладі в академічні та інноваційні компоненти («парадокс ЄС»), що підтверджує недостатню розвиненість системи переведення відмінних академічних активів у ринкові інновації.

У боротьбі за перші позиції в інноваційності ЄС перешкоджають менші витрати на розроблення та дослідження порівняно з конкурентами та недостатня розвиненість венчурного капіталу.

Список використаних джерел

1. Анісімов І.Є. Розвиток міжнародної інноваційної діяльності як фактор світового економічного зростання», Електронне наукове фахове видання, «Глобальні та національні проблеми економіки», Випуск 6, 2015, С. 41-45. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/10.pdf>
2. Глуха Г.Я. Економічне зростання: еволюційно-змістовий аналіз. Академічний огляд. – 2013. – № 1. – С. 32–38. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2013_1_6
3. Cornell University, INSEAD and WIPO (2018). «Global Innovation Index Report 2018. Energizing the World with Innovation». – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2018-report>
4. Aghion P., Howitt P., The Economics of Growth, Cambridge, Mass.: MIT Press, 2009, 495 p.
5. BoldeanuF. T., Constantinescu L. The main determinants affecting economic growth, Bulletin of the Transilvania University of Brasov, Series V: Economic Sciences, Vol. 8 (57) No. 2. – 2015. 331–338 p.

Стожок Л. Г.
к.е.н., здобувач
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTI

Ключові слова: соціальні ризики, соціальні проблеми, соціальне страхування, соціальна згуртованість, рівень життя.

Keywords: social risks, social problems, social insurance, social cohesion, standard of living.

У сучасних умовах політичної невизначеності та соціально-економічної нестабільності, які негативно впливають на матеріальне становище населення, соціальний захист, включаючи соціальне забезпечення, соціальне страхування на соціальну допомогу є одним із заходів забезпечення соціальної стабільності в суспільстві, показником якої виступає соціальна згуртованість. Зазначимо, що одним із головних факторів соціальної згуртованості є надання можливості реалізації конституційно закріплених прав, інтересів та забезпечення потреб громадян шляхом соціального страхування. Вітчизняна система соціального страхування передбачає взаємозв'язок між формами реалізації соціальних прав працюючого населення: права на працю та соціальний захист. Відповідно, постає необхідність розкриття сутності соціального страхування як чинника забезпечення соціальної згуртованості в суспільстві.

Згідно з документами Ради Європи, соціальна згуртованість – це «здатність суспільства забезпечувати благополуччя всіх своїх членів, мінімізуючи диспропорції в розвитку і уникаючи маргіналізації людей» [1, с. 16]. Система соціального захисту є важливим ресурсом формування соціальної згуртованості, головним завданням якої є [1, с. 36] «відповідність новим соціальним ризикам, забезпечення базових потреб, сприяння успішному подоланню перехідних періодів в житті людей». Щодо останнього, то, на думку Шміда Г. (Schmid G.), [3] можна виокремити такі перехідні періоди: від освіти до роботи, від однієї форми роботи до іншої, між домашніми обов'язками (діяльністю) і роботою, між роботою і непрацездатністю, між роботою і пенсією. На нашу думку, зазначене свідчить про посилення індивідуальної соціальної відповідальності людей у формуванні належного соціального захисту від соціальних ризиків протягом усього життєвого періоду з метою вирішення соціальних проблем, недопущення соціальної нерівності в доходах, забезпечення соціальної згуртованості, що є важливою умовою

«соціальної справедливості, демократичної безпеки і сталого розвитку» [2, с. 2].

Варто зазначити, що в Україні соціальне страхування являє собою систему соціально-трудових відносин, яка містить сукупність форм і методів формування цільових фондів з метою покриття збитків і надання допомоги застрахованим громадянам та членам їх сімей у разі настання відповідних соціальних ризиків: втрата заробітку у випадку повної чи часткової втрати працездатності, у випадку хвороби, безробіття, старості, втрати годувальника. Соціальне страхування, згідно із законодавством, здійснюється в обов'язковій формі, де відносини між суб'єктами реалізуються на підставі закону та у добровільній формі – шляхом укладання договору.

Головним призначенням соціального страхування як інституту, як форми і як механізму соціального захисту економічно активного населення є мінімізація соціальних ризиків та соціальних проблем, забезпечення гідного рівня життя працюючого населення протягом усього життєвого періоду, що таким чином зменшує соціальну нерівність та пом'якшуючи соціальну напругу. Варто наголосити, що, крім зазначеного, соціальне страхування сприяє також конкурентоспроможності та мобільності трудових ресурсів з метою їх матеріального забезпечення, забезпечення адекватного рівня життя, справедливості між поколіннями. Реалізація в соціальній системі соціально-страхового принципу та солідарності мінімізує ризик бідності, соціальної ізоляції та соціального виключення.

Отже, формування ефективної системи соціального страхування працюючого населення є необхідною умовою щодо підвищення якості та рівня життя населення, а також забезпечення соціальної згуртованості в країні. Вважаємо, що не менш важливим є формування довіри серед населення до добровільного соціального страхування як механізму забезпечення належного соціального захисту від нових соціальних ризиків. Крім того, соціальної згуртованості можна досягти шляхом реалізації солідарно-страхового принципу, посилення соціальної відповідальності між суб'єктами соціально-страхових правовідносин, наявності ефективної соціальної політики.

Список використаних джерел

1. Доклад специальной рабочей группы высокого уровня по вопросам социальной сплоченности в XXI веке «На пути к активной, справедливой и социально сплоченной Европе». Страсбург, 26 октября 2007 г. – 87 с.

2. New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion approved by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 7 July 2010. – 11с.

3. Schmid, G. Wege in Eine Neue Vollbeschäftigung, Übergangsmärkte und aktivierende Arbeitsmarktpolitik, Frankfurt: Campus Verlag. – 2002. – 477 p.

Тимченко Ю. В.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

КОНТРОЛЬ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ ЯК ЗАПОРУКА СУСПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Ключові слова: державне управління, контроль, демократичне суспільство.

Keywords: governance, control, democratic society.

Демократичне державне управління є необхідною передумовою для досягнення цілей розвитку суспільства. Ефективне державне управління є результатом взаємодії добре скоординованої влади, з одного боку, та обізнаного, зацікавленого та активного громадянина – з іншого.

Держава є одним з головних суб'єктів здійснення контрольної функції в суспільстві. Вона наділена реальними повноваженнями і має можливості для впливу на суспільство, під час здійснення якого покладається і на результати контролю.

Контроль – це одна з найважливіших функцій процесів управління, функція держави і суспільства, їх інститутів і структур, яка полягає в застосуванні різноманітних наглядових і оціночних механізмів за діяльністю органів, структур, організацій, посадових осіб, за дотриманням законодавства і різних норм, які можуть бути встановлені як державою, так і окремою організацією для стандартів виконавської дисципліни, якості роботи й управління. Мета контролю – перевірка законності рішень і дій.

У сучасному розумінні демократичний устрій повинен розглядатися не як влада народу, а як участь громадян (людей) і їх об'єднань у здійсненні влади.

У демократичному суспільстві кожен громадянин має певні основні права, яких держава не може його позбавити. Ці права визнані та гарантуються на міжнародному рівні. Кожен має право мати свої вірування, включаючи їх релігійні переконання, і говорити та писати те, що думає. Кожен має право шукати різні джерела інформації та ідей. Кожен має право спілкуватися з іншими людьми, а також утворювати та

приєднуватися до організацій на свій розсуд, включаючи профспілки. Кожен має право збирати і протестувати проти урядових дій. Проте громадяни зобов'язані здійснювати ці права мирним шляхом, поважаючи закон та права інших осіб.

Дедалі більше демократії приймають федералізм або певну форму децентралізації. Згідно з цим принципом, кожна функція уряду повинна виконуватися найнижчим рівнем уряду, який здатний ефективно виконувати цю функцію. Тільки національний уряд може друкувати валюту, проводити зовнішню політику, керувати торгівлею та кордонами та забезпечувати захист нації. Проте місцеві питання, такі як громадські послуги, найкраще управляються місцевим або провінційним урядом. Місцеві органи влади краще можуть знати і відповідати на потреби та інтереси своїх громадян. Децентралізація сприяє національному єдності, більш справедливо розподіляючи владу та ресурси по всій країні, наближаючи владу до людей та дозволяючи місцевим громадам контролювати власні справи. Демократія стабільніша, коли влада передається по географічних лініях, а не за етнічними чи сектантськими поділами.

Державний контроль є об'єктивно обумовленим явищем, що існує за всіх типів і видів державного устрою, спрямованим на ефективне виконання поставлених перед державою завдань.

До основних завдань держнагляду можна зарахувати: попередження і припинення порушень обов'язкових вимог державних стандартів, правил обов'язкової сертифікації і Закону «Про єдність вимірювань» усіма суб'єктами господарської діяльності; надання інформації органам виконавчої влади та громадським організаціям за результатами перевірок. Проводять держнагляд посадові особи Держстандарту і підвідомчих йому центрів стандартизації і метрології, які отримали статус територіальних органів держнагляду, - державні інспектори.

Державне управління пов'язане з необхідністю захищати людей від конфліктів та забезпечити правопорядок. Адже упродовж історії постійно відбуваються конфлікти між людьми. Сама людська природа диктує той егоїзм, коли люди неминуче зіштовхуються своїми інтересами, що пов'язані з отриманням економічних вигод, власності чи привілеїв.

Зрозуміло, що контроль не може бути панацеєю для вирішення всіх проблем, а всебічний контроль не за всіх умов є демократичним виявом управління. Контроль не завжди слугував ефективності управління та прогресу. Проте недооцінка, применшення ролі контролю можуть вести до неконтрольованості ситуації, зменшення керованості і навіть хаосу. На цій підставі не варто віддавати перевагу як огульному запереченню контролю та критиці його надмірності, що стала модною останнім часом, так рівною мірою і "фетишизації" контролю, у якому вбачається вирішення всіх проблем, що існують у державному управлінні.

Контроль – невід’ємний елемент управлінської діяльності, фактор підвищення її ефективності і подальшого вдосконалення. Недооцінка чи навіть заперечення контролю небезпечне явище, оскільки відсутність "зворотного зв'язку", інформації про дії управлінських рішень, їх виконання та подальшого формування управлінської стратегії може суттєво впливати на всю динамічну систему забезпечення реалізації виконавчої влади.

Список використаних джерел

1. Беньо М. Вплив теорії публічної адміністрації на розвиток адміністративного права (приклад Польщі) / М. Беньо // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. – 2006. – № 7. – С. 8–12.
2. Бідей О. Інститут адміністративної юстиції в іноземних країнах / О. Бідей // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 6. – С. 80–83.
3. Бондарюк О. Особливості адміністративного судочинства України: порівняльно-правовий аспект / О. Бондарюк, О. Гордєєва // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2013. – № 3. – С. 32–38.
4. Босхамджиева Н. А. Правовое обеспечение общественной безопасности в зарубежных странах / Н. А. Босхамджиева // Административное право и процесс. – 2012. – № 12. – С. 57–60.

Христенко О. А.

к.е.н., доцент
Миколаївський національний
аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ЕКОЛОГІЧНИЙ, СОЦІАЛЬНИЙ, ЕКОНОМІЧНИЙ СКЛАДНИКИ

Ключові слова: сталий розвиток, регіональна політика сталого розвитку, екологічний складник, економічний складник, соціальний складник, стратегія.

Keywords: sustainable development, regional policy of sustainable development, ecological component, economical component, social component, strategy.

Бурхливе зростання кількості населення на Землі, розвиток цивілізації та науково-технічного прогресу, збільшення обсягів виробництва та його відходів призводять до поглиблення проблем стосунків між природою та суспільством та їх загострення.

Бурхливий розвиток промислового й сільськогосподарського виробництва, будівельний бум, розширення логістичних систем та сфери послуг були характерними для багатьох країн світу. Це також супроводжувалося виникненням великих міст, міських агломерацій і технополісів з якостями, не властивими природному середовищу, та вимагало залучення у виробництво додаткової кількості ресурсів. Результатом цього стало скорочення окремих життєво важливих ресурсів — лісових, земельних і водних, а також надмірне забруднення довкілля в багатьох регіонах землі [3].

Але водночас цілком закономірно відбувається зростання потреб усього людства, посилюється прагнення до підвищення добробуту населення всіх країн світу. Країни, які досягли досить високого рівня життя, продовжують нарощувати споживання товарів і послуг, інші прагнуть подолати або скоротити прірву, яка відділяє їх від розвинутих. Із розвитком цивілізації та науково-технічного прогресу, бурхливим зростанням кількості населення на Землі, обсягів виробництва та його відходів проблеми стосунків між природою та суспільством дедалі загострюються. У 1997 році у «Брунтленській доповіді» Міжнародної комісії ООН, яка розглядала питання навколишнього середовища, уперше з'явився термін «сталий розвиток», саме він став макрометою світової економічної системи. Сталий розвиток (рівновага, збалансована рівновага) — це розвиток, за якого досягається забезпечення життєвих потреб сучасного людства і прийдешніх поколінь. Основною концепцією сталого розвитку є передбачення певних обмежень в експлуатації природних ресурсів, але ці обмеження не є абсолютними, а пов'язані зі здатністю біосфери справлятися з наслідками людської діяльності.

Складники стратегії сталого розвитку з урахуванням проблем соціальних, економічних та екологічних процесів досліджували Н.В. Бочарова, В.В. Волошин, З.В. Герасимчук, Є.В. Гірусов, Л.С. Гринів, М.І. Долішній, Г. Дейлі, Т.В. Іванова, О.І. Котикова, Л.Г. Мельник, В.І. Олещенко, Л.Г. Руденко, В.М. Трегобчук, А.Д. Урсул, В.Я. Шевчук та інші. Але варто зазначити, що проблеми сталого розвитку регіону з позиції комплексного підходу (соціальний, економічний, екологічний складники) досліджені недостатньо.

Треба підкреслити, що альтернативи стратегії сталого розвитку людства немає. Ця стратегія включає три складники: екологічний (збереження і поліпшення природного середовища); економічний (подальший гармонійний розвиток виробництва, продуктивних сил суспільства); соціальний (неухильне підвищення добробуту народів, вирівнювання рівнів їх життя — внутрішніх і зовнішніх, неухильне поліпшення соціальних умов та стандартів). Проте стабільність передбачає закріплення вже досягнутого результату, збереження досягнутого рівня.

Не можна реалізувати жоден з трьох складників стратегії сталого розвитку ізольовано, один за рахунок інших. Вони органічно взаємопов'язані та взаємообумовлені і тільки в цій єдності складають сталий розвиток. Спроби відірвати або ізолювати їх приречені на невдачу. Водночас треба зауважити, що в цій єдності ключовою ланкою є екологічна. Без збереження природи, середовища проживання людей всі інші втрачають сенс.

Саме з цього виходить стратегія сталого розвитку України. Уперше відповідну концепцію було розроблено і схвалено Урядом України ще у 2001 році і тоді ж було передано на розгляд Верховній Раді України [8].

Україна має значні природні ресурси та унікальне для Європи довкілля, але водночас є однією з найбільш екологічно забруднених країн регіону. Крім того, Україна є однією з країн світу, де енергетичні ресурси використовуються найменш ефективно.

Ефективне управління природними ресурсами і природоохоронна діяльність є суттєвими для збереження біологічних систем життєзабезпечення, покращення якості життя та зменшення бідності в Україні.

Сталий розвиток є невід'ємною частиною стратегічної цілі ПРООН щодо подолання бідності, оскільки для фізично та психологічно здорового суспільства потрібне здорове навколишнє середовище. Отже, потрібно розвивати готовність людей взяти відповідальність за розвиток їхніх громад та, відповідно, за подолання бідності [2].

Якість довкілля відіграє все більш вагомий роль як фактор стабільного розвитку суспільства та забезпечення конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку. Значна екологічна диверсифікація території України, особливості соціально-економічних процесів у регіонах, які в історичному, природному, соціальному, економічному аспектах є досить не однорідними, актуалізують проблему регіонально диференційованих підходів до управління екологічною безпекою [6].

Негативні екологічні наслідки економічного суспільного розвитку змушують людство переглянути пріоритети свого майбутнього. Змінити ситуацію можливо за умови системного взаємоузгодженого вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем суспільства, тобто його переходу на умови сталого збалансованого розвитку. Стале управління природними ресурсами в межах цього пріоритету, наукове співтовариство Євросоюзу опікується проблемами деградації земельних ресурсів, вчасного прогнозування повеней та лісових пожеж, зміни клімату. Однією із ініціатив ЄС стало видання атласу ґрунтів Європейського Союзу. Складений та опублікований ученими з Європейського дослідницького центру (JRC) атлас ґрунтів країн Євросоюзу – це перша спроба оцінити стан сільськогосподарських земель у масштабах усієї Європи [1]. За даними Атласу, на сьогодні основні загрози для родючості земель – це

ерозія, деградація внаслідок надмірного використання добрив та інших хімічних речовин, утрата органічних речовин, промислове забруднення, втрата біологічного різноманіття, ущільнення землі внаслідок використання техніки, а також стихійних лих. У результаті дослідження за запропонованими методиками Котикової О.І. встановлено, що рівень сільськогосподарського землекористування в Україні не відповідає умовам стійкого розвитку [7]. Оскільки деградація землі має безповоротний характер, необхідно терміново вжити заходів щодо ослаблення негативних факторів: насамперед це поширення серед фермерів технологій, не пов'язаних із завданням шкоди навколишньому середовищу.

Головною науковою ідеєю при розробленні теорії сталого розвитку повинна стати ідея комплексного системного підходу до вирішення проблем взаємоузгодження і збалансування соціальних, економічних та екологічних факторів розвитку. Таким чином, в умовах сьогодення зростання дефіцитності природних, матеріальних, фінансових та інших ресурсів та а складної в багатьох регіонах України соціальної, економічної, екологічної ситуації необхідно створити надійну базу для стійкого відтворення й розвитку територіальних систем.

Список використаних джерел

1. Бочарова Н. В. Сучасна стратегія інноваційного розвитку Європейського Союзу / Н. В. Бочарова // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3). – Т.2. – С. 43-50.
2. Герасимчук З. В. Особливості формування стратегії сталого розвитку для країн з перехідною економікою / З. В. Герасимчук // Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 72-94.
3. Гринів Л. С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії : монографія / Л. С. Гринів. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 240 с.
4. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Г. Дейлі. – Пер. з англ. Ін-т сталого розвитку. – К. : Інтелсфера, 2002. – 312 с.
5. Іванова Т. В. Синергетичний підхід до системи забезпечення еколого-економічної безпеки держави / Т. В. Іванова // Інвестиції : практика та досвід. – 2009. – № 19. – С. 71-74.
6. Іванова Т. В. Екологічний чинник у взаємодії держави і суспільства / Т. В. Іванова // Інвестиції : практика та досвід. – 2009. – № 22. – С. 87-90.
7. Котикова О. І. Стійкий розвиток сільськогосподарського землекористування: методологічний аспект / О. Котикова // Економіст. – 2012. – № 2. – С. 27-29.

Циганкова Т. М.
д.е.н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ БАГАТОСТОРОННЬОЇ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Ключові слова: міжнародна торгівля, раунди СОТ, мегарегіональні торговельні угоди, глобальна торговельна війна, протекціонізм, коаліції в СОТ.

Keywords: international trade, WTO rounds, megaregional trade agreements, global trade war, protectionism, WTO coalitions.

Створена де-факто під час Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів (1986-1994 рр.) сучасна система регулювання міжнародної торгівлі, яка за своїми ключовими параметрами, такими, як кількість членів, охоплення торговельних сфер (товари, послуги, права на об'єкти інтелектуальної власності), обсяг регульованого світового експорту – понад 95%, стала вже справді глобальною та суттєво впливає на механізми формування й реалізації торговельних політик країн, їх зміст, методи обґрунтування, а отже, і на увесь соціально-економічний розвиток національних господарств [1]. Наступні роки до початку Дохійського раунду у 2001 р. можна вважати найбільш успішними в розвитку СОТ, оскільки тривало досить інтенсивно приєднання нових країн-членів, розроблялися проекти щодо перспективних сфер багатосторонньої гармонізації – конкурентної політики, взаємопогодженого регулювання торгівлі та інвестицій, торговельних питань охорони навколишнього середовища тощо.

З початком раунду переговорів в Досі, для якого був визначений досить насичений і амбітний порядок денний, багатосторонню торгівельну систему охопила серйозна системна криза, причинами якої, на думку різних авторів, були: широке коло надто складних для знаходження консенсусу питань, поглиблення суперечностей між окремими групами країн з активізацією діяльності коаліцій, відсутність глобального лідера в переговорному процесі внаслідок послаблення позицій США та ЄС на відміну від зростання впливу Китаю, Індії та Бразилії, а також застосування принципу абсолютного консенсусу для ухвалення рішень (нічого не вирішено, поки не вирішено все) [3; 4; 5; 7; 8].

Дві останні міністерські конференції на Балі (2013 р.) та в Найробі (2015 р.) дали певний поштовх міжнародним торговим переговорам. Так, після дванадцяти років безрезультатних багатосторонніх перемовин країни-члени СОТ підписали так званий Балійський пакет – домовленості

щодо спрощення процедур торгівлі, деяких питань сільського господарства, питань торгівлі бавовною, а також розвитку найменш розвинутих країн. У Найробі було ухвалено рішення про введення з 19 грудня 2015 р. заборони на субсидії щодо сільськогосподарського експорту з диференціацією режиму для розвинутих країн та країн, що розвиваються.

Проте після конференції в Найробі представники країн-членів СОТ, експерти, науковці все частіше стали висловлюватися на користь реформування організації. Серед викликів розвитку глобальної системи регулювання міжнародної торгівлі, на наш погляд, варто виокремити такі:

- глобальна торговельна війна та її особливості;
- нові реалії ХХІ сторіччя та глобалізація виробництва;
- мегарегіональні угоди та їх наслідки, зокрема загроза винесення переговорів за межі СОТ;
- фрагментація діяльності СОТ унаслідок підвищення ролі коаліцій;
- прагнення країн, що розвиваються до посилення впливу на ухвалення рішень в межах раундів СОТ.

В останні роки у світі відбувається стрімка переорієнтація з тривалого режиму «вільної торгівлі» до протекціонізму, невід'ємним компонентом якого є торговельні війни та різноманітні санкції. Про глобальну торговельну війну можна говорити внаслідок її швидкої регіональної диверсифікації: крім пар протистоянь «США-Китай» та «США-ЄС», варто також назвати країни Північної Америки, Північної та Південної Європи, Південно-Східної Азії, Середземномор'я тощо [4]. Проте найбільш загрозливим є те, що торговельні війни змінюють режими торгівлі поза рамок чинних глобальних регулятивних інституцій, на підставі національних політичних рішень, що спотворює принцип недискримінації СОТ.

Необхідність модернізації СОТ згідно з економічними реаліями ХХІ сторіччя обумовлена все більшою концентрацією торгівлі всередині виробничо- збутових ланцюгів, що потребуватиме нового регулювання, де імпорту стає невід'ємною частиною експорту, оскільки торговий протекціонізм може негативно впливати на виробничі витрати та конкурентоспроможність експорту. При цьому розвинуті країни є прихильниками «питань ХХІ сторіччя» (інвестиції, конкуренція, державні закупівлі, екологія тощо), натомість країни, що розвиваються прагнуть до реального розв'язання питань розвитку (створення робочих місць, розвиток виробничого потенціалу тощо). Позиція ООН (ЮНКТАД) полягає в пріоритетності концепції «розвитку» [8].

Мегарегіональні угоди на зразок транстихоокеанського партнерства (ТТІП) перебувають на різних стадіях реалізації проектів, мають різний склад країн-учасників, однак спільним є те, що регуляторні питання, які обговорюються під час переговорів, наразі не належать до компетенції СОТ [6]. Тому складається ситуація, коли мегарегіональні торговельні

угоди можуть значно розширити міжнародну систему регулювання торгівлі завдяки розробленню правил (фактично зобов'язань), які спочатку будуть чинними для країн-членів, а згодом можуть стати глобальними. Зрозуміло, що такі правила будуть розроблятися в інтересах країн-лідерів, що додатково посилить напругу у відносинах між країнами, що розвиваються та розвинутими. Ризикованою, на наш погляд, є й імплементація цих правил у систему СОТ.

Збільшення кількості й посилення впливу коаліцій у межах СОТ, з одного боку, сприяє досягненню консенсусу при ухваленні рішень, однак з іншого – фрагментує діяльність, уповільнюючи переговорний процес, або взагалі внаслідок непримиренної позиції членів коаліції унеможлиблює прийняття рішень. Вочевидь необхідною є чітка регламентація діяльності коаліцій з логічними обмеженнями щодо термінів узгодження позицій та відповідальністю за блокування рішень.

На сьогодні прагнення країн, що розвиваються до посилення впливу на розвиток багатосторонньої системи регулювання міжнародної торгівлі полягає вже не стільки в необхідності надання пільгових умов застосування торговельних режимів, скільки у створенні реальних умов для розв'язання соціально-економічних проблем за допомогою участі в торговельному обміні. Так, в умовах глобалізації виробництва для цих країн ключовою проблемою є не участь у глобальних виробничо-збутових ланцюгах, а максимізація прибутку від такої участі. Те саме стосується й участі в регіональних торговельних угодах, переходу до глобальної «зеленої економіки» тощо. Зазначене вище потребуватиме адекватного врахування в системі інструментів, правил і інститутів СОТ.

Наразі людством вже накопичений неоціненний досвід багатосторонньої гармонізації національних торговельно-економічних інтересів в межах СОТ. Наступним етапом має стати набуття досвіду адекватної адаптації до стрімких змін глобального середовища та різноманітних гео-економічних та політичних викликів.

Список використаних джерел

1. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / Кер. авт. кол. і наук. ред. Т.М. Циганкова. – К.: КНЕУ, 2003. – 660 с.

ISBN 966-574-491-7

2. Евстафьев Д. Глобальная торговая война: последствия для Евразийского Союза и СНГ//Евразия эксперт [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://eurasia.expert/globalnaya-torgovaya-voyna-posledstviya-dlya-evraziyskogo-soyuza-i-sng/>

3. Загашвили В.С. ВТО и мегарегиональные торговые соглашения // Российский внешнеэкономический вестник. – 2017. – № 5. – С. 27-37.

4. Исаченко Т.М. Свобода торговли или политика протекционизм: проблемы стратегического выбора// Т.М. Исаченко – РСМД. Экономика// Аналитика. М., 2014 [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=3032#top-content

5. Медведкова И.А., Трудаева Т.А. Новые горизонты ВТО: перспективы постбалтийского развития//Внешнеэкономический вестник. – 2015. – № 6. – С. 62-71.

6. Перская В.В. Транстихоокеанское партнерство: вызов для мировой экономики или эволюция интеграции в условиях перехода к многополярности? // Экономические стратегии. – 2015. – № 8. – С. 26-39. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://elibrary.ru/art2015/bv4200.pdf>.

7. Jones K. Reconstructing the World Trade Organization for the 21 st Century. An Institutional Approach. Oxford University Press. 2015.

8. Van Grastek G. The History and Future of the WTO. WTO: Geneva, 2013. 698 p.

Чебакова Т. О.

асистент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЧЕТВЕРТОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Ключові слова: організаційна культура, Індустрія 4.0, Четверта промислова революція, цифрова революція, організація, цінності на підприємстві.

Keywords: organizational culture, Industry 4.0, The Fourth Industrial Revolution, digital revolution, organization, the value of the enterprise.

На сучасному етапі розвитку економіки підприємствам необхідно пристосовуватися працювати в умовах жорсткої конкуренції під впливом цифрових технологій, що формують ключові аспекти організаційної культури. Дослідженням організаційної культури займалися вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як В. Кукоба [2], Е. Молл [5], Г. Захарчин [1], М. Магура [4], Т. Кригульська [3] тощо. Проте сучасні науковці у своїх дослідженнях не розглядали, як саме впливає Індустрія 4.0 на формування ключових аспектів оргкультури сучасної організації.

Зростання наукового і прикладного інтересу до феномену організаційної культури підприємства актуалізує дослідження формування й забезпечення функціонування організаційної культури суб'єктів господарювання в умовах Четвертої промислової революції (Індустрія 4.0).

Нагальним у цей час є всебічне обговорення результатів досліджень впливу досягнень Індустрії 4.0 на формування ключових аспектів організаційної культури суб'єктів господарювання.

На сьогодні основними чинниками впливу на оргкультуру підприємств є віртуалізація та диджиталізація процесів діяльності індивідуумів на ґрунті сучасного етапу цифрової революції. Це суттєво змінює зміст праці, вимоги до рівня знань та навичок, трудової та інноваційної активності працівників тощо. До домінантних цінностей як складників оргкультури на підприємстві, що активно трансформуються під впливом Індустрії 4.0, варто зарахувати: моральні, організаційні, культурні, трудові та інші цінності. Нестача (обмеженість нерозвиненість, зруйнованість) цих цінностей, водночас із відповідними методами, нормами, алгоритмами їх утвердження у своїй сукупності унеможливають формування організаційної культури компанії, яка також дає основу інтенсивному розвитку як окремій господарській організації, так і їх групі.

Ключові аспекти організаційної культури характеризують внутрішній стан організації на основі загальних для нього цінностей, правил, норм під впливом зовнішнього середовища, а сучасні досягнення цифрової революції, яку вже назвали Індустрія 4.0., суттєво трансформують систему зв'язків, відносин і взаємодії між персоналом та компанією, що сприяє формуванню нової якіснішої оргкультури підприємства.

Ефективне функціонування будь-якої компанії можливе лише за наявності в неї сильної й гнучкої організації, основою якої повинна бути адаптивна і прозора організаційна культура, що орієнтує працівників на готовність до змін, індивідуальний та груповий розвиток, постійне самоупорядкування й самовдосконалення, спрямованість на високий колективний результат. Для забезпечення цього варто вдосконалювати наявний понятійний апарат організаційних теорій, сформувані головні напрями трансформації організаційної культури на підприємствах для подальшого їх розвитку та створення умов ефективної діяльності шляхом упорядкування їх внутрішньої організації.

Оскільки організаційна культура підприємства має велике значення для ефективного функціонування конкретного суб'єкта господарювання, подальші дослідження у цьому аспекті дозволять сформувати нові методичні підходи для підвищення ефективності діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Захарчин Г. М. Механізм формування організаційної культури на підприємстві / Г. М. Захарчин // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 241–248.
2. Кукоба В. П. Упорядкувальний аспект організаційної культури підприємства: сутність, складові, основні атрибути / В. П. Кукоба // Стратегія економічного розвитку України : зб. наук. пр. – 2016. – № 39. – С. 20–30.
3. Кригульська Т. В. Деякі аспекти проблеми структуризації організаційної культури підприємства / Т. В. Кригульська // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 3. – С. 76–80.
4. Магура М. И., Курбатова М. Б. Организационная культура // Организационное поведение. Хрестоматия. Редактор-составитель Райгородский Д.Я. – Самара: Изд. дом «Бахрах-М», 2006. – 752 с. – С.73-102.
5. Молл Е. Г. Организационная культура // Организационное поведение. Хрестоматия. Редактор-составитель Райгородский Д.Я. – Самара: Изд. дом «Бахрах-М», 2006. – 752 с. – С. 38-49
6. Скіцько В. І. Індустрія 4.0 як промислове виробництво майбутнього / В. І. Скіцько // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 5. – С. 33-40.

Чеберяко О. В.

д.і.н., к.е.н., професор
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Лозова Г. М.

к.е.н., доцент
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

МЕДИЧНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОБУТУ СУСПІЛЬСТВА

Ключові слова: медична реформа, національна безпека, добробут суспільства, фінансування охорони здоров'я, медичне страхування, принцип «гроші ходять за пацієнтом».

Keywords: medical reform, national security, welfare of the society, health financing, health insurance, the principle of «money walking on the patient».

Небезпечне погіршення стану здоров'я українського населення, скорочення тривалості життя в Україні, зменшення населення держави, поширення соціальних хвороб, зокрема епідемія кору у 2019 році, що відбуваються через кризу системи охорони здоров'я та невідповідність результатів здійснення медичної реформи в країні соціальним пріоритетам, є реальними загрозами національній безпеці України в соціально-гуманітарній сфері. Тому створення доступної, високоякісної та ефективної системи медичної допомоги в Україні є одним із ключових завдань національної безпеки у внутрішній сфері.

Життя, здоров'я та безпека людини (human security) є пріоритетами діяльності держави та універсальною метою для забезпечення добробуту населення. Ст. 49 Конституції України гарантує право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [1]. Право людини на медичну допомогу закріплено також ст. 284 Цивільного кодексу України [2]. Право на отримання кваліфікованої медико-санітарної допомоги, включаючи вільний вибір лікаря, вибір методів лікування як складника права на охорону здоров'я передбачено ст. 6 Закону України «Основ законодавства України про охорону здоров'я». У ст. 8 та 18 записано, що кожен громадянин має право на безоплатне отримання у державних та комунальних закладах охорони здоров'я екстреної, первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги [3].

Усі ці положення, беззаперечно, є соціальними, притаманні будь-якій цивілізованій європейській країні, проте глобальною проблемою тривалий час в Україні залишається низький рівень фінансового забезпечення охорони здоров'я, яка фінансується з державного, місцевих бюджетів та фондів загальнообов'язкового медичного страхування, що негативно впливає на добробут суспільства, який, крім економічних критеріїв (зайнятість, рівень доходів і т.д.), залежить від наявних у державі політичних свобод, соціальної захищеності, сімейного щастя, можливості кар'єрного зростання та ін. Ринкова економіка повинна сприяти оптимальному добробуту максимальної кількості людей. На практиці обсяг державних коштів у галузі охорони здоров'я залишається обмеженим, і обіцянка безкоштовної медичної допомоги все частіше замінюється платною, тому проблема суспільних благ, контроль над виробництвом яких здійснює держава, залишається однією з ключових: охорона здоров'я (страхова медицина, контроль за безпекою ліків, профілактика захворювань, обов'язкове щеплення та ін.), забезпечення національної безпеки в умовах гібридної війни РФ, подолання надзвичайних ситуацій тощо.

Україна як пострадянська держава тривалий час для фінансування охорони здоров'я використовувала модель радянського наркома охорони здоров'я Семашко, який поклав в її основу єдині принципи організації і централізацію системи охорони здоров'я; рівну доступність охорони здоров'я для всіх громадян; першочергову увагу дитинству та материнству; єдність профілактики та лікування тощо. Взагалі світова практика свідчить, що обов'язкова форма соціального медичного страхування використовується, як правило, у тих країнах, де домінує державне фінансування охорони здоров'я.

На сьогодні вибір форми медичного страхування залежить від особливостей розвитку охорони здоров'я тієї чи тієї країни. В Україні з часів незалежності існує високий рівень тінізації економіки, висока питома вага соціально незахищених громадян, значний дисбаланс між доходами населення, велика міграція робочої сили, недостатньо узгоджена законодавча взаємодія страхових компаній та держави в галузі медичного страхування.

Протягом 2018 року чисельність населення України скоротилася на 233,2 тисячі і станом на 1 січня 2019 року становила 42153,2 тисячі осіб [4] (у 2001р. – 48 415 тисяч осіб). За останні 18 років кількість населення скоротилася на 6261,8 тис. осіб і це при тому, що останній перепис населення проводився у 2001 році і дані щодо кількості населення сьогодні можуть бути неточними, якщо ще врахувати гібридну війну РФ проти України. Однією з причин стрімкого скорочення населення України є зниження доступності медичних послуг, низька їх якість та відсутність ефективної системи популяризації здоров'я та здорового способу життя серед населення.

Реформування медицини та впровадження змін у системі охорони здоров'я відбувається відповідно до «Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні на 2015-2020 роки» [5]. На її основі розроблено Концепцію реформування фінансування системи охорони здоров'я [6], прийнято Закон «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [7] та «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» [8].

Метою реформи є запровадження нової моделі фінансування системи охорони здоров'я, яка передбачає чіткі зрозумілі гарантії держави щодо медичної допомоги, кращий фінансовий захист для громадян у разі хвороби, ефективний та справедливий розподіл публічних фінансів та скорочення неформальних платежів. Нова модель фінансування медичних витрат полягає в запровадженні медичного страхування без додаткових внесків, введенні гарантованого пакету медичної допомоги – чітко визначеного набору медичних послуг та ліків, право на отримання якого мають усі громадяни України.

Концепцією реформування фінансування системи охорони здоров'я передбачено перехід до сучасної моделі державного солідарного медичного страхування. Основним джерелом фінансування оновленої системи охорони здоров'я залишаються кошти Державного бюджету України, отримані із загальнодержавних податків. Проте змінюється механізм стратегічної закупівлі медичних послуг. Відбувається перехід від фінансування постатейних кошторисів закладів охорони здоров'я – бюджетних установ, розрахованих відповідно до їх наявної інфраструктури, до оплати результату (тобто фактично пролікованих випадків або приписаного населення) закладам, які перетворюються на автономних постачальників цих послуг, а також аптекам як постачальникам призначених лікарями лікарських засобів. Тобто запроваджено принцип «гроші ходять за пацієнтом», а не за інфраструктурою закладів охорони здоров'я.

Рис. 1. Основні етапи медичної реформи в Україні.

Перехід на нову модель фінансування охорони здоров'я поступовий та розрахований на 3 роки з остаточним запровадженням у 2020 р. Аналогічна модель (податки-бюджет-агенція) ефективно діє у Великій Британії, скандинавських країнах, Італії, Іспанії та Канаді. Обсяг фінансування державного гарантованого пакету медичних послуг встановлено динамічною величиною, яка щорічно буде затверджуватися КМУ.

Міністерство охорони здоров'я розпочало впровадження змін в охороні здоров'я з 1 січня 2018 року (рис. 1), коли було створено Національну службу здоров'я України – центральний орган виконавчої влади, який оплачує вартість реально наданих медичних послуг.

На жаль, сьогодні не існує єдиного погляду щодо перших результатів медичної реформи в Україні, проте необхідність її реформування визнають всі. Однак медична реформа викликає багато запитань навіть у самих лікарів, і така важлива тема як охорона здоров'я знову в тренді в новому політичному сезоні. Чітко зрозуміло, що чинну на сьогодні систему охорони здоров'я потрібно в подальшому реформувати, щоб запровадити ефективну систему соціального медичного страхування та підняти вітчизняну систему охорони здоров'я до рівня європейських країн за умови належного фінансування та надання якісних медичних послуг.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 49.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15-ст.284>
3. Закон України "Основ законодавства України про охорону здоров'я" – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
4. Демографічна ситуація в Україні. Експрес-випуск державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2018/express1218.pdf
5. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на 2015-2020 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moz.gov.ua/strategija>
6. Розпорядження КМУ "Концепція реформування фінансування системи охорони здоров'я", від 30 листопада 2016 р. № 1013-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80>
7. Закон України "Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення", від 19.10.2017 р. № 2168. – VIII – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19>
8. Закон України "Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості" від 14 листопада 2017 р. № 2206-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2206-19>

Чухраєва Н. М.

к.е.н.

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Ключові слова: автоматизація виробництва, роботизація, інновації, безробіття.

Key words: automation of production, robotics, innovations, unemployment.

Сьогодні світова економіка переживає фундаментальні структурні зміни. Робототехніка впливає на економіку і зайнятість у світі. З одного боку, розвиток технології, яку називають «штучний інтелект», – це роботизовані виробничі лінії і системи, що самостійно навчаються і які зможуть вже в найближчому майбутньому взяти на себе ще більший обсяг роботи, позбавляючи людину від монотонної і нетворчої праці; з іншого боку, вона є причиною масового скорочення людей з їхніх робочих місць, що також негативно позначається на економіці будь-якої держави.

Інтенсифікація процесів глобалізації сучасної економіки прискорює темпи, наближаючи її до нового промислового укладу, основною особливістю якого є випереджальна роботизація й автоматизація, пов'язана з початком стандартних процесів, що повторюються [1]. Такі зміни є характерними і для промислового сектора, і сфери послуг.

Таблиця 1

Ризик скорочення робочих місць унаслідок процесів автоматизації за видами професійної діяльності на прикладі Швейцарії [2]

Вид професійної діяльності	Статистичні дані , %
Адміністративні посади	94
Сільське господарство, лісове та рибне виробництво	73
Некваліфікована праця	71
Сервіс та продаж	67
Оператори складних машин	66
Логістика	66
Технічні та інженерні професії	43
Висококваліфікована праця	13
Середній і топ-менеджмент	10
Усього	48

Сучасна людина будує свою ідентичність навколо фактору праці, саме робота перетворює його в члена суспільства, і тільки вона забезпечує сучасного індивіда законним джерелом доходу. Проте об'єктивний процес роботизації призведе до зростання структурного безробіття, яке також може стати причиною зниження рівня податкових надходжень до бюджету, а значить – погіршення ситуації у сфері фінансування програм державного соціального забезпечення і страхування. У зв'язку з цим західні фахівці пропонують переглянути наше ставлення до роботизованих виробничих систем, вказуючи на те, що вони теж можуть стати джерелом податкових надходжень.

За даними консалтингової компанії «Deloitte Switzerland», у результаті автоматизації виробництва в найближчі роки в країні може зникнути половина робочих місць, що існують зараз. З іншого боку, якщо проаналізувати ситуацію за останні роки, то видно, що в загальному заліку завдяки автоматизації виробництва у світі кількість новостворених робочих місць перевищує кількість робочих місць, що втрачено назавжди.

При цьому серйозних структурних змін зазнав і характер видів діяльності, що найбільш затребувані ринком. Тренд очевидний: професії, які не потребують інновацій, вимирають, а професії зі значною часткою інноваційного елементу виходять, навпаки, на перший план, у перспективі часто пов'язані, насамперед, зі сферою послуг. За оцінками вищезгаданої консалтингової компанії «Deloitte Switzerland», до 2025 року в Конфедерації у сфері інноваційного та високотехнологічного виробництва планується створити приблизно 270 тис. нових робочих місць.

На думку фахівців, автоматизація виробництва спричиняє не тільки знищення робочих місць, але і створення. Проте вони переконані, що в підсумку кількість робочих місць, знищених роботами, перевищить число вакансій, що були створені на хвилі технічної революції, причиною чого буде, перш за все, зростання значення штучного інтелекту, що дозволяє машинам вчитися на власному досвіді і гнучко адаптуватися до зовнішніх умов. Найбільш затребуваними системи на основі штучного інтелекту будуть навіть не у звичній сфері індустріального виробництва, ступінь автоматизації яких вже підходить до деяких порогових значень, а, перш за все, у сфері сервісу.

Поки заміна людей на роботів ще тільки починає набирати обертів, проблеми, пов'язані з ідеєю урівнювання роботів зі звичайними співробітниками, запропонована вченими Женевського університету, дійсно вимагатимуть фундаментального перегляду соціальної політики держави й чинного трудового законодавства. Потрібно, щоб політики й законодавці почали обговорювати проблему вже зараз.

Деякі прихильники цієї ідеї, серед яких є і Білл Гейтс, пропонують ввести податок на промислових роботів як основу, на якій можна було б

побудувати систему загального базового доходу й одну з можливостей частково компенсувати людям втрати їх робочих місць. Виручені гроші можна буде використовувати, наприклад, щоб навчити людей нових професій, які не доступні для роботів [3; 4].

На думку деяких західних фахівців, спеціальний податок на роботів може привести до гальмування інноваційної модернізації економіки, негативно вплинути на кон'юнктурні рамкові умови ведення господарської та підприємницької діяльності. Широке впровадження цифрових технологій, яке зараз спостерігається, веде до розроблення та впровадження якісно нових бізнес-моделей. На думку тих самих фахівців, промисловість і економіка держави повинні користуватися цими можливостями і рухатися в сучасному напрямку [5].

Аналізуючи податкову модель, яка активно зараз почала обговорюватись у світі, щодо стягування ПДВ з вартості послуг роботизованих систем, виявляють зв'язок як із ризиками, так і з шансами. Тому доцільним є розгляд питання щодо вдосконалення державами податкового законодавства, яке також допоможе розв'язати проблеми, що пов'язані зі скороченням робочих місць через процеси автоматизації виробництва і стати придатним методом для забезпечення переходу економіки країн до нового промислового укладу, для якого помітним є вплив автоматизованих систем управління та виробництва.

Список використаних джерел

1. Ralf T. Kreutzer. «Dematerialisierung — die Neuverteilung der Welt in Zeiten des digitalen Darwinismus» / Ralf T. Kreutzer, Karl-Heinz Land Verlag: FUTUREVISIONPRESS e.K.; Auflage: 1 (1. August 2015). – 200 Seiten.
2. Deloitte [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www2.deloitte.com/ch/en/pages/innovation/articles/automation-report.html>
3. Quartz [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://qz.com/911968/bill-gates-the-robot-that-takes-your-job-should-pay-taxes/>
4. World Economic Forum [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.weforum.org/press/2016/11/artificial-intelligence-robotics-top-list-of-technologies-in-need-of-better-governance>
5. Swissmem [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.swissmem.ch/de/news-medien/news/ivo-zimmermann-wird-neuer-kommunikationschef-von-swissmem.html>

Швиданенко Г. О.
к.е.н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Ключові слова: динамічні можливості, стратегія розвитку, глобалізація, четверта промислова революція, детермінантами розвитку сучасної економіки.

Keywords: dynamic abilities, strategy development, globalization, the fourth industrial revolution, the determinants of the development of modern economy.

На сьогодні стійкий розвиток бізнесу в епоху диджиталізації насамперед визначається рівнем інноваційності суб'єктів ринкових відносин, який ґрунтується на використанні їх динамічних можливостей, новітніх технологій, творчих підходів у своїй господарській діяльності. Тобто, особливість діяльності сучасних підприємств полягає в тому, що інновації перетворилися на ендогенний фактор ефективності їх розвитку. Відповідні тенденції актуалізують потребу в розробленні теоретико-методичних підходів і прикладних засад забезпечення розвитку сучасних підприємств на основі інновацій з урахуванням особливостей функціонування ринкового середовища.

Під час дослідження було встановлено, що на етапі інтеграції національної економіки в глобальний економічний простір важливу роль відіграє інформаційне та знанняве забезпечення, що зумовлює генерування нових можливостей подальшого інноваційного розвитку підприємства. Україна є єдиною країною в Європі, яка не має власного усталеного «цифрового» бачення, що зумовлює необхідність ідентифікації ключових тенденцій та перспектив розвитку цифрової економіки України в сучасних глобалізаційних процесах. Протягом останніх років близько 200 *start-up*, свідомо обравши *digital-стиль*, створили бізнес-одиниці із сукупною капіталізацією понад 1 квінтільйон дол. США, що є реально важливим для розвитку світової економіки [1].

Інноваційні підприємства використовують відповідні драйвери інноваційного зростання в пролонгованому аспекті. Зазначимо, що станом на початок 2019 року окреслено відповідні тенденції digital-маркетингу, а саме: збільшення обсягів цифрового перетворення; використання smart-технологій та гаджетів; інтеграція маркетингової діяльності в життєвий цикл клієнта; підвищення рівня персоналізації даних; оптимізація виробничих процесів; забезпечення digital-додатками власників

смартфонів; інтеграція в SEO та контент-маркетинг і розвиток AR-технологій. Враховуючи турбулентність ринкового середовища, можна зазначити, що саме диджиталізація бізнесу є підґрунтям для створення нових можливостей, цінностей та компетентностей, що також дозволить сформувати стійкі конкурентні переваги. Щоб диджиталізація сприяла розвитку підприємницької діяльності, на нашу думку, першочергово необхідно ідентифікувати актуальні digital-тренди.

Міжнародна організація OECD (*Organisation for Economic Cooperation and Development*) та вчений Томас Мезенбург виділяють три основні компоненти цифрової економіки, а саме: *підтримуюча інфраструктура* (апаратне та програмне забезпечення, телекомунікації, мережі та інше); *електронний бізнес, або e-business* бізнес (ведення господарської діяльності та будь-яких інших бізнес-процесів через комп'ютерні мережі); *електронна комерція, або e-commerce* (дистрибуція товарів через Інтернет).

За рейтингом Всесвітнього економічного форуму (WEF) щодо технологічного розвитку, який включає два складники – технологічну адаптацію та використання інформаційно-комунікаційних технологій, Україна у 2016-2017 рр. посіла лише 85 місце серед інших країн світу. Згідно з проведеним дослідженням сучасних тенденцій розвитку цифрової економіки в Україні можна зробити висновки про зростання «цифрового розриву» та суттєве відставання нашої держави у розвитку цифрових технологій порівняно з країнами ЄС [2].

Водночас зазначимо, що за останні два роки в Україні вдалося зупинити економічне падіння, а у 2017 році економіка зросла на 2,3%. Проте подальше прискорення економіко-соціального розвитку можливе лише за умови цифрових перетворень. Саме цифрова економіка є акселератором соціально-економічного життя суспільства у глобальному економічному просторі, що зумовлює підвищення ВВП країни. За даними Всесвітнього економічного форуму, у 2015 році частка цифрової економіки в загальносвітовій економіці перевищила 20% і стрімко зростає. Тому впровадження нових технологій, підвищення якості інтернет-інфраструктури, інституційний розвиток та позитивний інноваційний клімат є ключовими векторами розвитку цифрової економіки в Україні.

Для ефективного та результативного розвитку диджиталізації національної економіки потрібно затвердити на державному рівні проект «Цифрові адженди України – 2020» та передбачити активну роль держави у впровадженні та реалізації стратегії розвитку цифрової економіки, диджиталізації всіх сфер діяльності, що сприятиме соціально-економічному зростанню країни. Отже, саме диджиталізація спонукає суб'єктів ринкових відносин освоювати «*невідомий економічний простір*», а відповідна трансформація слугуватиме драйвером процвітання для інноваційного розвитку підприємництва.

Список використаних джерел

1. The Entrepreneurship 2020 Action Plan [Electronic resource]. – Access mode: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0795>
2. Measuring the Digital Economy OECD Report [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.oecd.org/sti/ind/bilateraltradeingoodsbyindustryandend-usecategory.htm>

Шебаніна О. В.

д.е.н., професор
Миколаївський національний
аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Ключові слова: продовольча безпека, інвестиційні проекти, виробництво, ефективність проектів, продукти харчування, самозабезпеченість продовольством.

Keywords: food safety, investment projects, production, project effectiveness, food products, food self-sufficiency.

Реформування аграрного сектора економіки країни неможливе без визначення пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності. Ефективне управління державними проектами розвитку є каталізатором стрімкого зростання економіки й забезпечує її високу конкурентоспроможність на глобальному рівні. Відоме значення аграрного сектора України на світовому ринку – перше місце у світі серед виробників соняшнику та соняшникової олії, третє місце по виробництву ріпаку і меду, четверте місце – по кукурудзі і ячменю у 2017/2018 маркетинговому році [1].

Активна державна інвестиційна політика є головним пріоритетом інвестиційної стратегії в агропромисловому комплексі [3].

Важливим інструментом державного регулювання умов інвестування в аграрному секторі є розроблення відповідних механізмів та системи оцінки для проектів. Аналіз та оцінка проектів, для реалізації яких може надаватися державна підтримка, має відповідати завданням забезпечення продовольчої безпеки країни, впливати на цінову політику регулювання продовольчого ринку, сприяти розвитку переробної

промисловості та інфраструктури, посилювати місце України в міжнародному аграрному середовищі.

Для оцінки економічної ефективності проектів, для реалізації яких може надаватися державна підтримка, використовуються такі показники: чиста приведена вартість, внутрішня норма дохідності, дисконтований період окупності, індекс прибутковості [2].

Розглянемо, наприклад, показник чистої приведеної вартості (цінності проекту) - NPV .

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+d)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{I_t}{(1+d)^t},$$

де n - термін реалізації проекту;

CF_t - чистий вхідний потік коштів (доходи) у t -му році;

d - ставка дисконту;

I_t - інвестиційні витрати у t -му році.

Критерій прийняття інвестиційних рішень на основі показника чистої приведеної вартості є однаковим для будь-яких інвестиційних проектів. Якщо показник чистої приведеної вартості більший за нуль, інвестиційний проект може бути прийнятий до реалізації і навпаки. Вважаємо, що цей показник для проектів аграрного сектора повинен відображати, крім економічної ефективності проекту, напрями забезпечення продовольчої безпеки країни, орієнтири зовнішньоекономічної діяльності. У цьому разі виникає необхідність введення додаткових коефіцієнтів до показника чистої приведеної вартості K_{fs}, K_{fa} .

Коефіцієнт K_{fs} повинен визначатися на основі індикатора достатності споживання основних продуктів харчування: хліба і хлібопродуктів, м'яса й м'ясопродуктів, молока й молокопродуктів, яєць, овочів та баштанних, плодів, ягід та винограду, цукру та цукровмісних виробів, картоплі. Недостатній рівень споживання таких продуктів, як м'ясо і м'ясопродукти, молоко й молокопродукти, плоди, ягоди та виноград, обумовив низькі значення індикатора достатності споживання в 2017 році за відповідними продуктами – 0,65; 0,53; 0,59. Необхідність зростання індикатора достатності за переліченими товарами визначає пріоритетні напрями державної політики у сфері впровадження інвестиційних проектів. Таким чином, коефіцієнт K_{fs} має бути обернено пропорційним до індикаторів достатності споживання (ІДС) за визначеною групою продуктів.

Якщо $ІДС > 1$, то $K_{fs} < 1$ і значення NPV буде зменшено.

Якщо $ІДС < 1$, то $K_{fs} > 1$ і значення NPV буде збільшено.

Отже, введення додаткового коефіцієнта в систему оцінки проектів може суттєво впливати на впровадження проектів, які спроможні впливати на забезпечення продовольчої безпеки країни.

Сучасний стан інтеграції України у світове співтовариство має стратегічне значення для розв'язання глобальних проблем продовольчого забезпечення.

Введення коефіцієнта K_{fa} в оцінку проектів повинно визначати місце та вплив України на експортно-імпорتنу діяльність за основними групами продовольчих продуктів. Важливим показником оцінки рівня продовольчої безпеки, що включений до вітчизняної Методики, є імпортозалежність країни за окремим продуктом. Граничний критерій для цього показника – 30%. На сьогодні критерій імпортозалежності в Україні перевищений за такими групами продуктів як «олія рослинна всіх видів» та «плоди, ягоди та виноград», де він становить відповідно 48 та 37% [4].

Отже, для груп продовольчих товарів, частка імпорту яких дуже значна, коефіцієнт K_{fa} повинен збільшувати значення цінності проекту, що передбачає збільшення ймовірності прийняття та затвердження інвестиційного проекту з виробництва конкретного продукту.

Коефіцієнт K_{fa} повинен мати у складі коефіцієнт, обернений до коефіцієнта покриття імпорту експортом.

За даними експорту та імпорту з ЄС за окремими видами сільськогосподарської продукції у 2018 р. [5]:

по виробах із зерна і хлібних злаків експорт становить 79 млн дол. США, а імпорт – 128, 2 млн дол. США;

по продуктах переробки овочів експорт становить 96 млн дол. США, а імпорт – 109 млн дол. США.

Наведена статистика свідчить про недосконалість інвестиційного процесу в державі. Виникає просте запитання: чому неможливо овочі переробляти в Україні?

Для забезпечення продовольчої безпеки країни та розвитку галузей аграрного сектора оцінку реалізації інвестиційних проектів необхідно здійснювати на трьох рівнях:

1) на рівні держави – формується інвестиційний клімат країни, визначається та реалізується цінова політика на продукцію аграрного сектора, аналізується розвиток галузей сільського господарства та ефективність використання загального земельного фонду України. Визначаються інвестиційні можливості. Функціонує і виконує бюджетні програми «Аграрний фонд»;

2) на регіональному рівні – формуються програми розвитку регіону, що впливають на їх інвестиційну привабливість і передбачають прогнозування соціально-економічних показників. Показники доступності продовольства залежать від стану регіонального розвитку;

3) на місцевому рівні – проводиться оцінка проектів з урахуванням природно-кліматичних умов та розвитку інфраструктури ринку для впровадження інвестиційних проектів по окремих с/г культурах. Використовуються як облікові показники, так і показники, засновані на дисконтованих оцінках.

Список використаних джерел

1.Агробізнес України. Звіт за 2018 рік. URL :<https://agribusinessinukraine.com/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness-2018/>

2.Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення інвестиційного проекту, для реалізації якого може надаватися державна підтримка. Наказ Мінекономрозвитку від 13.11.2012 № 1279. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1279731-12>.

3.Резнік Н.П. Організаційно-економічний механізм інвестування АПК. – Умань: Видавець «Сочінський», 2011. – 300 с.

4.Сичевський М.П. Глобальна продовольча безпека та місце України в її досягненні. Економіка АПК. – 2019. – №1. – С. 6-17.

5.Україна – ЄС: тенденції торгівлі агропродовольчими товарами / [І.М.Демчак, О.О.Митченко, Г.В.Трофімова, О.Е.Майданюк]. – К.: НДІ «Укراгропромпродуктивність», 2019. – 38 с.

Шишак А. О.

аспірант PhD

Національна академія державної служби

при Президенті України

м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ФАКТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ключові слова: глобалізація, сталий розвиток, інноваційні фактори, індекси, деструктиви.

Key words: globalization, sustainable development, innovation factors, indices, destructive

У сучасному світі глобалізація світової економіки, що характеризується стрімким зростанням конкуренції, сприяє міжнародній інтеграції та кооперації. При цьому інновації, ефект яких багаторазово посилюється інтеграційними процесами, перетворюються на основний рушій глобалізації, якісно змінюючи сутність та зміст конкуренції. Інновації стають найважливішим чинником забезпечення сталого

економічного розвитку, джерелом отримання стійких конкурентних переваг країни у глобальному економічному просторі.

Перехід від концепції стійкого зростання до значно ширшої та збалансованої концепції сталого розвитку на глобальному рівні був обумовлений обґрунтуванням нової ролі людського капіталу та інноваційних факторів економічного зростання.

Запроваджене в науковий обіг наприкінці XX століття поняття «сталого розвитку» закріплює «необхідність задоволення життєвих потреб теперішнього покоління людства без порушення можливостей майбутніх поколінь задовольняти власні потреби» [1]. Концепція сталого розвитку поєднує три базові складники: економічний, соціальний та екологічний, обумовлюючи гармонізацію взаємовідносин суспільства з природним середовищем. З позиції сталого розвитку інновації розглядаються як сукупність результату, процесу та ефекту, пов'язаних зі створенням і поширенням нововведень в різних сферах людської діяльності [2].

Особливе значення інноваційна діяльність має у формуванні системи сталого розвитку та проявляється через функції інновацій:

- сприяння реалізації закону пропорційності, за якого структура відтворення найбільш точно відповідає рівню наявних потреб суспільства;
- забезпечення реалізації закону зростання потреб через можливість розширення асортименту вироблених товарів і послуг;
- створення умов для реалізації закону економії робочого часу через виробництво нової продукції з меншими витратами необхідних ресурсів;
- сприяння реалізації законів зростання продуктивності суспільної праці та підвищення ефективності виробництва через інтелектуалізацію трудової діяльності та підвищення її наукомісткості.

Однією з проблем реалізації концепції сталого розвитку є створення та обґрунтування дієвої системи вимірювання цього надскладного процесу. Основними вимогами до вказаної системи є її достатнє та адекватне інформаційне наповнення індексами сталого розвитку в економічному, екологічному і соціальному вимірах. Наразі використовують такі індекси виміру сталого розвитку: індекс людського розвитку (Human Development Index (HDI)), індекс екологічної ефективності (Environmental Performance Index (EPI)), індекс конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index).

У 2018 році у п'ятірку лідерів за індексом людського розвитку входять такі країни як Норвегія, Швейцарія, Австралія, Ірландія та Німеччина. (Україна серед 188 країн посідає 88-е місце) [3], за індексом екологічної ефективності – Швейцарія, Франція, Данія, Мальта та Швеція (Україна на 109-й позиції серед 180 країн) [4], за індексом конкурентоспроможності – США, Сінгапур, Німеччина Швейцарія та Японія (Україна на 83-ому місці серед 140 країн) [5].

Наявна концепція сталого розвитку не враховує інноваційний складник, який на сучасному етапі визначає вектор розвитку глобалізованого суспільства. Вимір інноваційних факторів розвитку має стати ще одним напрямом системи вимірювання сталого розвитку, оскільки має вирішальне значення для формування інноваційної моделі розвитку економіки кожної країни. Сьогодні дослідження інноваційних факторів розвитку здійснюється за допомогою складників індексів інноваційного розвитку та інноваційного потенціалу країн, запроваджених міжнародними аналітичними центрами.

До найбільш відомих і прийнятих у світовій теорії та практиці вимірювання та порівняльного аналізу інноваційного розвитку країн індексів належать: глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index, GII), інноваційний індекс Європейського інноваційного табло (European Innovation Scoreboard Summary Innovation Index, SII) інноваційний індекс Блумберга (Bloomberg Innovation Index).

У 2018 році у п'ятірку лідерів за глобальним індексом інновацій входять такі країни як Швейцарія, Нідерланди, Швеція, Сполучене королівство та Сінгапур (Україна серед 126 країн посідає 43-є місце) [6], за інноваційним індексом Європейського інноваційного табло – Швеція, Данія, Фінляндія Нідерланди, Сполучене королівство та Люксембург (Україну віднесено до групи «Інноватор, що формується» із найменшим балом серед 36 країн) [7].

У 2019 році за інноваційним індексом Блумберга [8] у п'ятірку лідерів вийшли Південна Корея, Німеччина, Фінляндія, Швейцарія, Ізраїль. Українська економіка в рейтингу перебуває на 53-му місці з 60-ти, за рік опустившись на 7 позицій і залишивши топ-50 інноваційних економік світу. Це вказує на наявність деструктивів, які стримують розвиток економіки та перешкоджають створенню національної інноваційної системи.

Виявлення деструктивів, що впливають на сталий розвиток, є нагальним завданням сучасної світової та вітчизняної науки. Кроком до цього є розроблення комплексної системи вимірювання процесів сталого розвитку – індексу сталого розвитку з обов'язковим включенням до нього інноваційних факторів. Це потребує поглибленого дослідження окремих інноваційних факторів у контексті завдань сталого розвитку та обґрунтування окремої концепції сталого інноваційного розвитку з подальшим визнанням останньої як визначального імперативу динаміки глобалізованого суспільства.

Створення національної інноваційної системи дозволить сформувати підвалини стійкого економічного зростання, забезпечить реструктуризацію економіки, диверсифікацію її галузевої структури, а на цій основі – високу якість життя населення. Це стане можливим при організації інституціонального середовища, яке забезпечить економічне зростання, розвиток талантів та підвищення рівня людського розвитку на

основі продукування різноманітних новацій у вигляді ідей, наукових розробок, патентів. Тому безальтернативною для України є переорієнтація економіки на високотехнологічний шлях подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Наше общее будущее [Текст] : докл. Междунар. комис. по окружающей среде и развитию (МКОСР) : пер. с англ. / под ред. С. А. Евтеева, Р. А. Перелета ; предисл. Г. Х. Брундтланд. – М. : Прогресс, 1989. – 371 с.
2. Сталий розвиток – ХХІ століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2016 : колективна монографія / Андерсон В.М., Балджи М.Д., Баркан В.І. [та ін.]; Інститут телекомунікацій та глобального інформаційного простору НАН України; НТТУ «Київський політехнічний інститут»; Вища економікогуманітарна школа ; за наук. ред. проф. Хлобистова С.В. – Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. – 590 с.
3. 2018 snapshot of the state of human development across the world// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://report.hdr.undp.org/>
4. 2018 EPIReport// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://epi.envirocenter.yale.edu/node/36476>.
5. The Global Competitiveness Report 2018// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2018/>
6. Global innovation index 2018 Report// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator>
7. European Innovation Scoreboard// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en
8. Bloomberg 2019 Innovation Index// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://assets.bwbx.io/images/users/iqjWHBFdfxIU/iv9IlyhsN4uo/v1/-1x-1.jpg>

Щербина О. В.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНА ТА КОМПЕНСАЦІЙНА ПОЛІТИКИ БІЗНЕС- ОРГАНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ НОВИХ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Ключові слова: компенсація, компенсаційна політика, компенсаційний пакет, соціальна політика.

Keywords: compensation, compensation policy, compensation package, social policy.

Діяльність будь-якого підприємства регулює комплекс політик, наприклад, облікова, кадрова, компенсаційна, маркетингова, збутова, фінансова, амортизаційна тощо. Під політикою в цьому контексті розуміють своєрідний кодекс законів, ключові критерії, за якими приймають принципові управлінські рішення. Різні політики фіксують домовленості щодо управління різними ресурсами та процесами. У цій статті мова буде йти про зміни акцентів у взаємостосунках бізнес-організації та найманого персоналу.

Найширшим поняттям, що регулює сферу стосунків сучасної бізнес-організації з її персоналом, є компенсація, що охоплює соціальні, економічні, психологічні та етичні аспекти взаємовідносин між роботодавцем та працівником. Тобто компенсація являє собою сукупність очікувань двох сторін – працівника щодо справедливої оцінки його внеску в результативність організації й роботодавця щодо високопродуктивної праці й лояльного ставлення до бізнес-організації. Відповідно компенсаторні відносини потребують встановлення балансу інтересів й очікувань працівника з роботодавцем і мають охоплювати всі можливі засоби впливу на обидві сторони задля досягнення ними балансу інтересів. Компенсаційна політика компанії фіксує домовленості між обома сторонами і є, по суті, контрактом, що містить прагматичні критерії оцінювання та винагородження. Реалізується компенсаційна політика через формування компенсаційного пакету, структура та розміри якого переглядаються, як правило, щороку.

З прикладної точки зору під компенсаційний пакетом розуміють гарантовані роботодавцем виплати працівнику за виконання обов'язків, передбачених посадовою інструкцією. Л. Бабиніна визначає компенсаційний пакет як прямі та непрямі відшкодування організацією фізичних і розумових зусиль співробітників задля діяльності та розвитку організації [1]. До нього належать основна заробітна плата, пільги, привілеї, надбавки й доплати, що не залежать від результатів роботи. Структурно та за розмірами компенсаційні пакети в різних організаціях значно відрізняються залежно від посади, стратегії організації, рівня її конкурентоспроможності, законодавства, рівня розвитку ринку праці та ринкової інфраструктури, розміру споживчого кошика тощо [5]. У структурі компенсаційного пакету можна виокремити три складники – базовий, відшкодувальний, конкурентний.

Більшість авторів використовують поняття соціального пакету як повний синонім компенсаційного пакету. Так, наприклад, І. Новак використовує поняття соціального пакету і включає в нього базову й мотиваційну частини, остання з яких складається з компенсаційної та конкурентної [2]. На нашу думку, назва «соціальний» у такому тлумаченні

не відображає справжньої суті взаємостосунків між роботодавцем і найманими працівниками і є перебільшенням. Імовірніше, можна говорити про економічний характер таких взаємостосунків. Розглянемо детальніше складники компенсаційного пакету.

Базова частина компенсаційного пакету відповідно до чинного в Україні трудового законодавства включає: заробітну плату, основну та додаткову трудову відпустку, страхові нарахування на заробітну плату, оплачуваний лікарняний, відпустку по вагітності та пологах, пільгові путівки, оплату відряджень тощо. Говорити про соціальність цих виплат некоректно, оскільки вони передбачені законодавством, і підприємство має сплачувати їх обов'язково. За цими виплатами соціальну функцію виконує держава, захищаючи інтереси працівників законодавчо.

Відшкодувальна частина пакету – це повернення працівнику особистих витрат, які він несе при виконанні своїх посадових обов'язків. Найчастіше вони складаються з оплати мобільного зв'язку, спецодягу, бензину й амортизації при використанні особистого автомобіля, харчування в складних робочих умовах, понаднормової роботи, професійного навчання тощо. Для підприємства ці статті є витратами на персонал, але вони не є доходом для працівників. Відповідно і цю частину виплат не можна вважати соціальною. Суть цих виплат – відшкодувати/компенсувати витрати працівникам, завдані їм при виконанні посадових обов'язків.

Насамкінець конкурентна частина компенсаційного пакету гарантує додаткові можливості для працівників роботодавцем, що підвищують його конкурентоздатність на ринку праці і дозволяють залучати кращих фахівців. Сюди можна зарахувати: пільгове чи безкоштовне харчування, медичне страхування, оплату спортивних заходів, надання корпоративного транспорту, путівки, займи, покращені комфортні умови праці, побутові послуги особистого характеру тощо. Саме завдяки цій частині працівники можуть відчувати турботу та піклування про них роботодавця.

Важливо зазначити, що витрати на перші два складники компенсаційного пакету за чинним законодавством України є компонентами собівартості, треті покриваються лише з прибутку організації. По суті, лише третя частина компенсаційного пакету може вважатися дійсно соціальною, бо спрямована на покращення якості життя працівників і виходить за рамки робочих взаємовідносин.

На сьогодні вже усталеним трендом є трансформування стандартизованих компенсаційних пакетів у глибоко персоналізовані. Ключовими факторами їх еволюції є фокус на індивідуальний внесок працівника, гнучкість та різноманіття програм компенсацій відповідно до потреб та стилю життя працівника. Саме добробут працівників є основою корпоративного добробуту компаній, що думають у довгостроковій перспективі. У зв'язку з цим слушною є думка С. Цимбалюк, яка

наполягає на необхідності розроблення соціально орієнтованої компенсаційної політики та гармонізації трудових відносин між працівником та роботодавцем [4]. Необхідність такої гармонізації підтверджується глобальними викликами та сучасними трендами у сфері управління персоналом. Але чи достатньо такої гармонізації в наш час, щоб говорити про справжню соціальність взаємостосунків між працівниками і бізнес-організаціями?

За думкою Ю.Самойлик, соціальна політика підприємства являє собою систему взаємопов'язаних заходів, спрямованих на формування сприятливих умов для відтворення та розвитку потенціалу працівників через їх самореалізацію, саморозвиток, самовдосконалення та реалізацію їх суспільних потреб [3]. Не можна забувати, що соціальна політика також має включати в себе і комплекс заходів щодо забезпечення соціальних потреб споживачів з урахуванням довгострокових інтересів усіх зацікавлених осіб. Отже, соціальна політика підприємства на сьогодні охоплює не лише внутрішні організаційні аспекти розвитку бізнесу та його персоналу, а й входить у площину суспільних інтересів у довгостроковій перспективі.

Україна продовжує активно інтегруватися в загальний європейський простір взагалі та в нові тренди глобального розвитку зокрема. Відповідно особливої уваги заслуговують результати міжнародного дослідження компанії Deloitte «Тенденції у сфері управління персоналом – 2018», що свідчать про появу нової парадигми мислення як для бізнесу, так і для кожної людини зокрема – настання ери соціальної місії і відповідальності, коли вплив бізнесу на суспільство стає визначним. І в цьому контексті створення бізнес-організаціями умов для реалізації працівниками своїх персональних соціальних місій на благо суспільства стає вельми актуальним питанням. Соціальна місія підприємства реалізуватиметься, зокрема, за рахунок кумулятивного ефекту від суми соціальних місій працівників. Проактивна роль бізнес-організацій у створенні умов для цього стає запорукою їх успіху та процвітання в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Бабынина Л.С. Компенсация в пакете // Кадровое дело. – 2004. – № 7. – С.30-37.
2. Новак І.М. Соціальний пакет: особливості формування та управління // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – № 1. – С. 115–120. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/8939>.
3. Самойлик Ю.В. Стратегічні напрями соціальної політики підприємства // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 4 (49). – 2011. – С. 198-203.
4. Цимбалюк С.О. Компенсаційна політика як чинник гармонізації соціально-трудових відносин // Проблеми економіки. – 2015.

– № 2. – С. 201-206. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2015_2_30.

5. Щербина О.В. Мотивація і стимулювання у контексті компенсаційної політики організації // Кадровик: трудове право і управління персоналом. – 2007. – № 1. – С. 118-123.

6. <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2018/hum14%an-capital-trends-2018.html>

Юркевич О. М.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІОНОЇ СФЕРИ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ

Ключові слова: інновації, інноваційна сфера, індустріалізація, цифровізація, публічно-приватне партнерство.

Keywords: innovation, innovation, industrialization, digitalisation, public-private partnership.

Інноваційна сфера в Україні на сьогодні характеризується рядом негативних моментів, серед яких: неефективна робота НІС; значний відрив наукових досягнень від їх практичного застосування; відсутність механізмів комерціалізації ідей; низька ефективність управління об'єктами інтелектуальної власності, недосконалість законодавства щодо стимулювання інноваційної активності підприємств та інші. Проте забезпечення інноваційного розвитку країни залишається пріоритетним завданням держави, оскільки інновації закладають основу для соціально-економічного розвитку країни з переорієнтацією виробництва від пріоритету сировинних галузей до економіки знань та інновацій, а також у забезпеченні конкурентоспроможності країни в цілому.

В економіці країни на сьогодні домінантна роль належить галузям, орієнтованим на низькотехнологічні виробництва та експорт сировини, а конкурентоспроможність національної економіки досягається за рахунок традиційних чинників, таких як наявність робочої сили, природні ресурси та капітал. Хоча світові тенденції свідчать, що, навпаки, актуалізується нематеріальна компонента конкурентних позицій суб'єктів господарювання та національних господарських комплексів. Так, у 2017 р. обсяг світового ринку нематеріальних активів, передусім інтелектуальної власності, становив близько 700,0 млрд дол. США; порівняно з 2016 р., темпи зростання надходжень та платежів від комерціалізації

інтелектуальної власності становили 3,4 і 4,5 рази відповідно (до порівняння: темпи зростання світового ВВП – 2,2 рази); частка інтелектуальної власності в середньорічній вартості, реалізованій на світовому ринку промислової продукції, перевищує 30,0 %, а транспортних засобів – 45,0 % [1].

Якщо проаналізувати галузі переробної промисловості, то можна помітити, що частка реалізованої продукції високотехнологічних галузей (машинобудівна, хімічна, фармацевтична галузі), починаючи з 2006 року, має тенденцію до скорочення з 23,1 % до 17% у 2017 році. Натомість частка середньотехнологічних (нафтоперероблення, виробництво коксу, гумових, пластмасових виробів, іншої неметалевої продукції, металургія) та низькотехнологічних (харчова, легка, деревообробна, меблева) галузей збільшується [2].

У цілому по країні інноваційна активність підприємств залишається доволі низькою, так, у 2016 році інноваційною діяльністю займалися лише 18,9 % промислових підприємств, а у 2017 р. питома вага виконаних науково-технічних робіт у ВВП катастрофічно знижується, сягнувши у 2016 році мінімального значення 0,64% на відміну від прийнятого значення у 2% від ВВП [3]. У «Стратегії 2020» ЄС 5 поставлено за мету досягнення до 2020 року фінансування наукових досліджень та розробок на рівні 3 % ВВП [4]. Така ситуація свідчить про руйнацію фундаментальних засад для структурної перебудови національної економіки, яка, на жаль, відбувається на фоні розгортання процесів нової індустріалізації в країнах-лідерах інноваційного розвитку.

В основі нової індустріалізації лежить підвищення конкурентоспроможності національної економіки на основі розвитку нових секторів та трансформації традиційних галузей з використанням потенціалу високих технологій, швидких темпів створення та комерціалізації інновацій та високого ступеня інтернаціоналізації ресурсів та економічних зв'язків.

Для досягнення конкурентних переваг за нових умов необхідно дотримуватися таких принципів [5]:

1. Цифровізація процесів виробництва та збуту товарів. Спостерігається активне впровадження компаніями «промислового Інтернету речей» (Industrial Internet of Things), «хмарних технологій» (Cloud Technologies) у промисловості, «великих даних» (Big Data).

2. Стирання меж між секторами економіки – виробничі компанії швидко та постійно розширюють і диверсифікують види діяльності, інтегруючи до їх переліку фінансові, маркетингові, сервісні послуги.

3. Обрання компаніями стратегії посилення власних позицій на внутрішньому ринку (Organic Growth), що тісно пов'язана з так званим решорингом – поверненням країнами у власні кордони промислових виробництв, що раніше розміщувались в інших країнах світу, завдяки активній політиці скорочення виробничих та трансакційних витрат.

Забезпечення інноваційного розвитку промисловості вимагає активізації державної інноваційної політики. Розвинені країни світу дотримуються таких напрямів державної політики в розбудові інноваційно орієнтованої економічної політики [6]:

- державна фінансова підтримка приватного інвестування у НДДКР, що включає пряму підтримку через систему державних грантів на дослідження й розробки та непряму підтримку із застосуванням системи податкових пільг та кредитів на виконання НДДКР;

- інноваційно орієнтовані державні закупівлі, що створюють попит на нові технології та надають сигнал щодо безпечності інвестування в них приватним інвесторам. Так, уряди багатьох розвинених країн закуповують електромобілі з метою стимулювання їх виробництва та зниження тиску на навколишнє природне середовище;

- розвиток публічно-приватного партнерства в інноваційних галузях шляхом утворення державно-приватних консорціумів з розроблення та виробництва інноваційної продукції, центрів розвитку компетенцій, інноваційних кластерів за обраними державою пріоритетними напрямками.

Більшість країн світу здійснює діяльність за обмежених ресурсів, тому можливості підтримувати всі напрями науково-технічних досліджень є обмеженими. За таких умов виділяються так звані критичні технології (КТ), які є пріоритетними з точки зору: національної безпеки; технологічного оновлення; міжгалузевого значення; розвитку стратегічних секторів економіки; забезпечення обороноздатності та енергетичної незалежності; підвищення рівня життя населення.

Так, перелік КТ був затверджений у 2009 році і включив технології за такими напрямками, як нанотехнології; нано- та мікроелектроніка (включаючи напівпровідники); фотоніка; нові матеріали; біотехнології [7]. Багато країн формують свої національні переліки КТ на рівні держави.

В Україні також затверджені середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017-2021 рр., де визначені найважливіші пріоритети в галузях машинобудування, АПК, фармацевтики та медичного обслуговування, а також природоохоронних, ресурсозберігальних, інформаційних та нанотехнологій, і схвалена Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, де визначено напрями державної політики стимулювання розвитку в Україні Індустрії 4.0.

Проте зміни в інноваційній сфері будуть можливі за умов формування макроекономічної стабільності національного господарства, забезпечення поступального розвитку внутрішнього фінансового ринку, удосконалення національної інституційної системи, підвищення ефективності функціонування внутрішнього ринку. Саме за цими чинниками послабляється конкурентна позиція економіки України за індексом глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, визначеним у 2018 році.

Список використаних джерел

1. World Intellectual Property Organization : official web-site. URL : <http://www.wipo.int>; World Bank Group : official web-site. URL : <http://www.worldbank.org>.
2. Дані Держстату, режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> * Розподіл за методологією ЮНКТАД, Джерело: UNIDO Report “Industrial Development Report 2016: the Role of Technology and Innovation in Inclusive and Sustainable Industrial Development”, URL: https://www.unido.org/fileadmin/user_media_upgrade/Resources/Publications/EBOOK_IDR2016_FULLREPORT.pdf]
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277.
4. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>
5. Напрями та завдання інноваційної політики у промисловості у контексті формування національної інноваційної системи України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2973/>
6. Ken Warwick, Alistair Nolan Evaluation of Industrial Policy, OECD Science, Technology and Industry Policy Papers No. 16 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.oecdilibrary.org/docserver/download/5jz181jh0j5ken.pdf?expires=1508774649&id=id&accname=guest&checksum=59EF8571D72AB39B17B55FC23A0C4F75>
7. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - "Preparing for our future: Developing a common strategy for key enabling technologies in the EU" {SEC(2009) 1257} /* COM/2009/0512 final */

Белянский Е. Ю.

Магистратура «KrausLab»
Европейская Бизнес-школа
БФУ им. Иммануила Канта
г. Калининград, Россия

СОВРЕМЕННЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ КАК ОСНОВНОЙ ЭЛЕМЕНТ ГЛОБАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Ключевые слова: современный экономический рост, институты, переходная экономика, международная торговля, постиндустриальное общество.

Keywords: modern economic growth, institutions, economy in transition, international trade, post-industrial society.

На рубеже 18-19 вв. в Западной Европе начались крупные экономические и социальные изменения, не имевшие аналогов в мировой истории. Со временем этот процесс получил название «современный экономический рост». Саймон Кузнец понимал под этим термином существенный, длительный и устойчивый рост производства валового общественного продукта в расчете на душу населения на фоне глубоких и быстрых изменений в жизни общества – материальных, социальных и духовных, которые стимулировали повышение эффективности экономики. Современный экономический рост коренным образом отличается от наблюдавшихся ранее периодических подъемов производства в аграрных обществах, прежде всего своей продолжительностью и существенно более высокими темпами роста производства, опережающими темпы роста населения. Одна из важнейших черт этого процесса, также отличающая его от более ранних всплесков роста производства, – постоянное появление новых технологий, что становится механизмом и важнейшей предпосылкой ускорения роста экономики и основой для ее постоянной структурной трансформации сначала в Европе, а затем и в мире. То, что современный экономический рост начался именно в Западной Европе и США и лишь затем был экспортирован в другие регионы, обусловило существенных отрыв этого региона по душевому ВВП от остального мира.

Таблица 1

ВВП на душу населения в мире и в Западной Европе, долл.*

Год/Регион	1000	1820	1913	1998
Весь мир	435	667	1510	5709
Западная Европа	400	1232	3473	17921

*В международных долларах 1990 года.

Параллельно с ростом благосостояния населения современный экономический рост привел к существенным изменениям социального характера в расселении, образовании, здравоохранении и продолжительности жизни, семье и политических институтах. Кроме того, радикально изменилась роль и увеличился объем международной торговли: если в начале 19 в. ее объем не превышал 1% суммарного ВВП стран мира, то к 2000 г. он составил 26%. При этом за указанный период сформировалась интегрированная глобальная экономика и еще более интегрированная международная финансовая система, что привело к уровню взаимозависимости стран, который не наблюдался никогда в истории. Таким образом, современный экономический рост стал основой глобальной и региональной безопасности, поскольку именно он как явление обеспечил беспрецедентный в мировой истории рост

благосостояния наций, их глубокую взаимосвязь через рост международной торговли на протяжении десятилетий. В то же время «эффект безопасности» современного экономического роста проявился спустя 100-150 лет после его начала, что может противоречить изложенному выше. Однако никакого противоречия нет. Современный экономический рост – динамический процесс, приводящий к радикальным изменениям в институциональных установлениях государств. Это процесс, который порождает (рано или поздно) институты, гарантирующие права и свободы. Действительно, миру потребовалось около века или чуть больше, чтобы экономический рост в современном понимании этого термина сформировал критическую массу стабильных, эффективных и взаимозависимых институтов в разных государствах, гарантирующих общества от потрясений внутри и извне.

На протяжении этого периода данному процессу препятствовали консервативные структуры традиционных обществ, этнический национализм, клановость и боязнь конкуренции и целый ряд экономических экспериментов, включая социалистический. Однако постепенное распространение институтов, приведших к возникновению и развитию современного экономического роста, по всему миру во второй половине XX века и по сей день указывает на их универсальность, а значит, они могут быть признаны необходимой основой для глобальной и/или региональной безопасности. Распространение современного экономического роста, вовлечение в этот процесс как можно большего количества народов и государств может рассматриваться как необходимое (но не достаточное) условие для установления глобальной системы безопасности. Сегодня основной угрозой мирному существованию наряду с национальными и религиозными конфликтами является угроза консервации бедности и экономической деградации в целом ряде регионов мира. Так, основным источником нестабильности на американском континенте является Боливарианская Республика Венесуэла – очередное государство, начавшее эксперименты с социализмом, что полностью развернуло траекторию ее экономического развития, привело к обнищанию значительной части населения, резкому ограничению экономической активности. Примером нестабильности в Азии может служить ряд ненефтяных стран Ближнего Востока (Сирия, Йемен, Пакистан и др.), крайне медленное развитие которых вынуждает их граждан искать новые места и возможности для жизни в Европейском Союзе, что создает серьезные миграционные вызовы для последнего. В государствах Средней Азии, в особенности в Таджикистане, по разным оценкам, до трети населения вынуждено заниматься неквалифицированным трудом в России, поскольку реформирование экономик столкнулось с традиционными для таких обществ вызовами, а их вовлеченность в международную торговлю в основном ограничивается операциями с сырьевыми товарами. На востоке Азии главный очаг

напряженности – КНДР – государство, практически полностью исключившее себя из процесса современного экономического роста в целом и международной торговли в частности.

Современная Российская Федерация воспринимается многими государствами, в особенности сопредельными, как источник нестабильности. Эти опасения небезосновательны. За кажущейся внутренней стабильностью, обеспечивающей своеобразную внешнюю политику ядерной державы, стоит масса нерешаемых десятилетиями экономических проблем, большая часть которых в период 2014-2018 гг. лишь усугубилась. В стране, пытающейся играть столь активную роль на международной арене (без оценки самой роли), экономический рост столкнулся с наиболее серьезными структурными вызовами со времен начала транзита от социализма. Уровень реальной (а не имиджевой) внутренней стабильности России будет во многом определять набор рисков, возникающих у сопредельных стран.

В связи с этим представляется очевидным, что распространение институтов, обеспечивающих экономический рост, является общим интересом каждой нации, сообществ государств и всего мира.

Список использованных источников

1. Гайдар Е.Т. Долгое время. Россия в мире. Очерки экономической истории. М.: «Дело», 2005.
2. Кузнец С. Современный экономический рост: уровень, структура, распространение.
3. Эйхенгрин Б. Непомерная привилегия. М.: Издательство Института Гайдара, 2011.

Галабурда Н. К.

к.э.н., доцент

ГВУЗ «Киевский национальный экономический
университет имени Вадима Гетьмана»
г. Киев, Украина

СОЦИАЛЬНЫЕ ИЗДЕРЖКИ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Ключевые слова: анализ издержек и выгод, социальные издержки, евроинтеграция, политические издержки, политическая целесообразность.

Keywords: cost-benefit analysis, social costs, European integration, political costs, political expediency.

Политика интеграции стала ключом к социально-экономическому и организационно-политическому объединению Европы. По своей природе динамика процессов, происходящих в Европе, является частью мировых глобализационных процессов, а потому требует адекватного аналитического внимания как при разработке общеевропейских программ и проектов, так и при формировании политики отдельных стран. Ключевым экономическим инструментарием исследования евроинтеграционных процессов является анализ издержек и выгод, который формирует систему принципов, критериев и методов оценивания политики реформ.

Структура социальных издержек евроинтеграционной политики определяется как величиной частных и внешних издержек каждого из членов Евросоюза, так и теми принципами агрегирования, территориально-временными горизонтами, а также компенсационными критериями распределения бремени издержек, которые формируют конституцию взаимодействия в экономической, социальной и политической структуре Европы.

Падение Советского Союза поставило суверенные общества перед выбором собственного пути развития и способа жизни будущих поколений. Система отношений развитых капиталистических стран Европы оказалась значительно сложнее, чем описывающие их теоретические модели рыночного равновесия. Формирование этой системы стало результатом скрупулёзного теоретического осмысления кризисных явлений, сопровождающих экономическое развитие, выработки соответствующих такому осмыслению прикладных теорий и их практической реализации. Она не была лишена изъянов и не могла эффективно функционировать без слаженной структуры правовых и регуляторных институтов обеспечения правопорядка, защиты прав собственности, контрактных обязательств и т.п. элементов, устраняющих последствия всего того, что называется провалами рынка.

Постсоциалистические общества, ставшие на рыночный путь развития, вполне не обязательно должны были проходить через все тернии и катастрофы, которые некогда пережил западный мир. Для этого требовалась разработка собственных теорий и прикладных моделей, адаптированных к условиям трансформации институциональной структуры социалистического способа хозяйствования.

В качестве целевой альтернативы странами т.н. бывшего соцлагеря Восточной Европы была избрана стратегия евроинтеграции. Такая стратегия включала не только полное переключение всех хозяйственных связей на европейские рынки, но и приведение параметров всех сфер общественной жизни в соответствие с ценностными составляющими целевой функции политики объединенной Европы. Важным элементом реализации евроинтеграционной политики была скорость реформ. Следует отметить, что экономическая открытость большинства стран Восточной

Европы, целевая ориентация стран постсоветского пространства на ускорение темпов включения в глобализационные процессы без надлежащей подготовки национальных производительных сил, все же привели к усилению зависимости внутренних рынков от мировой конъюнктуры, ограничили методологические возможности прикладной реализации принципов национальной экономической политики в условиях трансформации системы общественных отношений. Тем не менее, “Big Bang Policy” позволила в короткий срок решить большинство сложных социально-экономических проблем, унаследованных от СССР.

Невзирая на всю очевидность таких утверждений, path-dependence большинства бывших республик оказалось решающим фактором формирования целевых параметров политики. Придав медленному угасанию благовидное название «градуализм», сущность реформирования сводилась к установлению планов по реформированию и привычной для советской бюрократии ротации кадров, где каждый новый виток сопровождался новыми обещаниями, чередующимися с обвинениями в адрес предшественников. В итоге, спустя 27 лет от начала постсоциалистического реформирования перспективы большинства бывших республик стали более мрачны и туманны, чем это было в начале трансформационных изменений, а жизнь подавляющей части населения оказалась еще страшнее, чем это описывали советские идеологи времен холодной войны В. Зорин и А. Бовин в программе «Международная панорама».

Особое место в анализе евроинтеграционной политики занимает инструментарий соглашений об ассоциации с Европейским Союзом. С одной стороны, соглашение об ассоциации накладывает определенные издержки на каждого из членов ЕС, с другой – накладывает позитивные экстерналии на структуру социально-экономической и организационно-политической безопасности через снижение геополитических рисков, связанных с проблемами постсоветского пространства.

Тем не менее, практическая реализация таких соглашений не всегда соответствует нормативным положениям теории реформ. Практика постсоциалистического реформирования показывает, что экономическая эффективность и социальная справедливость не всегда выступают ключевыми критериями выбора целей, методов и инструментов политики. Зачастую вес политических издержек может играть решающую роль при формировании вектора реформ, а реализация политики может охватывать широкий диапазон мер, которые будут предприняты, вплоть до имитации программ и проектов. Противоречия политической целесообразности и экономической эффективности обуславливают существенные риски достижения целей политики. В свою очередь, частота политических циклов усиливает влияние политических факторов, а отсутствие развитой структуры демократических институтов вносит элемент неопределенности.

Связь экономики с политическим анализом по самой своей нормативной природе призвана к решению проблем конфликтующих ценностей и интересов, и этот аспект невозможно устранить из прикладных исследований европейской интеграции. Сложность и широта предметной проблематики с одной стороны, а также недостаточность теоретического обоснования - с другой, делает невозможным формирование четких процедур разработки мероприятий политики для ответственных за принятие политических решений. Построение моделей и прогнозов может включать как субъективные оценочные суждения, так и просто ошибочные предположения. Важным является понимание места и роли экономического инструментария для исследований противоречивых политических проблем, задачи которого заключаются в выявлении альтернативных вариантов и оценивании компромиссов.

Список использованных источников

1. Baldwin, R. and Wyplosz. C.. (2012) *The Economics of European Integration*. Berkshire: McGraw-Hill Education. Fourth Edition.
2. Baldwin, R. E., Francois, J.F. & Portes, R.E. (1997) 'The Costs and Benefits of Eastern Enlargement: the Impact on the EU and on Central Europe', *Economic Policy*, 24, pp. 23-45.
3. Boadway, Robin W. and Neil Bruce (1984) *Welfare Economics* (Oxford: Basil Blackwell).
4. Carmen Stoian (2007) The Benefits and Limitations of European Union Membership as a Security Mechanism, 29(2) *Journal of European Integration*, pp. 189-207.
5. Christiansen T, Jørgensen KE, Wiener A. (1999) The social construction of Europe. *J. Eur. Public Policy* 6:528–44
6. Dasgupta, Partha, Stephen Marglin and Amartya Sen (1972) *Guidelines for Project Evaluation* (New York: UNIDO).
7. Дайджест постсоветской прессы, различные исследования.
8. European Security Strategy (2003) *A Secure Europe in a Better World*, Brussels, 12 December.
9. Garrett G, Weingast B. (1993) Ideas, interests, and institutions: Constructing the European Community's internal market. In *Ideas and Foreign Policy*, ed. J Goldstein, ROKeohane, pp. 173–206. Ithaca: Cornell Univ. Press
10. Hettne, B. (2002) 'The Europeanisation of Europe: Endogenous and Exogenous Dimensions', *Journal of European Integration*, 24(4), pp. 325–340.
11. *Social Costs and Public Action in Modern Capitalism* (2006), edited by Wolfram Elsner, Pietro Frigato and Paolo Ramazzotti, Routledge.
12. *Social Costs in Modern Society: A Qualitative and Quantitative Assessment* (1983) Edited by John E. Ullmann.

Кульга А. А.

к.э.н., доцент

Таврический национальный университет

имени В.И. Вернадского

г. Киев, Украина

СТРАТЕГИЯ СОЗДАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ

Ключевые слова: исследовательский университет, инновации, национальная инновационная система, кампус.

Keywords: research university, innovation, national innovation system, campus.

Создание эффективного производственно-хозяйственного комплекса, базирующегося на принципах развития информационного общества и экономики знаний, невозможно без гармоничной интеграции отечественной системы высшего образования. Активизировавшаяся в последнее время деятельность отечественных вузов в направлении получения статуса национального исследовательского университета – это не только возможность провести инвентаризацию оставшихся еще в стране дееспособных научных школ, но и необходимость разработки адекватных критериев отбора, с помощью которых впоследствии появляется возможность установить стандарты соответствия современным требованиям.

Для Украины на стратегическом интервале времени возможность создания сети работоспособных исследовательских университетов является тем интегрирующим звеном, которое устранит существующий разрыв между элементами национальной инновационной системы «наука – техника – производство». На данный момент актуальным является вопрос совершенствования критериев отбора исследовательских университетов, с целью формирования в конечном итоге реального перечня университетов, которые способны стать «локомотивами» развития на пути формирования экономики знаний.

Анализ зарубежного опыта показывает, что, например, в США существует Ассоциация исследовательских университетов, в которую входят шесть-семь процентов от всех университетов и колледжей страны (их насчитывается 4,5 тысячи). Таким образом, к исследовательским относится высшая категория университетов Америки (по классификации Карнеги).

Одной из главных характеристик исследовательских университетов эксперты считают высокую долю науки в бюджете вуза, например, в таких учебных заведениях, как Гарвард и Массачусетский технологический институт, на научную деятельность направляется около 50 процентов

бюджета. В основном это государственные средства, полученные на конкурсной основе.

Исследовательские университеты США отличает также высокая доля зарубежных преподавателей (30 – 60 %). Имидж того или иного университета создают ученые с мировыми именами, поэтому ведущие учебные заведения приглашают ведущих профессоров мира.

Также для исследовательского университета обязательным является привлечение иностранных студентов: их доля обычно составляет не менее 18%. Кроме того, предпочтительно, чтобы количество аспирантов превышало количество студентов (например, в Стэнфорде аспирантов 65 процентов). По соотношению студентов и преподавателей необходимо выдерживать пропорцию 6:1 (в «обычных» университетах это соотношение составляет 12:1).

Исследовательский ВУЗ немаловажен без развитого кампуса и инновационной инфраструктуры, например, в Массачусетском институте работает около 300 малых компаний. Традиционно кампусом называется университетский городок, включающий, как правило, учебные помещения, научно-исследовательские институты, жилые помещения для студентов, библиотеки, аудитории, столовые и т. д.

Анализируя сложившуюся в Украине ситуацию, можно выделить три способа создания исследовательских университетов: 1) поддержка лидеров; 2) объединение учебных заведений; 3) создание новых с нуля. Перечисленные варианты имеют свои положительные и отрицательные стороны. Так, например создание исследовательского университета «с нуля» является самым перспективным, однако наиболее затратным. Если идти по второму пути, то придётся столкнуться с массой институциональных трудностей. Первый способ – самый дешёвый, но главное решить проблемы с созданием более эффективной системы управления.

Из трех возможных вариантов в Украине наиболее реалистичным является первый – поддержка лидеров. При формировании исследовательских университетов также возможны различные комбинации, даже объединение вузов с научно-исследовательскими организациями, данная практика получает широкое распространение в нашем государстве. Национальным исследовательским университетом должен стать ВУЗ, который одинаково эффективно осуществляет образовательную и научную деятельность. Среди обязательных требований к исследовательскому университету является: генерация знаний и проведение широкого спектра исследований в сферах фундаментальной и прикладной наук.

К основным индикаторам следует отнести: средний возраст профессорского персонала, количество приглашенных ученых, наличие специальных программ поддержки молодых специалистов, объем расходов на науку в совокупном бюджете вуза, объем внебюджетного

финансирования научных исследований, приведенный к единице профессорско-преподавательского состава, использование современных образовательных технологий, наличие англоязычных курсов, открытие новых востребованных направлений подготовки, отзывы внешних потребителей услуг (в частности, работодателей), уровень аспирантуры и докторантуры, участие в международных конференциях, наличие международных аккредитованных программ, доля иностранных студентов и другие.

Исследовательский университет – высшее учебное заведение, одинаково эффективно осуществляющее образовательную и научную деятельность на основе принципов интеграции науки и образования. Важнейшими отличительными признаками исследовательского университета является способность как генерировать знания, так и обеспечивать эффективный трансферт технологий в экономику; проведение широкого спектра фундаментальных и прикладных исследований; наличие высокоэффективной системы подготовки магистров и кадров высшей квалификации, развитой системы программ послевузовской переподготовки и повышения квалификации.

Стратегической миссией исследовательского университета является содействие динамичному развитию научно-технологического комплекса страны и обеспечение его необходимыми человеческими ресурсами, сбалансированными по численности, направлениям подготовки, квалификационной и возрастной структуре с учетом необходимых темпов их обновления и прогнозируемых структурных преобразований в науке и экономике.

Несмотря на то, что статус исследовательского в Украине уже получен несколькими вузами, следует предусмотреть определенные мероприятия, которые направлены на совершенствование процедуры отбора. Отбор целесообразно проводить в два этапа. На первом этапе оценивается современное состояние и динамика развития вуза за последние несколько лет по группам критериев (как есть), в частности, таким как: кадровый потенциал; инфраструктура образовательного процесса и научных исследований; эффективность научно-инновационной деятельности; эффективность образовательной деятельности; эффективность системы подготовки кадров; международное и национальное признание.

На втором этапе проводится анализ программ развития вузов (как надо), прошедших предварительный отбор в рамках первого этапа. Представляется целесообразным определить количественный минимальный набор ключевых показателей эффективности реализации программ развития, к которым можно отнести следующие направления формирования сбалансированной системы показателей, а именно: успешности образовательной деятельности; результативности научно-исследовательской деятельности; развития научно-образовательного

кадрового потенціала; роста міжнародного и національного признания; фінансової устойчивості. Для усунення ефекта впливу розміра вуза на абсолютні величини показателів слід використовувати як абсолютні, так і відносні значення показателів, віднесені до численності науково-педагогічних працівників вуза.

Таким чином, основними очікуваними результатами від реалізації програм розвитку дослідницьких університетів є: зростаючий рівень міжнародного признання української науки і освіти; більш значуща частка позабюджетної складової в внутрішніх витратах на дослідження і розробки; додаткові передумови для розвитку економіки регіону; усунення негативних тенденцій в основних показниках ефективності державного сектору науки і освіти; більш висока ступінь комерціалізації в сфері досліджень і розробок; досягнення адекватного кадрового забезпечення інноваційної економіки.

Список використаних джерел

1. Оцінка потреб та можливостей зайнятості внутрішньо переміщених осіб в Україні: узагальнення результатів дослідження та рекомендації. Група технічної підтримки з питань гідної праці та бюро МОП для країн центральної та східної Європи. Міжнародна організація праці 2016.

2. Зайнятість через цифрові технології в Україні: проблеми та стратегічні перспективи. / М. Алексинська (Міжнародне бюро праці), А. Бастркова та Н. Харченко (Київський міжнародний інститут соціології). Міжнародна організація праці, 2018.

3. Стан зайнятості та безробіття в Україні. / Т.В. Дядик, С.В. Писаренко // Агросвіт, 2017. – № 8. – С. 35-41.

4. Статистичне дослідження ринку праці в Україні. / О.Г. Макаруч, А.В. Вороніна. // Молодий вчений. – 2017. – № 9 (49). – С. 540-544.

5. Безробіття та зайнятість: стан і виклики сучасності / К.Ю. Котляревська // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2016. – № 2. – С. 199-207.

6. Ситуація на ринку праці (інфографіка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kid.dcz.gov.ua/sites/kid/files/infocfiles/sytuaciya_na_rynku_praci.pdf

Черняускене Н.

др.,

Университет Миколаса Ромериса

Вильнюс, Литва

Балежентис А.

проф., др.

Университет Миколаса Ромериса

Вильнюс, Литва

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПРЕВЕНЦИИ КОРРУПЦИИ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ И ВНЕДРЕНИИ ПОЛИТИКИ НУЛЕВОЙ ТЕРПИМОСТИ К КОРРУПЦИИ

Ключевые слова: коррупция, нулевая терпимость коррупции.

Keywords: corruption, zero tolerance of corruption.

Введение. Европейский Союз называет борьбу с коррупционными преступлениями одной из областей деятельности по обеспечению безопасности ЕС [1]. Как будет видно далее из международных и литовских исследований, а также анализа и оценки за последние годы, результаты превенции коррупции остаются неизменными и стабильными. Обсуждение данной темы важно при оценке существующей в Литве системы превенции коррупции с целью ее усовершенствования. Эта тема до сих пор в Литве не была детально изучена, а имеющийся опыт не систематизирован, ситуация обсуждается только в публицистических обзорах и индивидуальных докладах политиков. Объект исследования – содержание политики нулевой терпимости. Цель исследования – произвести обзор опыта юридических лиц по внедрению политики нулевой терпимости в Литве, представить указания по политике нулевой терпимости к коррупции. Применялись следующие методы исследования: анализ документов, научной литературы, социологических исследований.

1. Нулевая терпимость к коррупции.

1.1. Происхождение понятия. Понятие нулевой терпимости к коррупции ведет свое начало из 2-х теорий – теории «нулевой терпимости» (англ. “zero tolerance”) и теории «выбитых окон» (англ. “Broken-window” theory).

Принято считать, что теория «нулевой терпимости» сформировалась в США ок. 1980 года, когда в школах начали распространяться наркотики. При помощи такого названия пытались донести до сообществ, что к определенным правонарушениям не будет никакой терпимости. Далее теория развивается в теорию «выбитых окон». Ее в 1982 г. сформулировали социологи James Q. Wilson и George L. Kelling. Эта теория указывает условную аксиому: «если в здании выбивается хоть одно окно, и никто не озаботится тем, чтобы его вставить, то по прошествии

какого-то времени в этом здании не останется ни одного целого окна». Эта теория указывает, что, если игнорируются мелкие преступления, формируется культура, позволяющая сформироваться терпимости к преступлениям. Теория проверялась различными социологическими исследованиями и экспериментами [14; 24] в США и Голландии, были и ее критики. Политика нулевой терпимости как понятие с течением времени начинает применяться в формировании политики превенции коррупции в частном секторе, находит распространение в политических выступлениях во время дискуссий и кампаний [12; 13; 18; 25; 26].

1.2. Государственный сектор Литвы: система превенции коррупции в Литве.

Систему правовых актов по превенции коррупции составляют: Закон о превенции коррупции [3], Национальная программа по борьбе с коррупцией [4] и Межинституциональный план действий по этой программе [5]. Согласно Закону о превенции коррупции, для всех юридических лиц общественного сектора, а также для всех физических субъектов юридического лица обязательными являются следующие меры по превенции коррупции:

- 1) анализ риска коррупции, проводимый в каждом учреждении ежегодно в III квартале, отчет представляется в Службу по особым расследованиям;

- 2) программы по борьбе с коррупцией, которые должны быть утверждены в каждом учреждении;

- 3) оценка воздействия правового регулирования, предусмотренного в правовых актах или их проектах, на уровень коррупции (антикоррупционная оценка правовых актов или их проектов);

- 4) предоставление информации о лице, намеревающемся занимать или занимающем должность в государственном учреждении или предприятии, или же в учреждении или предприятии самоуправления, а также о лице, представленном Литовской Республикой на должность в Европейском Союзе или международных институциях;

- 5) предоставление информации регистрам госслужащих и юридических лиц;

- 6) информирование и образовательная работа в обществе;

- 7) обнародование установленных случаев коррупции;

- 8) сообщение о преступных деяниях коррупционного характера;

- 9) прочие предусмотренные в законодательстве меры по превенции коррупции.

Исполнение правовых актов обеспечивается на институциональном и межинституциональном уровнях. В исполнении законов участвует Служба особых расследований [21], независимая от законодательной власти и подотчетная Президенту, Антикоррупционная комиссия при Сейме Литовской Республики [9], созданная Сеймом Литовской Республики и подотчетная ему коллегиальная институция – Верховная

комиссия по служебной этике [11], Межведомственная координационная комиссия по борьбе с коррупцией [20]. На уровне самоуправления – антикоррупционные комиссии самоуправлений, антикоррупционные комиссии в учреждениях, подотчетных самоуправлению, отделы, специалисты по превенции коррупции и лица, уполномоченные руководителями учреждений выполнять превенцию коррупции [19].

Уголовный кодекс Литовской Республики предусматривает ответственность за преступные коррупционные деяния [2].

1.3. Частный сектор Литвы: содержание «политики нулевой терпимости к коррупции».

Рекомендации частному сектору по содержанию антикоррупционной политики дают как государственные учреждения, такие как Служба особых расследований Литовской Республики [10], так и НПО, такие как Литовский отдел Transparency International [16] и Национальная антикоррупционная ассоциация [17], а также частные организации, такие как PwCLietuva [30], ЗАО «CorporateSecuritus» [28] и пр.

Таблица 1.

Содержание политики нулевой терпимости к коррупции.

№	Принципы политики нулевой терпимости к коррупции	Организация / учреждение
1.	Общественные обязательства руководителей и персонала	ЗАО «Luminor», ЗАО «Fima»
2.	Общедоступность информации и прозрачность деятельности работников	ОО «Turtobankas»; ЗАО «Lietuvosmonetųkalykla»; ЗАО «Lietuvosenergija», ЗАО «Fima»
3.	Общедоступность информации и прозрачность деятельности организации	ОО «Turtobankas»; ЗАО «Lietuvosmonetųkalykla»; ЗАО «Lietuvosenergija», ЗАО «Fima»
4.	Честное поведение	ОО «Turtobankas»; ЗАО «Lietuvosmonetųkalykla»; ЗАО «Lietuvosenergija», ЗАО «Luminor», ЗАО «Fima»
5.	Постоянное совершенствование	ЗАО «Lietuvosmonetųkalykla», ЗАО «Luminor», ЗАО «Fima»

Составлено авторами на основании источников: [6; 7; 8; 27; 29]

Некоторые Литовские организации при создании антикоррупционных систем наибольшее внимание уделяют формированию политики нулевой терпимости. Просмотрев утвержденные указания, установки и принципы политики нулевой терпимости, считаем, что большое внимание уделяется декларации личных и общественных интересов, политике подарков, сообщению о проявлениях коррупции, нетерпимости к nepoтизму, злоупотреблению служебным положением,

торговле влиянием, прозрачному сотрудничеству с третьими странами. При рассмотрении публикуемых учреждениями политических указаний, можно условно подразделить их на пять основных принципов политики нулевой терпимости к коррупции (см. таблицу 1).

2.1. Результаты социологических исследований.

2.1.1. Индекс восприятия коррупции. Индекс восприятия коррупции, публикуемый международной организацией «Transparency International» (далее – ИВК) рейтингует государства мира по восприятию того, насколько коррупция распространена среди госслужащих и политиков [20]. Это – важный источник информации для международных политических институций, а также бизнес и финансовых структур, рассматривающих возможности инвестиций или бизнес проектов в какой-либо стране. Необходимо отметить, что Литва стабильно удерживает ИВК, данный ей еще в 2015 г., который в 2018 г. был равен 59 баллам. Соседние страны, такие как Эстония, обогнали Литву еще в 2014 г. (в 2018 г. ее ИВК – 73 балла), Польша – в 2019 г. (в 2018 г. – 60 баллов), а Латвия, долгое время значительно отстававшая, сильно сократила отрыв и в данный момент ее ИВК – 58 баллов. Лидерами остаются Дания (88 баллов), Новая Зеландия (87 баллов) и Финляндия (85 баллов). Средний ИВК по ЕС – 65 баллов.

2.1.2. Евробарометр. Евробарометр исследует и анализирует тенденции общественного мнения во всех государствах-членах ЕС и странах-кандидатах, что способствует Еврокомиссии оценивать работу, принимать решения, подготавливать правовые акты.

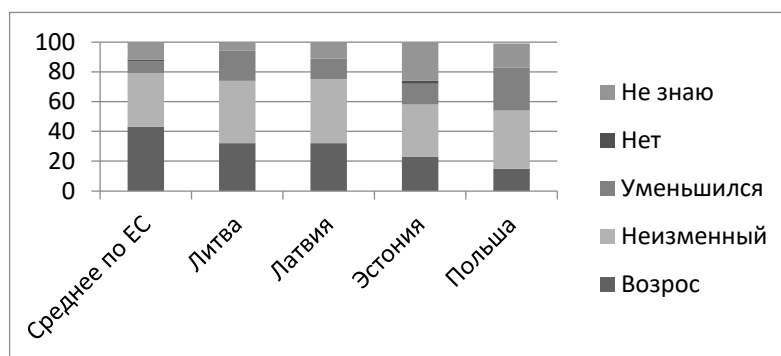

Рис. 1. Тенденции общественного мнения о коррупции в Литве и ЕС.
Составлено авторами на основании источника: [22]

На основании данных Евробарометра за 2011 г., 42 % граждан Литвы считали, что коррупция является очень важной проблемой в обеспечении безопасности граждан [23]. Как указано в отчете Евробарометра за 2017 г. [22], 93 % респондентов в Литве считали, что коррупция распространена (в Эстонии – 67 %, в Польше – 58 %, в Латвии – 84 %, средний показатель по ЕС – 68 %.). Однако только 24 %

респондентов в Литве указали, что коррупция имела влияние на их личную жизнь или окружение (в Эстонии – 10 %, в Польше – 30%, в Латвии – 16 %, средний показатель по ЕС – 25 %.). Как указали 42 % респондентов в Литве, в течение последних 3 лет (т.е. в 2015–2017 гг.) уровень коррупции в стране остался неизменным (в Эстонии – 35 %, в Польше – 39 %, в Латвии – 43 %., средний показатель по ЕС – 36 %.). 32 % респондентов в Литве считают, что уровень коррупции за последние 3 года возрос (в Эстонии – 23 %, в Польше - 15%, в Латвии – 32 %., средний показатель по ЕС – 43 %). 20 % респондентов в Литве считают, что уровень коррупции за последние 3 года уменьшился (в Эстонии – 14 %, в Польше – 29 %, в Латвии – 14 %, средний показатель по ЕС – 8%.)

2.1.3. Карта коррупции Литвы. Каждые несколько лет проводится социологическое исследование, целью которого является оценить взгляд жителей Литвы и предпринимателей на коррупцию, их личный опыт, изменения, антикоррупционный потенциал общества [15; 21]. По данным исследования, проведенного в декабре 2018– января 2019 г. среди проблем, актуальных для жителей Литвы, коррупция занимает 4-ое место после маленьких зарплат, растущих цен и эмиграции. 40% жителей назвали коррупцию очень серьезной проблемой (это меньше, чем в 2016г. – 56%). 25% жителей Литвы считают, что масштабы коррупции за 5 лет возросли (в 2008 г. – 77 %, в 2011 г. – 53 %, в 2014 г. – 35 %, в 2016 г. – 42 %), 34% – что не изменились и 25% – что уменьшились, а это лучшие показатели за целый ряд лет. Большинство жителей (63%) считают, что взятка помогает решать проблемы (в 2008 г. - 75 %, в 2011 г. – 79 %, в 2014 г. – 69%, в 2016 г. – 68 %). 17% жителей дали бы взятку, чтобы решить какую-то проблему, 40 % указали, что это зависит от обстоятельств. 37 % руководителей предприятий и 24 % госслужащих согласились, что взятка помогает решать проблемы. Взятку дали бы 11 %, взяли бы – 3% руководителей предприятий. 18% руководителей предприятий и 20 % госслужащих сделали бы это в зависимости от обстоятельств. 10 опрошенных госслужащих указали, что за 5 лет (т.е. в 2014-2019 г.г.) им предлагали взятку. 13 % гос. опрошенных госслужащих указали, что за последние 12 месяцев они сталкивались с ситуацией, которую они назвали бы коррупционной, а 19 % из них утверждают, что сообщили об этом в соответствующие инстанции. На вопрос, почему они не дают взятку, 44 % жителей и 47 % руководителей предприятий указали, что просто не было повода и ситуации, в которой взятка потребовалась бы. Увеличилось количество жителей, утверждающих, что они не дают взятки, т.к. это противоречит законам (15 %).

2.2. Отчеты. В отчете Литвы о показателях устойчивого управления за 2017 г. указывается, что коррупция в Литве еще недостаточно побеждена. И хотя система антикоррупционных правовых актов достаточно хороша для обеспечения антикоррупционного надзора, однако

в общественном секторе продолжают существовать условия для злоупотреблений властью, а исполнение самих законов – недостаточно [23].

Как указывается в отчете компетентных органов о ситуации в Литве за 2018 г.: «недостаточная вовлеченность институций в создание устойчивой антикоррупционной обстановки остается вызовом, кроющимся за низшим, чем в среднем по ЕС, показателем ИВК» [20; 21], Литва окрепла в области уголовного преследования, но не совершила «заметного прорыва в формировании политики превенции коррупции» [21].

Выводы. Созданная в Литве система превенции коррупции еще в начале восстановления Независимости позволила объяснить происхождение причин коррупции и остановить ее распространение, сформировать пакеты антикоррупционных законодательных актов, позволяющих обеспечить единую антикоррупционную политику в общественном секторе. Однако новейшие социологические исследования, анализы и международные отчеты при оценке достигнутых результатов в области превенции коррупции показывают застой существующей системы превенции коррупции, а также укоренившуюся терпимость к проявлениям коррупции. Стоит признать, что в общественном секторе превенция коррупции все более направлена на процесс и процедуры, поэтому считаем, что не «превенция», а только «нулевая терпимость» может обусловить перемены в установках в отношении проявлений коррупции. «Нулевая терпимость» усиливает значимость борьбы с коррупцией и игнорирует возможные «компромиссы» при формировании указаний антикоррупционной политики и принятии решений.

Понятие «нулевой терпимости к коррупции» является логическим продолжением много лет применяемого традиционного понятия «превенция коррупции». Это – не только долгосрочные стратегические направления, которые дополняют существующую антикоррупционную систему действий, мер, но, как видно из содержания антикоррупционной политики, применяющейся в общественном секторе, и стандартизированные принципы, обуславливающие аспекты изменений в поведении организаций от руководящего до исполнительного уровня, оценки внешних субъектов, изменений в антикоррупционной политике организаций и государства.

Список использованных источников

1. Заседание Совета по правозащите и внутренним делам от 25 и 26-го февраля 2010 г., утверждено на собрании Евросовета от 25 и 26-го марта 2010 г. Люксембург; издательское бюро ЕС, 2010. ISBN 978-92-824-2684-5.

2. Уголовный кодекс Литовской Республики, Valstybės žinios, 2000-10-25, № 89-2741.

3. Закон о превенции коррупции в Литовской Республике, решение Сейма ЛР от 28-го мая 2002 г. за № IX-904, Valstybės žinios, 2002-06-12, №. 57-2297.

4. Национальная программа борьбы с коррупцией в ЛР на 2015–2025 гг. решение Сейма ЛР от 10-го марта 2015 г. за № XII-1537, TAR, 2015-03-16, №. 3856

5. Межинституциональный план действий на 2015-2019 гг. по осуществлению национальной программы борьбы с коррупцией в ЛР на 2015–2025 гг., решение Правительства ЛР от 17-го июня 2015 г. за № 648, TAR, 2015-06-30, №. 10386.

6. Приказ генерального директора ОО «Turtobankas» от 15-го марта 2017 г. за № P1-54 «О политике нулевой терпимости к коррупции в государственно учреждении Turtobankas», Источник: <https://www.turtas.lt/wp-content/uploads/2017/05/V%C4%AE-Turto-banko-nulin%C4%97s-tolerancijos-korupcijai-politika.pdf>

7. Утвержденная приказом директора ЗАО «Lietuvos monetų kalykla» от 31-го марта 2017 г. за № V-13 «Политика нулевой терпимости к коррупции в ЗАО «Lietuvos monetų kalykla», Источник: <http://www.kalykla.lt/apie-mus/skaidrumas>

8. ЗАО «Lietuvos energija», решение правления от 20-го ноября 2017 г. (протокол заседания № PR_2017-48) ЗАО «Lietuvos energija», «Политика нулевой терпимости к коррупции на предприятиях группы», Источник: <https://www.le.lt/lt/apie-mus/9#veiklos-politikos> // https://www.le.lt/files/152/7/17_0/NTK%20politika%20.pdf

9. Антикоррупционная комиссия при Сейме Литовской Республики, Источник: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15966&p_k=1

10. Антикоррупционное руководство для бизнеса (Antikorupcijos vadovas verslui), 2018 г., Служба специальных расследований ЛР, Источник: <https://www.stt.lt/lt/menu/korupcijos-prevensija/#turinys>

11. Верховная комиссия по служебной этике, Источник: <https://www.vtek.lt/>

12. Gedminas M., 2017 г., Источник: <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/ideja-lietuvai-kaip-turetu-keistis-mediku-rengimas-kad-ateje-pas-gydytoja-jaustumetes-saugiai-1028-857138>

13. Jakaitis M. „Gruzijos „variagai“ Ukrainoje“ («Грузинские «ястребы» в Украине»), 2015 г., Источник: <http://www.geopolitika.lt/?artc=7572>

14. Keizer, Kees Evert. The spreading of disorder. (Распространение беспорядков). 2010, Источник: <https://www.rug.nl/research/portal/files/10436642/02c2.pdf>

15. Карта коррупции в Литве. Источник: <https://www.transparency.lt/lietuvos-korupcijos-zemelapis/> // <https://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/>
16. Литовскийотдел Transparency International, Источник: www.transparency.lt
17. Национальная антикоррупционная ассоциация, Источник: <https://www.facebook.com/naca.lt/>
18. Povilionis Ž., 2016 г., Источник: https://www.facebook.com/zygis pavilionis/posts/1568503313473411?comment_id=1568663180124091&comment_tracking=%7B%22tn%22%3A%22R%22%7D
19. Исследование прозрачности самоуправлений «Юргисова шапка» („Jurgiokepūrė“), Источник: <https://jurgiokepure.lt/tyrimas/2018/vilniaus-miesto>; <http://www.lsa.lt/nariai-savivaldybes>
20. Индекс восприятия коррупции, Источник: <https://www.transparency.lt/korupcijos-suvokimo-indeksas-ksi/>
21. Служба особых расследований, Источник: www.stt.lt; <https://www.stt.lt/lt/kontaktai-ir-struktura/komisijos-ir-darbo-grupes/>; <https://www.stt.lt/lt/menu/korupcijos-prevencija/#turinys>; <https://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/>; https://www.stt.lt/documents/tyrimai_ir_analizes/KSI_2018_apzvalga_STT.pdf
22. Special Eurobarometer 470, Corruption, 2017 October, Источник: https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2176_88_2_470_ENG
23. Sustainable Governance Indicators 2017, Lithuania report (Показателиустойчивогоуправления, отчетЛитвы), стр. 23, Источник: http://www.sgi-network.org/docs/2018/country/SGI2018_Lithuania.pdf
24. Meinen T., Neighbourhood disorder, crime and the Broken Windows Theory An examination into the relationship between neighbourhood disorder and crime in the city districts of Rotterdam, (БеспорядкиипреступностьвжилыхрайонахитеорияВыбитыхокон – исследованиесвязейбеспорядкамиипреступностьювжилыхрайонахвгор. Роттердам)UNIVERSITEIT TWENTE, 2014, Источник: https://essay.utwente.nl/66424/1/Meinen_MA_MB.pdf
25. Urbšys P., 2017 г., Источник: http://www.urbsyspovilas.lt/index.php?option=com_k2&view=item&id=3018%3Aповилас-urb%C5%A1ys-mintys-apie-vertybes-ir-id%C4%97jas&Itemid=72
26. Zabludovsky K. Rudy Giuliani Was Paid Millions To Make Mexico City Safer And It May Not Have Worked, 2016 г., («РудиГуильяни заплатили миллионы, чтобы сделать город Мехико более безопасным, и это не сработало») Источник: <https://www.buzzfeednews.com/article/karlazabludovsky/rudy-giuliani-was-paid-millions-to-make-mexico-city-safer-an>
27. ЗАО «Fima», Политика нулевой терпимости к коррупции, Источник: http://www.fima.lt/lt/#apie_mus; <http://www.fima.lt/uploads/documents/Nulin%C4%97s%20tolerancijos%20korupcijai%20politika.pdf>

28. ЗАО «Corporate Securitus», Источник:
<http://www.corporatesecuritus.com/>

29. ЗАО «Luminor», Превенция отмывания денег и коррупции,
Источник: <https://www.luminor.lt/lt/pinigu-plovimo-prevencija-ir-antikorupcija>

30. ЗАО PwCLietuva, Источник: <https://www.pwc.com>

Sica E.
MA, Ph.D.
Assistant Professor of Economics
Department of Economics
University of Foggia
Foggia, Italy

INTERNATIONALIZATION AND FIRMS' INNOVATIVENESS: DO INDUSTRIES' CHARACTERISTICS MATTER FOR UNDERSTANDING INNOVATION?

Keywords: Internationalization, Innovation, Industries, Pavitt taxonomy, Oslo manual

1. Introduction. Innovation represents the “*implementation of a new or significantly improved product - good or service -, or process, a new marketing method, or a new organisational method in business practices, workplace organisation or external relations*” (Oslo Manual, 2005: 46). Although the innovative output of companies has been traditionally conceived as relying upon sources of knowledge created internally (Kline and Rosenberg, 1986), nowadays innovation is outlined as an open process which involves and integrates both internal and external sources of knowledge (Shearmur et al., 2015). In this framework, a relevant source of external knowledge for companies is represented by internationalization, i.e. the extent to which a firm is engaged in international activities (Dahlander and Gann, 2010). Internationalization can foster the innovative effort of enterprises in different ways, for instance by raising competition among companies, increasing the scale of production, and creating opportunities of learning-by-exporting (Cassiman and Golovko, 2011). The thesis supported in this short paper is that the extent to which internationalization affects companies' innovativeness differs largely across industries due to the different technological opportunities, appropriability conditions, and market structures of any economic sector.

2. Literature Review. Economic literature argues that innovation relies upon a mix of internal-to-company and external-to-company factors (Chebbi et al., 2017). More specifically, the innovative success of enterprises depends upon the internal ability of a company to effectively coordinate and integrate the

flows of external knowledge (Chesbrough, 2006). At internal level, the main sources of innovative efforts for companies are represented by R&D, size, age and firm's financial capabilities (Baregheh et al., 2016; Galliano and Nadel, 2015; Ghisetti and Pontoni, 2015). At external level, structural differences across industries can lead companies to a different level of innovativeness.

According to the industry studies (see, for instance, Guarascio et al., 2016; Bogliacino and Lucchese, 2016), sectoral specificities in terms of technological opportunities, nature of knowledge, appropriability conditions and market structure can contribute to explain the different level of companies' innovativeness across industries. Indeed, sectors share many relevant characteristics such as market power and appropriability conditions (Marlin and Scott, 2000), existence of networks (Johansson and Lööf, 2015; Cagliano et al., 2000) and alliance with other firms (Santos et al., 2004). In this framework, it is worth investigating the extent to which the different level of internationalization among industries can contribute to the innovative behaviour of firms.

Internationalization represents a process by which firms expand their activities across country borders into new geographical locations (Cantwell and Mudambi, 2005). Indeed, the reason why being "internationalized" can positively contribute to enhance a firm's innovative effort is threefold. Firstly, internationalized firms can benefit from knowledge spilled out from the interactions with foreign enterprises (Boermans and Roelfsema, 2016). Secondly, because firms that are active in international markets can increase the scale of production (Esteve-Perez and Rodriguez, 2013). Thirdly, because internationalization raises competition, pushing thus firms to spend more resources in research and to produce more knowledge and innovation (Pittiglio et al., 2009).

The hypothesis that internationalization fosters innovation propensity of firms seems to be confirmed by a large strand of empirical literature which finds evidence of a positive link between international activities of enterprises and R&D expenses and/or number of patents. Cantwell and Zhang (2006) find evidence that internationalization of R&D activities fosters innovations and promote their diffusion between companies and their foreign subsidiaries. Criscuolo et al. (2010) show that globally engaged firms are more innovative due to the chance to learn more from external sources. Similarly, Wagner (2006) finds that internationalized enterprises produce more knowledge than domestic firms, also because the former can access to a larger amount of external knowledge. Findings from Pittiglio et al. (2009) highlight that companies which are active in international markets generate more knowledge than their counterparts which sell in the national market only. Results from Siedschlag et al. (2014) suggest that internationalized firms are more likely to invest in innovation than firms that serve the domestic market only. Hsu et al. (2014) demonstrate that the relationship between R&D internationalization and innovation performance depends upon the firm's capability in dealing with the uncertainties in international contexts. Shearmur et al. (2015) find evidence that

exporting manufacturing firms tend to be more innovative than not exporting. Finally, Rahko (2016) examines how the innovation performance of European firms changes when they begin to internationalize their R&D activities, finding that internationalization increases the innovative output of firms.

However, the extent to which internationalization is able to foster the innovative output of companies may significantly depend upon the type of industry. From this point of view, the analysis should take into account the traditional Pavitt taxonomy, which classifies firms and industries as supplier dominated, scale intensive, science-based, and specialized equipment according to their dominant sources of innovation, the forms of technology appropriation, and market structure (Pavitt, 1984).

3. Conclusions. Internationalization represents an important source of external knowledge for companies. On the one hand, it raises competition, pushing thus firms to spend more resources in research and to produce more knowledge and innovation. On the other, it allows firms to benefit from knowledge spilled out from the interactions with foreign enterprises and to increase the scale of production. In this framework, the thesis supported in this short paper is that being active at international level may increase the probability for a company to innovate although differently according to the characteristics of any industry.

References.

1. Baregheh, A., Rowley, J., and Hemsworth, D. (2016) "The effect of organisational size and age on position and paradigm innovation" *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 23, Issue 3, 1, pp. 768-789
2. Boermans, M. and H. Roelfsema "Small Firm Internationalization, Innovation, and Growth", *International Economics and Economic Policy*, Volume 13, Issue 2, pp. 283-296
3. Bogliacino, F. and Lucchese, M. (2016) "Endogenous skill biased technical change: Testing for demand pull effect" *Industrial and Corporate Change*; Volume 25, Issue 2, pp. 227-243
4. Cagliano, R., Chiesa, V. and R. Manzini (2000) "Differences and similarities in managing technological collaborations in research, development and manufacturing: A case study". *Journal of Engineering and Technology Management*, 17, pp. 193–224.
5. Cantwell and Y. Zhang (2006) "Why is R&D internationalization in Japanese firms so low? A path-dependent explanation". *Asian Business and Management*, 5(2), pp. 249–269.
6. Cantwell, J. and R. Mudambi (2005) "MNE competence-creating subsidiary mandates" *Strategic Management Journal*, Vol. 26, No. 12, pp. 1109-1128
7. Cassiman, B. and E. Golovko (2011) "Innovation and internationalization through exports". *Journal of International Business Studies*, 42(1), pp. 56–75.

8. Chebbi, H., Yahiaoui, D., and Thrassou, A. (2017) 'Multi-country collaborative innovation in the internationalisation process' *International Marketing Review* Volume 34, Issue 1, pp. 109-137
9. Chesbrough, H. W. (2006) "Open business models: How to thrive in the new innovation landscape". Cambridge, MA: Harvard Business School Publishing
10. Criscuolo, C. Haskel, J. and M. Slaughter (2010) "Global engagement and the innovation activities of firms". *International Journal of Industrial Organization*, Volume 28, Issue 2, pp. 191-202
11. Dahlander, L. and D. Gann (2010) "How open is innovation?" *Research Policy*, 39, 2010, pp. 699–709.
12. Esteve-Perez, S. and D. Rodriguez (2013) "The dynamics of exports and R&D in SMEs". *Small Business Economics*, 41(1), pp. 219–240. Springer.
13. Galliano, D. and Nadel, S. (2015) 'Firms' Eco-innovation Intensity and Sectoral System of Innovation: The Case of French Industry'. *Industry and Innovation*, 22(6): 467-495
14. Ghisetti, C., and Pontoni, F. (2015) 'Investigating policy and R&D effects on environmental innovation: A meta-analysis'. *Ecological Economics*, 118: 57–66
15. Guarascio, D., Pianta, M. Bogliacino, F. (2016) "Export, R&D and new products. a model and a test on European industries" *Journal of Evolutionary Economics* Volume 26, Issue 4, 1 pp. 869-905
16. Hsu, C.-W., Lien, Y.-C., Chen, H. "R&D internationalization and innovation performance". *International Business Review*, 24, 187–195
17. Johansson, B. and H. Lööf (2015) "Productivity, networks and knowledge flows". *Economics of Innovation and New Technology*, Vol. 24,.
18. Kline, S. J. and N. Rosenberg (1986) "An overview of innovation". In R. Landau and N. Rosenberg (Eds.) "The positive sum strategy: Harnessing technology for economic growth" (pp. 275–305). Washington, D.C. National Academy Press
19. Marlin, S. and J. T. Scott (2000) "The nature of innovation market failure and the design of public support for private innovation". *Research Policy* 29, pp. 437-447
20. Oslo Manual (2005) "Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data". OECD
21. Pavitt, K. (1984) "Sectoral patterns of technical change: towards a taxonomy and a theory". *Research Policy*, 13, 1984, pp. 343–373.
22. Pittiglio, R., Sica, E., and S. (2009) Villa "Innovation and internationalization: the case of Italy". *Journal of Technological Transfer*, 34, pp. 588–602
23. Rahko, J. (2016) "Internationalization of corporate R&D activities and innovation performance" *Industrial and Corporate Change*, Vol. 25, No. 6, pp. 1019–1038

24. Santos, J., Doz, Y. and P. Williamson (2004) "Is your innovation process global?" MIT Sloan Management Review, 45(4), pp. 31–37.
25. Shearmur, R., Doloreux, D., Laperrière, A. (2015) "Is the degree of internationalization associated with the use of knowledge intensive services or with innovation?" International Business Review Volume 24, Issue 3, 1 June, pp. 457-465
26. Siedschlag, I., Kaitila, V. Mc Quinn, J. and X. Zhang (2014) "International Investment and Firm Performance: Empirical Evidence from Small Open Economies" Journal of Economics and Statistics (Jahrbuecher fuer Nationaloekonomie und Statistik), Justus-Liebig University Giessen, Department of Statistics and Economics, vol. 234(6), pp. 662-687
27. Wagner J. (2006) "Exports, Foreign Direct Investment and Productivity: Evidence from German Firm Level Data". Applied Economics Letters, Volume 13, Issue 6, pp. 347-349

I-69 INTERNATIONAL SECURITY IN THE FRAME OF MODERN GLOBAL CHALLENGES 2019: Collection of research papers. – Mykolas Romeris University, Vilnius, 2019. – 254 p.

ISBN 978-9955-19-962-5 (printed)

ISBN 978-9955-19-963-2 (online <http://ebooks.mruni.eu>)

Authors' spelling, punctuation and stylistics are kept. The responsibility for material content is borne by the authors.

The research results that are published in the collection of research papers have been discussed at II International Scientific-Practical Conference «International security in the frame of modern global challenges» which took place June 10, 2019 at Mykolas Romeris University in Vilnius city.

UDC 341.238(06)

I-69 МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ 2019: Збірник наукових праць. – Mykolas Romeris University, Vilnius, 2019. – 254 c.

ISBN 978-9955-19-962-5 (printed)

ISBN 978-9955-19-963-2 (online <http://ebooks.mruni.eu>)

Збережена авторська орфографія, пунктуація та стилістика. Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Результати досліджень, що оприлюднені у збірнику наукових праць, були обговорені на II – гій міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародна безпека у світлі сучасних глобальних викликів», яка відбулася 10 червня 2019 року в Університеті Миколаса Ромеріса (м. Вільнюс).

УДК 341.238(06)

Папір офсетний. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 14,76. Зам. № 51. Тираж 100 прим.

Виготовлено з готових оригінал-макетів замовника.

Виготівник: Яворський С. Н.

Свідोцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.

58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. 099 73 22 544